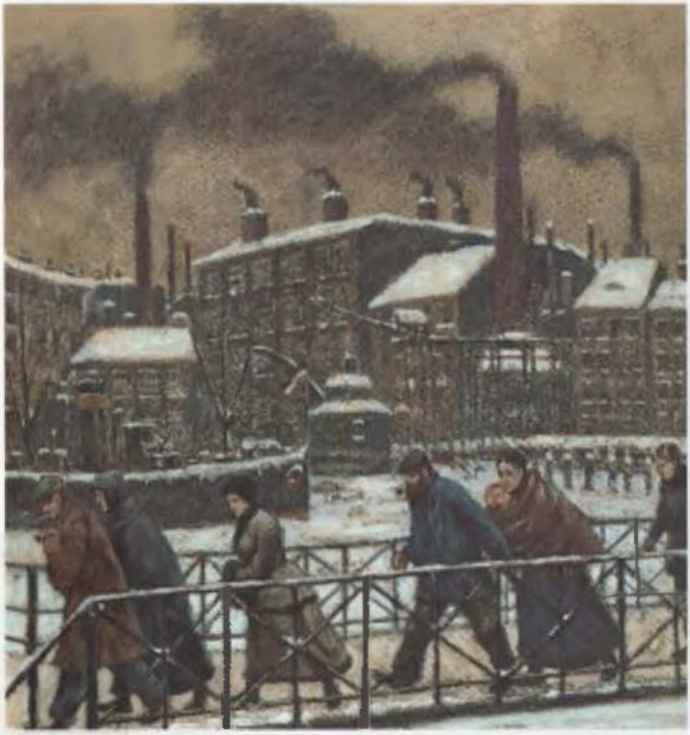
ROBERT WALSER

YARDIMCI

ROMAN



Çeviri: CEMAL ENER

CAN

Der Gehülfe, Robert Walser
© 1978, 1985, Suhrkamp Verlag, Zürich
© 2013, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Robert Walser-Stiftung (Zürich) izniyle alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ocak 2013
Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1595-2

© Çeviri: S. Fischer Vakfı, Hamburg
Bu kitap, çağdaş Alman edebiyatı dizisi ADIMLAR/SCHRITTE Projesi çerçevesinde S. Fischer Vakfı, Ernst Reuter Girişimi ve PRO HELVETIA desteğiyle Sezer Duru (İstanbul) ve Carl Holenstein (Zürich) editörlüğünde yayımlanmıştır.

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

ROBERT WALSER

YARDIMCI

ROMAN

Almanca aslından çeviren

Cemal Ener



Robert Walser'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Gezinti, 2011
Tanner Kardeşler, 2011

ROBERT WALSER, 1878'de İsviçre'de doğdu. 1895'te aktör olmak için Stuttgart'a gitti; ancak bu gerçekleşmeyince 1896'da Zürich'e yerleşti. İlk şiirleri 1898 yılında yayımlandı. Bir süre sonra çalışmaları, Franz Blei'ın dikkatini çekti; onun aracılığıyla *Die Insel* dergisinin çevresinde bir araya gelen yazarlarla tanıştı; bu dergide öykü ve şiirleri yayımlandı. Araya giren askerlik döneminde yaşadıkları, 1908'de yayımlanacak *Yardımcı*'ya temel oluşturdu. İlk kitabı *Fritz Kochers Aufsatze*, 1904'te Insel Yayınevi'nden çıktı. Walser, 1905'te Berlin'e taşındı. O yıllarda pek çok kısa öykünün yanı sıra *Tanner Kardeşler, Jakob von Gunten* ve *Yardımcı*'yı da kaleme aldı. 1913'te yeniden İsviçre'ye dönen Walser, bu dönemde düzyazı ve öykülere yoğunlaştı. Savaş yıllarında yeniden askere çağrıldı. 1921'de Bern'e gitti; o dönemde üslubu daha da radikal bir nitelik kazandı. Pek çok şiir ve düzyazının yanı sıra *Der Rauber* adlı romanı da bu döneme aittir. Bu çok verimli yılların ardından Walser, sağlık sorunları nedeniyle ölünceye dek (1956) yaşamının 57 yılını bir sanatoryumda geçirdi.

CEMAL ENER, 1959 yılında Adana'da doğdu. İstanbul'da Avusturya Lisesi'ni bitirdikten sonra Viyana Üniversitesi'nde felsefe ve iletişim bilimleri öğrenimi gördü. Halen çevirmenlik yapmakta olan Cemal Ener, Kafka, Roth, Handke, Kraus, Schlink, Kehlmann, Oflaum, Dinev gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı. Ener, 2010 yılında Tarabya Çeviri Teşvik Ödülü'nü aldı.

Bir sabah saat sekizde, genç bir adam şirin görünen, müstakil bir evin kapısı önünde durdu. Yağmur yağıyordu. "Yanımda bir şemsiye taşıdığıma," diye düşündü orada duran adam, "neredeyse hayret edesim geliyor." Zira önceki yıllarda asla bir şemsiyesi olmamıştı. Yere doğru dümdüz sarkan elinde kahverengi bir valiz tutuyordu; en ucuz cinsinden. Göründüğü kadarıyla bir seyahatten dönmekte olan adamın hemen gözü önündeki emaye levhada şunlar yazılıydı: Teknik Büro / C. Tobler. Adam, kesinlikle çok alakasız bir şeyler üzerine kafa yorar gibi bir tavırla kısa bir süre daha oyalandı, ardından elektrikli kapı zilinin düğmesine bastı; bunun üzerine bir şahıs –ki her halinden hizmetçi kız olduğu anlaşılıyordu– kendisini içeriye almak üzere geldi.

"Ben yeni memurum," dedi Joseph, çünkü adamın adı buydu. Hizmetçi kız, adama içeriye girmesini ve hemen şuradan –eliyle yolu gösterdi– inerek büroya gitmesini söyledi. Beyefendi de birazdan gelecekti.

Joseph, insanlardan ziyade tavuklar için yapılmış gibi görünen bir merdivenden indi ve hemen sağ kolda bulunan teknik büroya girdi. Bir süre beklemişti ki, kapı açıldı. Bekleyen adam, tahta basamaklardan inen sert adımlardan ve kapının açılış tarzından, gelenin beyefen-

di olduğunu derhal anlamıştı. Karşısında beliren görüntü, önden gelen bu kanıyı doğruladı sadece; gerçekten de evin reisinden, Sayın Mühendis Tobler'den başkası değildi bu. Tobler'in gözleri fal taşı gibi açılmıştı; öfkeli görünüyordu ve öyleydi de zaten.

"Neden," dedi, cezalandıran bakışlarını Joseph'e dikerek, "daha bugünden geldiniz ki? Ben sizi çarşamba gününe bekliyordum. Hazırlıklarımı tamamlamış değilim henüz. Çok mu aceleniz vardı? Ha!"

Cümlenin sonunda gelen yarım yamalak bu hitapta, Joseph'e aşağılayıcı gelen bir şeyler vardı. Bunun gibi kötürüm bir sözcük hiç de öyle dostça bir okşama gibi gelmiyordu kulağa. İş Bulma Kurumu'nda göreve pazartesi sabahı, yani bugün başlaması gerektiğinin kendisine iletildiğini söyleyerek karşılık verdi. Eğer burada bir hata olmuşsa o halde özür diliyordu, ancak bu konuda gerçekten de kendisinin yapabileceği hiçbir şey yoktu.

"Bak hele, ne kadar da kibarım!" diye düşündü genç adam ve bu tavrına içten içe gülümsemekten alamadı kendini.

Tobler öyle hemen affetmeye razı gibi görünmüyordu. Bu meselenin etrafında bir süre daha söylenip durdu, öyle ki zaten kırmızı olan kafası hiddetten giderek daha da kızarmaya başladı. Hiç "anlamıyor"du; bazı şeyler onu "hayret"lere düşürüyordu, vs. vs. Ortaya çıkan hatanın yarattığı şaşkınlık nihayet yatışmaya başladığında, Joseph'e hiç bakmadan, kalabileceğini söyledi.

"Şimdi sizi gerisingeri gönderemem ya." – "Aç mısınız?" diye de ekledi. Joseph, oldukça sakin bir tavırla aç olduğunu belirtti. Ama aynı anda cevabındaki sükûnete kendisi de şaşırdı. "Çok değil, altı ay önce olsa," diye düşündü hemen, "böyle bir sorunun çetrefilliği gözümü korkuturdu, hem de nasıl!"

"Gelin benimle," dedi mühendis. Bu sözlerle, yeni

işe aldığı memurunu zemin katta bulunan yemek odasına çıkardı. Çünkü büro toprak seviyesinin altında, bodrum katında bulunuyordu. Oturma ve yemek odasında beyefendi şunları söyledi:

"Oturun. Nereye isterseniz; fark etmez. Ve karnınız doyuncaya kadar yiyin. Ekmek burada. İstediğiniz kadar kesin kendinize. Çekinmenize hiç gerek yok. Fincanınıza bol bol kahve doldurun. Yeterince kahvemiz var. İşte tereyağı da burada. Gördüğünüz gibi, tereyağı yenilmeyi bekliyor. Ve burada reçel de var; reçele düşkünseniz eğer. Bunların yanına kızarmış patates de ister misiniz?"

"Ah evet, neden olmasın, zevkle," diyecek cesareti buldu Joseph. Bunun üzerine Herr Tobler, hizmetçi kız Pauline'yi çağırdı ve istenenleri geciktirmeden hazırlamasını buyurdu. Kahvaltı bittiğinde, aşağıdaki büroda, çizim masalarının, pergellerin ve etrafa dağılmış kurşunkalemlerin ortasında, iki adam arasında yaklaşık şöyle bir konuşma geçti:

Tobler, kaba bir ses tonuyla, onun yanında çalışan biri olarak Joseph'in aklını kullanması gerektiğini belirtti. Bir makinenin kendisine bir hayrı dokunmazdı. Eğer Joseph işini aklı bir karış havada, gayesizce yürütmeyi düşünüyorsa bunu hemen oracıkta söylemesi yerinde olurdu; böylece Tobler de ondan ne beklenebileceğini bilirdi. Tobler, çalışanlarından akıllıca ve bağımsız kararlar almalarını bekliyordu. Eğer Joseph kendisinin bu özellikleri taşımadığını düşünüyorsa o halde nezaket gösterip yol yakınken vs. Mucit bu noktada kendini tekrarlayıp duruyordu.

"Ah," dedi Joseph, "neden aklımı kullanamayacakmışım ki, Herr Tobler? Kendi adıma, benden isteyebileceğinizi düşündüğünüz şeyi, her zaman yerine getirebileceğime dair inancım ve umudum tamdır: Ayrıca bu tepede (Tobler'in evi bir tepenin üzerindeydi) şimdilik zaten

sadece denenmek üzere bulunduğumu düşünüyorum. Karşılıklı anlaşmamız uyarınca gerekli gördüğünüz anda, işime derhal son vermenizi engelleyen hiçbir şey yok."

Herr Tobler, işin o raddeye varmasını beklemediğini belirtmeyi uygun buldu. "Joseph," diye devam etti, onun, yani Tobler'in, biraz önce söylediği sözlere gücenmemeliydi. Sadece tatsız meseleleri daha yolun başındayken konuşmak gerektiğine inanıyordu ve bunun her iki tarafın da yararına olacağını düşünüyordu. Böylece herkes diğerinden ne bekleyeceğini bilirdi, ki en doğrusu da buydu.

"Şüphesiz," diyerek ona hak verdi Joseph.

Amir, bu görüş alışverişinin ardından, kâtibine "yazışmaları yürütebileceği" yeri gösterdi. İçinde bir pul kutusu ve birkaç küçük kitapçığın bulunduğu bir çekmecesi olan, epeyce dar, ince ve fazlasıyla alçak yapılmış bir masaydı bu. Tezgâh –çünkü bu kesinlikle gerçek bir yazı masası değil, bir tezgâhtı sadece– bir pencerenin ve bahçe zemininin hemen dibindeydi. Toprağın üzerinden aşağıdaki engin göl ve uzaktaki karşı sahil göze çarpıyordu. Tüm bunlar o gün çok bulanık görünüyordu, çünkü hâlâ yağmur yağıyordu.

"Gelin benimle," dedi Tobler ansızın, ve bunu söylerken yüzünde yakışıksız bir tebessüm belirmiş gibi geldi Joseph'e, "artık karım da bir görsün bakalım sizi. Gelin, sizi onunla tanıştıracağım. Hem daha sonra yatacağınız odayı da görmelisiniz."

Joseph'i birinci kata çıkardı; orada ince, uzun boylu bir kadın karşıladı onları. Bu "o kadın"dı. "Sıradan bir kadın," oldu genç kâtibin aklından çabucak geçiveren düşünce, ama hemen ardından ekledi: "ama bir yandan da değil." Hanımefendi bu "yeni" delikanlıyı alaycı ve aldırışsız bir ifadeyle inceledi; ama tavrı kasıtlı değildi. Hem soğukluğu hem de alaycılığı sanki doğuştan gelir gibiydi.

Kayıtsız, hatta uyuşuk bir hareketle uzattı elini, Joseph bu eli tuttu ve "evin hanımı" karşısında eğildi. İçinden bu unvanı vermişti ona; kendisini daha güzel bir mertebeye yükseltmek üzere değil, tam tersine onu gizliden gizliye bir an önce kırmak isteğiyle. Bu kadının davranışları, Joseph'in gözünde kesinlikle fazla kibirliydi.

"Umarım burada bizimle birlikte olmaktan hoşlanırsınız," dedi kadın, tuhaf bir biçimde kulak tırmalayan tiz bir sesle ve bu sırada ağzını hafifçe çarpıttı.

"Tabii ya, ne demezsin. Çok tatlı. Bakın hele, ne kadar da dost canlısı. Göreceğiz bakalım." Kadının iyi niyetli sözlerini dinlerken Joseph'in aklından bu tür düşünceler geçiyordu. Sonra ona bakır kulenin tepesinde bulunan odasını gösterdiler; bir bakıma romantik ve seçkin bir odaydı bu. Ayrıca aydınlık, havadar ve sevimli görünüyordu. Yatak temizdi; evet ya, böyle bir odada gayet güzel yaşanırdı işte. Hiç fena değildi. Ve Joseph Marti, ki buydu tam adı, yukarıya çıkarken yanına almış olduğu valizi parke zemine bıraktı.

Daha sonra Tobler'in ticari girişimleri konusunda kısaca bilgilendirildi ve yerine getirmesi gereken görevler hakkında kabaca aydınlatıldı. Dinlerken bir tuhaf hissediyordu kendisini; söylenenlerin ancak yarısını anlamıştı. Kendine neler olduğunu düşündü ve halini ayıpladı: "Bir düzenbaz mıyım ben; gevezenin teki miyim? Herr Tobler'i dolandırmaya mı çalışıyorum? O benden 'kafa' bekliyor; ama ben, ben bugün hepten kafasızım. Ama belki de işler yarın sabaha ya da hatta bu akşama kadar düzelir."

Verdikleri öğle yemeğini mükemmel buldu.

Bir kez daha kaygıya kapılarak düşündü: "Nasıl? Burada oturmuşum, belki de aylardan beri hiç tatmadığım kadar lezzetli bir yemek yiyorum, ve Tobler'in girişimlerinin girdisinden çıktısından hiçbir şey anlamıyorum, öy-

le mi? Hırsızlık değilse nedir bu? Yemek olağanüstü; bana her bakımdan evi hatırlatıyor. Annem yapardı böyle çorbaları. Sebzeler ne kadar diri ve sulu, et de öyle. Bunun gibisini büyük şehirde nereden bulacaksın?"

"Yiyin, yiyin," diyerek teşvik ediyordu onu Tobler, "benim evimde iştahla yenir, anladınız mı? Ama sonra da çalışılır."

"Beyefendinin gördüğü gibi, zaten yiyorum," diyerek öylesine mahcup bir karşılık verdi ki Joseph, bu onu neredeyse öfkelendirdi. Düşündü: "Sekiz gün sonra da beni böyle yemeğe zorlayacak mı acaba? Bu yabancıların yemeğine böylesine bayılmam ne kadar utanç verici bir his. Bu arsız iştihamı eşit büyüklükte bir verimlilikle mazur gösterebilecek miyim?"

Tüm yemeklerden ikinci bir tabak daha doldurdu. Evet, o toplumun ta dibinden, büyük şehrin loş, suskun, yoksul köşelerinden çıkıp gelmişti. Aylardan beri kötü besleniyordu.

Bunu fark etmişler miydi yoksa; düşününce kızardı.

Evet, Toblerler, birazcık da olsa bunu mutlaka fark etmişlerdi. Kadın neredeyse acıyan bir ifadeyle defalarca bakmıştı ona. İkisi kız ve ikisi oğlan dört çocuk, onu aşırı yabani ve tuhaf bir yaratık gibi gözucuyla izliyorlardı. Hiç çekinmeden sorgulayan ve soruşturan bu bakışlar, Joseph'in cesaretini kırmıştı. Bunun gibi bakışlar, insanın yabancı bir ortama düştüğünü; ötekiler için bir yurt olmuş bu yabancı ortamın sıcaklığını ve şimdi orada öylece oturan ve mümkün olan en kısa zamanda bu rahat, yabancı tabloya hevesle eklenmesi beklenen kişinin yurtsuzluğunu hatırlatır. Böylesi bakışlar yanan güneşin altındaki kişiyi bile dondurur, soğukluklarıyla ruha işler, orada bir an için buz gibi donar ve sonra yine geldikleri gibi gider.

"Haydi bakalım. Şimdi iş başına," diye bağırdı Tob-

ler. İkisi de masadan kalktı ve emredildiği gibi çalışmak üzere, beyefendi önde, aşağıdaki büroya geçtiler.

"Tütün kullanıyor musunuz?"

Evet, Joseph tütün kullanmayı severdi.

"Oradaki mavi paketten bir puro alın kendinize. Çalışırken çekinmeden tütün kullanabilirsiniz. Ben de kullanıyorum zaten. Pekâlâ. Ve şimdi buraya bir bakın, bunlar; ama dikkatle bakın, 'Reklam-Saati' için gereken evraklar. İyi hesap yapabilir misiniz? – Çok iyi öyleyse. Burada söz konusu olan öncelikle –Siz ne yapıyorsunuz orada? Delikanlı, küllerin yeri kül tablasıdır. Bana ait bu dört duvarın içinde düzen isterim ben– evet; öncelikle söz konusu olan; bir kurşunkalem alın elinize; şimdi; söz konusu olan, bir toplama işlemi diyelim; bu işletmenin kesin bir kazanç hesabını çıkarmamız gerekiyor. Şuraya oturun, gerekli bilgileri hemen şimdi vereceğim. Ve dikkatinizi bana verin lütfen, çünkü aynı şeyleri iki kere söylemekten hoşlanmam."

"İşe yarayacak mıyım?" diye düşündü Joseph. En azından, böylesine zorlu bir işi yerine getirirken tütün kullanmasına izin çıkması iyi bir şeydi. Purosu olmasa kafasına güvenebileceği konusunda ciddi bir kuşkuya düşerdi.

Şimdi kâtip yazmayı sürdürürken Müdür de zaman zaman omzunun üzerinden eğilip ortaya çıkan işe bakıyor, bir yandan da göz kamaştıracak kadar beyaz, güzel dişlerinin arasına uzun, kıvrık bir puro sıkıştırmış, büronun içinde aşağı yukarı dolaşarak, şimdilik henüz bir parça deneyimsiz bir kâtip eliyle kâğıda aktarılan bir sürü rakam sıralıyordu. Maviye çalan duman çok geçmeden çalışan bu iki simayı bütünüyle örttü; dışarıda, pencerelerin önünde hava açıyor gibi görünüyordu; Joseph arada sırada camdan dışarıya bir göz atıyor ve gökyüzünde usulca gerçekleşen değişimin farkına varıyordu. Bir ara kapı-

nın önündeki köpek havladı. Tobler, hayvanı sakinleştirmek üzere, kısa bir süre için dışarıya çıktı. İki saatlik bir çalışmanın ardından Frau Tobler, çocuklardan birini göndererek onları ikindi kahvesine çağırdı. Hava düzelmiş olduğu için, sofra dışarıya, bahçedeki kameriyeye kurulmuştu. Şef, şapkasını kaptı ve Joseph'e, şimdi kahve içmeye gitmesini ve sonra da çalakalem yazdıklarını temize çekmesini söyledi; bu işi bitirene dek muhtemelen akşam olurdu zaten.

Ardından yürüyüp gitti. Joseph onun eğimli bahçeden geçerek tepeden aşağıya doğru yürüdüğünü gördü. "Boyu bosu ne kadar da heybetli," diye düşündü; uzunca bir süre daha olduğu yerde kaldı ve ardından kahve içmek üzere, bahçedeki yeşil boyalı, sevimli kameriyeye geçti.

Hafif bir şeyler atıştırırlarken kadın, Joseph'e sordu: "Daha önce işsiz miydiniz?"

"Evet," diye cevap verdi Joseph.

"Uzun süredir mi?"

Joseph ona öğrenmek istediklerini anlattı; acınacak durumdaki bazı insanlardan ve insan ilişkilerinden söz açtığı her seferinde, kadın derinden bir iç geçiriyordu. Bunu büyük bir kolaylıkla ve üstünkörü bir tavırla yapıyor, üstelik inlemelerini, sanki her defasında bu sesin ve duyumun tadını çıkarıyormuş gibi, ağzında gerektiğinden daha uzun bir süre yayıyordu.

"Üzücü şeyler düşünmek," diye düşündü Joseph, "bazı insanlara zevk veriyor anlaşılan. Başka insanlar nasıl gülüyorlarsa bu kadın da öyle iç geçiriyor; tıpkı onlar kadar neşeli. Bu mu şimdi benim hizmetine girdiğim hanım?"

Daha sonra temize çekme işinin başına çöktü. Akşam oldu. Ertesi sabah kendisinin bir güç mü, yoksa bir sıfır mı; bir zekâ mı yoksa bir makine mi; bir beyin mi yoksa boş bir kafa mı olduğu görülecekti nasıl olsa. Jo-

seph'in kanaatine göre, bugünlük bu kadarı yeterliydi. İşlerini toparladı ve kısa bir süre için de olsa yalnız kalabileceğine sevinerek odasına gitti. Valizini, yani sahip olduğu her şeyi bir hüzün içinde ağır ağır boşaltmaya başladı; bu sırada aklından şimdiye dek hep bu küçük valizi kullanarak gerçekleştirdiği sayısız taşınmalar geçiyordu. Gösterişsiz nesneler insanın gözünde değer kazanır; bunu hissediyordu genç memur. Az sayıdaki çamaşırını, alabildiğine özenli bir tavırla dolaba yerleştirirken burada, Tobler'in yanında, kendini nasıl hissedeceğini sordu kendi kendine: "İyi ya da kötü, nasıl hissedersem edeyim, bir kez geldim artık." Eski ipliklerden, paket iplerinden, boyun bağlarından, düğmelerden, dikiş iğnelerinden ve yırtılmış bez parçalarından oluşan yumağı yere fırlatarak, gayret göstereceğine dair kendi kendine söz verdi. "Eğer yemeğimi burada yiyecek ve burada uyuyacaksam artık, bunun karşılığında çaba göstereceğim," diye mırıldanmayı sürdürdü: "Kaç yaşındayım şimdi? Yirmi dört! Artık gençlik çağı denilebilecek bir yaş değil bu; hayatta geri kaldım ben." Valizini boşaltmıştı ve onu bir köşeye bıraktı. Aşağı yukarı vaktin geldiğine karar verince akşam yemeğine indi, ardından köydeki postaneye, daha sonra da yatmaya gitti.

Ertesi gün, bu kârlı girişimin Herr Tobler tarafından demiryolu işletmecilerine, lokanta sahiplerine, otelcilere vs. kiralanması düşünülen dekoratif bir saat olduğunu anlayan Joseph, bu sayede "Reklam-Saati' nin ayırt edici özelliğini de kavradığını düşündü. "Gerçekten de son derecede alımlı görünen böyle bir saat," diye hesap yaptı aklından, "Bir veya birden fazla tramvay vagonuna, hem de özellikle herkesin gözüne çarpacak bir noktaya asılır; böylelikle yolda olan ve yolculuk eden insanlar, kendi cep saatlerini bu saate göre ayarlayabilir ve vaktin ne ka-

dar geç ya da erken olduğunu her an bilirler. Bu saat gerçekten de hiç fena değil," diye düşündü büyük bir ciddiyet içinde, özellikle de reklamcılık sektörüyle bağlantılı olması bakımından. Zaten bu amaçla saate, gümüş, hatta altından yapılmış gibi görünen bir ya da iki çift kartal kanadı eklenmiş; zarif bezemelerle donatılsınlar diye. Ve bu kanatlar –ya da teknik ifadeyle öyle söylendiği gibi– bu alanlar, onları kazançlı ilanlar için kullanacak firmaların ayrıntılı adreslerinden başka neyle bezenebilir ki? "Böyle bir alan pahalıya patlar; dolayısıyla, amirimin, yani Herr Tobler'in çok doğru bir biçimde vurguladığı gibi, sadece birinci sınıf ticaret ve imalat şirketlerini hedeflemek gerekecektir. İlan fiyatları peşin olarak ve yapılacak sözleşme uyarınca aylık taksitler halinde ödenir. Ayrıca bu saatleri, yurtiçinde ve yurtdışında, neredeyse istenilen her yere yerleştirmek mümkün. Bana öyle geliyor ki Tobler, en büyük umutlarını bu saatlere bağlamış. Elbette bu saatleri ve bunların bakır ve kalay süslemelerini üretmek çok paraya mal olur; bezeme ustası da parasını isteyecek tabii ama buna karşılık ilan ücretleri de muhtemelen ve umarız ki düzenli bir biçimde akacaktır. Bu sabah ne demişti Herr Tobler? Oldukça büyük miktarda bir para miras kalmış kendisine, ama o şimdiden bütün servetini bu 'Reklam-Saati'ne dökmüş. On ya da yirmi bin mark civarında bir parayı saatlere dökmek ne tuhaf bir zevk. Bu 'dökmek' kelimesini aklımın bir köşesine yazdığım iyi oldu; yaygın bir biçimde kullanılan, üstelik çok yakında sürdüreceğim yazışmalarda yararlanmak zorunda kalacağım bir kelime gibi geliyor bana."

Joseph kendine bir puro yaktı.

"Aslında bir süre kalmak için çok hoş bir yer, bu teknik büro. Bununla birlikte burada işlerin nasıl yürüdüğü, benim için birçok bakımdan hâlâ tam bir muamma. Yeni

ve yabancı şeyleri kavramakta daima güçlük çekmişimdir. Bunun farkındayım, hem de nasıl! İnsanlar beni genellikle olduğumdan daha akıllı görüyorlar; bazen de görmüyorlar. Tüm bunlar ne kadar garip."

Joseph eline boş bir kâğıt aldı, kâğıdın tepesindeki firma antetini birkaç kalem darbesiyle karaladı ve çabucak şunları yazdı:

Sevgili Frau Weiß!

Bulunduğum bu tepeden yazdığım ilk insan sizsiniz gerçekten. Sizinle ilgili düşüncelerim, şu sırada kafamın içinde uğuldayıp duran tüm düşüncelerden daha öncelikli, daha rahat ve daha doğal geliyor bana. Kiracınız olarak yanınızda geçirdiğim süre içinde, davranışlarım sizi sık sık şaşkınlığa düşürmüştü şüphesiz. Beni o donuk, münzevi varlığımdan, tüm o kötü alışkanlıklarımdan sıklıkla silkeleyerek nasıl uyandırmak zorunda kaldığınızı hatırlıyor musunuz hâlâ? Sevecen, iyi, sade bir kadınsınız siz ve belki sizi sevmeme izin verirsiniz. Ne büyük bir sıklıkla, açıkçası neredeyse her dört haftada bir, lafı fazla dolaştırmadan aylık kiram konusunda sabır göstermenizi rica etmek üzere odanıza girerdim. Beni asla utandırmadınız; daha doğrusu daima utandırdınız; ama iyiliğinizle. Size nasıl minnettar kaldığımı ve bunu size söyleyebildiğim için nasıl mutlu olduğumu bilemezsiniz. Saygıdeğer kızlarınız ne yapıyorlar ve nasıl yaşıyorlar şimdi? Büyüğü pek yakında evlenmiş olacaktır muhtemelen. Ya küçükhanım Hedwig? Hâlâ hayat sigortası yapan o şirkette mi çalışıyor kendisi? Neler soruyorum böyle! Yanınızdan daha ancak iki gün önce ayrıldığım düşünülürse pek aptalca sorular değil mi bunlar? Bana öyle geliyor ki sevgili, saygıdeğer Frau Weiß, sizin yanınızda sanki yıllar, yıllar ve yıllar boyunca kaldım; sizin-yanınızda-kalmış-olmak düşüncesi, içimi öylesine güzel, huzur dolu ve kalıcı bir hisle dolduruyor ki. Sizinle tanışmış bir insanın sizi sevmemesi mümkün olabilir mi? Bu kadar genç olduğum hal-

de girişkenlik konusunda böylesine yetersiz kaldığım için utanmam gerektiğini söylerdiniz daima, çünkü beni hep karanlık odamda otururken ya da yatarken görürdünüz. Sizin yüzünüz, sizin sesiniz, sizin gülüşünüz daima avuturdu beni. Benden iki misli yaşlısınız, kaygılarınızsa benimkilerden on iki misli fazladır, oysa bana çok genç görünüyorsunuz; şimdi, yanınızda kaldığım zamandan bile çok daha genç görüyorum sizi. Size karşı nasıl o denli ketum olabildim? Bu arada size hâlâ bir para borcum var, öyle değil mi, buna neredeyse memnun olacağım geliyor. Dışsal bağlar, içsel ilişkileri canlı tutabilir. Size karşı beslediğim saygıdan asla şüphe etmeyin. Ne kadar aptalca konuşuyorum. Burada, bu sevimli villada yaşıyorum ve ikindi vakti, hava güzel olduğu müddetçe kameriyede kahve içebiliyorum. Patronum şu ara dışarıya çıktı. Ev, yeşil denilebilecek bir tepenin üzerinde bulunuyor ve aşağıdaki karayolunun hemen yanından, göl kıyısının oldukça yakınından demiryolu geçiyor. Burada, bana hükümdarlara layık gibi gelen, çok hoş, yüksek bir kulenin içindeki bir odada yaşıyorum. Amirim dürüst bir adama benziyor; biraz çalımlı. Aramızda kişisel sürtüşmeler çıkabilir bir gün. Bunu arzu etmiyorum. Gerçekten de etmiyorum, çünkü huzur içinde yaşamak istiyorum. Hoşça kalın, Frau Weiß. Sizin güzel, değerli bir resminizi sakladım kendime, bu resim çerçeveletilemez ama unutulması da bir o kadar imkânsız.

Joseph kâğıdı katladı ve bir zarfa yerleştirdi. Gülümsedi. Bu Frau Weiß'ın hatırasında ona sıcak gelen bir yan vardı; bunun nedenini kendisi de tam olarak bilemiyordu. Şimdi orada oturmuş, şahsiyetine dair bıraktığı izlenime bakacak olsa kendisinden böylesine kısa sürede ve neredeyse duygu dolu bir mektup almayı hiç beklememesi gereken ve kesinlikle beklemeyen bir kadına yazmıştı. Bu rastlantısal tanışıklık Joseph'in üzerinde o denli büyük bir etki mi yapmıştı? İnsanları şaşırtmayı ve

büyülemeyi mi seviyordu? Ama mektubu şöyle bir gözden geçirip inceledikten sonra uygun buldu ve zaten vakti gelmiş olduğu için, postanenin yolunu tuttu.

Köyün ortasında, baştan ayağa kuruma bulanmış genç bir adam ansızın önüne çıktı, ona gülerek baktı ve elini uzattı. Joseph şaşırmış göründü, çünkü bu kara suretle o güne kadarki hayatının hangi ânında ve nerede karşılaştığını gerçekten de hatırlayamamıştı. "Sen de mi buradasın, Marti?" diye haykırdı adam ve Joseph o zaman tanıdı adamı; daha yeni tamamladığı askerlik hizmeti sırasında tanıştığı arkadaşlarından biriydi bu; Joseph adamı selamladı ama yerine getirmesi gereken acil görevleri olduğunu bahane ederek hemen vedalaştı.

Yolda yürümeye devam ederken, "Ah, şu ordu," diye düşündü Joseph, "hayatın akla gelebilecek tüm farklı alanlarından insanları nasıl da tek bir duygu etrafında toplanmaya zorluyor. Ne kadar iyi eğitim almış olursa olsun, sağlıklı ve genç olması koşuluyla, bu ülkede yaşayan tek bir insan yoktur ki, günün birinde alıştığı ayrıcalıklı çevreden çıkıp, tıpkı kendisi gibi genç yaştaki köylülerin, baca temizleyicilerinin, kâtiplerin ya da hatta bir baltaya sap olamamışların rastgele oluşturduğu bir topluluk içinde, ortak bir gaye uğruna çaba göstermek zorunda kalmasın. Hem de nasıl ortak bir gaye! Kışlanın havası herkes için aynıdır; asilzade için yeterince iyi addedilen kışla havası, en sıradan rençber için de uygun görülür. Sınıf ve eğitim farklılıkları, bugüne dek hâlâ araştırılmamış bir büyük uçuruma, yani yoldaşlığın içine amansızca yuvarlanır. Yoldaşlık her şeye hâkim olur, çünkü her şeyi kapsar. Hiç kimse yoldaşının elini kirli bulmaz; böyle bir şey aklından bile geçmez. Eşitlik, çoğu zaman katlanılmaz bir zorbadır ya da öyle görünür ama ne yaman bir eğitmendir o, ne yaman bir öğretmendir. Kardeşlik, ıvır zıvır işlerde şüpheci ve dar kafalı olabilir; ama yeri geldiğinde bü-

yük de olabilir ve gerçekten de büyüktür, çünkü o herkesin düşüncelerini, duygularını, güçlerini ve dürtülerini içerir. Eğer bir devlet, gençlerinin zihinlerini bu uçuruma doğru yönlendirmeyi bilirse –ki yeryüzünü yutmaya yetecek kadar büyük bu uçurumda, tek bir ülkeye haydi haydi yer bulunur– kendisini tüm açık istikametlerde, sınırlarının dört bir yanında geçit vermez kalelerle tahkim etmeyi başarır; çünkü bunlar ayaklarla, belleklerle, gözlerle, ellerle, başlarla ve kalplerle donatılmış kalelerdir. Genç insanların zorlu bir eğitime ihtiyacı var gerçekten."

Burada düşüncelerinin silsilesine bir ara verdi memur.

Doğrusu, tam bir general gibi konuştuğunu ve düşündüğünü düşündü gülerek. Çok geçmeden yeniden evdeydi.

Joseph, askere gitmeden önce, lastik bant üreten bir fabrikada çalışmıştı. Şimdi askerlik öncesi o dönemi hatırladığında, gözlerinin önünde ince, uzun, eski bir bina, siyah çakıltaşlarıyla kaplı bir yol, dar bir oda ve gözlüklü, sert bir müdür suratı beliriyordu. Joseph orada, yerleşik ifadesiyle, yardımcı eleman olarak yalnızca geçici bir süre için işe alınmıştı. Tüm kişiliğiyle de ancak bir eklenti, geçici bir ilave, sadece eğreti atılmış bir düğüm gibi görünüyordu. Daha işe başlarken bile, o işten ayrılacağı an, gözünün önünde canlanmıştı. Lastik bant işini öğrenen çırak, her bakımdan onun "üzerindeydi". Joseph, henüz ergenlikten çıkmamış bu insana her konuda akıl danışmak zorunda kalıyordu. Ama aslına bakılırsa bu Joseph'i pek de rahatsız etmiyordu. Ah, o öyle çok alışkanlık kazanmıştı ki. Aklını vermeden çalışıyordu, yani mutlaka bilmesi gereken bazı bilgilerden yoksun olduğunu kendine itiraf etmek zorunda kalıyordu. Başka insanların şaşılacak kadar kolayca kavradığı bazı şeyler, onun kafa-

sına tuhaf bir biçimde zorlukla giriyordu. Bunu değiştirmek için elinden ne gelirdi ki? Onun tek tesellisi ve aklından hiç çıkarmadığı şey, bu işin "geçiciliği"ydi. Açık yeşil renge boyanmış, çok tuhaf bir odada oturan, yaşlı, sivri burunlu ve sivri ağızlı bir kız kurusunun yanında kalıyordu. Bir etajerin üzerinde birtakım eski ve modern bazı kitaplar duruyordu. Kadın, görünüşe bakılırsa bir idealistti; ama ateşli cinsinden değil, tersine iliklerine kadar donmuş bir idealistti. Joseph çok geçmeden kadının yoğun bir gönül yazışması sürdürdüğünü öğrendi; bir gün, dikkatsizlikle yuvarlak masanın üzerine bırakılmış uzun bir mektuptan çıkardığı kadarıyla kadın, Graubünden'e göçmüş bir matbaacı ya da teknik ressamla mektuplaşıyordu; o kadarını tam olarak hatırlayamıyordu artık Joseph. Bunu okumakla çok da önemli bir haksızlık yaptığını hissetmemişti. Ayrıca mektup gizli kapaklı bir okumaya da değmiyordu, şehrin bütün duvarlarına rahatlıkla asılabilirdi; pek az sır, üçüncü bir kişinin anlayamayacağı pek az şey içeriyordu. Bütün dünyanın okuduğu sıradan kitaplara öykünerek yazılmıştı ve daha ziyade kaba çizgilerle taranmış seyahat tasvirleri içeriyordu. "Yürüyerek gezme zahmetine girildiğinde," yazıyordu mektupta, "dünya nasıl da muhteşem bir yer"di. Ardından gökyüzü, bulutlar, yamaçlar, anaç keçiler, inekler, ineklerin boyunlarındaki çıngıraklar ve dağlar tasvir ediliyordu. Tüm bunlar ne kadar da önemliydi. Joseph, binanın arka tarafına bakan küçük bir odada yaşıyordu; kitaplarını orada okuyordu. Bu minicik odaya ayak bastığı anda, okuduğu kitaplar başının üzerinde uçuşmaya başlıyordu. İnsanın aylar boyunca bıkmadan okuyabileceği o büyük romanlardan birini okumuştu orada. Yemeklerini teknik lise öğrencileri ve tüccar çıraklarıyla dolu bir pansiyonda yiyordu. Bu genç insanlarla biraz olsun sohbet etmekte büyük güçlük çekiyor ve bu yüz-

den masada çoğu zaman susuyordu. Tüm bunlar Joseph için nasıl da onur kırıcıydı. Orada da üstünkörü teğellenmiş bir düğmeydi olsa olsa; kimse düğmenin dikişini pekiştirmek zahmetine girmiyordu, çünkü bu ceketin öyle uzun bir süre giyilmeyeceğini daha baştan biliyorlardı. Evet, Joseph'in varlığı, iğreti bir ceketti ancak, insanın üzerine pek de oturmayan bir takım elbiseydi. Şehrin hemen dışında, bağlarla kaplı ve üst kısmı ormanla taçlanmış, fazla yüksek olmayan bir tepe vardı. Gezintiye çıkmak için kesinlikle pek çekici bir yerdi burası. Joseph, pazar sabahlarını düzenli bir biçimde o tepede geçiriyordu; her seferinde uzak, neredeyse hastalıklı denebilecek kadar güzel hülyalara dalarak şifa buluyordu orada. Aşağıdaki fabrikadaysa ağaçlar ve çalılıklar üzerinde kendi küçük mucizelerini geliştirmeye başlayan yeni bahara rağmen, zaman o kadar güzel geçmiyordu. Günün birinde Müdür, Joseph'i adamakıllı haşladı; hatta işi suçlamaya kadar vardırarak dolandırıcı diye niteledi onu; peki ama neden? Ah, mesele yine o zihinsel tembelliklerden biriydi işte. Bununla birlikte boş kafalar bir ticari işletmeye hatırı sayılır zararlar verebilir şüphesiz. Bir insan yanlış hesap yapabilir, ya da –ki asıl kötü olan budur– hiç hesap filan yapmaz. İngiliz poundu cinsinden düzenlenmiş bir faiz hesabını denetlemek Joseph'e çok zor gelmişti. Bu iş için gerekli olan bazı bilgilerden yoksundu ve bunu amirine açıkça itiraf etmektense –ki bundan utanıyordu– gerçekten denetlemeden hesabın altına yalandan onayını basmıştı. Sondaki rakamın yanına kurşunkalemle bir "M" harfi çizmişti, ki bu hesabın doğrulandığını belirten sağlam ve güvenilir bir anlam taşıyordu. Ama işte o gün Müdür'ün yönelttiği kuşkucu bir soru sonucunda sağlama işleminin uydurma olduğu, dahası Joseph'in kafasından bu tür bir hesabı yapmaktan âciz olduğu ortaya çıkmıştı. Sonuçta söz konusu olan

İngiliz pounduydu ve Joseph'in bunu hesaplama konusunda hiçbir fikri yoktu. Joseph'in utanç verici bir biçimde kovulmayı hak ettiğini söylemişti Müdür. Bir şeyi anlamıyorsa eğer, bunda utanılacak bir şey yoktu; ama yalandan anlıyormuş gibi yapıyorsa bu düpedüz hırsızlıktı. Buna başka bir ad verilemezdi, ve Joseph'in utancından yerin dibine geçmesi gerekirdi. Aman, nasıl da yerinden çıkacak gibi çarpmıştı Joseph'in kalbi. Tüm varlığının üzerine kara, kemirgen bir dalganın devrildiğini hissetmişti. Ona genelde hiç de kötü gibi gelmeyen ruhu, Joseph'i dört bir yanından kıskıvrak sıkıştırmıştı. Öylesine şiddetle titriyordu ki, daha biraz önce yazdığı rakamlar, şimdi dehşet verecek kadar yabancı, çarpık ve iri görünmüştü. Ama bir saat sonra keyfi tamamen yerine gelmişti. Postaneye yürümüştü; çok güzel bir hava vardı ve öylece yürürken her şeyin onu öptüğü gibi bir hisse kapılmıştı. Küçük, tatlı yapraklar okşayan, renkli bir sürü halinde hep birden ona doğru uçuşur gibiydiler. Yanından geçen, üstelik hepsi de son derece sıradan insanlar öyle güzel görünüyorlardı ki, doğruca boyunlarına sarılmak geliyordu insanın içinden. Mutlulukla bütün bahçelere, tepesindeki açık göğe bakıyordu. Diri, beyaz bulutlar ne kadar saf ve güzeldi. Ve o tok tatlı mavi. Joseph biraz önce meydana gelen tatsızlığı unutmuş değildi, onu hâlâ bir utanç duygusuyla taşıyordu içinde; ama bu artık kaygısız bir eleme, sıkıcı bir musibete dönüşmüştü. Hâlâ bir parça titrerken düşünmüştü: "Şu Tanrı'nın dünyasından halis bir zevk alabilmem için, aşağılanarak kırbaçlanmam mı gerekiyor yani?" Bazen paydos ettikten sonra, teklifsiz bir tavırla oldukça iyi tanıdığı bir puro dükkânına giriyordu. Burası bir kadının, muhtemelen, yani herhalde ve aslına bakılırsa büyük ihtimalle, bir hayat kadınının eviydi aynı zamanda. Joseph her akşam bu kadının dükkânında bir sandalyeye oturmayı, bir pu-

ro tellendirmeyi ve dükkân sahibesiyle sohbet etmeyi alışkanlık haline getirmişti. Kadın ondan hoşlanıyordu; Joseph kısa sürede fark etmişti bunu. "Eğer bu kadın benden hoşlanıyorsa, düzenli bir biçimde onunla oturmaya gelmekle kendisine küçük bir hizmette bulunuyorum demektir," diye düşünüyor ve düşündüğü gibi de yapıyordu. Kadın, Joseph'e tüm gençliğini ve hayatının kimi güzel ve çirkin yanlarını anlatıyordu. Artık yaşlanmıştı ve yüzüne çok çirkin bir makyaj yapıyordu ama iyilik dolu gözler parlıyordu bu yüzde, ya o ağzı, "Ne çok ağlamış olmalı bu ağız," diye düşünmüştü Joseph. Kadının yanındayken sanki en doğal tavır buymuşçasına, daima nazik ve kibar davranıyordu. Bir keresinde kadının yanaklarını okşamış ve bu hareketin onda yarattığı sevincin farkına varmıştı; kadın kızarmış ve ağzı sanki, "Çok geç artık, dostum," demek ister gibi seğirmişti. Kadın eskiden bir süre garson olarak çalışmıştı ama birkaç haftanın ardından, o geçici eklenti sökülüp atıldığına göre, tüm bunların ne anlamı vardı ki? Patronu, İngiliz parasıyla ilgili o hadiseye rağmen, Joseph'e fazladan bir veda primi ödemiş ve kışlada şans dilemişti. Şimdi ilkbaharın tılsımıyla büyülenmiş kırlardan geçen bir tren yolculuğu var sırada, ve ardından bilmeye değer hiçbir şey kalmaz, çünkü o andan itibaren sadece bir rakama dönüşür insan; bir üniforma, bir fişeklik, bir kasatura, düzgün bir tüfek, bir kasket ve ağır yürüyüş postalları tutuştururlar eline. Kendine ait değilsindir artık; bir parça itaat ve bir parça talim olursun. Uyur, yemek yer, talim yapar, ateş eder, yürüyüş yapar ve dinlenme molaları verirsin; ama kurallarda yazıldığı biçimde. Duygularını bile büyük bir dikkatle gözetim altında tutarsın. Kemiklerin kırılacak gibi olur başlarda; ama beden gitgide çelik gibi sertleşir, esnek dizkapakları demirden birer menteşeye dönüşür, kafan düşüncelerden arınır, ellerin ve kolların, askerlere ve

acemi erlere her yerde eşlik eden tüfeğe alışır. Joseph rüyasında komutlar ve patlayan silahların takırtısını işitir. Sekiz hafta boyunca böyle sürer bu, bir sonsuzluk değildir, ama Joseph'e zaman zaman öyle görünür.

Ama tüm bunların ne önemi vardı, şimdi artık Herr Tobler'in evinde yaşadığına göre?

İki ya da üç gün o kadar da uzun bir zaman değildir. Oldukça heybetli bir malikâne şöyle dursun, bir odaya bile tam anlamıyla yerleşmek için yetersizdir bu süre. Joseph zaten yavaş kavrıyordu, en azından kendisi böyle bir vehme kapılıyordu, ve vehimlerse sağlam gerekçelerden asla büsbütün yoksun değildir. Üstelik Tobler'in evi iki bölümden oluşuyordu; burası hem bir ikametgâh hem de bir işyeriydi ve Joseph'in görev ve yükümlülükleri her iki alanı da tanımayı gerektiriyordu. Aile ve işletmenin, birbirlerine, deyiş yerindeyse adeta bedenen temas edecek kadar iç içe geçtikleri bir yerde, insanın bir bölüm hakkında etraflıca bilgi edinirken diğerini görmezden gelmesi mümkün değildir. Böyle bir evdeki memurun yükümlülükleri yalnızca şu ya da bu alanla sınırlı değildir, tersine her alana yayılmıştır. Görev saatleri de kesin bir biçimde sınırlandırılmış değildir, iş zaman zaman gece yarılarına kadar uzarken bazen de gün ortasında ansızın bir süre için kesintiye uğrayabilir. İkindi vakitleri dışarıdaki kameriyede, kesinlikle hiç de fena olmayan bir kadınla birlikte kahve içme keyfini yaşayan biri, akşamları saat sekizden sonra çıkan acil bir işi daha yoluna koymak zorunda kaldığında kızmamalıdır. Öğlenleri Joseph gibi güzel yemekler yiyen biri, bunun karşılığını iki misli gayretle vermeye çalışmak zorundadır. Mesai saatlerinde puro içebilen kişi, evin hanımı kendisinden evle veya aileyle ilgili bir hizmet rica etti, diye homurdanmamalıdır; her ne kadar bu rica çekingen bir dilek gibi değil de, buyur-

gan bir ses tonuyla dile getirilmiş olsa bile. Daima tatlı ve gönül alıcı davranışlarla karşılaşmak kime nasip olmuş? Dünyadan yalnızca üzerine uzanıp dinlenebileceği yastıklar bekleyen insan, en yumuşak cinsinden kuş tüyüyle doldurulmuş bu kadife ve ipek yastıkların da bir bedeli olduğunu görmezden gelecek kadar kibirli olabilir mi? Joseph'in kesinlikle böyle beklentileri yoktu. Unutulmamalıdır ki, hiçbir zaman çok parası olmamıştı onun.

Frau Tobler, Joseph'te tuhaf, deyim yerindeyse sıra dışı bir yan buluyor, ancak onun hakkında olumlu en ufak bir izlenim taşımıyordu. Joseph'i koyu yeşil renkli, yıpranmış ve solmuş takım elbisesi içinde oldukça gülünç buluyordu ama aynı zamanda davranışlarında da garip bir yan gördüğüne inanıyordu, ki bazı bakımlardan da kuşkusuz haklıydı. Joseph'in kararsız halleri, ayan beyan görülen özgüven yoksunluğu garipti, ayrıca tavırları da garipti. Diğer taraftan kökeni bakımından halis bir burjuva kadını olan Frau Tobler'in, kendi bakış tarzına azıcık da olsa yabancı gelebilecek pek çok şeyi kolaylıkla garip bulmaya yatkın olduğu da göz ardı edilmemelidir. Ama durum böyle olduğuna göre, böyle bir kadının böyle bir delikanlıyı garip bulmasını daha fazla dert etmek yerine, birbirleriyle neler konuştuklarını anlatalım. Yeniden bahçedeki kameriyeye ve akşam saat beş sularına dönelim.

"Bugün harikulade bir gün," dedi Frau Tobler.

"Ah evet, gerçekten de muhteşem," diye karşılık verdi Yardımcı. Masadan kalkmadan, oturduğu yerde hafifçe döndü ve mavi enginliğe baktı. Gölün mavisi çok soluktu. Tam o sırada bir buharlı gemi, etrafı çınlatan bir müzik sesi yayarak geçmekteydi. Gezinin keyfini çıkaran yolcuların aşağıdan salladıkları uçuşan mendiller, bulundukları yerden seçilebiliyordu. Buharlı geminin dumanı geriye doğru savruluyor ve hava tarafından emiliyordu. Karşı yakadaki dağlar, kusursuz güzellikteki günün göl

üzerine yaydığı pusun içinde neredeyse görünmez olmuştu. Sanki ipekten dokunmuş gibiydiler. Evet, çepeçevre tüm bu manzara maviydi; yakındaki yeşillik ve çatıların kırmızısı bile maviye çalıyor gibiydi. Sadece tek bir uğultu duyuluyordu, sanki tüm hava, tüm bu saydam mekân usulca şarkı söylüyordu. Bu uğultu ve vızıltı da mavi gibi duyuluyor ve görünüyordu; neredeyse! Kahve ne kadar da lezzetliydi yine. "Neden bu tuhaf kahveyi içerken hep evi, çocukluğumu hatırlıyorum?" diye düşündü Joseph.

Kadın, geçen sene Luzern Gölü kıyısında geçirdiği yaz tatilini anlatmaya başladı. "Bu yaz," dedi, "öyle bir şey olmayacak ne yazık ki. Söz konusu bile değil!" Hem zaten burası da gerçekten çok güzeldi. Onlar gibi yaşayan bir insan, yaz tatiline zaten ihtiyaç duymazdı. Aslına bakılırsa insan azla yetinmeyi bilmiyordu; istekleri hiç bitmiyordu ve bu da gayet doğaldı –Joseph başıyla onayladı– ama zaman zaman gerçekten de kibri hatırlatıyordu bu.

Güldü. "Ne kadar tuhaf gülüyor," diye düşündü emir kulu ve düşünmeyi sürdürdü: "Kafasını buna yoran biri, bu gülüşü coğrafi bir incelemeye temel alabilirdi. Gülüşü, bu kadının hangi bölgeden geldiğini kesin bir biçimde gösteriyor. Bozuk bir gülüş bu, ağzından çok da doğal bir biçimde çıkmıyor; sanki eskiden fazlasıyla katı bir eğitim yüzünden hep biraz ketlenmiş gibi. Ama güzel ve kadınsı bir gülüş, evet, hatta birazcık hoppa bile. Ancak çok iffetli kadınların böyle gülmesi hoşgörülür."

Bu arada kadın, adeta kusursuz denebilecek kadar güzel ve tatlı yaz tatilini anlatarak konuşmayı sürdürmüştü. Genç bir Amerikalı, her gün kürek çekerek onu kayıkla gölde gezdiriyormuş. Kavalye diye böylesine denirmiş. Hem sonra, onun gibi evli bir kadın için, birkaç haftalığına tamamen yalnız olabilmek çok çekici ve yeni bir şeymiş; üstelik de o kadar güzel bir bölgede. Kocasın-

dan ve çocuklardan uzakta. Burada uygunsuz bir şeyler aramaya hiç gerek yokmuş. İnsan bütün gün mükemmel yemekler yemek ve gölgede, geçen yıl gittiği yerde bulunan olağanüstü görkemli, kalın dallı bir kestane ağacının altında uzanmaktan başka bir şey yapmıyormuş. Ne ağaçmış ama o. Sık sık o ağaç geliyormuş gözlerinin önüne ve kendisini, onun altında uzanırken görüyormuş. Bir de minik, beyaz bir köpekçiği varmış; geceleri onu yatağına alıyormuş. O kadar narin, temiz bir yaratıkmış yani. İşte bu hayvan, kendisini şımartan o çekici duyguyu, yani onun bir hanımefendi, gerçek bir hanımefendi olduğu hissini daha da güçlendiriyormuş.

"İşlerin başına dönmek zorundayım," dedi Joseph ve ayağa kalktı.

Joseph o kadar mı çalışkanmış yani?

"Eh, insan görev bildiği şeyi yapar." Bunları söyledikten sonra uzaklaştı Joseph. Büroda belli belirsiz seçilebilen bir görüntü çıktı karşısına: Reklam-Saati. Yazı masasının başına oturdu ve iş mektupları yazmayı sürdürdü. Postacı, ödemeli bir gönderinin hesabını kapatmak üzere geldi; küçük bir tutardı bu; Joseph parayı kendi cebinden ödedi. Sonra Reklam-Saati'yle ilgili birkaç mektup yazdı. Böyle bir saat için ne büyük gayretler sarf etmek gerekiyordu!

"Tıpkı küçük ya da büyük bir çocuk gibi, bu saat," diye düşündü, "sürekli fedakârca bir ilgi bekleyen ve karşılığında bir teşekkür bile etmeyen inatçı bir çocuk gibi aynen. Peki ya bu girişim bir gelişme gösteriyor mu, bu çocuk büyüyor mu bari? Görünen pek cılız bir ilerleme. Bir mucit, icatlarına âşık olur. Bu masraflı saat, Tobler'in gönlünü çalmış neredeyse. Peki ama bu fikir hakkında başka insanlar ne düşünüyorlar? Bir fikir insanları heyecanlandırmak, etkilemek zorundadır, yoksa onu uygulamaya geçirmek zorlu bir mesele olur. Bana gelince bu

fikrin gerçekleştirilme imkânı olduğuna kesinlikle inanıyorum; buna inanıyorum; çünkü bu benim görevim; çünkü bana bunun için para veriliyor. Konu bundan açılmışken maaşım ne olacak acaba?"

Gerçekten de bu noktada henüz hiçbir anlaşmaya varılmış değildi.

Pazara kadar günler her bakımdan sakin geçti. Huzuru kaçıracak ne olabilirdi ki zaten? Joseph itaatkâr davranıyor ve neşeli bir ifade sergilemek için gayret gösteriyordu. Hem özellikle huysuzluk etmesi için ne gibi bir neden vardı ki; şimdilik onu memnun edecek her şey mevcuttu. Sonuçta askerlik hizmetini yaptığı sırada da el üstünde tutulmuş değildi. Reklam-Saati'nin mahiyetine giderek daha derinden nüfuz etmişti ve onu şimdiden tam anlamıyla kavradığına inanıyordu. Her biri dört yüzer mark tutarında iki borç senedinin ödenmemesi o kadar da önemli değildi. Bu kâğıtların vadesi birer ay uzatıldı sadece; hatta Joseph senetlerin alıcısına şunları yazabildiği için muazzam bir keyif duydu:

Lütfen biraz daha sabır gösteriniz. Patentlerimin finansmanı kısa bir süre içinde gerçekleşecek. O zaman gecikmiş yükümlülüklerimi derhal yerine getireceğim.

Joseph'in buna benzer pek çok mektup yazması gerekiyor, ve tüm bu ticari üsluba ne büyük bir kolaylıkla hâkim olabildiğini görmekten mutluluk duyuyordu.

Köyün yarısını köşe bucak keşfetmişti çoktan. Postaneye gitmek ona her seferinde büyük bir zevk veriyordu. Oraya gitmek için iki yol vardı; biri göl kıyısı boyunca ilerleyen geniş anayolu takip ediyor, diğeriyse tepenin üzerinden, meyve ağaçları ve köy evlerinin önünden geçiyordu. Joseph neredeyse daima ikinci yolu seçiyordu. Tüm bunlar ona çok kolay görünüyordu.

Pazar günü Tobler ona iyi bir Alman purosunun yanı sıra, gerektiğinde "kendisine bir şeyler alabilmesi" için beş mark cep harçlığı verdi.

Ev, güneşin parlak ışığında alabildiğine güzel duruyordu. Burası gerçek bir Pazar-evi gibi göründü Joseph'e. Mayosunu elinde sallayarak bahçeden aşağıya inip göle kadar yürüdü; güneş ışığının tahtaların arasındaki çatlaklardan içeriye sızdığı, harap bir plaj kabininde telaş etmeden soyundu ve ardından kendini suya attı. Yüzerek açıldı; kendini çok iyi hissediyordu. Eğer boğulmak üzere değilse suya giren ve yüzen hangi insan kendisini iyi hissetmez ki zaten? Gölün berrak, ılık, kıpırtısız yüzeyi sanki yuvarlak ve kemerli bir şekle bürünüyormuş gibi geliyordu Joseph'e. Su aynı anda hem serin hem de ılıktı. Belki hafif bir rüzgâr, suyun yüzeyini usulca okşuyordu ya da çok yükseklerde, başının üzerinden bir kuş geçiyordu. Bir ara küçük bir sandala yaklaştı; yalnız bir adam, pazar gününü oltayla huzur içinde avlanarak ve suyun üzerinde salınarak geçiren bir balıkçı oturuyordu sandalda. Ne yumuşaklıktı o, ne pırıltılı bir aydınlıktı. Ve çıplak, duyarlı kollarınla bu ıslak, temiz, şefkatli unsuru yarıyorsun. Bacakların her darbesi, seni bu güzel, derin ıslaklıkta bir parça daha ileriye itiyor. Aşağıdan gelen ılık serin akıntılarla yükseliyorsun. Kısa bir süre soluğunu tutarak, ağzını ve gözlerini kapayarak başını daldırıyorsun, göğsünden taşan coşkuya su vermek için; bu büyüleyici heyecanı tüm bedeninde hissetmek için. Yüzerken haykırmak geliyor içinden, ya da yalnızca seslenmek, ya da yalnızca gülmek, ya da bir şey söylemek yalnızca, ve bunu yapıyorsun da üstelik. Ve sonra sahildeki yüksek, uzak biçimlerin arasına karışan şu sesler. Böylesi bir pazar sabahının bu olağanüstü parlak renkleri. Ellerin ve ayaklarınla suları şapırdatıyorsun; sanki bir trapezde denge bularak ve salınarak adeta dimdik duruyorsun suyun

içinde; tüm bu süre boyunca kollarını sallayarak. Ve batmıyorsun. Şimdi bir kez daha gözlerini kapayarak bu sıvı, yeşil, yoğun bilinmezliğe dalıyor ve karaya doğru yüzüyorsun. –

Ne muhteşem bir şeydi bu!

Öğle yemeğine konuklar gelmişti.

Bu konukların hikâyesine gelince: Wirsich adında bir adam, bu görevde Joseph'in selefiydi. Toblerler bu Wirsich'i çok sevmişlerdi. Onda çok sadık bir insan görmüş ve çalışkanlığını fazlasıyla takdir etmişlerdi. Wirsich çok titiz bir insandı ama yalnızca ayıkken. Ayık olduğu sürece, bir memurda olması gereken neredeyse tüm meziyetlere sahipti. Fazlasıyla düzenliydi, hem ticari hem de hukuksal alanda bilgiliydi, çalışkandı ve enerjikti. Patronunu her zaman ve neredeyse her koşul altında güven uyandıran ve inandırıcı bir biçimde temsil etmeyi biliyordu. Ayrıca elyazısı okunaklıydı. İşlek zekâsı ve gösterdiği canlı ilgi sayesinde işleri, işverenini tümüyle tatmin edecek bir biçimde, tamamen bağımsız olarak yürütmek, bu Wirsich için çocuk oyuncağıydı. Ancak tüm bu özellikler zaman zaman aniden buhar olup uçuyordu; yani sarhoş olduğu zamanlarda. Wirsich, genç bir adam sayılmazdı artık, aşağı yukarı otuz beş yaşlarındaydı, kişi vaktinde dizginlemeyi öğrenmediyse eğer, bazı tutkuların korkunç bir görünüm kazandığı ve ürkütücü boyutlara vardığı bir yaştır bu. Alkol almak, bu insanı her defasında –yani zaman zaman– yabani, akıl almaz bir hayvana çeviriyordu ki, anlaşılabileceği gibi, öyle durumlarda kendisiyle hiçbir şey konuşulamıyordu. Herr Tobler ona defalarca kapıyı göstermiş ve eşyalarını toplayıp bir daha asla gözüne görünmemesini emretmişti. Wirsich de her defasında lanet okuyarak ve hakaretler savurarak çıkıp gidiyordu evden; ama kendine gelir gelmez, pişman olmuş, zavallı bir

tövbekâr suratıyla, daha birkaç gün önce sarhoşluktan kaynaklanan cinnet ve azgınlıkla, bir daha asla adım atmamaya yeminler ettiği kapının eşiğinde bitiyordu yeniden. Ve mucize: Tobler onu her seferinde yeniden işe alıyordu. Böyle durumlarda, tıpkı terbiyesiz çocuklara da yapıldığı gibi, ona zehir zemberek bir nutuk çekiyor; ama sonra da kalabileceğini, geçmişe bir sünger çekeceklerini ve kendisine bir şans daha verileceğini söylüyordu. Bu, dört ya da beş kez tekrarlanmıştı. Wirsich'de karşı konulması imkânsız bir yan vardı. Özellikle de bir ricada bulunmak veya af dilemek üzere ağzını açtığı anda ortaya çıkıyordu bu tarafı. Bu gibi durumlarda öylesine pişman ve mutsuz görünüyordu ki, Toblerlerin kalbi yumuşuyor, hatta paramparça oluyordu ve bunu neden yaptıklarını kendilerine bile açıklayamadıkları halde, onu affediyorlardı. Wirsich'in karşı cinsten insanlar üzerinde uyandırmayı iyi bildiği, garip, göründüğü kadarıyla derinlere işleyen bir izlenim de buna ekleniyordu. Frau Tobler'in bu tuhaf büyüye, bu anlaşılmaz tılsıma direnmediği de neredeyse kesin gibiydi. Sakin ve aklı başında kaldığı sürece Wirsich'e saygı duyuyordu; zorba ve sapkın Wirsich'e karşıysa kendisinin bile anlayamadığı bir merhamet hissediyordu. Wirsich'in dış görünümü bile, sanki kadınların yargısı gözetilerek yaratılmış gibiydi. Solgun bir cilt rengiyle desteklenen keskin, sert, erkeksi yüz hatları, siyah saçları, iri, koyu renkli gözleri de, tıpkı tüm davranışlarına ve tabiatına sinmiş belirli bir donukluk gibi, elinde olmadan insanların beğenisini kazanıyordu. Bu tür bir sadelik, genel olarak iyi bir yürek ve sağlam bir karakter izlenimi yaratır: duyguları olan hiçbir kadının direnemeyeceği iki özellik.

Ve böylece Wirsich her defasında yeniden işe alınmıştı. Bir kadının öğle yemeğinde kocasına yumuşak, mütebessim ve tumturaklı bir ifadeyle söylediği sözler, asla

tümüyle etkisiz kalmaz; burada daha da geçerliydi bu, zira bizzat Tobler bile "bu bahtsız adamdan hep hoşlanmıştı." Wirsich'in annesi, her seferinde oğlunun yeniden işe alınması vesilesiyle teşekkürlerini sunmak üzere villaya düzenli olarak geliyordu. Ondan da hoşlanıyorlardı. Ayrıca kişi, gücünü ve etkisini hissettirebildiği insanlardan daima hoşlanır. Zenginlik ve burjuva refahı, aşağılamaktan hoşlanır; hayır, tam olarak böyle değil belki; ama aşağılanmış insanlara tepeden bakmayı sever, ki belirli bir hayırseverliğin yanı sıra, belirli bir gaddarlığı da barındırdığı yadsınamayacak bir duygudur bu.

Ancak Wirsich bir gece işi fazla ileriye vardırmıştı. Anayolun üzerinde bulunan ve her türlü serseri güruhunun, bu arada kötü şöhretli kadınların doldurduğu "Rose" adlı meyhaneden eve körkütük sarhoş bir halde, naralar atıp tepinerek dönmüş ve içeriye girmek istemişti. Bu isteği geri çevrildiği için, yanında taşıdığı kancalı çubukla cümle kapısının camını paramparça etmiş ve ardından yine aynı kapının kafesini becerebildiği kadar kırmıştı. Bir yandan da harap olmuş beyninin yabaniliği içinde dile getirdiği ifadeyle "bu yuvayı kundaklayacağını", yalnızca komşulara değil, daha geniş bir çevre içinde yaşayan insanlara da duyuran, dehşet verici ve tanınmaz bir sesle böğürerek gözdağı veriyor ve velinimetlerine okuduğu utanç verici lanetlerin tadını çıkarıyordu. Bilincini ve duygularını kaybetmiş tüm zorbaların sahip olduğu beden gücünün de yardımıyla kapıyı kırmasına ramak kalmıştı; kilit ve sürgü, yuvalarında kaygı verici bir biçimde sallanmaya başlamıştı ki, göründüğü kadarıyla, sonunda sabrı tükenen Herr Tobler kapıyı içeriden hışımla açıp dolu gibi yağan sopa darbeleriyle bu ayyaşın üzerine çullanmış ve onu yerdeki çakıltaşlarının üzerine devirmişti. Tobler'in hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyen bir emirle, derhal ortalıktan toz olmasını, aksi halde benzer

darbelerin devam edeceğini bildirmesi üzerine Wirsich, bahçeden aşağıya sıvışmak için emekleyerek doğrulmuştu. Ayyaşın silueti –tepede duranlar, ay ışığında korkunç görünen her bir hareketini izleyebiliyorlardı– birkaç kere daha yere devrilmiş, yeniden kalkmış ve sonunda kendini tıpkı hantal bir ayı gibi bahçeden anayola atmış ve çok geçmeden de tümüyle gözden kaybolmuştu.

Gece yarısı gelişen bu hadiseden iki hafta sonra Tobler elinde Wirsich'in yazdığı tafsilatlı bir özür mektubunu tutuyordu; göründüğü kadarıyla, suçlu mektubunda hemen hemen klasik üslubuyla şifa bulacağına dair söz veriyor ve Herr Tobler'den kendisini son bir kez daha işe almasını rica ediyordu; aksi halde Wirsich çok acı bir umutsuzluğun pençesine düşecekti. Şimdiye dek kendi hoyratlığı yüzünden defalarca harcadığını acı içinde ve içtenlikle itiraf ettiği o kadim, hayırsever cömertliğin, son bir defa da olsa yeniden gösterilmesini, yaşlı annesi gibi, kendisi de istirham ediyordu. Wirsich, diye yazıyordu mektubun sonunda, o evi, gönül ve kıymet verdiği tüm o aileyi, eskiden çalıştığı işyerini öylesine özlüyordu ki, tüm bunların yeniden canlanacağına duyduğu umudun sürmesine ve mutlu olmasına izin verilmemesi halinde, kapının sonsuza dek üzerine sürgüleneceğini ve ona umutsuzluktan, pişmanlıktan, utançtan ve acıdan başka bir şey kalmayacağını kendine söylemeden edemiyordu.

Fakat çok geç kalmıştı artık. Sürgü kilitlenmişti gerçekten de; eve Wirsich'in yerine bir başkası gelmişti. Tobler o yakışıksız gece sahnesini izleyen sabah başkentteki İşçi Bulma Kurumu'na gitmiş ve Joseph'i işe almıştı. Yukarıdaki mektup, Tobler'in evine Joseph'le aynı günde gelmişti.

İşte bu pazar konukları, Wirsich ile annesinden başkası değildi.

Yüzme idmanı sayesinde zindelik kazanmış Joseph, selefini içtenlikle selamladı. Yaşlı kadının önünde hafifçe eğilerek selam verdi. Öğle yemeğinde, masanın etrafına sıkıntılı bir ruh halinin hâkim olduğunu daha ilk bakışta fark etmişti tabii. Pek az konuşuluyordu ve bu sınırlı sohbet de genel konular üzerinden yürüyordu. Acıklı, hassas bir hava beyaz masa örtüsünün, dumanı tüten ve mis gibi kokan yemeklerin ve insan yüzlerinin etrafına çepeçevre yayılmıştı. Herr Tobler'in "gözleri fal taşı gibi açılmıştı" ama davranışları bunun dışında neşeli ve dostçaydı ve konuklarını iyiliksever-küçümser bir tonla yemeğe başlamaları için teşvik ediyordu. Öyle bir göl banyosunun ardından her yemeğin tadı güzel gelir, açık havada, böyle masmavi bir gökyüzünün altında neredeyse her yemek güzeldir; ama Joseph bugünkü yemeği, ne kadar basit olursa olsun, adeta muhteşem bulmuştu. Diğerleri de yemekten hoşnut gibi görünüyorlardı; en azından o anda etrafına dünya görmüş, nezih bir hava yayan yaşlı Frau Wirsich. Bu yoksul hanımefendi, nerede ve nasıl yaşıyordu acaba? Hangi odalarda ve nasıl bir çevrede? Ne kadar pejmürde ve cılız görünüyordu! Adeta tutumlu ya da sınırlı ya da idareli bir görünüşü vardı, özellikle de bolluk ve sıcaklık içinde doğmuş ve yetişmiş, gösterişli bir burjuva kadını olan Frau Tobler'in yanında. Frau Wirsich ve Frau Tobler. Evet, bu dünyada herhangi bir ayrımdan söz etmek mümkünse eğer, bu ikisinin arasındaki farklılıklar en gerçek, en su katılmamış cinsindendi.

Daima bir parça kibirli görünür Frau Tobler; ama bu değişmeyen, bir nebze nazik kibir, yüzünün ve bedeninin hatlarına nasıl da yakışır. Onun endamını bunun gibi bir şeyden ayrı düşünmeyi arzu etmez insan, çünkü bu onun çok doğal bir parçasıdır, tıpkı bir halk şarkısına rengini veren, dile gelmez o büyü gibi. Bu şarkı güzel gelir kulağa ve en yüce perdelerden ses verir: Frau Wirsich

bunu çok iyi anlıyor ve hissediyordu. Bir şarkı bu denli içler acısıyken diğeri ne kadar doluydu. Herr Tobler kırmızı şarap ikram ediyordu. Wirsich'in kadehini de doldurmak istedi; ama annesi oğlunun bardağını yaşlı, kemikli eliyle çabucak örttü.

"Hadi ama neden olmasın şimdi? O da biraz içmeli," diye bağırdı Tobler.

O anda yaşlı kadının gözlerinden yaşlar boşandı. Bunu herkes gördü ve sarsıldı. Wirsich, annesinin kulağına bir şeyler fısıldamak istedi; ama bastırmayı başaramadığı taş gibi sert bir güç onun da dilini düğümledi. Bir balık gibi ses çıkaramadan kaldı oturduğu yerde ve gözlerini önündeki mütevazı yemeğe indirdi. Frau Wirsich, şimdi oğlunun içki içip içmemesini umursamamak zorunda bırakıldığını vurgulamak ister gibi bir hareketle elini geriye çekmişti. Hareketi şunları söylüyordu: "Evet, istediğiniz gibi doldurun kadehini. Nasılsa kurtarılacak bir şey kalmadı artık!" Wirsich kadehten küçük bir yudum aldı; gerçekten de onu bu dünyada sahip olduğu rahat konumdan aşağıya yuvarlayan bu nesneyi tadarken başa çıkamadığı bir korku duyuyor gibiydi.

Ah Frau Wirsich, ağlamaktan şişmiş gözlerin, takındığın göz alıcı, dünya görmüş tavırları nasıl da gölgeliyor. Kibar tavırlar sergilemeye niyetlenmiştin, oysa şimdi kederin seni ezip geçti. Tıpkı bazı alınlar gibi kırışıklıklarla dolu yaşlı ellerin zangır zangır titriyor. Ya ağzın ne söylüyor? Hiçbir şey mi? Ah Wirsich Ana, nezih bir topluluk içinde konuşmak zorundadır insan. Bak, bak, o diğer hanımefendi gözlerini nasıl çevirmiş sana.

Frau Tobler, yanında oturan en küçük çocuğunun buklelerini okşamayı sürdürürken arada Frau Wirsich'e kaygılı ama soğuk gözlerle bakıyordu. Gerçekten de varlıklı bir kadın! Bir yanında çocuksu bir sevecenlik ve sokulganlığın ona yükselen ışığı parlıyor, diğer yanını ise

bir kız kardeşin acısı dolduruyordu. Her ikisi de, şirinlik gibi keder de pohpohluyordu bu kadını. Frau Wirsich'e alçak sesle avutucu bir şeyler söyledi; diğeri bu sözleri geri çeviren ama alçakgönüllü bir tavırla başını salladı. Yemeklerini bitirmişlerdi şimdi. Herr Tobler puro tabakasını dolaştırdı, beyler birer tane yaktılar. Bu güneş, bu olağanüstü dağ, göl ve çayır manzarası. Ve sonra şu bir avuç insan arasındaki sınırlı, ihtiyatlı sohbet. Evet, başkalarına karşı merhametli olmak gerekirdi; onlar da insandı! Evin hanımı, yüzündeki ifadeyle açıkça söylüyordu bunu. Ama tam da merhamet gösterildiğini anlatan bu sessiz ima acımasızdı. Yıkıcıydı.

Daha sonra iki kadın, Tobler ailesinin çocukları üzerine konuşmaya başladılar; dargınlığa neden olacak her türlü imayı uzak tutan bir sohbet konusu bulmuş olmaktan her ikisi de memnun görünüyordu. Üstelik bu tümüyle kendiliğinden gelişmişti. Kendilerini unuttular bir süreliğine. Yaşlı kadının gözleri, zaman zaman Joseph'in vücudu, yüzü ve davranışları üzerinde geziniyordu; sanki onun meziyetlerini ve zaaflarını bulup çıkarmak ve zihninde bunları oğlununkilerle karşılaştırmak ister gibiydi. Çok geçmeden küçük oğlanlar yerlerinden fırladılar ve bahçede oynamaya gittiler; kızlar da onları izleyince yetişkinler meclisi, masanın başında yalnız kaldı. Bu arada hizmetçi kız, elinde ahşap bir tepsiyle masayı toplamaya geldi. Hep birlikte kalktılar. Tobler, Joseph'e "cam küreyi dışarıya taşımasını" söyledi; o da bu emri yerine getirmeye koştu. Cam küre, Tobler Villası'nın iftiharıydı.

Bu küre zarif, demir bir çerçeve içinde, ince zincirlerle küçük çengellere asılmıştı ve rengârenkti, öyle ki yüzeyine dağılmış dünya imgeleri, sanki birbirinin üzerine binmiş, yuvarlak bir perspektif içinde, yeşil, mavi, kahverengi, sarı ve kırmızı yansımalar yaratıyordu. Yaklaşık olarak bir insan başından biraz daha büyüktü; ama

kaidesiyle birlikte kesinlikle kırk ya da kırk beş kilogram çekiyordu ve taşıması zordu. Yağmurlu havalarda asla dışarıda, açık havada bırakılmaması gerekiyordu. İçeriden dışarıya, dışarıdan içeriye taşınıp duruyordu. Eğer küre ıslanacak olursa Herr Tobler çıldırmış gibi sövüp sayıyordu. Kürenin ıslanması onu gerçekten de üzüyordu; sonuçta sahip oldukları bazı cansız varlıklara, tıpkı canlılar gibi davranan ve başkalarının da böyle davrandığını görmek isteyen insanlar vardır. Dolayısıyla Joseph bu renkli, güzel küreyi getirmek üzere yerinden fırladı; çünkü Tobler'in buna duyduğu düşkünlüğü daha önce gözlemleme fırsatını bulmuştu.

Joseph, ustasının arzusunu ve güzel havadan kaynaklanan keyfini ve hevesini tatmin ettikten sonra, diğerlerinin görüş alanından çabucak sıvıştı, merdivenlerden hızla çıktı ve kuledeki odasına girip gözden kayboldu. Yukarısı alabildiğine sessiz ve huzurluydu. Burada kendini kurtulmuş hissediyordu; kurtulduğu şeyin ne olduğunu tam olarak bilmiyordu bile. Ama böyle bir duyguya sahip olmak yeterliydi; "Gerçek neden," diye düşündü, "bir biçimde, bir yerlerde gizliydi mutlaka," ama şimdi nedenler onu hiç ilgilendirmiyordu. Sanki etrafında altın sarısı bir şey süzülüyor gibiydi. Bir an için aynada kendine baktı: Ah, daha çok genç görünüyordu; hiç de Wirsich gibi değildi. Elinde olmadan güldü. Ölmüş annesinin fotoğrafını eline almak geldi içinden. Resim hemen şuracıkta, masanın üzerinde duruyordu. O halde neden onu eline alıp incelemeyecekti? Kendisine oldukça uzun gelen bir süre boyunca resme baktı ve ardından tekrar yerine bıraktı onu. Sonra ceketinin cebinden daha yeni bir başka resim çıkardı; bu bir dans öğrencisinin, "büyük şehirde tanıdığı" bir kızın portresiydi. İnsanlarla dolu tüm bu uzak, büyük şehir, bu canlı, debdebeli imge çok uzun zaman önce yok olup gitmiş gibi geldi Joseph'e.

Aklından bu düşünceler geçerken bir kez daha gülmekten alamadı kendini. Odanın içinde sert adımlarla aşağı yukarı yürümeye başladı; sigara içerek tabii. Sahi, mutlaka gerekli miydi, dudaklarının ucunda durmadan bir sigara taşıması? Yüksekteki dört duvarının arasından muhteşem bir dağ ve göl havası esiyordu. Wirsich de burada mı oturmuştu? Yüzü acıyla gerilmiş o adam? Joseph, havayı içine çekerek başını pencereden dışarıya, dünyanın bir pazar gününe ve bir öğle vaktine has özgürlüğe uzattı. Ve düşünüyorum da, beş mark harçlığım var cebimde ve yapısı ve konumuyla prenslere layık şu pencereden dışarıya uzatabiliyorum başımı! –

Bu arada aşağıdaki büroda prenslere layık bir ihtişamdan uzak, durgun bir ortam hüküm sürüyordu. Herr Tobler ve eski memuru, orada çok, çok kısık, hatta neredeyse boğuk bir sesle sohbet ediyorlardı.

"Şunu teslim etmelisiniz ki," dedi Tobler, "eski, karşılıklı ilişkimizi yeniden kurmamız şimdilik söz konusu olamaz. İlişkinin kesintiye uğramasına siz sebep oldunuz, ben değil; bana kalsa sizi burada tutmayı isterdim. Marti'yi göndermem için hiçbir neden yok; hem işini de gayet düzgün yapıyor. Üzgünüm; Wirsich, lütfen inanın bana, ama burada suçlu olan sizsiniz. Bana, yani işvereninize aptal bir delikanlı muamelesi yapmanız için hiç kimse zorlamadı sizi. Davranışlarınızın sonuçlarıyla da kendi başınıza hesaplaşmalısınız. İyi niyetimin gereği olarak başka bir yerde iş bulmanız için yardımcı olmaktan memnuniyet duyarım. Bir puro daha alın. İşte. Buyurun."

Artık yapılabilecek hiçbir şey kalmamış mıydı gerçekten?

"Hayır, hayır, yapılabilecek bir şey yok artık. Ayrıca o muhteşem gece yüzüme haykırdığınız sözleri hatırlarsanız, bundan böyle aramızda hiçbir bağ kurulamayacağını anlarsınız."

"Ama Herr Tobler, tüm onlar sarhoşluktandı, o ben değildim."

"Ah, hepsi sarhoşluktu, siz değildiniz demek! Mesele tam da bu zaten. Beş ya da altı sefer, daha fazla değilse eğer, şöyle düşündüm: Bu o değil. Tabii ki bunların hepsi de sizdiniz. İnsan dediğin iki ayrı unsurdan oluşmaz, öyle olsaydı bu dünyada yaşamak fazlasıyla kolay bir iş olurdu. Aptalca bir hata yapan herkes, 'O ben değildim,' diye itiraz edecek olsa o zaman düzen ve kargaşa gibi kavramların ne anlamı kalırdı? Hayır, hayır, Tanrı aşkına, insan neyse odur. Ben sizi iki farklı biçimde tanıdım. Ama sanıyor musunuz ki, dünya sizi bir çocuk olarak bir süs köpeği olarak görmekle yükümlü? Siz yetişkin bir insansınız ve sizden nasıl davranmanız gerektiğini bilmeniz bekleniyor. Saklı tutkuları ya da bu tür şeylerden söz eden filozoflar ona ne ad veriyorlarsa bunları hesaba katmak için bir neden görmüyorum. Ben bir işadamı ve bir aile babasıyım ve evimin kapısını aptallığa ve münasebetsizliğe kapalı tutmak benim görevim olmalıdır. Siz daima çalışkan bir elemandınız, neden bu edepsizliklerle çıktınız karşıma? Bana en başta siz kendiniz gülerdiniz. Eğer sizi yeniden işe alacak kadar aptal olsaydım, açık açık gülerdiniz bana ve bunu yapmaya da hakkınız olurdu. Şimdi size fikrimi söyledim, artık kapatalım bu konuyu."

"Yani aramızda her şey bitti mi?"

"Şimdilik evet!"

Tobler bu sözleri söyledikten sonra büro kapısından dışarıya, bahçeye çıktı, karısına manidar bir bakış attı ve ardından kıymetli cam küresinin yanında durdu. Dişlerinin arasında purosu, malını tepeden aşağıya keyifle süzdü ve böylelikle farkında olmadan, muhteşem öğle sükûnetinin mükemmel bir resmini verdi.

Hâlâ büroda yerinden kıpırdamadan kök salmakta olan Wirsich'in yanına Joseph girdi ansızın. Her ikisi de

birbirlerini bir an için dikkatli gözlerle tarttılar. Ama ardından Tobler'in teknik girişimlerini ilgilendiren gelişmeler üzerine bir sohbet başlatmayı uygun buldular; ancak bu konuşma kısa süre içinde katlanılmaz bir biçimde teklemeye ve tıkanmaya başladı, sonunda da tümüyle kesildi. Wirsich, olgulara hâkim kişi rolünü oynamaya çabalıyor, çeşitli öğütler veriyor ve pratik kolaylıklar anlatıyordu; ne var ki, diğeri bunları pek de can kulağıyla dinlemiyordu.

Ve ikindi kahvesinin de sonuna gelindi. Şimdi her iki ziyaretçi için de, artık bir karar verme ve vedalaşma vaktiydi. Eller karşılıklı uzandı ve ardından tepenin yukarısında kalanlar, güvensiz adımlarla yürüyen ve birer metre arayla dizilen, her biri altın kaplama bir yıldızla süslenmiş gösterişli bahçe parmaklıklarının önünden geçerek anayola doğru ilerleyen iki kişiyi izlemeye başladılar. Hüzünlü bir manzaraydı bu. Frau Tobler bir kez daha iç geçirdi. Ama hemen ardından herhangi bir nedenle bir kahkaha patlattı ve o zaman bu iç geçirme ve kahkahanın tıpatıp aynı makamdan, aynı tondan geldiği açık seçik duyuldu.

Joseph bir parça kenarda duruyor ve düşünüyordu: "İşte orada yürüyorlar, adam ve yaşlı kadın. Bu tepeden görünmüyorlar artık ve şimdiden yarı yarıya unutuldular. İnsanların davranışları, tavırları ve eylemleri ne kadar çabuk unutuluyor. Şimdi tren istasyonuna ya da vapur iskelesine vaktinde yetişebilmek için ellerinden geldiğince hızlı yürüyorlar. Bu uzun yolda –ki on dakikalık yürüyüş, bozguna uğramış ve kaygılarla dolu iki insan için uzun bir yoldur– ikisi de tek kelime etmeyecek, ancak buna rağmen konuşacaklar, çok anlaşılır bir dil, sessiz ama fazlasıyla anlaşılır bir dil konuşacaklar. Acının çok kendine has bir konuşma tarzı vardır. Ve şimdi biletlerini alıyorlar, veya biletleri vardı belki de, çift yönlü biletlerin

olduğu malum ve tren gürleyerek geliyor ve Yoksulluk ile Belirsizlik birlikte biniyor vagona. Yoksulluk kemikli, tamahkâr elleriyle yaşlı bir kadın. Bugün masada, tıpkı bir hanımefendi gibi sohbet koyultmayı denedi; ama bunda pek de başarılı olamadı. Şimdi Belirsizlik'in yanı başında yol alıyor; eğer dikkatle bakarsa onda kendi oğlunu görmek zorunda kalacak. Ve vagon eğlenen insanlarla, şarkılar söyleyen, bağrışan, sohbet eden ve gülen pazar gezmecileriyle tıka basa dolu. Bir delikanlı, kız arkadaşını kollarına almış, dolgun dudaklarından tekrar tekrar öpüyor. Yabancıların neşesi, sıkıntılı bir ruha ne korkunç bir acı verir! Zavallı yaşlı kadın, sanki boğazının kesildiğini, kalbinin söküldüğünü hissediyor. Belki de şimdi avazı çıktığı kadar imdat diye bağırmak istiyor. Yolculuk devam ediyor. Ah, rayların bu sonsuz takırtısı. Kadın, yaşlı gözlerinden oluk oluk boşanan şu aptalca ve dikkat çeken yaşları gizlemek için, elbisesinin cebinden rengi kızıla çalan mendilini çıkarıyor. Hayır, bu kadın gibi yaşlıysa bir insan, ağlamamalıdır artık. Ama bu tuhaf dünyanın işleri, asil görgü kurallarının emirlerini umursar mı? Tokmaklar kör bir şiddetle iner durmadan, bazen zavallı bir çocuğun, bazen de –yaz bunu aklının bir köşesine, Frau Wirsich– yaşlı bir kadının tepesine. Ve şimdi gidecekleri yere vardılar ve trenden inmeye hazırlanıyorlar. Eve vardıklarında ne durumda olacaklar?"

Tobler'in ahenk dolu sesi Joseph'i düşüncelerinden sıyırdı. Böyle yapayalnız ne yapıyordu orada? Gelip kırmızı şarabı bitirmesine yardım etmeliydi. Çok geçmeden evin beyi, Joseph'e şunları söyledi:

"Eh işte. Şimdi Wirsich de temelli ayrıldı. Bu tepede bizimle yaşama ayrıcalığına kavuşmuş bir başka malum kişi, sahip olduklarının kıymetini daha iyi anlamıştır umarım. 'Bir başka malum kişi' derken kimi kastettiğimi söylememe gerek yok herhalde. Gülüyorsunuz. İstediğiniz

kadar gülün, benim için hava hoş. Ama size şunu baştan söylüyorum: Eğer bazı ihtiyaçlarınız olursa, demek istediğim, böyle pazar günleri sözgelimi, ki genç, sağlıklı bir insan için ayıplanacak bir şey değildir bu, o zaman şehre gitmekten hiç çekinmeyin; orada bu tür ihtiyaçlar fazlasıyla karşılanır. Kendi evimde bu tür şeylere kesinlikle tahammül göstermem, anladınız mı? Wirsich tam da bu tür davranışlarıyla buradaki varlığını imkânsız hale getirdi. Burada edepli olmak şarttır."

Ardından iş hakkında konuşmaya geçtiler.

Her şeyden önce, şimdi para bulmak gerektiğini söyledi Tobler; asıl mesele buydu. Önemli olan, bu teknik icatlarla ilgilenecek bir sermayedar, mümkünse bir fabrikatör bulunmasıydı; çünkü o zaman patenti alınmış ürünün seri üretimine derhal başlanabilirdi. Ama bu işletmeye parasal kaynak sağlayacak kişi kim olursa olsun, başının üzerinde yeri vardı. Terzi ustası bile olsa fark etmezdi; para koyacak kişinin tüm bu işlerden anlamasına gerek yoktu; bu onun işiydi, onun, yani Tobler'in.

"Şu ilanı not edin."

Joseph, cebinden bir kurşunkalem ve bir not defteri çıkardı. Kendisine dikte edilen ilanı yazdı:

> Sermayedarlara Duyuru!
> Mühendis, patentlerinin finansmanını sağlayacak sermayedarlar arıyor. Hiçbir risk taşımayan, kârlı bir girişim. Başvurular için...

"Ve yarın sabah köye indiğinizde, beş yüz puroluk olanlardan yeni bir paket alabilirsiniz eve. Burada içecek tütünümüz bulunmalı."

Akşam yavaş yavaş bastırıyordu.

Kameriyede iki kadın belirdi; zemin parkeleri üreten bir fabrikanın sahibesi ve onun uzun boylu, çilli kızı;

hemen bitişikteki evde yaşıyorlardı. Tobler, bu iki kadın ve kendi karısıyla birlikte, bütün ülkede bilinen ve sevilen bir iskambil oyunu oynamaya başladı. Eskiden yalnızca erkekler tarafından oynanan bu oyun, zamanla kadınlar arasında da moda olmuştu; özellikle de üst tabakadan, yani gündüzleri fazla ağır işlerde çalışmak zorunda olmayan kadınlar arasında, ki "üst tabaka" denilenler de bunlardır zaten.

Bu üç kadın, Frau Tobler, fabrikatör ve onun kızı, bu oyunu mükemmel oynuyorlardı; en iyi ve en "yürekli" oyuncu küçükhanımdı, Frau Tobler ise en zayıflarıydı. Küçükhanım ne zaman bir koz oynasa bu oyunun müptelalarına yakışan türden, esaslı bir heyecana kapılıyor, kadınsı yumruğunu, tıpkı en yıllanmış ve kaşarlanmış oyuncular gibi masanın üzerine indiriyor, diğer taraftan oyun onun lehine bir gelişme gösterdiğinde sanki bir kız çocuğu gibi çığlık atıyordu. Vücudu köşeliydi, yüzüyse oldukça çirkindi. Annesinin tavırlarıysa aklı başında ve görgülüydü. Zaten yaşını almış, mevki sahibi bir kadın olarak katlanılmaz davranışlar sergilemek nasıl mümkün olabilirdi ki?

Joseph, henüz kurallarını öğrenme fırsatı bile bulamadığı iskambil oyununu seyrederken bir yandan da kendi kendine düşünüyordu: "Oyun sırasında bu üç kadının yüzünü izlemek ilginç bir şey. Birinin hareketleri rahat, oynarken gülümsüyor; en yaşlıları o. Buna karşılık şu benim Frau Tobler kendini tamamen oyuna vermiş. Oyunun büyüsü onu tümüyle ele geçirmiş. Yüzünün ifadesi hakiki oyunculara has tutkulu bir keyfi dile getiriyor. Bu onun yüzünü güzelleştiriyor bir bakıma. Ayrıca o benim hanımım ve onda bir kusur bulmak kesinlikle bana düşmez. Bu eğlenceye tüm dikkatini vermiş bir çocuk gibi. Ama o üçüncüsü, şu karşıdaki erkeksi kadın, Tanrı korusun, ondan sakınmak gerek! Eli yükseltiyor ve oy-

narken gözlerini deviriyor; aklından kim bilir ne tuhaf şeyler geçiriyor ve kendisini kesinlikle buradaki kadınların en güzeli, en başarılısı ve akıllısı olarak görüyor. İnsan hayalinde, ona iki metre öteden bile bir öpücük göndermek istemez. Yoldan çıkmış bir kız. Baksana, ne kadar sivri bir burnu var. En ufak bir temasta bile buz keser insan. Ve nasıl da sahte tavırlarla konuşuyor, gülüyor, şikâyet ediyor ve çığlıklar atıyor. Onun kötü, şeytani bir insan olduğunu düşünüyorum, oysa hemen yanındaki şu benim hanımım bir melek."

Eğer Frau Tobler'in aklına ansızın bir fikir gelmemiş olsaydı, Joseph kendi kendine böyle sonuçlar çıkarmayı sürdürüp duracaktı. Frau Tobler aklına geleni dile getirmekte hiç vakit kaybetmedi: "Hemen bu akşam gölde sandalla gezintiye çıkılmalı"ydı. Olağanüstü güzel bir akşamdı ve sandal için verilecek azıcık paranın lafını bile etmeye değmezdi. İskambil oyunu zaten biraz önce bitmiş olduğu için, bu plana hiç kimseden, homurdanarak onay veren Tobler'den bile, bir itiraz gelmedi. Her işe koşturulacak adam konumundaki Joseph, üç oturma sırası olan geniş bir sandalla, sahil boyunca kürek çekerek villanın yakınlarına gelmesi için köye gönderildi; yolda kesinlikle oyalanmamalıydı, çünkü şimdi hava kararmaya başladığı için, tüm bunların bir an önce halledilmesi gerekiyordu. Diğerleri tepenin dibinde bulunan bir tür küçük limandan bineceklerdi tekneye. Memur çoktan yola koyulmuştu bile. Tobler kendi adına bu topluluğa katılmayı reddetti. Aynı şekilde, fabrika sahibesi yaşlı hanımefendiyi de sandal gezintisine razı edemediler, buna karşılık Frau Tobler yanına çocukları almaya karar verdi. Küçükhanım yalnızca sandalla açılmaya değil, kürek çekmeye de hevesli olduğunu açıkladı; bunun üzerine evin hanımı gezintiye hazırlanmak için yanlarından ayrıldı.

Küreklerini Joseph'in çektiği sandal, artık kullanılma-

yan, eski bir su bendinden bozma iskeleye nihayet vardığında, geniş kayrak taşlarının üzerinde onu bekliyorlardı. Sırayla sandala binmeye başladılar; Frau Tobler, küçükleri tek tek kendisine uzatabilmeleri için önden bindi. İki oğlan çok yaramazca hareketler yapıyordu; bu azgınca ve düşüncesizce huylarının tehlikelerine dikkatleri çekildikten sonra, daha uslu davranmaya başladılar. Kızlar çok sakindi; küçük elleriyle sandalın kenarını sımsıkı tutuyorlardı. Joseph, herkes binene dek tekneyi şakırdayan bir zincirin yardımıyla sabit tuttuktan sonra, son olarak kendi de atladı. Ve derken birden hareket ettiler; kürekleri Joseph çekiyordu, bu işi oldukça iyi biliyordu; ama yavaş yol alıyorlardı; bununla birlikte daha hızlı ilerlemeleri gerektiğini söyleyen kimse de yoktu. Ortalık birden nasıl da serinlemişti. Frau Tobler çocuklara göz kulak oluyor, onları uslu durmaları, kesinlikle hiçbir ani hareket yapmamaları için uyarıyordu, aksi halde büyük bir kaza olur ve hepsi birden feci bir şekilde boğulurlardı. Dört çocuk birden kulak vermiş, bu tuhaf sözleri dinliyorlardı; oğlanlar da dahil hepsi sessizce oturuyorlardı, çünkü şimdi, dışarıdaki bu karanlığın ve fışırdayan suların ortasında sessizce kayan bu sandalla yol alırlarken bir parça ürkmeye başlamışlardı. Frau Tobler, etrafın ne kadar güzel olduğunu ve böyle bir şey önermiş olmasının şimdi kendisine ne kadar iyi bir fikir gibi göründüğünü söyledi alçak sesle. Arada bir böyle bir keyfin tadını çıkarmalıydı, kocası da gelmiş olsaydı çok daha iyi ederdi. Ama, diye de ekledi, o böyle şeylerden hiç hoşlanmazdı.
– Ne kadar serin, ne kadar güzel!

İri köpek Leo, parıldayan karanlık suda kayığın izini sürerek onların biraz gerisinden yüzüyordu. Köpeğe seslendiler. Özellikle de çocuklar ona sevgi dolu sözcüklerle sesleniyorlardı. Frau Tobler'in yanında minik ipek şemsiyesi duruyordu. İnce uzun hatlara sahip başını tüy-

lü bir şapka süslüyordu. Uzun, beyaz eldivenler ellerini ve kollarını sarıyordu. Küçükhanım dur durak bilmeden çene çalıyordu. Ama genelde böyle boş konuşmalara pek de gönülsüz olmayan Frau Tobler, dalgın ve tek heceli cevaplar veriyordu. Güzel, mutlu bir tabiat hayalini andıran bir şey, Frau Tobler'in gözünde günün sıradan meselelerini ve bunlar üzerine uzayıp giden gevezelikleri önemsiz ve değersiz kılmış gibi görünüyordu. İri gözleri, usulca kayan tekneyle birlikte, huzurlu ve güzel bir parıltıyla aydınlanmıştı. Joseph'e kürek çekmekten yorulup yorulmadığını sordu. "Ah hayır, düşündüğünüz şeye bakın," diyerek karşılık verdi Joseph. Küçükhanım kürreklerin başına geçmek istedi; ama Frau Tobler, kayığın çok fazla sallanacağını öne sürerek buna karşı çıktı. O kadar hızlı yol almalarına hiç gerek yoktu zaten; kürekler ne kadar yavaş çekilirse gezinti de o kadar uzun sürerdi ve bu onun hoşuna gidiyordu, çünkü güzeldi.

Bu kadın tam anlamıyla burjuva bir çevreden geliyordu. Yararlılık ve temizlik üzerine kurulmuş bir ortamda, kullanışlılık ve ölçülülüğün en yüce değer sayıldığı yerlerde büyümüştü. Hayatında romantik zevkleri pek fazla tatmamıştı, ama tam da bu nedenle seviyordu onları, çünkü ruhunun derinliklerinde onlara değer veriyordu. Kadının "histerik bir kaz" sayılmamak için, kocasından ve dünyadan özenle saklamak zorunda olduğu şey gizlendiği için yok olup gitmez, tersine tüm o kapatılmışlığı ve susturulmuşluğu içinde kendi tuhaf hayatını sürdürür. Günün birinde kocaman gözleriyle kadını selamlayan ve ona diller döken küçük bir fırsat çıkar karşısına ve işte o zaman neredeyse unutulmuş olan şey yeniden alevlenebilir ve canlanabilir; kısacık bir süre için olsa bile. Zevklere olan düşkünlüğünü ve açlığını dünyaya sergileyebilen kişi, hayat şartları sayesinde böyle zevkleri rahatça ve kolayca yaşayabilen kişi, ruhunda ve kalbinde

yanmakta olan tüm ateşi çok kısa zamanda söndürerek köreltir. Hayır, bu kadının renklere ya da onun gibi şeylere yönelik bir hassasiyeti yoktu; güzelliğin yasaları hakkında hiçbir şey bilmiyordu; ama tam da bu nedenle neyin güzel olduğunu hissedebiliyordu. Yüksek düşüncelerle dolu bir kitap okuyacak zamanı olmamıştı hiç; evet, neyin yüce, neyinse alçak olduğu hakkında bir kere olsun kafa yormamıştı; ama şimdi yüce düşünce kendiliğinden geliyordu ona ve bilgisizliğinin çekimine kapılmış derin hisler, ıslak kanatlarıyla onun bilincini kendiliğinden serinletiyordu.

Evet, ağır ağır yol alan sandalın çevresi serin ve karanlıktı. Göl alabildiğine durgundu. Sessizlik ve huzur, insan duyarlılığıyla ve gecenin geçit vermez karanlığıyla birleşiyordu. Sahilde çakıp sönen dağınık ışıklar görülüyor ve aralarında tiz ve berrak bir erkek sesinin de olduğu, tek tük sesler işitiliyordu ve şimdi bir akordeonun karşıdaki kumsaldan yükselen sıcak tınısı duyuldu. Bu müziğin notaları, göldeki yaz gecesi sessizliğinin enfes kokular saçan karanlık bedenini tıpkı bir çiçek çelengi ya da sarmaşık gibi salınarak sardı. Her şey tuhaf bir bahtiyarlık, tatmin ve manayla dolmuş gibi görünüyordu. Derinlik anlaşılmaz bir ıslaklığa ulanıyordu. Kadın elini hafifçe suya daldırmıştı; bir şeyler söyledi; ama sanki sözlerini aşağıdaki suya söylemiş gibiydi. Nasıl da yol veriyordu o güzel, derin su. Bir ara içinde yalnız bir adamın oturduğu başka bir sandal, Tobler'in kayığının hemen dibinden geçti. Frau Tobler küçük bir hayret, hatta neredeyse korku çığlığı kopardı. Bu sandalın yaklaştığını hiç kimse görmemişti; sanki bilinmeyen uzaklıklardan ya da derinliklerden koparak ansızın onların yanına fırlamış gibi görünüyordu. Gökyüzü yıldızlarla dolup taşıyordu. Yıldızlar onları nasıl da yukarıya doğru kaldırıyor, onlara yol veriyor ve çevrelerinde dönüyordu. Kadın artık so-

ğuktan neredeyse titremeye başladığını söyledi ve yanında getirmiş olduğu bir şalı omuzlarının üzerine örttü. Sanki karanlıkta gülümsüyormuş gibi geldi ona bakan Joseph'e, ama bunu açık bir biçimde görmüş olamazdı. "Leo'muz nerede?" diye sordu kadın. "Orada, orada. Peşimizden yüzüyor," diye bağırdı Walter, büyük oğlan.

Yüksel, çık yukarıya, ey derinlik. Evet, işte şarkılar mırıldanarak suyun yüzeyinden yükseliyor derinlik ve gökyüzüyle göl arasında kalan mekânı yeni, büyük bir göle dönüştürüyor. Derinliğin biçimi ve onun sergilediği manzarayı görecek bir göz yok. Şarkılar da söylüyor, ama hiçbir kulağın duyamayacağı tonlarda. Nemli, uzun ellerini uzatıyor, ama bu elleri tutabilecek bir el yok. Gece vakti teknenin iki yanından şahlanıyor, ama var olan hiçbir bilgi bunu bilmiyor. Hiçbir göz, derinliğin gözlerine bakmıyor. Sular gözden kayboluyor, sırça bir uçurum açılıyor ve şimdi tekne, adeta suyun altında bir müzik gibi, huzurla ve güvenle yüzmeye devam ediyor. –

Joseph'in kendini hayallerine biraz fazla bırakmış olduğunu kabul etmek gerek. Karaya, daha doğrusu, sandaldan inecekleri bendin yakınlarında sudan fırlamış bir kazığa çarptıklarında bile gezintinin sona erdiğini fark etmedi. Bendin hemen yanında duran Herr Tobler, yamağına bağırarak daha dikkatli olması gerektiğini söyledi. Joseph'in kürek çekmeyi ve dümen tutmayı hangi memlekette öğrendiğini gerçekten merak ettiğini de ekledi. Ama kesinlikle kimsenin başına bir felaket gelmemişti, herkes sandaldan sağ salim indi. Gecenin geri kalan kısmını insanlarla dolup taşan sevimli bir bira bahçesinde geçirdiler. Tobler orada tanıdıklarına, yani bir tren kondüktörüyle karısına rastlamış ve onlarla koyu bir sohbete dalmıştı. Bu ufak tefek, neşeli memur karısı tavuklarını ve yumurtalarını ve bu iki verimli ürünle sürdürdüğü kazançlı ticareti anlatıyordu. Bol bol güldüler. Tobler, Jo-

seph'i insanlara "yardımcım" diyerek tanıştırdı. Büyük bir mağazada tezgâhtarlık yapan genç bir Fransız kız, minik adımlarıyla bu topluluğun yanından geçti. "*Une jolie petite française*,"[1] dedi kondüktörün karısı; göründüğü kadarıyla, bildiği Fransızca birkaç kelimeyi ezberinden kolayca söyleyebilmekten büyük bir keyif alıyordu. Almanca konuşulan ülkelerde hep böyledir; insanlar Fransızca anladıklarını gösterebildikleri için mutlu olurlar.

"Benim hanımım," diye düşündü Joseph, "tek kelime Fransızca anlamıyor. Zavallı kadın!"

Daha sonra topluca eve döndüler.

Joseph odasına girip bir mum yaktıktan sonra, hemen yatağına uzanmak yerine, yarı soyunmuş bir halde pencerenin önünde durarak kendi kendine şu konuşmayı yaptı: "Ben ne iş yapıyorum burada? Eğer canım isterse hiç rahatsız edilmeden yatağa uzanabilir ve büyük ihtimalle sağlıklı ve derin bir uykuya dalabilirim hemen. Bira bahçelerinde içmem için bira ikram ediyorlar bana. Kadınlar ve çocuklarla sandal gezilerine çıkıyorum, yediğim önümde. Bu tepenin havası mükemmel, gördüğüm muameleye bir kusur bulsam, yalan söylemiş olurum. Işık ve hava ve sağlık. İyi ama, ben ne veriyorum tüm bunlara karşılık? Benim sunabileceğim gerçek ve önemli bir şey var mı? Akıllı mıyım ve aklımı son damlasına kadar veriyor muyum gerçekten? Bugüne kadar Herr Tobler'e ne gibi hizmetlerim oldu? Tüm bunlar nereden bakıldığına göre değişir; ama ben efendimin ve ustamın şimdiye dek benden pek az yararlandığından adım gibi eminim. Bende cesaret, girişkenlik ve şevk eksik olabilir mi? Mümkündür, çünkü ben gerçekten de, tuhaf bir biçimde büyük bir porsiyon huzurla donanmış olarak

1. (Fr.) Küçük, şirin bir Fransız. (Y.N.)

gelmişim bu dünyaya. Ama bunun bir zararı var mı? Tabii ki var, zira Tobler'in girişimleri tutkulu bir katılım gerektiriyor ve gönül rahatlığı zaman zaman donuk bir kayıtsızlığı andırıyor. Şu Reklam-Saati'nin kaderi sözgelimi – beni gerçekten de benliğimin son zerresine kadar ele geçirdi mi? Bununla mı doluyum? İtiraf etmeliyim ki, zihnim bambaşka şeylerle gereğinden fazla meşgul. Ama bu, Sevgili Bay Yardımcı, ihanet demektir. Artık kendini tüm gücünle başkalarının işlerine vermenin zamanı geldi de geçiyor; sonuçta başkalarının ekmeğini yiyorsun; başkalarının karıları ve çocuklarıyla gölde sandal gezmelerine çıkıyorsun; başkalarının minderlerinde ve yataklarında yatıyorsun ve başkalarının kırmızı şaraplarını içiyorsun. Kaldır şimdi başını ve özellikle de alnını dik tut. Demek istediğim, biz yalnızca güzel vakit geçirmek için gelmedik bu Tobler'in evine. Yeri geldiğinde canını dişine takmak da bir onurdur. Haydi bakalım, kıpırda!"

Joseph bu arada soyunmuştu, mumu söndürdü ve kendini yatağa attı. Ama "kafasızlığı"na yönelttiği bu sitemlerle daha uzunca bir süre kendini yedi bitirdi.

Rüyasında kendini ansızın Frau Wirsich'in oturma odasında buldu. Nerede olduğunu biliyordu, ama bir yandan da tam emin olamıyordu bundan; oda oldukça aydınlıktı; ama Joseph'e sanki göl suyuyla dolu gibi görünüyordu. Wirsich'ler balık mı olmuştu? Bir pipo içmekte olduğunu fark etti hayretle; bu Tobler'in kullanmayı en sevdiği piposuydu. Bizzat Tobler'in de çok yakınlarda olduğu anlaşılıyordu; onun o metalik, erkeksi sesi, o katıksız amir sesi duyuluyordu. Bu ses oturma odasını sarmış ya da kucaklamış gibiydi. O sırada kapı açıldı ve Wirsich göründü –yüzü her zamankinden daha solgundu– ve o sesin amansız kuşatması altında durmadan titreyen odanın bir köşesine geçip oturdu. Evet,

oturma odası titriyordu, korkuyordu, pencere camları bile zangırdıyordu. Ve oda hâlâ nasıl da aydınlıktı. Ama gün ışığı değildi bu, ay ışığı da değildi, daha çok su gibi, cam gibi bir aydınlıktı. Ne de olsa suyun altındaydılar işte. Frau Wirsich bir tür nakış işiyle uğraşıyordu; ama elindeki iş ansızın çözülüp dağılarak parlak, keskin bir şeye dönüştü ve Joseph bunu işaret ederek, "Şuna bak, gözyaşları!" dedi. Neden böyle söylemişti acaba? Tam o anda Tobler'in sesi, tıpkı şiddetli bir sağanak gibi, bu yoksul evin etrafında gürleyip çatırdadı. Ama yaşlı kadın buna sadece gülümsedi, ve bu tebessüme daha yakından bakınca gülümseyenin köpek Leo olduğu anlaşıldı; daha yeni yüzmeden geldiği için hâlâ ıslaktı. Korkunç ses yavaş yavaş bir fısıltıya dönüştü; tıpkı yaz öğlelerinin sessiz, sıcak esintisinde yaprakların fısıldaşıp hışırdadıkları gibi. Derken Frau Tobler kapkara, ipek bir kıyafet içinde göründü; neden böyle bir elbise giydiğini anlamak mümkün değildi. Soylu bir hayırsever tavrıyla Frau Wirsich'e doğru ağır ağır yaklaştı; ama duyguları sanki ansızın farklı bir yöne savruluverdi, çünkü Frau Wirsich'in boynuna sarıldı ve onu öptü. Tobler'in sesi, bu manzara karşısında bir şeyler homurdandı; ne dediği anlaşılmıyordu. "Muhtemelen," diye düşündü Joseph, "karısının bu taşkın hislerini yersiz buluyor." O anda Wirsich'in dairesi, eskiden Joseph'in o çirkin saçlı ve makyajlı purocu kadının ağzından hikâyeler dinlemek için her gün bir iskemleye iliştiği dükkâna dönüştü birden. Kadın şimdi de bir hikâye anlatıyordu, uzun, tekdüze ve kederli bir hikâyeydi bu ve uzun olduğu halde, garip bir biçimde bir saniye bile sürmedi. "Yalnızca rüya mı görüyorum, yoksa bunları gerçekten yaşıyor muyum," diye düşündü Joseph; hem purocu kadının, Frau Wirsich'le ne alakası var? Derken muhteşem bir yapısı olan, hatları kıvrımlı, altın sarısı bir tekne, dükkândan içeri girdi, kadın tekneye bindi ve bir

anda uzaklaştı; öyle uzaklara gitti ki, sonunda kara, göz alıcı, keskin bir hava boşluğunda gözden kayboldu; ama kadının ardında bıraktığı minicik bir nokta yükseklerde asılı kaldı. Rüyada yeniden ve bu kez Tobler'in aşağıdaki bürosuna doğru, bir sıçrama gerçekleşti; Joseph, üstüne sadece bir gömlek giymiş, çalışma masasının başında bir şeyler yazarak otururken gördü kendisini; her şey ona soran, sorgulayan ve delip geçen bakışlarla bakıyordu. Onu izleyen bu her şeyin ne olduğunu tam olarak göremiyordu, ama bu her şeydi işte; göründüğü kadarıyla yaşayan dünyanın tamamıydı. Her yerde, Joseph'in bu tuhaf çıplaklığından haince bir zevk alan gözler vardı. Büro bu kötücül hazdan yemyeşil olmuş, zehir yeşiline dönmüştü. Joseph, bu utanç noktasından uzaklaşmak üzere kalkmayı denedi ama olduğu yere mıhlanmış gibi yapışıp kaldı; dehşet içindeydi – ve uyandı.

Yakıcı bir susuzluk hissetti, kalktı ve bir bardak su içti. Ardından pencerenin önüne gitti, derin bir nefes aldı ve dışarıya kulak kabarttı; ortalık çok sessizdi ve solgun bir mehtap çevreyi tılsımlı bir hale ve fısıltıyla sarmıştı. Ve çok ılıktı hava. Tepenin hemen aşağısındaki eski, küçük işçi evlerinin siluetleri sanki uyur gibi görünüyorlardı. Ufacık bir insan ya da lamba ışığı bile yoktu! Gölün yüzeyi bir pus tabakasına gömülmüştü ve görünmüyordu. Bir kuşun ürkek çığlığı gecenin sessizliğini bir an için böldü. Böyle bir ay ışığı, nasıl da bir uyku timsaline dönüşebiliyordu. Ne kesif bir sessizlikti o. Joseph daha önce hiç böyle bir şey gördüğünü hatırlamıyordu. Hemen oracıkta, açık pencerenin önünde uyuyakalacaktı neredeyse.

Sabah işe geç kaldı.

Tobler bundan hoşlanmadığını kızgınlıkla dile getirdi.

Joseph küstahça bir tavırla, birkaç dakikanın o kadar da önemli olmadığını söyledi. Bunun karşılığını da pek

güzel aldı doğrusu! Önce öfkeli bir surat gördü karşısında, ardından da şunları dinlemek zorunda kaldı:

"İşe tam vaktinde gelmek zorundasınız. Benim evim ve iş yerim tavuk kümesi değil. Eğer uyanmakta güçlük çekiyorsanız, kendinize bir çalar saat edinin. Ayrıca çalışmaya gönlünüz var mı, yok mu? Eğer iyi niyetle çaba göstermeye hazır değilseniz, öyle söyleyin, fazla uzatmadan ayıralım yollarımızı. Şehirde böyle bir işe dünden razı bir sürü insan var. Trene binip şehre gitmek yeterli. Bugünlerde o insanları sokaktan toplayabilirsin. Ama ben sizden dakiklik bekliyorum, anladınız mı, aksi halde – neyse, daha fazla konuşmak istemiyorum şimdi."

Joseph yerinde bir kararla sustu.

Herr Tobler, yarım saat sonra, yardımcısına karşı düşünülebilecek en iyi kalpli amir ve en dost canlısı adam olmuştu. Gönlünden taşan iyilikseverliğinden Joseph'le senlibenli olacaktı neredeyse; ona Marti diye hitap etti. O âna kadar daima Herr Marti diye hitap etmişti.

Aslında bu cana yakınlığının farklı bir nedeni vardı; bunu vatanseverlik anlayışında aramak gerekirdi. Ertesi gün 1 Ağustos'tu zira ve o gün, ataların gerçekleştirdiği yüce gönüllü ve cesur bir eylemin şerefine, ülke genelinde her yıl anma şenlikleri kutlanıyordu.

Joseph'in ertesi gün için çeşitli lambalar, fenerler, küçük flamalar ve bayraklar, ayrıca mumlar ve havai fişek gösterisi için yanıcı maddeler almak üzere köye inmesi gerekiyordu. Dahası biri koyu kırmızı, diğeri ise beyaz renkte iki bayrak bezinin yanı sıra, eni ve boyu iki metre olacak ahşap bir çerçeveyi de, bu tür işlerden şaşırtıcı bir biçimde iyi anlayan köy ciltçisine bir an önce sipariş vermek zorundaydı. Bayrak bezi bu çerçeveye gerilecek, ve ortaya ülkenin amblemi, yani ortasında beyaz bir haç bulunan geniş, kırmızı bir zemin çıkacaktı; tüm bunların ertesi geceye kadar Tobler Villası'nın cep-

hesine yerleştirilmiş olması gerekiyordu. Bu çerçevenin ve simgenin arkasına yanan lambalar yerleştirilecekti, böylelikle kumaşın ardından ışık sızacak ve herkes, en uzak mesafelerden bile ülkenin iki millî renginin parladığını görecekti.

Bir buçuk saat sonra ısmarlanan bütün bu gerekli unsurlar geldi. Binanın süslenmesine yardımcı olmak üzere bir anda orada bitiveren insanlar doldurdu ortalığı ve tüm saçaklara ve nişlere, sövelere ve pencerelere ve parmaklıklara küçük bayraklar asılmaya ve lambalar yerleştirilmeye başlandı. Bahçedeki çalılıklara ve daha dayanıklı bitkilere bile aydınlatıcı gereçler konuldu ve asıldı, ilişti rildi ve takıldı, öyle ki tüm Tobler mülkünde, mayınlar gizlenmemiş ve beklenen havai fişek gösterisine hazırlanmamış tek bir köşe bile kalmadı. Tobler nasıl da mutlu görünüyordu. Bu tam ona göre bir işti. Gösterişli şenlikler düzenlemek konusunda herkesten daha maharetli gibiydi. Kenarda köşede bazı düzenlemeler yapmak veya penseyle bir teli kıvırmak, eğri asılmış bir elektrik lambasını düzeltmek ya da sadece yapılan işleri izlemek üzere durmadan evden dışarıya çıkıyordu. Reklam-Saati'ni unutmuş ya da en azından şimdilik bir kenara bırakmış gibiydi. Tüm bu faaliyetler, bunların ne anlama geldiğini merak etmekten, sormaktan ve düşünmekten bıkmayan çocuklar için neşeli, törensel ve esrarlı bir şeydi elbette. O gün, bu bayram hazırlıkları için Joseph'in yapması gereken o kadar çok iş vardı ki, Tobler'e verdiği hizmetin, gerçekten de hakiki bir hizmet olup olmadığına kafa yoracak zamanı bulamadı. Frau Tobler gün boyunca gülümsemişti sanki ve hava da öyleydi.

Bu konuya değinen Tobler, o muhteşem havanın sürmesi halinde, daha özel bir gösteri de yapılabileceğini söyledi. Böyle bir vesile için azıcık masraftan kaçınmanın gereği yoktu. Sonuçta tüm bunlar vatan içindi ve

göğsünde biraz olsun vatan sevgisi taşımayan bir adam, bir insan acınacak durumda sayılırdı. Makul olanın gerektirdiğinden fazlasını yapmıyorlardı zaten, meseleyi abartmanın bir gereği yoktu. Ama bunun gibi şeylere saygısı olmayan, tüm hayatını mesleğine ve para kasasına bağlamış kişi de böyle güzel bir yurdu hak etmiyor demekti; istediği zaman çekip Amerika'ya ya da Avustralya'ya gidebilirdi; çünkü öyleleri için her yer aynıydı zaten. Ayrıca bu bir zevk meselesiydi. O, yani Tobler, böylesinden hoşlanıyordu, o kadar.

Joseph'in kulesinden güzel, büyük bir bayrak dalgalanıyordu. Esen rüzgâra bağlı olarak, hafif gövdesiyle cesur, gururlu bir atılım yapıyor veya yorgun ve mahcup bir edayla kendi üzerine katlanıyordu, ya da bayrak direğinin etrafında nazlı bir tavırla çırpınıyor ve salınıyor ve sanki zevkle sergilediği bu zarif hareketlerinin keyfini çıkarıyordu. Derken tıpkı muzaffer ve güçlü bir koruyucu gibi, ansızın yeniden kabarıp şişerek yükseldikten sonra, okşarcasına, dokunaklı bir hareketle bir kez daha ağır ağır sönüyordu. Gökyüzünün şu muhteşem mavisi.

İşlerde önemli bir ilerleme kaydetmek neredeyse imkânsız gibiydi. Postacı (bugün postanın gelmiş olması bile şaşırtıcıydı), yapımı daha kısa bir süre önce tamamlanmış olan, kulenin bakır çatısıyla, o güzel bayrağın dikildiği çatıyla ilgili oldukça yüksek bir fatura getirdi. Faturadaki yüksek meblağ, Tobler'in alnındaki bir kırışıklığa kazındı, hem de neredeyse matematiksel bir kesinlikle, öylesine belirgin kazındı ki, faturanın kesin rakamı adeta bu alından okunabiliyordu. Yurtsever şenliklere pek de yapıcı bir katkı sayılmazdı bu.

"Bu bekleyebilir," dedi patron ve Joseph'in masaya eğilmiş düşünen ve bir iş mektubu yazmakta olan kafasının hemen dibine fırlattı faturayı. Joseph genizden gelen bir sesle, "Elbette!" dedi; sanki yıllardan beri bu işte

çalışıyormuş, sanki patronunun koşullarını, alışkanlıklarını, sıkıntılarını, sevinçlerini ve umutlarını çok yakından tanıyormuş gibi. Her şey bir yana, bugün uysal bir üslup ve tavır sergilemeyi yerinde bulmuştu. Böylesine güzel bir havada.

"İş fatura göndermeye gelince, insanlar ne kadar da aceleci oluyorlar," dedi Tobler. O sırada bir çizimle, "Derin Delik Açma Makinası"nın tasarımıyla uğraşıyordu.

"Eğer Reklam-Saati tutmazsa en azından Derin Delik Açma Makinesi tutar," diye mırıldandı Joseph'e doğru ve yazışma masasından yine bir cevap geldi:

"Elbette!"

"En kötü durumda 'Atıcılık Otomatı' var elimde; o, günü kurtarır," dedi tasarım masası; pazarlama departmanı cevap verdi:

"Kesinlikle!"

"Bu söylediklerime kendim inanıyor muyum acaba?" diye düşündü Joseph.

"Patentli Hasta İskemlesi'ni de unutmamak lazım," diye seslendi Tobler.

"Hımm!" diye karşılık verdi Yardımcı.

Tobler, Joseph'in bu işler için neler yapılması gerektiği konusunda, artık gerçekten de yeterince bilgi sahibi olup olmadığını sordu.

"Bir hayli," diye karşılık vermeyi uygun gördü yazıcı.

Devlet Patent Enstitüsü'ne gidecek mektubu yazmış mıydı?

"Hayır, henüz değil." Joseph bunun için henüz zaman bulamamıştı bugün.

"O halde ne duruyorsunuz, yazsanıza!"

Joseph, mektubu imzalaması için Tobler'in önüne koyduğunda metnin hatalı yazıldığı ortaya çıktı, mektup yırtıldı ve yeniden yazılması gerekti. Buna rağmen öğleden sonraki kahve saatinin tadını büyük bir keyifle çıkar-

dı. Ayrıca Frau Weiß'a yazdığı son mektuba da cevap gelmişti şehirden. Frau Weiß borcunu ödemek konusunda acele etmesine hiç gerek olmadığını, bunun bekleyebileceğini yazıyordu. Genel olarak oldukça sıradan, hatta sıkıcı bir mektuptu bu. Ama farklı bir şey mi beklemişti ki zaten? Kesinlikle beklememişti. Tanrı biliyor ya, bu iyi kadının zeki biri olduğunu düşünmemişti hiç.

O gün Frau Tobler'in boynunda, kulağının hemen altında bir yara izi olduğunu ilk kez fark etti.

Bu yaranın nasıl olduğunu sordu.

Frau Tobler, bu izin bir ameliyattan kaldığını ve muhtemelen aynı yerden bir kere daha ameliyat olması gerekeceğini anlattı, çünkü hastalığı hâlâ iyileşmemişti. Kadın yakındı: Böyle işler için, daima ateş pahası bir meslek olan hekimlik sanatının gırtlağından aşağıya oluk oluk para akıtılıyordu ve sonunda gerçekten şifa bulmak söz konusu bile olmuyordu. "Evet, bu insanlar, bu hekimler ve profesörler," dedi kadın, "neşterle, sıradan bir ölümlünün gözüne bile çarpmayacak bir kesik atmak için küçük bir servet alıyorlar, hem de ne için? Yaptıkları herhangi bir hata nedeniyle insanların en kısa zamanda yine onlara koşturup sil baştan tedavi görmeleri için."

Yaranın acı verip vermediğini sordu Joseph.

"Eh! Zaman zaman!" dedi kadın.

Ardından Joseph'e ameliyatın seyrini anlattı. İçinde büyük bir yatak ya da bir kerevetten ve aynı biçimde giyinmiş dört hemşireden başka hiçbir şeyin olmadığı, büyük, boş bir odaya girmesini söylemişlerdi kendisine. Bu hemşirelerin hepsi de birbirine benziyormuş; aynı ölçüde boş ve duygusuzlarmış. Hemşirelerin yüzleri de birbirinin eşiymiş, tıpkı aynı büyüklükte ve aynı renkteki dört taş parçası gibi. Sonra o kerevetin üzerine çıkması emredilmiş, hem de tuhaf, kaba bir ses tonuyla. Frau Tobler abartmak istemediğini, ama tam anlamıyla deh-

şete kapıldığını da söylemesi gerektiğini belirtti. Bir zerre, bir nebze olsun sıcaklık yokmuş etrafında; tersine oradaki her şey, üzerinde sert ve merhametsizce bir etki uyandırıyormuş. Yumuşak bir yüz ifadesinden, teselli ya da teskin edici bir sözden eser bile yokmuş. Sanki azıcık şefkat onu zehirleyebilir, hasta edebilir ya da hatta öldürebilirmiş gibi davranıyorlarmış. Onun görüşüne göre, bu yaptıkları ihtiyat ve temkini ifradına vardırmaktan başka bir şey değilmiş. Sonra onu uyuşturmuşlar ve o andan itibaren de, her şey olup bitinceye kadar hiçbir şey hissetmemiş ve hiçbir şeyin farkına varmamış tabii. "Ve belki de," diye bitirdi hikâyesini, "bu işlerin böyle yapılması zorunluydu." Ancak insan gereksiz bir kalpsizlik hissediyormuş. Ama belki de hakiki bir hekimin kalpsiz olmasında bir sakınca yoktu, kim bilebilirdi ki?

Frau Tobler iç geçirdi ve eliyle saçını düzeltti.

Oraya, diye sürdürdü konuşmayı, ikinci bir kez yatmanın düşüncesi bile, berbat ve tatsız geliyordu ona. Üstelik de bir başka nedenle. Joseph bunun ne olduğunu kolayca tahmin edebilirmiş. Maddi durumlarının, Joseph'in de mutlaka bildiği gibi, giderek daha kötülediği bir ortamda, kocasından böyle bir şey istemek zormuş. Beklenmedik harcamalara yol açmak için bir nedeni olmayan kadın, kendini şanslı saymalıymış. Şu aptal para; böyle bir şey için durmadan kaygılanmak aslında ne büyük rezillikmiş. Hayır, doktorlara yine bir şeyler vermeden önce –ve burada gülümsedi– uzun zamandan beri istediği elbiseyi almalıymış. Diğer iş bir süre daha bekleyebilirmiş ona göre.

Joseph düşündü: "Koca, bakırcı ustalarını bekletmek istiyor; karısıysa doktorları." –

Ağustos'un biri!

Bir akşam, bir gece ve bir gündüz dikkate değer bir şeyler olmadan geçip gitti. Yeniden akşam oldu; bayram

akşamıydı bu. Mumlar yakılmaya başlanmıştı bile. Uzaklarda patlayan bayram toplarının tok sesleri, evin etrafında toplananların kulaklarına kadar geliyordu. Tobler birkaç şişe iyi cins şarap getirtmişti. "Atıcılık Otomatı" üzerinde çalışan tesviye ustası, bayram şenliklerine katılmak üzere komşu köyden gelmişti. Parke fabrikatörü iki kadın da oradaydı. Kameriyede oturuluyordu ve şaraplar çoktan açılmıştı. Tobler bu bayram gecesinin coşkusuyla daha şimdiden parlıyordu ve gökyüzündeki ve yeryüzündeki karanlık kesifleştikçe kızarmış yüzüne yansıyan bu tuhaf parıltı daha da ateşli bir görünüm kazanıyordu. Joseph mumları ve lambaları yakıyordu; fenerlerin gizlendiği yerleri bulmak için eğilip her çalının altına bakması gerekiyordu. Köyden şarkıların ve bağrışmaların uğultusu geliyordu; en fazla bir kilometre mesafedeki köy neşeli bir cümbüş yerine dönmüştü sanki. Yeniden top atışları! Gümbürtü bu kez gölün karşı sahilinden geliyordu. Tobler bağırdı: "Hah, karşıdakiler de başladılar işte!" Joseph'i "içecek bir şeyler" vermek ve büyük millî amblemin elektrikli aydınlatmasıyla ilgili yeni ve yararlı bazı püf noktalarını göstermek için yanına çağırdı. Yardımcı, bu gece yüce, kutsal vatanın hizmetindeydi.

Herr Tobler'in sesi ne kadar da gür çıkıyordu, o büyük gecede. Çok geçmeden çatırdayan ve tıslayan fişekler havaya yükselmeye, ya da maytaplar patlamaya başlamıştı. Gayretkeş Yardımcı'nın elinden fırlatılan koca alev yılanları da karanlık havayı yararak yükseldiler; sahne hakikaten *Binbir Gece Masalları*'nı andırıyordu neredeyse. Yeniden, bom, uzaklardan bir patlama. Şimdi köydekiler de atışa başlamıştı. Tobler bağırdı: "Ne duruyoruz? Siz de kıpırdayacak mısınız artık? En geriden hep siz geliyorsunuz. Başka ne beklenir sizin gibi miskin ayyaşlardan!" – Parıltılar saçan, açık sarı renkli bir şarapla

dolu kadehini elinde sallayarak kahkahalar patlatıyordu. Nispeten küçük gözlerinden kıvılcımlar saçıyordu, sanki bir havai fişek gösterisi yapmak istercesine.

Bir fişeği bir başkası, bir alev yılanını ya da alev demetini diğerleri izliyordu. Joseph, oradaki duruşuyla, sıcak çatışmanın ortasında bulunan kahraman bir topçu erini andırıyordu. Şerefi uğruna kanını son damlasına kadar vermeye kararlı görünen bir savaşçının tavrını ve duruşunu sergiliyordu. Bilerek yapmıyordu bunu, hayır, bu tamamen kendiliğinden geliyordu. Böyle anlarda insanlar kendilerinde olağanüstü nitelikler görürler; iyi, yüce ve özel olmanın hayali kendiliğinden doğar. Sıra dışılık vehmini yaratmak için sadece biraz şarap ve patlayan tüfeklerin gümbürtüsü yeter ve uzun, sakin ve sade bir gecenin sonuna dek hülyalara dalmaya yetecek kadar sağlam dokunmuştur bu vehmin kumaşı. Tıpkı patronu gibi Joseph de kendini bu şenlik gecesinin duygusal ateşine kaptırmıştı.

"Haydi ateşleyin, sizi ödlek serseriler!"

Tobler, köyün bulunduğu yöne doğru böyle haykırdı; bira meclislerinde ne zaman teknik icatlarından söz etmeye başlasa adeta alaycı tavırlar takınan birkaç kişiyi kastediyordu bu sözlerle. Seçtiği sözler ve haykırışı, daha önceki kısa konuşmalarından birinde kullandığı ifadeyle, o "muhallebi çocukları"nı nasıl küçümsediğini açıkça gösteriyordu.

"Ama Karl!"

Frau Tobler şuh bir kahkaha atmaktan alamadı kendini.

Şimdi görünmeyen, uzak dağlarda, sanki yükseklerdeki dipsiz bir boşluğun ortasında salınır gibi, tutuşturulan ve yanan şenlik ateşlerinin manzarası baş döndüren bir güzellikteydi. Yükseklerden ve uzaklardan, heybetli ve kudretli tınılarıyla borazan sesleri de geliyordu, metal

soluklarını ağır ağır salarak ve havada uzun süre tutarak. Bu güzeldi, ve bir kulağı olan her varlık dinliyordu. Evet, dağların kendisi de ses vermeye ve konuşmaya başladığında, telaşlı fişeklerin küçük tıslamaları ve patlamaları çok geçmeden susmak zorunda kalır. Cızırtılarla yükselen havai fişeklerin yakın serpintileri bir an için oldukça büyük bir heyecan ve gürültü yaratır ama onlar hemen ardından hiçliğe karışırken dağ ateşleri sessiz ama uzun uzun yanar.

Tobler, kırmızı ve beyaz renklerde parlayan büyük, aydınlatılmış amblemin yarattığı etkiden özellikle memnundu. Bu yüzden birkaç şişe şarap daha getirtti ve dur durak bilmeden kadehleri doldurmaya başladı. "Haydi ama," diye bağırıyordu, "bugün şişenin dibini bulmadan olmaz."

Ve böylece kadehler hevesle tokuşturulmaya, şıngırdayan bardakların sesi, alelacele düşünülen ve sergilenen türlü türlü soytarılıkların neden olduğu kahkahalara karışmaya başladı. Yanaklar da, tıpkı gözlerdeki ifadeler kadar sıcaktı. Frau Tobler, çocukları çoktan yatağa göndermişti tabii. Şişe mantarlarından biri gizlice kırmızı vernikle boyandı ve aniden parke fabrikasının sahibesi olan hanımın burnuna kondu. Tobler oraya yapışıp kalan mantarın manzarası karşısında gülmekten neredeyse ölüyordu; patlamak üzere olan yanaklarını iki eliyle bastırmak zorunda kaldı.

Sonunda şenlik, eğlenenlerin dudaklarına değen son şarap kadehlerinin şıngırtıları ve gülüşmeler arasında sonuna yaklaştı. Muziplikler yapma hevesi sönmeye başladı ve büyük bir hızla tepetaklak olup yerini uyuklayanlara bıraktı. Kadınlar kalktı ve evlerine gittiler; buna karşılık erkekler, gitgide ciddileşerek bir yarım saat daha kameriyede oturmayı sürdürdüler.

Tobler mülkünün bulunduğu mahallenin bağlı olduğu belde, yani Bärenswil köyü, Kanton'un başkenti olan büyük şehirden trenle üç çeyrek saatlik mesafededir. Belde, bu bölgedeki neredeyse tüm köyler gibi, büyüleyici bir konuma sahiptir ve kısmen Rokoko döneminden kalma, varlıklı ailelere ya da kamuya ait azımsanmayacak sayıdaki heybetli binalarıyla dikkat çeker. Burada ipekli kumaş imalathaneleri, şerit dokuma atölyeleri gibi, yine oldukça uzun bir geçmişe sahip pek çok önemli fabrika da vardır. Endüstri ve ticaret, az çok ilkel çarklarını ve kayışlarını yaklaşık yüz elli yıl önce ilk kez burada harekete geçirdi ve kazandığı itibarlı şöhreti, sadece ülke içinde değil, bütün dünyada da bugüne dek sürdürmeyi başardı. Ama bu tüccarlar ve fabrikatörler kendilerini sadece para kazanmakla sınırlandırmadılar, hayır, gelip geçen yıllara ve değişen zevklere bağlı olarak para da harcadılar; bugün de görülebileceği gibi, açıkçası nasıl yaşanması gerektiğini biliyorlardı. Kendilerine çeşitli dönemlerde ve çeşitli üsluplarda villa tarzı, çekici binalar yaptırdılar. Yolu tesadüfen buraya düşen ziyaretçi, bu yapıların sade, fakat büyüleyici biçimlerini bugün bile hayranlıkla ve gizliden gizliye gıptayla izleyebilir. Yeni zengin olmuş o insanlar, küçük şatolarında ve malikânelerinde zevkli ve vakur bir hayat yaşıyorlardı şüphesiz: Bu binalarda bir zamanlar güzel ve ağırbaşlı bir aile hayatının hüküm sürmüş olduğu tahmin edilebilir. Ama bu seçkin tüccar ailelerinin soyundan gelenler, bugün de ölçülü bir üslupla binalar yaptırmayı sürdürüyorlar. Evlerini, muazzam büyüklükleriyle sivrilen eski bahçelerin içine gizlemekten hoşlanıyorlar, çünkü seçkinlik ve sadelik anlayışları, onlara aynı kandan geldikleri atalarından bir armağan ve miras olarak aktarılıyor. Diğer taraftan, Bärenswil'de ya da Bärensweil'da pek çok yoksul ve sefil yapı da görürüz ve buralarda işçiler yaşarlar; zenginlik ve zarif güzellikle te-

zat oluşturan bu tarafın da uzun bir geçmişi ve doğal bir geleneği vardır. Bakımsız evler de varlıklı ve seçkin villalar kadar dayanıklı, uzun ömürlü ve köklü olabilirler; ihtişam ve incelmiş yaşam tarzı var olmayı sürdürdükçe, sefaletin nesli de tükenmez.

Evet, Bärenswil, sevimli ve insanı düşüncelere daldıran bir köydür. Sokakları ve caddeleri, parklardaki patikaları andırır. Sergilediği manzara hem şehir hem de köy ve kır yaşantısının özelliklerini birleştirir. İnsan, burada ata binmiş gururlu bir kadını maiyetiyle birlikte gezerken gördüğünde, budalaca bir hayretle neye uğradığını şaşırmamalıdır, tersine kafasını kaldırıp fabrika bacalarına bir bakmalı ve düşünmelidir: Burada para kazanılıyor besbelli ve bilindiği gibi, para her şeye kadirdir. Burada tepeden tırnağa üniformalı hizmetkârların eşlik ettiği faytonlar da masallardan fırlamış bir tuhaflık değildir. Sahiplerinin kontes ya da barones olması gerekmez, tersine böyle bir araba bazen bir fabrikatör karısına da yakışabilir, özellikle bu yörelerde mağrur bir işletmecilik geleneğinin kır ve şehir aristokrasisi arasında gerçekten de yaygın olduğu düşünülürse.

Kültürlü bir yabancı, "Cazip bir yuva," derdi Bärenswil için. Ama Herr Tobler bir süreden beri bunu söylemiyor artık, evet, hatta bu "bok çukuru"na sövüp sayıyor ve bunun tek nedeni de, Segelschiffes Meyhanesi'nin müdavim masasında birlikte vakit geçirmeyi alışkanlık haline getirdiği bazı Bärenswil sakininin, Tobler'in teknik girişimlerinin sağlıklı bir zemine oturduğu konusunda pek de ikna olmuş görünmemeleri.

Onlara gösterecekmiş. Son zamanlarda sık sık, gözlerini yuvalarından uğratacağı günlerin de geleceğini söylüyor.

Ama her şey bir yana, Herr Tobler neden buraya taşınmış ki? Yaşamak için bu yöreyi seçmesinin sebebi ney-

miş? Bu konuda, biraz muğlak olan şöyle bir hikâye anlatılıyor. Tobler daha bundan üç yıl öncesine kadar sıradan bir maaşlı elemanmış; büyük bir makine fabrikasında yardımcı mühendis olarak çalışıyormuş. Derken günün birinde, miras yoluyla yüklü miktarda bir paranın sahibi olmuş ve bu sayede kendi işini kurmak için planlar yapmaya başlamış. Onun gibi nispeten genç ve ateşli adamlar her konuda, tabii bu arada gizli planlarını uygulamaya koymak konusunda da, biraz aceleci davranırlar ve böyle olması da gayet normaldir. Tobler, bir akşam ya da bir gece veya bir gün bir gazete ilanında Abendstern Villası'nın –villanın adı buymuş çünkü– satılığa çıkarıldığını okumuş. Göl manzaralı muhteşem bir konum, güzel, haşmetli bir bahçe, yakın mesafede bulunan başkente kolay ulaşım sağlayan tren bağlantıları: "Vay canına," diye düşünmüş, "bu tam bana göre!" Fazla tereddüt etmemiş ve mülkü satın almış. Serbest çalışan, bağımsız bir mucit ve işadamı olarak, canı nerede isterse orada yaşayabilirmiş; hiçbir yere bağlı değilmiş.

Kendine ait bir yuva! Tobler'i Bärenswil'e sürükleyen tek düşünce buydu. Nerede isterse olsun, yeter ki kendine ait bir yuvası olsun. Tobler, kendinin patronu ve beyi olmak istiyordu ve olmuştu da.

Şenlik gecesini izleyen sabah Joseph, aşağıdaki büroda "Atıcılık Otomatı"nı gözden geçirdi biraz; sonuçta onun da incelenmesi gerekiyordu. Bu amaçla, makineyle ilgili ayrıntılı açıklamaların okunabildiği ve kılavuz çizimlerin görülebildiği bir yaprak kâğıdı eline aldı. Şimdi Tobler'in bu ikinci icadının marifeti neydi bakalım. Bir numarayı neredeyse ezbere biliyordu, yani artık, diye düşündü kendi kendine, bu yeni malzemeyle meşgul olmanın vakti gelmişti. Ve iki numaranın iç ve dış yapısını ne çabuk anladığına kendisi de şaşırdı.

Yolculuk eden insanların tren garlarında ve kamuya açık her türlü alanda karşılaştıkları çikolata otomatlarına benziyordu bu atıcılık otomatı, yalnız bunun içinden bir kalıp çikolata, naneşekeri ya da bunlara benzer bir şey değil, atışa hazır bir kutu fişek çıkıyordu. Yani bu kendi başına yeni bir fikir sayılmazdı, var olan fikir sadece biraz daha geliştirilmiş ve ayrıntılandırılmış, hayatın başka bir alanına başarıyla uyarlanmıştı. Ayrıca Tobler'in otomatı belirgin bir biçimde daha büyüktü; bir metre seksen santimetre yüksekliğinde ve yetmiş beş santim eninde, kalın ve yüksek bir kasaydı bu. Cihazın gövde genişliği, belki de yüz yıllık bir ağacın gövdesi kadar vardı. Otomata yaklaşık göz hizasında, bozuk paraların ya da alışverişte kabul edilen jetonların atılabildiği bir yarık vardı. Para atıldıktan sonra bir an beklemek gerekiyordu, ardından rahatça kavranabilen bir manivela kolu çekiliyor ve böylelikle açık bir çanağın içine düşen bir kutu fişek kolayca alınabiliyordu. İşleyiş son derecede pratik ve basitti. Makinenin iç yapısı, birbirleriyle bağlantılı üç maniveladan ve resmî paketlerin boyutlarına uyumlu bir tür yuva içine, otuzluk kutular halinde üst üste dizilmiş fişekleri aktarmaya yarayan düşey bir kanal üzerine kurulmuştu; kolayca tutulabilen kol yardımıyla manivela harekete geçirildiğinde, yuvada bulunan parçalardan biri son derecede zarif bir biçimde dışarıya düşüyordu ve böylece aygıt işlemeye devam ediyordu; daha doğrusu, ikinci ya da üçüncü bir atıcı çıkagelip onu biraz önce anlatıldığı biçimde yeniden çalıştırıncaya dek işleyişi duruyordu. Ama dahası da vardı! Otomata ne zaman para atılsa ve manivela çekilse üst bölümde bulunan daire şeklindeki bir pencerede, özenle boyanmış bir reklam çarkının yeni bir bölümü belirdiği için, bu aygıtın reklamcılık sektörüyle de bağlantılı olmak gibi bir üstünlüğü vardı. Son derecede basit olan bu reklam yöntemi,

manivela düzeneğiyle amaca yönelik ve dolaysız bir biçimde bağlantılı olan ve farklı renklere boyanmış, kartondan bir reklam diskinden ibaretti; öyle ki, fişek kutusunun düşmesiyle karton disk dönüyor ve her seferinde derhal yeni bir reklam, daire şeklindeki pencerenin tam önüne kaydırılıyordu. Bu şerit ya da disk "alan"lara bölünmüştü; bu alanları işgal etmek ve kullanmak ücretliydi ve bu ücret, otomatın üretim maliyetini mükemmel bir biçimde karşılayacaktı: "Atıcılık Otomatı, ülkenin dört bir yanında belirli aralıklarla gerçekleştirilen atıcılık şenlikleri sırasında şenlik alanlarına yerleştirilecek. Reklamlara gelince Reklam-Saati'nde de olduğu gibi, talepleri toplamak ve gerçekleştirmek üzere yalnızca birinci sınıf firmalara başvurulacak. Tüm alanların doldurulduğu düşünülürse, ki kesinlikle düşünülebilir, o zaman Tobler," (Joseph düşüncelerine öylesine dalmıştı ki, kendi kendine konuşmaya başladı) "yine yığınla para kazanır, çünkü ilanların getireceği para, üretim maliyetini katbekat aşar. Bir alanın birden fazla, diyelim ki, on otomatta kiralanması halinde, fiyatta doğal olarak önemli bir indirime gidilir."

Içeriye Bärenswil Tasarruf Bankası'nın kuryesi girdi.

"Yine bir senet tabii ki," diye düşündü Joseph. Oturduğu yerden kalktı, belgeyi eline aldı, her tarafına baktı, silkeledi, en ince ayrıntısına kadar inceledi, düşünceli olmakla birlikte meseleye hâkim bir ifade takındı ve ardından kuryeye bir sorun olmadığını, bankaya uğrayacaklarını söyledi.

Adam senedi geri aldı ve gitti. Joseph, senedin sahibinden bir ay daha sabır göstermesini isteyen bir mektup yazmak üzere hemen kalemi eline aldı.

Ne kadar kolay yazılıyordu bu mektuplar. Bankaya da hemen telefon edilmesi gerekiyordu. Bu işlerde belirli bir rutin geliştirmiş olduğunu umuyordu. Orada öyle-

ce durmuş ve gözlerini ödenmesi gereken tutara dikmişti; ardından da kuryeye gayet sakin, hatta biraz sert bir ifadeyle bakmıştı. Adam nasıl da saygı göstermişti! Tobler'den para almak isteyen kişiler, bundan böyle çok daha farklı, çok daha kararlı bir biçimde geri çevrilmeliydi. Bu bir görevdi; Tobler'i sakınma isteği bunu gerektiriyordu. Bu can sıkıcı ayrıntılar, şimdi patronuna ne olursa olsun hatırlatılmamalıydı. Şu anda onun ilgileneceği başka şeyler vardı; o şimdi ancak büyük sıkıntılarla uğraşabilirdi. Tobler bunun için bir yardımcı çalıştırıyordu zaten; bu muhtemelen zeki ve uyanık ahbap, önemsiz tatsızlıkları ondan uzak tutsun, senet tahsilatına gelen kalın kafalı, davetsiz misafirleri zinde bir tavırla geri göndersin, diye vardı. Joseph de bunu yapmıştı zaten. Karşılığında da köyden biraz önce gönderilmiş yeni purolardan bir tane daha içebilirdi şimdi.

Büronun içinde volta atmaya başladı. Tobler işleri takip etmeye gitmişti ve bugün muhtemelen gün boyu eve dönmezdi. Herr Johannes Fischer ziyarete gelmek için bugünü seçecek olursa berbat bir durum olurdu bu.

Bu Johannes Fischer "Sermayedarlara Duyuru" ilanına yazılı olarak cevap vermiş ve büyük ihtimalle çok yakın bir zamanda söz konusu icatları incelemek üzere Bärenswil'e görüşmeye geleceğini bildirmişti.

Adamın elyazısı ne kadar da zarifti, neredeyse kadınsıydı. Buna karşılık Tobler'in yazısı, sanki kalem yerine bastondan çıkmış gibiydi. Böyle ince ve zarif bir elyazısı daha baştan büyük zenginlikleri çağrıştırıyordu. Neredeyse tüm sermayedarlar böyle yazardı: titiz ama biraz da özensiz. Bu elyazısı, kibar ve rahat bir beden diline, belli belirsiz onaylayan bir baş sallamaya, sakin ve manalı bir el hareketine denk düşüyordu. Dikey çizgileri çok uzundu; bu yazıdan belirli bir soğukluk yayılıyordu; böyle yazan biri, sıcakkanlı bir herifin tam zıttı olmalıy-

dı mutlaka. Kısa, öz ve kibar bir üslupla yazılmış şu birkaç kelime. Bu kibarlık ve vecizlik, göz kamaştıracak kadar temiz mektup kâğıdının samimi boyutlarına kadar uzanıyordu. Henüz tanışmadıkları bu Herr Johannes Fischer, parfümler de sürünmüştü üstelik. Bugün gelmese ne iyi olurdu. Bu Tobler'i derinden üzerdi, evet, hatta öfkeden deliye dönüp kendini kaybetmesi bile muhtemeldi. Ayrıca gelmesi halinde, bu beyefendiye her şeyin gerektiği gibi gösterilmesini ve açıklanmasını emretmişti ve bu Herr Fischer'in gitmesine hiçbir şart altında izin vermemesi, Tobler eve dönünceye kadar onu oyalamaya çalışması gerektiğini de özellikle vurgulamıştı. Pek zevkli olduğu anlaşılan bu yabancıya bir fincan kahve ikram edilebilirdi herhalde, çünkü böyle bir ikramı geri çevirecek kadar asil olduğunu gösteren bir belirti yoktu. Tobler'inki gibi zarif bir kameriye, herkese, hatta en üst sınıftan ve mevkiden kişilere bile, huzurlu bir tefekkür ve haz yaşatacak kadar iyiydi. Yani bu sermayedar, isterse koştura koştura gelebilirdi; Joseph onun için yeterince hazırlıklı olduğuna inanıyordu.

Ama Joseph yine de bir parça ürküyordu.

Bu arada, Müdür Bey dışarıdayken hayat burada Joseph için ne kadar hoş oluyordu. Böyle bir müdür, dünyanın en tatlı insanı olduğu zamanlarda bile, hep dikkatli davranmasına neden oluyordu. Kızgın ve iğneleyici olduğu zaman insan, kendini rezil bir düzenbaz gibi görmeyi, acı bir görev sayıyordu, çünkü elinde olmadan, bu tatsız ruh haline yol açan sefil nedenin kendisi olduğuna inanıyordu. Eğer kayıtsız ve sakinse o zaman, aman kendini bir damlacık, bir nebzecik kırılmış hissetmesin, diye, bu sükûnet abidesine entipüften bile olsa en küçük bir zarar vermemek, bir göreve dönüşüyordu. Eğer beyefendi keyifliyse o zaman da derhal bir kaniş köpeğine dönüşmek, bu komik köpeği taklit etmek ve edepsiz şaka-

ları ve fıkraları daha havadayken kapmak gerekiyordu. Eğer iyi günündeyse insan kendini sefil bir durumda görüyor, eğer kabaysa bu sefer de gülümsemek zorunda hissediyordu.

Evin reisi yokken, tüm ev değişiyordu. Karısı da bambaşka bir insan oluyordu ve çocukların, daha doğrusu oğlanların sert babalarının yokluğundan duydukları keyif, çok uzaklardan bile belli oluyordu.Tobler gittiği zaman, ürkütücü bir şeyler de uzaklaşıyordu. Gerginlik ve ağırlık da gidiyordu.

"Ödlek ruhlu bir memur muyum ben?" diye düşündü Joseph. O sırada Silvi, yani kızların küçüğü geldi ve Joseph'i öğle yemeğine çağırdı.

Ikindi vakti Joseph kahve içerek Frau Tobler'le sohbet ederken bir beyefendi, bahçeden geçip eve doğru yaklaştı.

"Biri geliyor, siz büroya gidin," dedi kadın, Yardımcı'ya.

Joseph aceleyle eve doğru seğirtti, ancak büronun giriş kapısına henüz varmıştı ki, yabancıyla karşı karşıya kaldı. Yeni gelen, hoş bir ses tonuyla, karşısında bulunma onuruna eriştiği kişinin Herr Tobler olup olmadığını sordu. Hayır, dedi Joseph, biraz afallamış bir tavırla, Herr Tobler iş seyahatindeydi, kendisi sadece onun yardımcısıydı; ama beyefendi içeriye buyurmalıydı, lütfedip.

Beyefendi ismini söyledi. "Ah, Herr Fischer!" dedi Joseph, sesini yükselterek. Herr Johannes Fischer'in önünde gereğinden fazla neşeli, gereğinden fazla sevinmiş görünerek eğildi ve aynı anda da hata yaptığını fark etti.

Önde sermayedar olmak üzere, çizim bürosuna girdiler ve Herr Fischer hiç vakit kaybetmeden teknik konular hakkında sorular sormaya başladı; bir yandan da hafif üstünlük taslayan bir havayla etrafını gözden geçiriyordu.

Joseph ona Reklam-Saati'ni anlattı. Saatin gerçek

boyutlarda bir modelini getirdi, incelemesi için, konuğun tam önüne gelecek şekilde masanın üzerine koydu ve aynı anda, etrafındaki her şeyi dikkatle gözden geçiren adama, ürünün sağlayacağı kazanç fırsatlarını anlatmaya koyuldu.

Saate iliştirilmiş kartal kanatlarına bakarken, bir yandan da ilgiyle dinler gibi görünen yabancı, tahmin ettikleri reklam gelirlerinin tutarını hesaplarken yanılma ihtimallerinin –ki böyle bir durumda kolayca yapılabilirdi böyle bir hata– olup olmadığını sordu. Ve şu âna kadar reklam verenlerden bir talep gelmiş miydi?

Sakin bir sesle soruyordu sorularını. Ve biraz düşünceli bir ifade gelmişti yüzüne, ki Joseph –belki de fazla erken davranarak– bunu kendi lehine yorumladı.

Bu rakamın kesinlikle fazla yüksek hesaplanmış sayılamayacağını, hatta tersinin geçerli olduğunu ve gelen taleplerin şimdiden çok sevindirici bir sayıya ulaştığını söyleyerek karşılık verdi Joseph.

"Peki saatin maliyeti ne kadar?"

Joseph, Herr Fischer'e bu konuyu da açıklamaya çalıştı, ancak bu sırada, kendisinin de anlayamadığı bir nedenle, hafifçe kekeledi. Nasıl davranması gerektiği konusunda kararsızlık geçirirken kendisini rahatlatmak için bir puro yakmak istedi; ama pek yakışık almayacağını düşünerek, bu ani isteğinden caydı. Kızardı.

"Gördüğüm kadarıyla," diye konuştu Herr Fischer, "mükemmel planlandığı anlaşılan ve sanırım şimdiden oldukça iyi uygulanmış bir girişim var karşımızda. Birkaç küçük not almama izin verir misiniz?"

"Ne demek, buyurun lütfen!"

Joseph şöyle demek istemişti aslında: "Rica ederim, buyurun lütfen." Ama sesi ve dudakları ona beklediği hizmeti vermemişlerdi. Neden? Neden heyecanlanıyordu? Ne olursa olsun, beyefendiyi bahçede bir fincan kah-

ve içmeye davet etmek konusunda hazır olduğunu açıkça hissediyordu.

"Karım aşağıda bekliyor," dedi diğeri, önemsemeden. Şık bir not defterine kurşunkalemle bir şeyler yazdı. İşi göz açıp kapayana kadar bitti. Sermayedarın bu anlamayı kolaylaştıracak notlar tutma işini pek de ciddiye almadığı gibi tatsız bir izlenime kapıldı Joseph. Hanımefendiyi çağırmak üzere hemen aşağıya koşabileceğini söylemek üzere ağzını açmaya yeltendi.

Herr Fischer, Herr Tobler'le şahsen buluşamamış olmaktan ötürü üzüldüğünü söyledi. Yazık olmuştu ama ileride bu zevkten mahrum kalmayacağını umuyordu. Her halükârda, verdiği değerli bilgilerden dolayı Joseph'e içtenlikle teşekkür ediyordu. Joseph konuşmayı denedi.

"Yazık," diyerek yine sözü aldı diğeri, "büyük bir ihtimalle kısa zamanda kesin bir karara varmış olurum. Reklam-Saati'ni çok beğendim, ve kârlı bir iş olduğunu düşünüyorum. Patronunuza hürmetlerimi iletebilir misiniz, lütfen? Size de teşekkür ederim."

"Biz ayrıca..." Lafı ağzında geveleyen bu kişi Joseph miydi?

Herr Johannes Fischer hafifçe eğilerek selam vermiş ve gitmişti. Peşinden koşmalı mıydı? O anda ne yapardı insan? Joseph, kafasını duvarlara mı vurmalıydı şimdi? Hayır, kameriyede heyecan ve kaygı içinde bekleyen kadının yanına giderek ona ne kadar "sorumsuz ve kafasızca" davrandığını söylemek zorunda olduğunu düşündü.

"Aptalca, çok aptalca bir durum bu," diye düşündü.

Kameriyeye ya da kahvehaneye vardığı sırada, Frau Tobler, adı Walter olan oğlana sıkı bir dayak atmakla meşguldü. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da böyle haydut gibi çocuklara sahip olmayı ne kadar korkunç bulduğunu söylüyordu. Bu sahne Yardımcı nın yüreğine hüzün verdi: bir tarafta ağlayan ve öfkeli bir kadın, diğer tarafta

alaycı bir tavırla el sallayan ve selam veren bir sermayedar ve geri planda da Tobler'den işiteceği azarın sezgisi.

On dakika önce alelacele terk ettiği yerine oturdu ve kendine bir fincan kahve daha doldurdu. Madem orada duruyor, neden almayayım? Dünyanın bütün perhizleri bile, şimdi yaklaşan fırtınayı kafamdan uzak tutmaya yetmez."

"Şu Herr Fischer miydi o?" diye sordu kadın. Gözlerini kurulamıştı ve aşağıdaki anayola doğru bakıyordu. Herr Fischer gerçekten de hâlâ aşağıda duruyordu. O ve yanındaki hanımefendi, Tobler mülkünü zevkle seyrediyorlardı.

"Evet," dedi Joseph, "onu alıkoymaya çalıştım, ama mümkün olmadı; mutlaka gitmek zorunda olduğunu söyledi. Ama bizde adresi var nasıl olsa."

Yalan söylüyordu! Böyle palavralar ne kadar da kolay çıkıyordu insanın ağzından. Hayır, Herr Fischer'i durdurmak için elinden gelen tüm çabayı göstermemişti. Şimdi kalkıp bunu iddia etmesi, düpedüz küstahça, edepsizce bir yalandı.

Frau Tobler, kocasının ikisine de çok kızacağını söyledi kaygıyla, böyle konularda nasıl davranacağını çok iyi biliyordu.

Bir süre her ikisi de sustu. Silvi, küçük kız, bahçedeki bir taşın üzerine oturmuş, usul sesle saçma sapan şarkılar söylüyordu. Frau Tobler, kızı azarlayarak susturdu. Hava ne kadar da sıcaktı, güneşliydi, sarıya ve maviye çalıyordu. Para kaynağı artık görünmez olmuştu.

"Biraz korkuyorsunuz galiba," dedi Frau Tobler ve gülümsedi.

"Ah, birazcık korku," dedi Joseph dik başlı bir tavırla, "işin en hafif kısmı o. Ayrıca Herr Tobler istiyorsa kovsun beni."

Joseph'in böyle konuşmaması gerektiğini söyledi

kadın; bu ne akıllıca ne de doğru bir şey olurdu ve açıkçası karakteri hakkında da oldukça kötü bir izlenim verirdi. Joseph tabii ki birazcık korkuyordu şu anda, ona bakınca gayet açık görülüyordu bu. Ama sakin olmalıydı, "Karl"ın onu yiyecek hali yoktu. O akşam küçük bir fırtına patlayacaktı, Joseph en azından bu kadarına hazırlıklı olmalıydı.

Kadın şen ve şuh bir kahkaha atıp konuşmayı sürdürdü.

Kocasının başka insanlar üzerinde yarattığı saygın etkiyi daima iyi anladığını söyledi. Üçüncü kişiler üzerinde neredeyse korku uyandıran bir tarafı vardı kocasının; bu böyleydi ve bunu söylerken ciddiydi ve bunu çok iyi anlıyordu. Ancak kendisinin Tobler'den en ufak bir korkusu yoktu.

"Gerçekten mi?" dedi Joseph. Biraz daha yatışmıştı.

"Gerçekten de yok," diyerek sohbeti sürdürdü kadın. Bu konuda aldanmak için aptal olması gerekirdi. Kocasının en korkunç öfke patlamalarını bile bir trajediden ziyade bir komedi gibi algılıyordu; nedenini kendisi de tam olarak bilemiyordu ama Tobler ona ne zaman kaba davransa kahkahalar atmaktan alamıyordu kendini. Bu tepkisi ona asla tuhaf değil, tersine daima doğal geliyordu; ama onun gibi, görünüşte bağımlı bir kadının, kocasının tavırlarını gülünç bulma cüretini göstermesi karşısında şaşkınlıktan küçük dillerini yutan insanların olduğunu da biliyordu tabii. Gülünç bulmak mı? Ah, Tobler'in eve geldiği ve dünyanın üzerinde yarattığı tüm birikmiş kötü duyguların acısını kendisinden çıkarttığı bazı zamanlarda, bunu hiç de o kadar gülünç bulmuyordu; öyle durumlarda bir kahkaha atacak gücü vermesi için Tanrı'ya yalvarmak zorunda hissediyordu kendisini. Ayrıca insan sadece "bağımlı bir kadın" olsa bile, zamanla haşlanmaya ve azarlanmaya alışıyordu. Böyle bir ka-

dın bile, arada bir bu dünyanın meseleleri üzerine ciddi bir biçimde kafa yorardı; sözgelimi bu akşam onları bekleyen yaygaranın fazla uzamayacağını, tersine, bu tür fırtınalarda hep olduğu gibi, sadece gelip geçici bir şey olarak kalacağını düşünüyordu şimdi.

Kadın ayağa kalktı. O anda sakin alaycı bir havası vardı.

Joseph hızla kuledeki odasına çıktı. Birkaç dakikalığına yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. Bir an önce kafasındakileri bir parça "düzene sokmak" istiyordu; ama duruma uygun ve rahatlatıcı düşünceleri bulamadı. Böylece yeniden aşağıya inerek büroya gitti; ama orada da bu ut nç verici, tekinsiz duygudan kurtulamadı. Bunun üstesinden gelebilmek için, daha vakit erken olduğu halde, dosdoğru postaneye koşturdu. Bacaklarını çalıştırmak ve yürümek onu rahatlattı ve yatıştırdı ve dünyanın bu sıcak, kırsal manzarası, huzursuzluğunun önemsizliğini ve anlamsızlığını hatırlattı. Sesine nüktedan bir hava katabilmek için bir bira içti köyde; o akşam bir tür vurdumduymazlığa pekâlâ ihtiyacı olabileceğini düşünüyordu. Yeniden eve döndüğünde, uzun bir lastik hortum yardımıyla bahçeyi sulamaya girişti hemen. Fışkıran ince su, akşam havasında güzel, yüksek bir kavis çiziyor ve şırıldayarak çiçeklerin, çimenlerin ve ağaçların üzerine dökülüyordu. Eğer insanı sakinleştirebilecek bir iş varsa o da bahçe sulamaktı, çünkü bu iş sırasında Toblerlerin sürdürdüğü ev hayatının samimi ve ayrılmaz bir parçası gibi hissediyordu kendisini. Daha biraz önce bahçenin bakımını böylesine gayretle yerine getirmiş biri acımasızca azarlanamazdı kesinlikle.

Akşam yemeğinde buğulama balık vardı. Önce buğulama balık yemek ve bunun hemen ardından da dünyadaki insanların en sefili olmak düpedüz imkânsızdı. Bu ikisi birbiriyle hiç bağdaşmıyordu.

Akşam yine ne kadar güzeldi. Böyle muhteşem bir

akşam vaktinde Tobler'in işlerini nasıl zarara uğratmış olabilirdi insan?

Hizmetçi kız, kameriyeye yanan bir lamba yerleştirdi. Hayır, bu sevimli, tatlı lambanın ışığında, Herr Fischer'in kaçırdığı ziyaretini büyük bir dert haline getirmemesi beklenebilirdi Tobler'den.

Nihayet Frau Tobler'in canı da salıncakta Joseph tarafından sallanmayı çekti. Oturak tahtasına yerleşti ve Joseph salıncağın iplerini geriye doğru gerdi; derken salıncak ileri geri salınmaya başladı. Bunu seyretmek o kadar güzeldi ki, şimdi Tobler'in gelip tüm bu görüntüleri bozacağı düşüncesi kolayca aklından çıkıverdi.

Saat ona doğru, Frau Tobler ve Joseph bahçedeki çakıltaşlarının üzerinden yaklaşmakta olan ayak seslerini duydular: Bunlar "onun ayak sesleri"ydi.

Gariptir, insan tanıdığı birinin ayak seslerini duyduğu anda, yaklaşmakta olan o kişiyi etiyle kemiğiyle görür karşısında; ardından o insan gerçekten önünde belirdiğinde nasıl görünüyor olursa olsun, bir şaşkınlık yaşanmaz.

Tobler yorgun ve sinirliydi; ama şaşırtıcı bir şey değildi bu, çünkü eve daima bu halde gelirdi. Oturdu, sesli bir iç geçirdi –cüsseli bir adam olarak tepeden yukarıya tırmanmak onu yormuştu– ve piposunu istedi. Joseph, istenilen şeyi kapıp getirmek üzere, cin çarpmış gibi koşturdu eve; yarım dakika için bile olsa patronunun yanından uzaklaştığı için mutluydu.

Pipo takımlarıyla geri döndüğünde, ortam çoktan değişmişti bile. Tobler korkunç görünüyordu. Karısı, alelacele her şeyi anlatmıştı. Şimdi, Joseph'e görülmemiş bir yüreklilik gibi gelen ifadesiyle kocasına sakince bakarak oracıkta duruyordu. Tobler, ölçüyü kaçıracağını hissettiği için lanet okumaya cesaret edemeyen biri gibi görünüyordu.

"Herr Fischer buradaymış duyduğuma göre," dedi, "mallarımızı nasıl buldu?"

"Çok beğendi!"

"Reklam-Saati'ni mi?"

"Evet, onu özellikle çok beğendi. Bunun kendisine çok mükemmel bir girişim olarak göründüğünü söyledi."

"Atıcılık Otomatı'nı da gösterdiniz mi kendisine?"

"Hayır."

"Neden göstermediniz?"

"Karısı bahçe kapısının önünde beklediği için, Herr Fischer'in çok acelesi vardı."

"Ve siz de karısını orada beklettiniz mi?"

Joseph sustu.

"Yardımcı diye çalıştırdığım salağa bakın," diye haykırdı Tobler, içini kemiren öfkeyi ve mesleki felaketi daha fazla bastırmak gelmiyordu elinden. "Kendi karım ve hiçbir işe yaramayan bir yardımcı tarafından aldatılmak bahtsızlığı da beni buldu. Bu şartlar altında şeytan bile iş göremez."

Elini şiddetle indirdiği anda, Frau Tobler gaz lambasını yerinde bir kararla biraz daha ileriye itmemiş olsa lambayı yumruğuyla paramparça edecekti.

"Böyle öfkeden kendini kaybetmene gerek yok," diye bağırdı kadın, "ve seni aldattığımı söylemekten de men ederim seni. Annemle babamın nerede oturduklarını unutmadım henüz. Bu tür ifadelerle hakarete uğramayı Joseph de hak etmiyor. Eğer onun yüzünden zarara uğradığına inanıyorsan gönder kendisini; ama böyle olay çıkarma!"

Tabii bunları söylerken "bağımlı bir kadın" olarak ağlıyordu bir yandan; ama söyledikleri kesinlikle etkisini göstermişti: Tobler derhal yatışmış, "fırtına" dinmeye yüz tutmuştu. Herr Johannes Fischer'in sermayesini elden kaçırmamak için neler yapılabileceğini Joseph'le birlikte gözden geçirmeye başladı. Ertesi sabah hiç vakit kaybetmeden telefon edilmeliydi.

Bazı işadamlarının hayatında telefonun önemli bir rolü vardır. Ticari darbeler genellikle telefon yardımıyla başlatılır.

Bu Herr Fischer'e ertesi sabah erkenden telefon edilebileceğinin düşüncesi bile, ikisinin, Tobler'in ve Joseph'in umutlarını yeniden canlandırmaya yetti. Ellerinin altında bunun gibi yardımcı araçlar varken işlerin bir batağa saplanması nasıl mümkün olabilirdi ki?

Ve Tobler, geleceğini telefonla bildirdikten sonra, hiç vakit kaybetmeden trene binecek ve "ellerinden kaçan bu kuş"u şahsen ziyaret etmek üzere, evine doğru yola çıkacaktı.

Tobler'in neşesi ve keyfi yerine geldikten sonra bile, sesi, sanki yaşadığı heyecanın ateşi içten içe yanmaya devam ediyormuş gibi esrarlı bir biçimde titremeyi sürdürdü. Üçü, gecenin geç saatlerine kadar oturup kâğıt oynadılar. Joseph'in bu iskambil oyununu öğrenmesi gerektiğini söylüyorlardı; eğer bu oyunu öğrenmezse gerçek bir erkek sayılmazdı.

Ertesi sabah kararlaştırıldığı gibi telefon edildi. Tobler kendini trene attı; hem de yüzünde kendinden çok emin bir ifadeyle! Akşam olduğunda yüzüne mahzun, öfkeli ve kederli bir ifade gelmişti. Anlaşma gerçekleşmemişti. Nakit paraların yerini, gece vakti kameriyede yaşanan yeni, acı bir sahne aldı. Tobler orada bastırılmış bir sağanak fırtınası gibi oturuyor ve ağzına gelen bütün tatsız küfürleri savurup lanetler okuyordu. Bu arada isterse bütün dünyanın bir bataklığa gömülebileceğini, onun için artık hiçbir şeyin önemli olmadığını da söyledi. Kendisi zaten koca bir bataklığın içinde debelenip duruyormuş.

Sonunda işi kendisini ve çevresindeki her şeyi cehenneme yollamaya kadar vardırınca Frau Tobler ona ölçüyü kaçırmamasını söyledi. Ama Tobler, karısına öy-

lesine gaddarca çıkıştı ki, kadın başı önde masanın üzerine yığılıp kaldı, ancak ardından dimdik doğruldu ve ağırbaşlı bir tavırla uzaklaştı.

"Karınızı incittiniz," demeye yeltendi Joseph; aniden şövalyece bir beyefendilik gösterme heyecanına kapılmıştı.

"Ah incinmişmiş! Orada yara alan küçük bir dünya," diye karşılık verdi Tobler.

Ardından baş başa verip uluslararası günlük basında yayımlanmak üzere bir ilan taslağı hazırladılar. İlanda, "Parlak Bir Yatırım", "Hiçbir Risk Taşımayan Yüksek Kâr" gibi sözler geçiyordu. Bunu hemen ertesi gün ilan bürosuna göndereceklerdi.

Yeniden pazar günü geldi ve Joseph yine beş mark cep harçlığı aldı. Büroda çalışmaya istediği zaman başlayabilme ayrıcalığının tadını çıkarıyordu yine. Özellikle bunun kesinlikle şiirsel bir tarafı vardı. Bugün yine mükemmel bir yemek çıkacaktı, belki de kahverengiye çalan, sarımtırak bir dana rosto, yanında bahçenin mahsulü karnabahar ve belki de ardından bu tepede insana olağanüstü lezzetli gelen elma püresi. Joseph'e daha kaliteli purolardan da bir tane verilirdi. Sıra puro vermeye gelince Tobler böyle gülen ve insanı alaycı bir ifadeyle tepeden aşağıya süzen bir tavır takınıyordu. Tıpkı bir demirci ustasıyla konuşur gibi, "Buyurun, alın bir tane. Arada bir de daha kaliteli bir puronun keyfini çıkarın," diyordu Joseph'e. Sanki Joseph parmaklıkların boyasını ya da kilidin tamirini yeni bitirmiş veya biraz önce bir ağaç budamış gibi. Hamarat bir bahçıvana puro verme tarzıydı bu. Joseph, Tobler'in "sağ kolu" değil miydi sonuçta ve insan pazar günleri içmesi için daha kaliteli bir tütün vererek sağ kolunu yeterince ödüllendirmiş olmuyor muydu?

Joseph o gün yatakta her zamankinden daha uzun süre kaldı; pencereleri açtı ve yatakta üzerine vuran ve gözlerini kamaştıran donuk sabah güneşine uzandı; sözgelimi kahvaltıyı düşünmek gibi bazı başka şeylerin yanı sıra, bu güneş de tadına varılmayı bekliyordu. Bugün her şey ne kadar güneşli ve pazara özgüydü. Sanki güneşli havalar ve pazar günleri arasında çok eski çağlardan beri bir kardeşlik kurulmuş gibiydi ve huzurlu bir kahvaltının sıcak düşüncesi de, evet, o da böyle güneşli ve pazarlara özgü bir kumaştan dokunmuştu; şimdi çok açıktı bu. Bugün insan nasıl keyifsiz, huysuz ya da hatta kederli olabilirdi ki? Her şeyde bir esrar vardı, her düşüncede, insanın kendi bacaklarında, iskemlenin üzerindeki giysilerde, gardıropta, bembeyaz yıkanmış perdelerin arasında, komodinin üzerinde duran leğen ibrikte; ama tedirgin edici bir esrar değildi bu, tersine insanı tam manasıyla rahatlatıyor, yatıştırıyor ve barışçı kılıyordu. Aslında düşünmüyordu insan, nedenini bilmese de, düşünmemek için sağlam bir gerekçeye sahip gibiydi. Bu düşüncesizliğin içinde ve etrafında öylesine çok güneş vardı ki ve güneşin olduğu yerde, Joseph, elinde olmadan cömertçe donatılmış kahvaltı sofralarını düşünüyordu. Evet, bu aptal ama neredeyse tatlı pazar günü bu basit düşünceyle başladı.

Joseph yataktan kalktı, her zamankinden daha güzel giyindi ve emrine sunulmuş dikdörtgen terasa çıktı. Buradan komşunun meyve bahçesinde bulunan ağaçların tepeleri görülebiliyordu. Buradan her şey alabildiğine sakin ve göz kamaştıracak kadar güneşli görünüyordu. Hizmetçi kız Pauline, dışarıda, açık havada kahvaltı sofrasını kuruyordu. Yardımcı bu manzaraya daha fazla direnemedi, merdivenlerden aşağıya seğirterek kahveye, ekmeğe, tereyağına ve reçellere doğru koştu.

Daha sonra büroya indi. Aşağıda yapılacak çok fazla bir iş yoktu; ama Joseph neredeyse sevimli bir alışkanlık

duygusunun çekimine kapılarak tıpkı bir mutfak masasına benzeyen yazı masasının başına oturdu ve iş mektuplarını yazmaya başladı. "Telefon görüşmesi" ifadesinin pazarlık kıyafetlerini kuşanmış olduğunu düşündü Joseph, tıpkı dışarıdaki hava ve dünya gibi. "Ve izninize sığınarak" deyimi tıpkı Tobler Villası'nın eteklerinde uzanan göl kadar maviydi ve mektubun sonundaki "derin saygılarımla" da kahve, güneş ve vişne marmeladı kadar güzel kokuyordu sanki.

Büronun dış kapısından bahçeye çıktı. İnsanın bahçeyi şöyle hızlıca bir teftişe çıkmak üzere, uzun uzadıya düşünüp taşınmadan çalışmaya ara verme iznine sığınabilmesi de pazarlara özgüydü. Nasıl da mis gibi kokuyordu hava, daha sabahın erken saatleri olduğu halde nasıl da sıcaktı. Belki de yarım saat sonra yüzmeye giderdi; "dakik olmak o kadar da önemli değildi." Evet, bu sözleri, Tobler'in yüzüne söyleyebilirdi bugün; o da Joseph'in görüşüne katılırdı. En nihayetinde bir pazar günüyle bir işgünü arasındaki tüm fark bu "önemli olmama" haliydi. Bütün bahçe büyülenmiş gibiydi, sıcaktan, balarılarının vızıltısından ve çiçek kokularından büyülenmiş gibi. Bu akşam bahçeyi bir kere daha adamakıllı sulamak gerekecekti.

Joseph bunu düşünürken kendini ideal bir yardımcı gibi gördü. Ardından cam küreyi dışarıya taşıdı.

O sırada Tobler gerçekten seçkin, yeni bir takım elbise içinde ona doğru geldi ve bugün karısı ve çocuklarıyla bir pazar gezintisine çıkacaklarını açıkladı. İnsan sürekli evde oturamazdı, hem karısını da arada bir sevindirmesi gerekirdi. Joseph'e gelince Tobler, onun muhtemelen şehre gideceğini düşünüyordu; oradaki arkadaşlarını görmek için.

"Arkadaşlarımı ziyaret eder miyim, etmez miyim," diye içinden sessizce karşılık verdi Joseph, "bırak da, bu-

na ben karar vereyim." Yüksek sesle, hayır, dedi, bugün burada kalacaktı, böylesi daha uygun olurdu.

"Nasıl isterseniz öyle yapın, benim için hava hoş," dedi Tobler. Yaklaşık yarım saat sonra, karıkoca Toblerlerden, iki oğlandan, komşu küçükhanımdan ve küçük Dora'dan oluşan seyahat ekibi, yola çıkmaya hazır bir durumda evin önünde toplanmıştı; Kanton çapında gerçekleştirilen bir şarkı festivalini izlemek için, oldukça uzak bir kasabaya yarım günlük bir ziyarette bulunacaklardı. Frau Tobler siyah ipekten bir elbise giymişti ve bir hayli etkileyici görünüyordu. Pauline'ye eve göz kulak olmasını tembihledi ve Joseph'e dönüp sıcak bir ses tonuyla, onun da etrafta olup bitenlere biraz dikkat edebileceğini, zira Joseph'in evde kalmak istediğini duymuş olduğunu söyledi.

Geride bir başına bırakıldığı için canı çok sıkılmış gibi görünen, zincire bağlı köpeğin ulumaları arasında yola çıktılar nihayet. Dora'nın minik kız kardeşi Silvi, Joseph'in yanında yere çömelmişti. Bu kızcağız kendisine yapılan haksızlıktan ötürü hiç dertlenmiş gibi görünmüyordu. Dört çocuğun arasında yalnızca kendisinin evde bırakılmış olmasına olağan bir şey gibi bakıyordu. Gerçekten de çoktandır her bakımdan ihmal edilmeye öylesine alışmıştı ki, bu konuda tüm hassasiyetini yitirmişti.

Ayrılırken Tobler, "Evde iyi eğlenceler, Marti," dedi Joseph'e.

Joseph yukarıdaki keyif odasında eline bir kitap alıp üstünkörü toplanmış yatağın üzerine rahatça yayıldıktan sonra, "Evet iyi eğlenceler! Aman siz kendi eğlencenizden geri kalmayın, Sayın Mühendis Tobler," diye düşündü bir parça esefle:

"Şu benim Tobler olacak acayip patronlarım, yanlarına parke fabrikasının huysuz meleğini de alıp şarkı dinlemek için eğlenceli bir geziye çıkıyorlar ve küçük Sil-

vi'yi can sıkıcı bir çöp yığını gibi evde bırakıyorlar. Bu Silvi, güzelim pazar havasını hak etmeyen küçük bir paçavradan başka bir şey değil. Güzel Frau Tobler, küçük kıza tahammül edemiyor; onu yeterince güzel bulmuyor, o halde kızcağız evde kalmak zorunda. Ya şu girişimci beyefendiye ne demeli! Daha üç gün önce öfkeden ve hayal kırıklığından acınılacak bir halde ter ter tepiniyor, kendini yerden yere vuruyordu ve bugün kalkmış bana iyi eğlenceler diliyor; şehirdeki ahbaplarıma ve arkadaşlarıma gitmeliymişim. Hizmetindeki kızla, Pauline'yle işi pişiririm diye korkuyor; hepsi bu."

Aşırı sert tepki verdiğini itiraf etti ve kendini kitap okumaya zorladı. Ama bu çabasında başarılı olamayınca, kitabı bir kenara bıraktı, masanın başına geçti, kendi özel kalemiyle beraber boş bir dosya kâğıdı aldı ve aşağıdaki satırları yazdı:

Anılar

Az önce kendimi kindar düşüncelere kaptırmak üzereydim, ama buna izin vermemeliyim. Daha sonra okumaya çalıştım, ama bunu da başaramadım; içeriği beni etkilemeyince kitabı bir kenara bıraktım; çünkü okuduklarım heyecan vermiyorsa benim için okumak imkânsızdır. Dolayısıyla şimdi bu masanın başında oturuyor ve kendi şahsımla meşgul oluyorum, çünkü bu dünyada benden herhangi bir haber almayı bekleyen kimsem yok. Son kez ne zaman şöyle sıcak bir mektup yazdım? Frau Weiß'a yazdığım o mektup, samimi ve candan insanların oluşturduğu bir çevreden nasıl koptuğumu ve uzak düştüğümü; halimi sormaya, yaptıklarımı öğrenmeye doğal olarak hakkı bulunan insanlardan nasıl mahrum kaldığımı açıkça gösteriyor bana. O mektup tasarlanmış ve hayalî bir duygunun ürünüydü; hakikiydi; ama bir buluştu aynı zamanda; basit ve sıradan ilişkilerden tümüyle mahrum kalmaktan dehşetle korkan bir ruhun uydurmasıydı. Şimdi sakin miyim? Evet.

Ve şimdi söylediklerimi, öğle saatinin sessizliğine söylüyorum. Çevremi pazar gününe has bir huzur sarmış; bunu benim için önem taşıyan bir insanla paylaşamıyor olmam ne kadar yazık, çünkü bu çok hoş bir mektup başlangıcı olurdu. Ama şimdi kendi tabiatımı anlatmalıyım biraz.

Joseph bir an için durakladı ve ardından yazmaya devam etti:

İyi bir aileden geliyorum; ama öyle sanıyorum ki, biraz baştan savma bir terbiye aldım. Bu sözlerle babamı ya da annemi şikâyet etmek istemiyorum kesinlikle, Tanrı korusun; ben aslında sadece şahsıma ve dünyanın bana katlanmakta güçlük çeken bir kesimine neler olduğunu anlamaya çalışıyorum. Bir çocuğun içinde büyüdüğü şartlar, onun eğitiminde büyük rol oynar. Tüm çevre ve cemiyet çocuğun terbiyesine katkıda bulunur. Ebeveynin sözü ve okul en önemli unsurdur tabii; ama ben burada kendi değerli şahsımla meşgul olarak ne yapıyorum böyle? Yüzmeye gitmeyi tercih ederim.

Günlük tutmaya hiç de yatkın olmayan Yardımcı, kalemini bir kenara bıraktı, kâğıdı yırttı ve odadan çıktı.

Yüzdükten sonra Pauline ve Silvi'yle öğlen yemeğine oturdu. Duyguları pek de yontulmamış genç kız, davranışlarının Joseph tarafından onaylandığı zannıyla, aralıksız kahkahalar atarak çocuğa görgü kurallarını öğretmeye çalışıyordu, oysa kendisi de bu kurallardan pek haberdar sayılmazdı. Bu kibirli ve kalpsiz çaba, çatal ve bıçağın nasıl kullanılacağı konusunda defalarca tekrarlanan bir gösteri ve alıştırmayla doruğuna vardı; bununla birlikte bu dersin herhangi bir başarıya ulaşması beklenmiyor, hatta arzu bile edilmiyordu, zira aksi halde bu kaba ve eğlenceli uygulamadan alınan zevk sona ermiş olacaktı. Çocuk orada oturuyor, ardına kadar açılmış ve

gerçekten boş gözlerle kâh öğretmenine, kâh sükûnetle izlemekte olan Joseph'e bakıyordu ve derken yemeğini oldukça nahoş bir biçimde etrafa saçtı; bunun üzerine Pauline kendini yeniden ve abartılı bir tavırla, Silvi üzerinde ciddi ama Joseph üzerinde gülünç bir izlenim yaratmasını beklediği bir öfke tufanına kaptırdı – sanki bir hamlede iki zıt dünya görüşünü ve hayat tarzını birden memnun etmek ister gibiydi. Silvi öylesine sakarca davranıyordu ki, çocuğun annesi tarafından bu küçük yaratık üzerinde neredeyse sınırsız yetkiyle donatılmış olan hizmetçi kız, hiç gereği yokken bu baş belasını tokatlamayı ve saçlarından yakalayıp sarsmayı yerinde ya da zorunlu buldu; bunun üzerine Silvi, belki canı çok yandığı için değil –ki acısı hiç de azımsanamazdı üstelik– ama Pauline gibi bir yabancı tarafından böyle kötü bir muameleye maruz bırakıldığı için, kalan son damla gururuyla, incinmiş, aşağılanmış çocuk gururuyla şiddetli bir çığlık attı. Joseph hiç sesini çıkarmadı buna. Bu çocukça öfke ve acı karşısında, Pauline ansızın derinden incinmiş ve kırılmış gibi bir tavır takındı; bunun nedeni, Joseph'in hiç gülmemesi –ki hizmetçi kız anlaşılmaz buluyordu bunu– ayrıca Silvi'nin uslu uslu dayak yemeye yanaşmamış olmasıydı, oysa Pauline tüm münasebetsizliği ve kabalığıyla bunu çok doğal sayıyordu. "Seni küçük pislik, bağırmak neymiş göstereceğim sana!" diye haykırdı, daha doğrusu ciyakladı ve oturduğu yerden koşarak kaçmış olan çocuğu yakaladığı gibi, iskemlesine yeniden öyle bir oturttu ki, minik yaratığın sırtı iskemlenin arkalığına şiddetle çarptı. Silvi çatalı ve bıçağı minik ellerine, öğretmeni ve eğitmeninin kendisine sert ve haşin bir sesle buyurduğu gibi düzgün bir biçimde yeniden alarak önündeki kederli ve iştah kapatan yemeği zorla bitirdi. Ağlamaktan şişmiş gözleri yüzünden, Pauline'ye öncesinden de daha aptal ve çirkin göründü ve

dünyadaki tüm eğitim yöntemlerinin örnek gösterdiği bu eğitmenlik timsali, şuh bir kahkaha patlattı. Hüzünlü hüzünlü yemeğini yiyen Silvi'nin görüntüsü, bu kadının gülme kasları üzerinde sarsıcı bir etki yaratıyor olmalıydı. Neşesi yerine gelmişti yeniden. Arsız bir çeneyi hiç hafife almamak gerek: Pauline, dar kafalı köylü şaşkınlığının açık seçik okunduğu geniş alnıyla, sessizce oturmakta olan Joseph'e dönerek, "Kızdın mı?" diye sordu; yoksa Joseph'in başka bir sorunu mu vardı, çünkü hiç konuşmuyordu. Bu pervasız sorudaki küstahlık ve inatçılık, katlanılmaz bir etki yaratarak Joseph'in kıpkırmızı kesilmesine neden oldu. Yaşadığı duyguyu karşısındakine göstermek için bir şeyler yapması gerekse kadına düpedüz saldırmak zorunda kalırdı. Bu nedenle sadece bir şeyler homurdanmakla yetindi ve masadan kalktı, ancak bu davranışı, Joseph'in her bakımdan pek güvenilmez ve samimiyetsiz bir insan olduğuna ve kendisini üzmek ve keyfini kaçırmaktan başka bir niyet taşımadığına inanan hizmetçi kızın bu sezgisel kanaatini daha da pekiştirdi. Hemen ardından masayı toplaması emredilerek bu yeni, düşmanca duygunun acısı da Silvi'den çıkarıldı; aslında Pauline'nin üstlenmesi gereken bir görevdi bu. Zalim ve baskıcı kadının emrini yerine getirmek için canla başla çabalayan çocuk, ne zaman masadan bir şey alması gerekse küçük ayak parmakları üzerinde yükseliyor, her seferinde bir çanağı, bir tabağı ya da birkaç parça çatal bıçağı iki eliyle birden kavrıyor ve bunları boynu eğik ve dikkatli bir tavırla ve durmadan mutfak zorbasına bakarak, yıkanmaları gereken yere tek tek taşıyordu. Sanki küçük kolları ve ellerinde, her defasında ufak, dikenli, ıslak bir taç taşıyormuşçasına; erken ve telafisi imkânsız çocukluk çilesinin, kendi gözyaşlarıyla ıslatarak parlattığı tacını taşıyormuşçasına yapıyordu bu işi.

Joseph yokuştan çıkarak ormana doğru yürüdü. Ormana giden yol çok sevimli ve çok sessizdi. O kendi halinde yürürken aklı küçük, kavruk ve istismar edilmiş Silvi'yle meşguldü tabii. Pauline ona açgözlü bir alıcı kuş gibi geliyordu, Silvi ise bu zalim hayvanın pençeleri arasındaki küçük bir fare gibiydi. Frau Tobler küçük, narin kızını, hizmetçi olacak bu ejderhaya nasıl teslim edebiliyordu? Ama Silvi gerçekten de o kadar narin, hizmetçi kız da öyle bir ejderha mıydı? Belki de tüm bunlar hiç de göründüğü kadar kötü değildi. İnsan bir tarafta dünyanın tüm şeytanlığını, diğer taraftaysa tüm iyilik ve sevimliliği görmeye kalkarsa, kendini kolayca abartılara kaptırabilirdi. "Küçük pislik" Silvi birazcık öyleydi sahiden de; ama Pauline, Pauline'ydi. Pauline hakkında iyi bir şeyler düşünmek imkânsız gibi göründü Joseph'e; en fazla babasının dürüst bir demiryolu bekçisi ve köylü olduğunu söyleyebilirdi. Ama bir demiryolu bekçisinin ailesi ile çocukları istismar etmekten alınan zalimce hazzın ne alakası vardı? Pauline'nin babası kendi çapında kudurmuş bir boğa olabilirdi pekâlâ; bunu kim bilebilirdi ki? Ama şu zarif, neredeyse soylu Tobler hanımefendisi; şu anne; tam manasıyla burjuva çevrelerde büyümüş, hassas duygusallığını anne sütünden almış, şu akıllı, hatta bazı bakımlardan güzel kadın – peki ona ne oluyordu? Çocuğuna üvey evlat muamelesi yapmak ve istismar etmek için ne gibi bir nedeni olabilirdi? Joseph bu garip kelimeden hoşlanmıştı: "İstismar" etmek, adını koyduğu tuhaflığı tam manasıyla niteliyordu. "Üvey evlat" biraz masal kitaplarını hatırlatıyordu; ama zavallı, küçük, korunmasız çocuklar, yüzlerce yıl önce olduğu gibi, bugün de "istismar" edilebiliyorlardı. Böyle bir şey bir Tobler Villası'nda bile, yani Tobler'in kendi deyişiyle, edep (benim evimde edepli olmak şarttır) ve düzen (kahretsin, daha düzenli olun, duydunuz mu) gibi iki perinin mes-

ken tuttuğu bir yerde bile mümkün olabiliyordu. Böylesine alımlı iki peri, kendi huzurlarında böyle kirli ve gerçekten de edepsizce bir şeyi; bir çocuk ruhunun durmaksızın aşağılanmasını hoş görebilir miydi; mümkün müydü bu? Görünüşe bakılırsa, evet! Eğer insan bir çayırlıkta gezinirken zahmet edip de bunlara biraz kafa yormaktan hoşlanıyorsa bu dünyada her şeyin mümkün olduğunu görüyordu işte.

Joseph neredeyse hiç kimseye rastlamadı. Yolun kenarında birkaç köylü duruyordu. İki yanda yüzlerce meyve ağacıyla dolu verimli çayırlar uzanıyordu. Her şey çok iç içe, ama aynı zamanda da alabildiğine engin ve yeşil görünüyordu. Çok geçmeden ormana vardı, ormanda kısa bir süre dolaştıktan sonra, kayaların arasında, içinden bir su akan ağaçlarla kaplı küçük, dar bir yarığı keşfetti ve kendini yumuşak toprağa bırakarak yosunların üzerine yayıldı. Dere usulca şırıldıyordu; yüksek kayın ağaçlarının yaprakları arasından, alabildiğine tanıdık, alabildiğine huzurlu güneş parlıyordu ve dolgun bir yeşil yarığı kuşatan kayaları zarif, tatlı peçelerle sarmıştı. Burası romantik bir hikâye için uygun, güzel bir sahne olurdu. Çevredeki yüksek düzlüklerin birinden silah sesleri yankılandı, oldukça yakınlarda bir atış poligonu olmalıydı. Onun dışında her şey ne kadar sessizdi! Bu yeşil, saklı dünyanın içine küçücük bir esinti bile sızamazdı. Bunun olabilmesi için, önce ağaçların devrilmesi gerekirdi; ama bunlar ulu ve yaşlı ağaçlardı; bir, hatta on fırtınaya göğüs gerebilirlerdi ve bugün yarığın yukarısında hava rüzgâra ve fırtınaya dönecek gibi görünmüyordu. Kadife elbise giymiş, deri eldivenler kuşanmış ve uzun, sarı saçlarını toplamış bir binici hanım, beyaz kısrağını geminden çekerek gelebilirdi şimdi. Joseph bu ziyarete çok da fazla şaşırmazdı. Öyle günüyordu burası; her şey şövalyelere ve kadınlara has karşılaşmalara göreydi. Ama Tobler

Villası'nın yakınında şövalyelere ve kadınlara özgü ne olabilirdi ki en fazla? Pauline mi, yoksa maceralara düşkün ve ona uygun giyinmiş bir girişimci olarak bizzat Tobler mi? İşletmeler, evet, etraf bunlarla dolup taşıyordu, ona şüphe yok ama nasıl işletmeler? Teknik işletmelerin orman içindeki kayalık yarlarla, beyaz kısraklarla, soylu, sevimli kadınlarla ve gözüpek eylemlerle ne alakası vardı? Eski yüzyıllarda şövalyeler ve girişimciler "Reklam-Saatleri" ve "Atıcılık Otomatları'yla ya da buna benzer atlarla mı dolaşıyorlardı? O zamanlarda da "istismar" edilmiş çocuklar var mıydı, Silvi'ye benzer? Ah tabii ki vardı; ama işte o zamanlar "üvey evlat" deniyordu onlara, bugünse muhteşem bir yeşilliğin arasında, yosunların üzerine uzanmış biri, onlara "istismar edilmişler" diyordu.

Joseph güldü. Ah, burası o kadar güzeldi ki! Ormanda sessizlik ikiye katlanıyordu. Ağaçlar ve çalılıklardan oluşan geniş bir halka, ilk sessizliği oluşturuyordu, ikincisi ve daha güzeliyse onun bu kendi seçtiği yerdeydi. Dere şırıldadıkça insan uzun, serin hülyalara dalmış gibi oluyordu ve başını kaldırıp yeşilliklerden yukarıya baktığında, kendini gümüşsü ve altuni dünya manzaralarının ortasında buluyordu. Hayalinde yarattığı uzak ve yakın ahbaplarının arasından bulup çıkardığı bazı kişiler fısıldaşıyorlardı; ya bir şeyler söylüyorlardı ya da gözleri çok derinlerde kendi dilini konuşurken yüz ifadeleriyle bir şeyler anlatıyorlardı. Duygular kendisini cesaretle ve çırılçıplak gösteriyordu ve en hassas hisler bile gizliden gizliye özlem dolu bir anlayışla karşılanıyordu. Dudaklar ve düşünceler, dönemlere ve hayatın içinden geçtiği yollara ihtiyaç kalmadan, birbirlerini tanıdıkları anda öpüşüyordu; dudaklardaki sevincin alev alev yandığını görebiliyordu insan ve düşüncelerden dereye, çalılıklara ve ormanın sessizliğine yakışan dostça bir hüznün şarkısı yükseliyordu. Yakında akşam olacağını düşündüğünüz anda, bildi-

ğiniz ve bilmediğiniz tüm manzaralar, akşam ışığında yüzmeye başlıyordu adeta. Hayalcinin başının üzerindeki orman yükseliyor ve alçalıyor, usulca dalgalanıyor ve yukarıya çevrilmiş gözlerin önünde dans ediyordu ve bu dansa katılmamak gözlerin elinde değildi. Joseph içinden, "Burası ne kadar güzel," dedi defalarca. Ansızın çocukluğundan bir sahne tüm canlılığıyla belirdi karşısında.

O zamanlar, daha gençken yine buna benzer kayalık bir yar vardı, aslında daha çok bir kumtaşı ocağıydı orası; ama öylesine tuhaf ve zarifti ki, Joseph daha sonraları hiç ona benzer bir şey görmemişti. Az çok yuvarlak bu çukurluk, kayın, çam ve meşe ağaçlarından oluşan geniş bir ormanın kenarındaydı; Joseph ve kardeşleri bir ikindi vakti, gelişigüzel dolaştıkları bir gezinti sırasında keşfetmişlerdi bu çukurluğu. Çocuklar, uydurdukları oyunları oynayarak önden fırlamışlardı, anne babalarıysa arkadan geliyordu. Yeni buldukları bu çukurluğun mükemmel bir oyun alanı olduğunu görmüş ve orada durup anne babalarını beklemeye karar vermişlerdi. Anne babaları geldi ve onlar da orayı çok çekici buldular; doğada insanı büyüleyen noktalar vardır, burası da öyleydi. Çukurluğun çeperleri, bodur ağaçlardan oluşan, öylesine geçit vermez bir fundalıkla kaplıydı ki, böyle bir yeri ancak meraklı çocuklar keşfedebilirlerdi. Bununla birlikte bir noktada rahatça yürüyerek çukura inilebilecek genişçe bir açıklık da vardı. Anneleri otlarla kaplı bir tümseğe oturmuş ve sırtını bir çam ağacına yaslamıştı. Çukurluğun tam ortasında doğal yollardan oluşmuş bir yükselti vardı ve burası alabildiğine sevimli genç ağaçlarla dolu olduğu için, insanı oturmaya ve uzanmaya davet ediyordu kendiliğinden. Öyle bir yer kimin hoşuna gitmezdi ki? O haliyle sanki akıllı bir tabiat düşkününün elinden çıkmış gibi görünüyordu; ama hayır, genelde aldırışsız olan tabiatın ta kendisi, burada

adeta hassas bir özenle davranarak, içtenliği ve ahengi bizzat yaratmıştı. Bu küçük yükseltinin etrafını çepeçevre dönerek uzanan bir oyun alanında, bir çayırlıkta, insanın başını döndüren romantik kokular yayan otlar, şifalı bitkiler ve yabani çiçekler boy atmıştı. Çukurluğun kenarındaki ulu ağaçların belirli bir düzen içinde dilimledikleri bir parça gökyüzü dışında dünyaya dair hiçbir şey görünmüyordu buradan. Burası ormanın tesadüfi bir noktasından çok, geniş, ihtişamlı bir bahçenin içindeki bir köşeyi andırıyordu. Anne babaları, çukurluğun dik yamacında oluşmuş bir kum dalgası üzerinde gülerek ve çığlıklar atarak birbirlerini kovalayan çocukların koşuşturmalarını sessizce izliyorlardı. O eski sesler. Ne kadar azgın olabiliyorlardı. Annelerinin burayı sevmiş olması, kendini böyle şirin bir dinlenme alanının rahatlığına bırakıp huzur içinde oturabilmesi çocukları mutlu etmişti. Annelerinin gönlündeki istekleri ve ihtiyaçları tanıyorlardı. Ve çok geçmeden tüm o alan bu içten, düşünceli hazla ve çocukların, doğruyu yaptıklarına dair duydukları inançla, umutla ve izlenimlerle dolmuştu sanki. Ruhlarında gerçekleşen garip bir büyü, canlı oyunlarını çok daha cazip ve coşkulu kılmıştı. Şimdi anneleri halinden memnun gibi görünürken alıştıkları ölçüyü biraz aşan taşkınlıklarda bulunma iznini verebilirlerdi kendilerine. Her burjuva ailesinde bunaltıcı sıkıntılar yaşanır: Ama burada hepsi bir kenara bırakılmıştı, evet, sanki dünyayı unutmuş gibiydiler. Çocuklar zaman zaman, kızıp kızmadığını anlamak için annelerine bakıyorlardı; hayır, anneleri şefkatli ve genel olarak ılımlı bir ifadeyle önüne bakıyordu. Bu iyiye işaretti, o andan itibaren otlarla kaplı küçük tepe bile adeta duygulara kavuşmuştu. Uğultulu ağaçların yaprakları, "Annenizin keyfi yerinde," diye fısıldıyordu çocukların kulaklarına. Eğer anneleri gülümseyebiliyorsa, ki çok nadir

görülen bir hadiseydi bu, o zaman çevrelerindeki tüm dünya da gülümsüyordu çocuklara. Anneleri daha o günlerde bile hastaydı; aşırı bir hassasiyetin sıkıntılarını çekiyordu. Mutsuzluğun kemirdiği kadının öyle huzur içinde uzanması, çocuklara ne kadar tatlı görünmüştü. Mutsuzluk bu sıcak köşeden kovulmuştu sanki, orman içindeki bu küçük, münzevi çayırlıkta boy vermiş her bir ot sevinçle fısıldıyor ve çam ağaçlarının tüm iğne yaprakları dostça bir inançla hışırdıyordu. Annelerinin kucağında çayırdan toplanmış birkaç yabani çiçek vardı ve güneş şemsiyesi yanında duruyordu; ellerinden bir kitap kaymıştı. Çocukların ürktükleri yüzü alabildiğine huzurluydu. O halde artık kudurup çığlıklar atılabilir ve türlü türlü yaramazlıklar yapılabilirdi. Annelerinin yüzündeki her çizgi şöyle diyordu: "Evet, istediğiniz kadar azın; şimdi izin var. Kudurabildiğiniz kadar kudurun, zararı yok." Sanki tüm o sevimli çayırlık, fırıl fırıl dönerek koşturan çocukların oyununa neşe ve coşkuyla katılıyordu. – "Orası bir çukurluktu, buradakiyse sadece kayalık bir geçit ve Tobler'in evi de yakında; üstelik yirmi üç yaşını geçmiş bir insanın hülyalara dalması affedilmez bir günah."

Joseph, eve gitmek üzere yola koyuldu.

Tobler'in evi, sanki içinde ahenk ve kanaatkârlıktan başka yaşayan yokmuşçasına sağlam ve aynı zamanda da zarif görünüyordu. Böyle bir evi yıkmak kolay değildir; çalışkan ve becerikli eller, harcı, kirişi ve tuğlaları bir araya getirip kalıcı kılmıştır onu. Bir göl esintisi onu yıkamaz; hatta bir kasırga bile yıkamaz. Öyleyse iş hayatında atılmış birkaç talihsiz adım, böyle bir binaya nasıl zarar verebilirdi ki?

Gelgelelim, her binanın bir görünen, bir de görünmeyen iki yüzü, bir dış yapısı ve bir de iç desteği vardır

ve belki de bu iç destek, bütünü taşımak ve desteklemek bakımından en az dış yapı kadar, hatta bazen ondan bile daha önemlidir. Eğer içinde yaşayan insanlar, evi taşımayı ve desteklemeyi başaramıyorlarsa binanın süslü ve zevkli görünmesinin ne faydası olur? Ticari ve ekonomik hatalar bu noktada mutlaka büyük önem taşır.

Herr Johannes Fischer, para saçan elini ansızın geri çektiği halde, Tobler'in evi sonuçta hâlâ ayaktaydı. Dünyada borç verebilecek başka insan mı kalmamıştı? Kalmadıysa eğer, o halde Tobler'in gerçekten de cesaretini kaybetmesi gerekirdi. O halde tam da böyle bir zamanda bahçeye bir süs mağarası inşa ettirmek nereden çıkıyordu? Yani göründüğü kadarıyla bu adamın kaybettiği hiçbir şey yoktu henüz, yoksa aklı böyle inşaatlara gitmezdi.

Bazı insanlar aşağıdaki anayoldan geçerken sık sık duruyor, başlarını kaldırıp uzun uzun villayı seyrediyorlardı ve insan yukarıdan bakarken villayı rastlantı sonucu fark eden bu gözlemcilerin gördükleri manzaradan memnun kaldıkları izlenimine kapılıyordu. Böylesine büyüleyici konuma sahip bir evi seyrederken memnun kalmamak mümkün müydü? Tek başına bakır kaplama kule bile yeterince ilgi çekiciydi. Üstelik bu kule bir sürü paraya mal olmuştu. Evi seyretmeye dalmış biri, yukarıdaki büronun ödenmemiş faturalar çekmecesinde kuleyle ilgili bir sürü faturanın bulunduğunu kolay kolay düşünemezdi, bina ve bahçe bunun için fazlasıyla varlıklı bir izlenim yaratıyordu.

Tobler'in evinde, ödenmesi için gönderilen senetleri, vadelerinin uzatılması talebiyle geri çevirmek gibi bir âdet olması, şüphesiz Bärenswil Bankası'nın idarecisini de biraz düşündürmeye başlamıştı. Ama içten içe kapılmaya başladığı kuşku ve endişelerini yüksek sesle dile getirmekten kaçınıyordu. Tüm bunlar sadece geçici bir kriz olabilirdi ve sonuçta banka idarecisi bir çamaşırcı

kadın değil, vaktinden önce dile getirilen düşüncelerin, var olma mücadelesi veren hırslı bir işadamı açısından ne büyük felaketlere yol açabileceğini bilen disiplin sahibi bir adamdı. Gerçi bir parça afallamış durumdaydı; müdüriyet makamında alnını hafifçe kırıştırıyor, eliyle belli belirsiz bir hareket yapıyor, ama sesini çıkarmıyordu, çünkü o gelişmekte olan bir kasabada ticaretin ve endüstriyel büyümenin hizmetindeydi ve her ne kadar son zamanlarda Abendstern Tepesi'nde işler biraz tepetaklak gidiyor gibi görünse de, Herr Tobler bu kasabadaki gelişmenin bir parçasıydı. Bankalar ve mali kurumlar, genelde sımsıkı kapanmış, zarif dudaklara sahiptir ve mutlak bir ödeme aczinin yaşandığı kesinkes ortaya çıkmadan önce ağız açmazlar. Yani Tobler bıyık altından keyifle gülmeye devam edebilirdi inde bulunduğu zor durumla ilgili sır, Bärenswil Tasarruf Bankası'nda tıpkı mühürlü bir sandıkta saklanır gibi saklanıyordu.

Karısı ve çocuklarıyla cümbüşlü şarkı ya da akrobasi festivallerini izlemeye heves eden kişi, mutlaka bir yerlerde akmaya hazır bekleyen gizli bir kredi kaynağına sahip olmalıydı ve eğer kaynağının musluğunu şimdiye dek açmadıysa bu son, çareye başvurmayı henüz gerekli görmüyor demekti. Köyden geçtiğinde herkesin kibarca selamladığı böylesine gösterişli bir karısı olan kişinin durumu o kadar da kötü olamazdı.

Ve durum o kadar da kötü değildi zaten. Teknik büroya bir gecede para yağmaya başlayabilirdi; ilanlar verilmişti; sadece biraz sabırlı olmak gerekiyordu, başarı yakında gelecekti. "Parlak Yatırım" diye başlayan bir ilana hangi zengin ve girişimci ruhu taşıyan insan karşı koyabilirdi? Ve biri bir kere o noktaya gelip de yemi kaptığı zaman, onu yakalamayı bilirlerdi. Herr Fischer olayındaki hatalarını tekrarlamayacaklardı; hem etraflıca düşünülürse Herr Fischer'in meseleye gereken ciddiyetle yak-

laşmaya zaten niyeti yoktu muhtemelen ve bu nedenle de ciddiye alınmayı hak etmiyordu.

Reklam-Saati bir anda suya mı düşmüştü yani? Hiç de değil. Tam tersine, reklam alanlarının zarif kanatları her zaman olduğundan daha parlak ve göz kamaştırıcıydı; peki ya Atıcılık Otomatı? İlk numunenin üretimi daha haftalar öncesinden başlamamış mıydı? Makine ustalarının en beceriklisi ve yeteneklisi, Tobler'le iskambil oynamak için neredeyse her gün Villa'ya gelmiyor muydu? İskambil oynayan ve bir kadeh şarabın keyfini çıkaran başka insanlar da vardı ve buna rağmen başarılı oluyorlardı; Tobler neden olamayacaktı? Bunu anlamak mümkün değildi.

Dahası, Herr Tobler "bu iğrenç Bärenswil"e ilk fırsatta havlu atmak için gelmemişti; mutlaka gerekiyorsa bunu başka yerlerde de yapabilirdi, hem de çok iyi yapardı. Hayır, şu anda onu ilgilendiren şey, bu çakallara ve sırtlanlara bir ders vermek, evinin ve işyerinin temelleri çatırdasa bile, hayat dolu ve çalışmayı seven bir insanın ve erkeğin neler başarabileceğini göstererek onların meraklı, alaycı burunlarını sürtmekti. Ve bu nedenle Tobler, köydeki meyhanelerde kulaktan kulağa neler fısıldandığına hiç aldırmadan, bir araba dolusu paraya mal olsa bile, bahçede bir süs mağarası yaptırmak üzere tadilata girişecekti.

Bu Bärenswil ahalisine bir zafer yaşatmamalıydı; buna tahammülü yoktu! Tobler'in yelkenleri suya indirdiğini görmekten mutlu olacak bu insanların heveslerini kursaklarında bırakmak için elinden geleni ardına koymayacaktı. Hayır, henüz o kadar batmamıştı. Ve Tobler vakti geldiğinde, yani süs mağarası az çok ortaya çıkar çıkmaz, onlara inat, düzenleyeceği açılış partisi için köyün en saygın sakinlerine, kendisine biraz olsun içtenlikle yaklaşan herkese birer davetiye göndererek yere ne

kadar sağlam bastığını ve hayata nasıl sımsıkı tutunduğunu gösterecekti.

Ailesinin sorumluluğunu omuzlarında taşıyan, bakacak bir karısı ve dört çocuğu olan Tobler gibi birini, sahip olduğu ve yaşadığı yerden ve evden öyle kolayca kovamazdı kimse. İstiyorlarsa birkaçı birleşip gelebilirlerdi; Tobler, sadece öfkeli gözlerinden fırlatacağı şimşekler ve yıldırımlarla bile yere sererdi onları. Ve o lapacılara bu kadarı da yetmiyorsa önüne çıkanın yakasına yapışıp bahçe duvarının üzerinden fırlatmayı da bilirdi; öyle bir durumda hiç tereddüt etmezdi.

Ama henüz o noktaya gelinmemişti. Teknik Büro C. Tobler firmasının Bärenswil'deki esnaf ve zanaatkârlar arasında hâlâ sınırsız kredisi vardı. Dekoratörler ve marangozlar; çilingirler ve dülgerler; kasaplar ve şarap dükkânları, ciltçiler ve matbaalar; bahçıvanlar ve kürkçüler, emeklerini ve mallarını Abendstern Villası'na hiçbir peşin ödeme beklemeden sunuyorlardı, çünkü borçların vakti geldiğinde kapatılacağına duydukları güven tamdı. Köydeki lokanta ve meyhanelerde söylentilerin ve dedikoduların dolaştığına dair hiçbir belirti yoktu; Tobler ev ahalisini azarlarken sadece böyle bir olası duruma karşı önceden hazırlanıyor gibiydi ve bunu da ancak bir insan ya da işle ilgili bir olay kendisini sinirlendirmişse yapıyordu.

Tobler'in evi, güzel çevresine henüz mis gibi düzen ve saygınlık kokuları yayıyordu, hem de nasıl! Parlak güneş ışığıyla halelenmiş, göle ve ovaya yukarıdan gülen harikulade, yeşil bir tepenin üstünde yükselmiş, gerçekten de muhteşem bir bahçe tarafından kuşatılmış ve kucaklanmış bina, mütevazı ve mutedil bir neşe gibi duruyordu orada. Yürürken tesadüfen önünden geçen insanların onu uzun uzun seyretmeleri boşuna değildi, çünkü bu ev hakikaten görmeye değer bir ziynetti. Pencere camları ve beyaz pervazları parıl parıl parlıyor, kahve-

rengine çalan güzel kulesi el ediyordu ve şenlik gecesinden sonra tepeden indirilmeyen bayrak neşeli-haşmetli hareketlerle, seğirerek, kıvrılarak ve alevleri andıran titreşimlerle uçuşarak ince, sağlam direğin etrafında dalgalanıyordu. Bu ev, yapı tarzı ve yeriyle iki ayrı duyguyu, coşkuyu ve sükûneti dile getiriyordu. Birazcık caka satıyordu şüphesiz; aşağıdaki sevimli, yaşlı bahçelerin içine gizlenmiş daha eski malikânelerden farklıydı ama şirindi ve bu evde yaşayan ve burayı onur kırıcı bir biçimde terk etmek zorunda kalabileceğini düşünen kişinin keyfi kaçardı tabii; bu, anlaşılabilir bir şeydi.

Ama Herr Tobler böyle düşüncelere kapılmaktan kaçınıyordu.

Si-vi, Si-vi!

Bu ses ne kadar keskin geliyordu kulağa. Oysa doğru dürüst kesmiyordu bile. Yıllardır bileylenmemiş, kör bir mutfak bıçağı da böyle, "Sivi!" diye bağırabilirdi, tıpkı bir konuşma bozukluğu yüzünden "l" harfini telaffuz edemeyen Pauline gibi. Ama Silvi söz konusu olduğunda, bu hizmetçi kız emir vermeyi çok iyi biliyordu. Sıra Dora'ya gelince o buyurgan ses kısılıp bir fısıltıya ve mırıltıya dönüşüyordu. Pauline, Dora'ya daima "Do-li" diye sesleniyordu, çünkü o peltek dili bu kez Dorli'nin adındaki "r" harfinin üzerine yayılıyor, "l"yi ise söylüyordu, ki Si-vi'ye bağırırken sürekli yuttuğu bu sesi telaffuz edebilmesi yeterince şaşırtıcıydı. Ama Si-vi, sivri geliyordu işte kulağa, amaçsa Silvi'yi yaralamaktı, ona yalnızca seslenirken bile canını yakmaktı; bu küçük kızla kimse sevgiyle konuşmuyordu.

Çocuğun öz annesi bile katlanamıyordu ona; dolayısıyla başkalarının da onu biraz hor görmesi doğal sayılıyordu. Buna karşılık Dora şekerden yapılmıştı, en azından insan bir süre öyle düşünüyordu, çünkü her köşeden

bir tatlı hava, bir şakıma, bir rica işitiliyordu: Dorli, tatlı Dorli! Öyle ki, insan hemen köşebaşında kar beyazı bir şekerleme dükkânı olduğunu sanıyordu. Dora et ve kemikten yapılmamıştı sanki, onun her tarafı bademle, pasta ve kremle kaplıydı; en azından öyle görünüyordu, çünkü kızın etrafındaki hava latifelerden, tatlılardan, reveranslardan ve okşamalardan geçilmiyordu.

Dora hastalandığı zaman, bir şirinlik muskasına dönüşüyordu. Öyle zamanlarda elinde bir oyuncak ve dudaklarında bir melek tebessümüyle, yastıklara gömülmüş bir halde, oturma odasındaki kanepede yatıyordu. Herkes onun yanına gidiyor ve kıza pohpohlayıcı sözler söylüyordu; Joseph bile yapıyordu bunu; kendini buna neredeyse mecbur hissediyordu, çünkü küçük kız gerçekten de güzeldi. Tıpkı babasıydı, aynı koyu renk gözler, aynı dolgun yüz, tıpatıp aynı burun; kısacası Herr Tobler'in aynısıydı.

Buna karşılık Silvi, annesinin pek başarılı olmamış bir kopyasıydı; onun boyutları küçülmüş ama aynı zamanda da çarpılmış bir fotoğrafıydı. Zavallı çocuk! Eğer onun fotoğrafını kötü çekmişlerse kızın elinden ne gelirdi? Sıskaydı ve buna rağmen hantaldı. Karakter olarak, tabii bir çocuk için böyle bir şeyden söz edilebilirse eğer, şüpheciydi ve sanki yapmacık ve yalancı ruhlu gibiydi.

Oysa Dorli, aksine tüm benliğiyle büyüleyici bir içtenliğe sahipti. Bu yüzden de tüm ev ahalisi ve komşular onu çok seviyorlardı. Ona armağanlar veriyor ve isteklerini yerine getiriyorlardı. Joseph, Dora'yı sırtına alıp bahçede dolaştırıyordu; kızın "yap" demesi yeterliydi, Joseph hemen yapıyordu. Çok güzel rica ediyordu kız. Bir şey isterken sanki dudaklarından cennet dökülüyordu. Bu çocuk cennetinde küçük, beyaz bulutlar uçuşmaya başlıyordu o zaman ve insan birinin bir yerlerde ansızın arp çalmaya başladığını sanıyordu. Dora aynı anda hem rica

ediyor hem de emir veriyordu. Karşı konulmaz bir tür emir, daima gerçekten güzel bir ricayla bağlantılıdır.

Silvi rica etmeyi beceremiyordu; bunun için fazla çekingen, fazlasıyla içtenliksizdi; istemeye cesaret edemiyordu, oysa insanın bir şey isteyebilmesi için, kendine ve başkalarına karşı bastırılamayan, güçlü bir güven duyması gerekir. İnsanın yalvarır gibi istemesini sağlayan o güzel cesareti gösterebilmesi, ricasının daha baştan yerine getirileceğine dair sağlam, hatta sarsılmaz bir inancı olmasına bağlıdır; oysa Silvi kimseden iyilik göreceğine inanmıyordu, çünkü çok erken yaştan itibaren ve büyük bir özensizlikle farklı muamele görmeye alıştırılmıştı. Silvi gibi dayak arsızı olmuş küçük bir yaratık, her geçen gün sevimsizliğiyle daha da katlanılmaz ve çirkinliğiyle daha da sevilmez olur kolayca, çünkü böyle küçük bir insan artık yalnızca kendine özen göstermek ve terbiye almaktan kaçınmakla kalmaz, aynı zamanda kimsenin gelişmemiş bir çocuktan beklemeyeceği, acı veren, gizli bir inatla gitgide daha kötü davranışlar geliştirerek, çevresindeki insanların tiksinme ve nefret duygularını durmadan daha da fazla kışkırtmaya çabalar. Aslında Silvi'nin durumu gerçekten de çok tuhaftı: İnsanın onu gördüğünde bir sevgi duyması neredeyse imkânsızdı. Gözleriniz derhal mahkûm ediveriyordu kızı. Ama eger varsa, kalbiniz şöyle diyordu arkadan: zavallı, küçük Silvi!

Oğlanlar arasındaki gözde Walter'di. Onun küçüğü Edi, ihmal edilendi. Ama bazı ailelerde, oğlan çocuklarına genel olarak kızlardan daha fazla değer verilir, dolayısıyla daha az sevilen oğlan çocuğunun sıcak bir ilgiden "istismar" edilmiş kız ölçüsünde mahrum kalması mümkün değildir. Tobler ailesinde de durum buydu: Walter ve Edi, bir arada ele alındıklarında, dişi karşılıkları olan Dora ve Silvi'den daha kıymetliydiler. Walter ve Edi'nin tabiatları çok farklıydı: Birincisi açık kalpli olmakla bir-

likte ele avuca sığmayan, şeytanca muziplikler yapmaya hevesli bir oğlanken Edi, küçük kız kardeşi Silvi gibi evin ücra köşelerine çekiliyor ve tıpkı onun gibi çok az konuşuyordu. Edi, Silvi'nin davranışlarıyla da asla alay etmezdi; ikisinin arasında dile getirilmemiş, ama belki bu nedenle daha da doğal hissettikleri bir uzlaşı vardı. Evet, hatta ikisi birlikte oynuyorlardı bile. Walter, Silvi'yle asla ciddi bir biçimde ilgilenmezdi. Kızla alay ediyor ve ona sık sık kötü davranıyordu, çünkü oğlan bunu kötü bir şey gibi görmemeye alıştırılmıştı.

Silvi'ye dair değinilmesi gereken son bir nokta da, Pauline tarafından lazımlığa oturtulmak üzere düzenli olarak uykudan uyandırılmasına rağmen, küçük yatağını neredeyse her gece ıslatmasıydı. Küçük kız bu bedensel kusurunu her şeyden önce, maruz bırakıldığı sert muameleye borçluydu, çünkü uyanmak ve yataktan kalkmak konusunda fazlasıyla tembel olduğuna dair yaygın bir kanı yerleşmişti. Frau Tobler, çarşaflarını kirlettiği zaman çocuğu dövmesi için Pauline'ye emir vermişti, hem de her defasında, eğer tokatlar bir işe yaramazsa hizmetçi kız halı tokacını çekinmeden kullanmalıydı, belki o bir işe yarardı; Pauline de hanımının emirlerini uyguluyordu. Böylelikle gecenin bir yarısı, çocukların yatak odasından sık sık iç paralayıcı bir çığlık yükseldiği duyuluyor, çığlıklara azarlayıcı sözler ve Pauline'nin bu küçük günahkâra uygun bularak haykırdığı aşağılayıcı sıfatlar karışıyordu. Silvi gece kullandığı küçük oturağını sabahları aşağıya taşımak zorundaydı. Yatağını kirleten bir kızın bu görevi kendi başına yerine getirmesini uygun bulan annenin emriydi bu da; zaten Pauline'nin yapması gereken başka bir sürü işi vardı. Öyle zamanlarda bu kavruk ve pasaklı çocuk, garip bir biçimde yanına koyduğu söz konusu nesneyle birlikte, bir merdiven sahanlığında otururdu ve onun bu halini gören insan, zavallı, korunmasız çocuklara

kol kanat gerdiği söylenen, iyi kalpli koruyucu meleklerin onu terk ettiğini düşünürdü. Eğer çocuk "yaptıkları yetmiyormuş gibi" bir de inatçılık ederse mahzene kilitlenirdi ve o zaman çığlıklar ve kapalı mahzen kapısına inen darbelerin gümbürtüsü bitmek bilmezdi, öyle ki villadan yükselen feryatlar, işçi sınıfından basit insanlar olan komşuların bile dikkatini çekerdi.

Tobler tüm bunlar hakkında pek az şey biliyordu; kendisi nadiren evde oluyor, şimdilerde giderek artan bir sıklıkla seyahatlere çıkıyordu. Tamamen işten kaynaklanan sorunlarla meşguldü ve kendini çocuklarının eğitim ve denetimine pek az verebiliyordu. Tobler gibi bir adam, evdeki işleri karısına bırakmayı tercih ediyordu, çünkü kendisi seyahatlere çıkıyor ve Reklam-Saati ve Atıcılık-Otomatı'nı kabul ettirebilmek için mücadele veriyordu. Sorumluluğu erkek taşıyordu, o halde karısından da sevgi ve emek vermesini bekleyebilmeliydi. Erkek var olma mücadelesi veriyordu, evdeki huzur ve barışı sağlamak da karısının işiydi. Frau Tobler'in bu işi ne ölçüde yerine getirdiğini görecek miyiz? Belki.

Çocukların olduğu yerde daima haksızlıklar da olur. Tobler'in çocukları çok düzensiz bir dörtgen oluşturuyorlardı. Karenin her bir köşesinde Walter, Dora, Silvi ve Edi duruyordu. Walter bacaklarını gerip dikiliyor ve edepsiz ağzını sağlıklı bir kahkaha patlatmak için açıyordu. Dora parmağını emiyor, gülümsüyor ve prensesin ayakkabılarını bağlamakla görevli olan Silvi'yi tepeden bir bakışla süzüyordu. Edi bahçenin bir köşesinde bulduğu tahta parçasını yontuyor ve tüm dikkatini, kullandığı cep çakısının ortaya çıkardığı işe veriyordu. Burada nasıl bir düzen olabilirdi? İnsan bu küçük zihinlerin ve kalplerin tek tek her birine karşı nasıl adil olabilirdi? Pauline mutfak penceresinden dışarıya bakıyordu. Toplumun uzak katmanlarından gelen bu kişinin, şaşırtıcı bir biçimde, adalet hakkında

hiçbir fikri yoktu ya da adalet denilen şeyi yanlış anlıyordu. Derken bu düzensiz dörtgen yer değiştiriyor, çocuklar kendi yollarına gidiyorlardı; her biri saatlere ve günlere ve çocukluğun gizli duygularına ve Tobler Evi'ni kuşatan uzay boşluğuna, acılara ve sevinçlere, aşağılanmalara ve sevgi sözlerine, oturma odasına ve gündelik hayatın alanlarına, uyku dolu gecelere ve çocuksu deneyimlerinin sonsuz akışına dağılıyorlardı. Hatta belki de Tobler'in ekmek teknesinin dümenine rotayı tayin eden belirli bir baskı bile uyguluyorlardı. Kim bilebilir? –

Bu arada sakin geçen haftanın akışı içinde bir akşam iki kişi, Herr ve Frau Doktor Specker, Abendstern Villası'na bir ziyarette bulundular. Deyim yerindeyse oldukça içten bir akşamdı. Yine bir deste iskambil kâğıdı getirildi ve *Jass* oynandı. *Jass*, ülkenin dört bir yanında sevilen, hatta millî bir renk ve duygu taşıyan bir kâğıt oyununun adıydı. Daha önce de değinildiği gibi, bu oyunda belirli bir ustalık düzeyine ulaşmış olan Frau Tobler, Doktor Specker'in karısına, oyunun hüner gerektiren sayısız püf noktaları hakkında ders veriyordu; çünkü bu hanım oyunda henüz yeterince donanımlı değildi. O akşam çok gülündü ve şakalar yapıldı. Joseph şarap mahzeninin şefliğine atandı; görevi, şarabı mahzenden getirmek ve ardından şişelerin içindekini kadehlere doldurmaktı ve bu vesileyle Tobler'e aptalca gelen bir kurum sergilediği görüldü, ancak cemiyet içinde bunu dengeleyecek belirli bir görgüye de sahip olduğu için, patronu onu seçkin misafirlerine takdim ederken utanmak zorunda kalmadı. "Bu benim yardımcım," dedi Tobler yüksek perdeden; bu sözler üzerine Joseph, köyden gelen hanımefendinin ve beyefendinin önünde eğilerek selam verdi.

Peki nasıl insanlardı bunlar? Adam doktordu, hem de henüz çok genç yaştaydı; kadına gelince onun kadın

kimliğiyle doktor karısı olmayı onaylamanın ötesinde sunduğu hiçbir şey yoktu; başka hiçbir özellik taşımıyordu. O kocasının karısıydı ve bu özelliğiyle bütün bir akşam boyunca sessiz ve çekingen davranışlar sergiledi. Frau Tobler bu bakımdan ona pek benzemiyordu; özellikle iki kadın karşılaştırıldığında, onda az da olsa gizemli bir taraf olduğu görülüyordu, ama Frau "Doktor" Specker'in gizemli hiçbir tarafı yoktu. Şarabın yanında tatlı çörekler yenildi ve beyler tütün kullandılar.

"Ne kadar genç ve mutlu görünen bir insan bu Doktor Bey," diye düşündü Joseph; bir yandan da elinden geldiği kadar akıllı ve hünerli oynamaya çabalıyordu. Onu da oyuna katılmaya davet etmişlerdi. Doktor, Yardımcı'ya nereden geldiği, ne zamandan beri Bärenswil'de ve Tobler'in yanında kaldığı, bu tepedeki hayatı beğenip beğenmediği gibi sorular soruyordu sık sık ve Joseph, düzensiz bir hayat sürdürmüş insanların böyle durumlarda daima sergiledikleri türden bir sakınganlığın müsaade ettiği ölçüde ayrıntılı cevaplar veriyordu. Bu arada oyunda bir hayli akılsızca hamleler yapmıştı ve bu kez de, sanki karşılarında doğru yola döndürülmesi gereken kalın kafalı ve kıt akıllı bir zındık varmış gibi, dört bir yandan ona oyunun kurallarını açıklayan, olağanüstü parlak konuşmalar yapılmaya başlandı.

Bunun dışındaysa gündelik olaylar hakkında konuşuluyordu ve sonuçta o akşamı "içten" kılan da bu olmuştu.

Yine aynı hafta içinde, Joseph'in selefi Wirsich'in de bir rol oynadığı, ahlaki ve kültürel boyutlar taşıyan küçük bir olay da cereyan etti, öyle ki Tobler'in evinden atılmış bu insan birkaç gün boyunca yeniden sohbetlerin değişmez konularından biri oldu. Mesele şuydu:

Birkaç hafta önce, Wirsich'le aynı zamanda Tobler'in villasından bir de hizmetçi kız kovulmuştu; Frau Tobler'in anlattığına göre gürbüz ve muzır, yani hırsızlığa

meyilli bir yaratık olan Pauline'nin selefi, hanımının rahatlıkla inanabileceğimiz iddialarına bakılırsa kendisinin pek çok iç çamaşırını ve bazı başka şeyleri çalmıştı. Işten çıkarılmasının bir diğer nedeni de, hayli pervasızca ve hayâsızca bir tavır içinde Wirsich'le cinsel ilişkilere girmesine neden olan şehvetli yaradılışı ve davranışlarıydı; tüm bunların ev sahibesinden gizlenmesi mümkün değildi, çünkü bu ilişkiler fazlasıyla uluorta ve gerçekten de ahlaksızca yaşanıyordu. Ayrıca bu hizmetçi kız, histerik davranışlara yatkındı ve bu, çocuklar açısından bir tehlike oluşturabilirdi. Sık sık üzerinde sadece bir kombinezonla, merdivenlerde ya da mutfakta aniden ortaya çıkıyor ve bu nedenle kınandığı zaman, gözlerinden yaşlar akıtarak ve şişko gövdesiyle ter ter tepinerek, elbise giymeye daha fazla tahammül edemediğini ve boğulacak gibi olduğunu ısrar ve inatla iddia ediyor ya da ipe sapa gelmez bir sürü edepsizce saçmalık geveliyordu. Toblerler, şehvet düşkünü bu şahsın, Wirsich'e kuledeki odasında yaptığı gece ziyaretlerinden haberdar oldukları için, bu ahlaksız ve zararlı kızla aralarındaki iş sözleşmesini sona erdirmeyi ve onu evden göndermeyi yerinde ve makul bir karar olarak görmüşlerdi.

İşte yakın bir tarihte Abendstern Villası na tam da bu şahıs tarafından Frau Tobler'e yazılmış bir mektup geldi; eski hizmetçi, yaşadığı semtte Frau Tobler'le ilgili bazı söylentiler yayılmış olduğunu, bunlara bakılırsa Herr Tobler'in emrinde çalışan Wirsich'le eski hanımı arasında bir aşk ilişkisinin yaşandığını rahatsız edici bir teklifsizlikle yazıyordu; hizmetçi bunlara kesinlikle inanmamıştı, çünkü böyle sözleri ancak müfterilerin ve yalancı dillerin söyleyebileceğini zaten biliyordu. Ancak yanında onca zaman hizmet vermiş olduğu hanımını uyarmak üzere, bu iğrenç iftiralar hakkında bilgi vermeyi de kendisi için bir vazife saymıştı vs.

Doğal olarak hem doğru bir imlayla yazılmamış hem de biraz olsun mantık barındırmayan bu mektup, alıcısının şiddetli bir öfkeye kapılmasına neden oldu, çünkü hizmetçinin eski işverenine duyduğu bu sözümona bağlılık da, tıpkı Frau Tobler'in, davranışları hakkındaki fena söylentilerin varlığı gibi uydurmaydı. Frau Tobler mektubu Joseph'e gösterdi –öğle saatleriydi; dışarıda, kameriyede oturuyorlardı ve Herr Tobler yoktu– ve onun mektubu okuyup bitirmesini bekledikten sonra, bu küstah yalancıya güçlü bir cevap yazması için kendisine yardımcı olmasını istedi.

Heyecanlanmış ve kızmış kadına, "Neden olmasın, memnuniyetle!" diye cevap verdi Joseph. Wirsich hadisesine dahil olmak için sergilediği bu heves, Joseph'i neredeyse incitmiş olduğu için oldukça donuk bir sesle söylemişti bunu; dolayısıyla Frau Tobler, Joseph'in kendisinden beklenen iyiliği yerine getirmek konusunda pek de istekli olmadığını düşündü ve eğer yardımcı olmak istemiyorsa bu işi pekâlâ kendi başına da halledebileceğini söyledi. Joseph'i zorlamak gibi bir niyeti kesinlikle yoktu. Görünüşe bakılırsa kendisine yardım etmek Joseph'e zevk vermiyordu, ayrıca kendisine karşı bugünkü davranışları hiç de kibarca değildi.

"'Kibarca' derken ne kastediyorsunuz?" diyerek neredeyse öfkeyle karşılık verdi Joseph, "Bana kesin bir emir verin. Mektubun nasıl yazılmasını istediğinizi söyleyin, ben de büroya gideyim ve mesele birkaç dakika içinde halledilmiş olsun. Bundan özel bir zevk almam gerekmez."

Bu söylediği küstahçaydı. Frau Tobler bunu hissetti ve Joseph'i hayret dolu bakışlarla süzerek, ona sırt çevirdi. Joseph hiçbir şey söylemeden işinin başına döndü.

Birkaç dakika sonra Frau Tobler, hâlâ heyecan içinde büroda belirdi, Yardımcı'dan bir dolmakalem ve bir mek-

tup kâğıdı istedi, kocasının masasına oturdu, kısa bir süre düşündü ve yazmaya başladı. Bu işe alışkın olmadığı için, yazarken birkaç kere derin derin iç geçirerek durakladı ve yüksek sesle sıradan halkın kötülüğünden yakındı. Sonunda işini bitirdi ve bu kez de tamamladığı işi, fikrini almak üzere, bir iş mektubu yazan Yardımcı'ya gösterme ihtiyacına karşı koyamadı. Mektup fesatçı kızın annesine hitaben yazılmıştı ve şöyle diyordu:

Saygıdeğer Hanımefendi,

Eski hizmetçim olan kızınızdan bir mektup aldım ve hemen söylemek isterim ki, terbiyesiz ve şerefsizce yazılmış bir mektuptu bu. Mektupta, işverene sadakat ve bağlılık görüntüsü altında, bir kadına en ağır hakaretler ediliyordu; bu kadın iyi kalpli ve müsamahakâr olduğu için, katı ve acımasız olmayı başaramadığı için cezalandırılıyordu. Saygıdeğer Hanımefendi, şunu bilin ki, kızınız olacak namussuz, burada çalıştığı sırada benden çaldı ve eğer isteseydim kendisini mahkemeye verebilirdim; ama benim gibi bir kadın böyle şeylerden kaçınmaya çalışır. Lafımı kısa kesmek istiyorum: Saygıdeğer Hanımefendi, bu ciğeri beş para etmezin gagasını kapalı tutmasını sağlayın. Benim hakkımda haince ve utanmazca laflar yayan kişilerin kimler olduğunu ve neler anlattıklarını biliyorum. Kendisi bizzat benim evimde bütün adap ve iffet kurallarını çiğnemiş olan küstah şahıstan başkası değildir, üstelik bu çenesi düşük yalancı, o işi birlikte yaptığı aynı insanı şimdi benimle, eski işvereniyle pis bir ilişki içinde göstermeye çalışıyor. Bilmenizi isterim ki Hanımefendi, aldığım mektup beni had safhada galeyana getirdi! Artık o kötü niyetli kıza dikkat edin, bunu size bir dost ve kız kardeş gibi tavsiye ediyorum, çünkü sizin değerli bir insan olduğunuza ve bir "cadaloz" olan utanmaz kızınızın yaptıklarından ötürü suçlanamayacağınıza canıgönülden inanıyorum. Aksi halde böyle iyi niyetle uzun uzun diller dökmek yerine, sizin de tahmin edebileceğiniz gibi, cezai tedbirler

aldırma yoluna giderdim. Dünyanın bir hanımefendiye karşı gösterdiği büyük saygı, onu, şerefine leke çalan kişinin cezalandırıldığını görmek üzere toplumsal adaletin kapısını çalmaktan alıkoyamaz.

Sizi saygıyla selamlıyorum...

Frau Carl Tobler

Joseph, mektuba şöyle bir göz gezdirdikten sonra beğendiğini söyledi, yalnız biraz tumturaklı bulmuştu. Frau Tobler'in burada kullandığı gibi bir üslup, var olan toplumsal mevki ve sınıf farklılıklarını, yalnızca görüntüde kalsa bile, yavaş yavaş silmeye ve ortadan kaldırmaya çalışan günümüz dünyasından ziyade Ortaçağ'a yakışıyordu. En nihayetinde vatandaş olarak doğmuş bir kadın, yine kendisi gibi vatandaş olan bir başka kadına böylesine kaba bir ifadeyle yazamazdı; bu ancak düşmanlık duygularını körükler ve böylece tüm bu mektubun dilek ve amacından sapmasına neden olurdu. Ayrıca varsıllığın yoksulluk karşısında çok tepeden bir dil konuşmaması doğru olurdu; aksine hizmetçi kızın annesine basitçe "Siz" ve "Sayın Bayan" diye hitap etmek daha doğru ve yerinde görünüyordu Joseph'e, çünkü bu sayede daha içten ve aynı zamanda da kibar bir ton seçilmiş olurdu ki, bundan da kesinlikle hiçbir zarar gelmeyeceğine inanıyordu. Joseph'in gördüğü kadarıyla, Frau Tobler mektup yazmaya alışkın değildi. Okurken farkına vardığı pek çok yazım hatasının varlığından da anlaşılıyordu bu ve eğer Frau Tobler izin verirse Joseph başına oturur ve bu sevimli metni seve seve düzeltirdi.

Joseph güldü ve konuşmayı sürdürerek kendisine kalsa kızın bir hırsız olduğu iddiasını da mektuptan çıkaracağını söyledi; kendi adına Frau Tobler'in anlattıklarının doğruluğundan bir an bile şüphe etmiyordu, ancak, dedi Joseph, bu iddia memnuniyetten çok rahatsızlık

yaratacak aptalca hikâyelerin doğmasına yol açabilirdi. Frau Tobler'in kanıtları var mıydı?

Frau Tobler düşünceli bir ifade takındı, ardından ikinci bir mektup yazmak istediğini söyledi. Şimdi heyecanı biraz yatışmıştı ve dolayısıyla daha sakin ve ılımlı bir üslupla yazabilirdi. Ancak bu mektupta genel olarak güçlü bir ifade kullanılması gerektiğini düşünüyordu, aksi halde hiçbir anlamı kalmazdı. O zaman da hiç yazmamayı tercih ederdi.

Frau Tobler yazarken farkında olmasa da, sırtına ve boynuna bakan Joseph tarafından izleniyordu. Güzel, kadınsı saçları minik bukleler halinde ince boynuna dökülüyor ve dokunuyordu. Bir bütün olarak ne kadar inceydi bu kadın. Şimdi orada oturmuş, aklını ve mantığını kullanarak, doğru yazım kurallarına ve yöntemlerine bağlı kalarak, belki okuması bile olmayan bir kadına mektup yazıyordu. Joseph şimdi ona böyle bakarken aslında çekici bulduğu üst sınıflara has kibrinden dolayı onu kınamış olmasına hayıflandı. Altındaki beden azıcık kıpırdadığında giysisinde oluşan küçük, sevimli kırışıklıklarla bu kadının sırtı onu duygulandırıyordu. Güzel miydi bu kadın? Genel geçer anlamda kesinlikle değildi, hatta tersi bile söylenebilirdi. Ama tersi de genel geçer kabullere uygun düşmüyordu. Yazmakta olan kadın arkasına dönmese Joseph, bu gözlemlerini sürdürecekti kuşkusuz. Göz göze geldiler. Yardımcı, gözlerini kadınınkilerden kaçırdı; böylesi daha yakışık alırdı herhalde. Joseph, kadının yüzüne çok yakışan –bunu inkâr etmek imkânsızdı– kibri mükemmel bir biçimde yansıtan o hayret ifadesiyle bir kez daha dopdolu bakışlara direnmenin neredeyse küstahlık olacağını hissetti ve bu hissin önüne geçemedi. Yardımcı'nın gözleri kaçırılmaktan ve yere indirilmekten başka ne işe yarardı zaten ve karşısındaki bu bir çift gözdeki hayret ve şaşkınlık ifadesinden daha doğal ne olabilirdi?

Bu yüzden, aklı o anda çalışmakla pek meşgul olmasa da, yeniden işinin üzerine eğildi.

Yarım saat sonra, kameriyede kahve içerlerken nezaketsiz bir sahne yaşandı.

Şimdi yeniden tamamıyla sakinleşmiş gibi görünen Frau Tobler, birdenbire canlı bir tavırla Wirsich'i övmeye, ne yazık ki düşük ahlaklı olan bu adamın başka her konuda ne kadar yararlı, yetenekli ve becerikli olduğunu; her küçük hizmeti ve her görevi, hiç mesele yaratmadan hemen üstlendiğini ve buna benzer başka olumlu özelliklerini sık sık Joseph'e bakarak anlatmaya başladı; bu sırada kadının bakışlarındaki ifadeyi elinde olmadan alaycı bulan Joseph, kendini aşağılanmış hissetti. Bu yüzden sesini yükseltti:

"Varsa yoksa bu Wirsich! Duyan da bu adamın eşsiz bir dâhi olduğunu sanacak. Madem onun neredeyse tanrılara has özelliklere sahip olduğu konuşuluyor durmadan, o halde kendisi artık neden burada değil acaba? Ayyaş olduğu için mi yoksa? Peki, yanınızda çalışan bir kişiden mümkün olan her türlü üstün vasfı talep etmeye ve sonra da özelliklerinden biri, sadece tek bir tanesi, diğer mükemmel özelliklerini gölgede bıraktı, diye insanı zorluklarla dolu koca bir dünyanın ortasına fırlatıp atmaya hakkınız olduğunu mu sanıyorsunuz? Doğrusu bu biraz fazla ileriye gitmek oluyor. Bize sadakat ve zekâ, bilgi ve çalışkanlık, hoşsohbet olma ve itaatkârlık sunuluyor ve biz tüm özellikleri, ilaveten bazı başka cevherleri kendi hizmetimize koşuyoruz; böylesini uygun gördüğümüz için ve tüm bu üstünlüklerle dolu çuvalın sahibine, çuvalı karşılığında maaş, yemek ve barınak verdiğimiz için, tüm bunları rahatça ve neşeyle kabul ediyoruz. Derken günün birinde bu güzel bedendeki karanlık lekenin farkına varıyoruz ve tüm o rahatlatıcı tatmin uçup gidiyor; adama bohçasını toplayıp istediği yere gi-

debileceğini söylüyoruz ama arkasından da bir yıl boyunca bu adamın 'iyi özellikler'ini ballandıra ballandıra anlatıp duruyoruz. Bunun hiç de o kadar doğru bir davranış olmadığını kabul etmelisiniz, özellikle de tüm bu üstün ve soylu nitelikleri, tıpkı sizin yaptığınız gibi, muhtemelen kırmak amacıyla benim, yani şu sizin Wirsich'inizin halefinin gözüne sokuyorsanız, Frau Tobler." –

Joseph, gereğinden fazla uzattığı bu konuşmanın yaratacağı isyankâr izlenimi yumuşatmak ve dağıtmak için, kasten gürültülü bir kahkaha patlattı. Yeniden sinirlerine hâkim olduğunda, biraz ürkmüştü ve şimdi sözlerinden yansıyan alınganlığa eğlenceli bir kılıf giydirmek için gülüyordu ama bu zoraki gülüş daha çok bir af dilenmeydi.

Kısa bir suskunluğun ardından, Joseph'in kendisiyle bu biçimde konuşmasına gerek olmadığını söyledi Frau Tobler; böyle bir tonda konuşulmasına tahammül gösteremezdi ve Joseph'in böyle tavırlar takındığını görmek onu şaşırtmıştı. Eğer selefinden övgüyle söz edildiğini dinleyemeyecek kadar gururlu ve alıngansa yukarıdaki ormanın içine münzevi bir kulübe inşa etmeli ve orada yaban kedileri ve tilkilerle birlikte yaşamalıydı; insanların arasına karışmaması daha doğru olurdu. İnsan bu dünyadaki her şeyi böyle hassas bir terazide tartamazdı. Bu arada Joseph'in bu çok tuhaf konuşmasının içeriği hakkında kocasına bilgi vermekten başka bir seçeneği kalmamıştı, çünkü yanında nasıl birini çalıştırdığını Tobler de öğrenmeliydi.

Kadın tam kalkmak ve uzaklaşmak üzereyken Joseph haykırdı:

"Hiçbir şey söylemeyin. Her şey için özür diliyorum. Lütfen, beni affedin!"

Frau Tobler aşağılayan bakışlarını genç adamın üzerinde gezdirdi. "Şimdi akıllandınız," diyerek yürüyüp gitti.

"Tam da zamanıydı. Tobler geliyor aşağıdan!" diye düşündü Joseph; gerçekten de patronu, beklenmedik bir biçimde, eve her zamankinden daha erken dönüyordu bugün.

Aradan ancak on beş dakika geçmişti ki, tüm bu olanlar hakkında en ince ayrıntısına kadar bilgilendirilmiş olan Herr Tobler, "Demek şimdi de karıma kötü davranmaya başladınız. Öyle mi?" dedi Joseph'e.

Tüm söylediği bu oldu. Karısının şikâyetleri bir türlü bitmek bilmediğinde, kendisini "böyle saçmalıklarla yormamasını" söyleyerek bağırmıştı ona.

Gerçekten de şimdi mühendisin uğraşması gereken daha önemli meseleler vardı.

O günün akşamında, bir lambanın aydınlattığı, kuledeki sessiz oda, bir kez daha Joseph'in kendi kendine yüksek sesle sürdürdüğü bir konuşmaya sahne oldu. Ceketini ve yeleğini çıkardıktan sonra kendine şunları söyledi:

"Artık kendimi toplamam gerek, bu daha fazla sürmez böyle. Frau Tobler'e böyle kaba sözler söylemeye ne itmiş olabilir beni? Böyle bir hanımın ağzından çıkan sözlere bu kadar çok değer ve önem mi veriyorum? Ve bu arada zavallı Herr Tobler, iş seyahatlerinde kendini paralarken Bay Yardımcı bir fincan kahvenin başında, kameriyelerdeki duygusal saçmalıklarla vakit geçiriyor. Şu kadınca dertler! Eğer Frau Tobler, bu Wirsich'in bazı iyi taraflarını övmek istiyorsa bundan bana ne? Bu kadar basit işte. Solgun benizli şövalye o zavallı günahkâr suratıyla Frau Tobler'in kadın ruhunu etkilemiş. Bunun beni sinirlendirmesi mi gerekiyor? Neden sinirlenecekmişim ki? Her dakika teknik işler üzerine kafa yoracağıma, bir kadını karakter sahibi olduğuma inandırmakla uğraşıyorum. Ne sahibi? Ha, karakter! Sanki bir mühendis yardımcısının karakter sahibi olması pek gerekliymiş gibi. Gerçekten de yarar sağlayacak ve işlerin önünü açacak

konular üzerine düşünmekle yükümlü olması gereken kafamın içi, hep en aptalca şeylerle dolu. Görev duygum bu kadar mı zayıf? Burada ekmek yiyorum ve kahve içiyorum ve bu tatlı ayrıcalıkları ve hakları, zararlı düşüncesizliklere duyduğum gerçekten de yakışıksız bir özlemle birleştiriyorum. Ve sonra da kalkıp sırf beni kızdırdığını ona göstermek için, ürkmüş ve şaşırmış bir kadının önünde yarım saatlik nutuklar atıyorum. Bunun Herr Tobler'e ne faydası var? Bu sayede mali bakımdan zora girmiş olan durumu kolaylaşacak mı? Yürütülmesi gereken işlerin üzerine şu aralar çökmüş olan durgunluk bu sayede aşılmış mı olacak? Burada dünyanın en güzel konumuna sahip ve en güzel manzaralı odalarından birinde oturuyorum. Göl ve çayırlık manzarası gözlerimin ve ayaklarımın önüne fazladan bir armağan gibi serilmiş ve ben bu müsrif cömertliği haklı çıkarmak için ne yapıyorum? 'Kafasızlık!' Wirsich ve onun gece ziyaretleri beni ne ilgilendirir? Beni ilgilendiren çok daha önemli bir şey var ve bu da, tabelasını alnıma astığım, çıkarlarını kafamda ve gönlümde taşımam gereken firmanın ta kendisi. Gönlümde mi? Neden olmasın? Parmakların ve düşüncelerin doğru çalışabilmesi için insanın bir meseleye gönlünü vermesi gerekir. Gönlünden geçirmek! Insanlar boşuna söylemiyor böyle lafları."

Reklam-Saati'ni sağlam bir biçimde ayağa kaldırabilmek için şu andan sonra neler yapılabileceği üzerine uzun süre kafa yordu ve bu "ticari mülahazalar" içinde uykuya daldı.

Gecenin bir yarısı ansızın uyandı. Yastığa dayanarak doğruldu: Ah, Silvi'nin çığlığıymış! Yataktan çıktı, yürüyüp kapıyı açtı, kulak kabarttı ve iğrenç bir sahnenin seslerini duydu. Şimdi bağırmakta olan, Pauline'nin sesiydi:

"Yataktan kalkıp lazımlığa oturmaya yine üşendin değil mi, seni gudubet yaratık?" Silvi sızlanıyor ve kopuk

kopuk sözlerle kendini haklı çıkarmaya çabalıyordu, ancak bunu başarması imkânsızdı, çünkü çaresiz itirazlarının cevabı, hizmetçi kızın ıslak çamaşırlar gibi şaklayan tokatlarıyla geliyordu.

Joseph giyindi, merdivenlerden aşağıya indi, küçük kızın yatak odasına girdi ve Pauline'ye kibarca sitem etti. Ama hizmetçi kız, Joseph'in bu işe burnunu sokmamasını –ne yapması gerektiğini kendisi çok iyi biliyordu– ve hemen çekip gitmesini haykırarak karşılık verdi ve çocukların odasında ne büyük bir otoriteye sahip olduğunu göstermek ister gibi, Silvi'nin saçlarına yapıştı ve tekrar yatağa yatmasını emretti; hem de ceza olarak ıslak yatağa girecekti kız.

Joseph oradan uzaklaştı; bu disiplin ustasının hükümranlığını uysalca kabullenmiş gibi görünüyordu. "Yarın ya da ertesi gün ya da işte ne zaman olursa artık," diye düşündü, "Frau Tobler'e ikinci bir konuşma daha yapmam gerekecek. Bu gülünç olabilir. Ama bu kadının gerçekten bir kalbi olup olmadığını merak ediyorum. Tobler Evi'nde çalışan bir yardımcı olarak Silvi'den yana bir çift laf etmek benim görevim, çünkü Silvi de bu evin, haklarını savunmam gereken bir parçası."

Bir sonraki pazar, beş markını her zamanki gibi cebine koyduktan sonra, trenle başkente gitti. Güzel, sıcak bir hava vardı ve tren masmavi parlayan gölün kıyısı boyunca yol alıyordu. Vagondan inerken iyi tanıdığı şehir, ona çok yabancı göründü. Nispeten kısa bir ayrılık bir yerin şeklini ve rengini nasıl da değiştirebiliyordu; bunun mümkün olabileceği Joseph'in aklından bile geçmezdi. Her şey çok küçük göründü gözüne. Rıhtımda bir sürü insan, göz kamaştıran öğlen güneşinde göl kıyısı boyunca gezintiye çıkmıştı. Yüzler ne kadar da yabancıydı! Tüm bu insanlar Joseph'e çok zavallı gibi geldi. Evet, bunlar beyzadeler ve hanımefendiler değil, çalışan, yok-

sul kesimden insanlardı tabii; ama ekonomik anlamdaki yoksulluğun yarattığı bir yoksunlukla hiç ilgisi olmayan bir tür sefalet, tüm bu aydınlık gezinti manzarasının etrafını ağ gibi sarmıştı. Onun gözüne batan, yabancılıktan, alışkanlık kaybından başka bir şey değildi ve Joseph de hissetti bunu ve Tobler Villası'nda dört hafta yaşamış birinin bu şehir manzarasına ve kendi yabancılaşmış olmasına şaşırmasının yersiz olduğunu söyledi kendi kendine. İnsanların çok kısa süre içinde çelimsiz ve silik bir görünüme büründükleri bu sıradan şehre oranla, Tobler'in villasındaki yüzler tabii daha tombul ve kırmızıydı; eller daha sıkı kavrıyor ve ayaklar yere daha sağlam basıyordu. Uzun süre sadece küçük ve dar olana bakmış bir insan için, gördüğü daima kendi içinde büyük ve önemli bir dünyaya dönüşür, buna karşılık geniş ve gerçekten önemli olan şey, fazlasıyla yaygın, dağınık ve havadar olduğu için ona başta küçük ve gösterişsiz görünür. Tobler'in evine en başından beri küçük ölçekli bir dolgunluk ve bereket hâkim olmuştu ve bu niteliklerin bir ağırlığı vardı; ama aynı zamanda olağanlaştıkları için de aldatıcıydı, buna karşılık engin ve dağınık bir manzara sergileyen özgürlük ve karmaşa, insanı hemen etkilemiyordu; çünkü sağlam bir cevherden yoksun görünüyordu. Joseph, insanı gerçekten rahatlatan şeylerin daima mütevazı göründüklerini düşündü, bununla birlikte Tobler'in ya da tiranların dünyasında da, kule odalarından ve buna benzer köşelerden yayılarak insanı ayartan ve cezbeden belirli bir içtenlik ve sıcaklık olabiliyordu. Zaman zaman tüm sevecen sırlarıyla belirli bir yere bağlanmak ve zincirlenmek, bütün dünyanın kapılarını ve pencerelerini ardına kadar açık tutan, aydınlık odalarında insanların çoğu zaman yalnızca acı bir soğuğa ya da boğucu bir sıcağa yakalandıkları sınırsız özgürlükten daha sıcak ve zengin gelebiliyordu insana. Ama onun, Joseph'in, kastettiği

özgürlük –Hey Tanrım!– sonuçta o en yaraşır, en güzel şeydi işte ve ölümsüz bir büyüye sahipti.

Çok geçmeden şehirdeki pazar günü manzarası da Joseph'e artık o kadar yabancı, derme çatma ve kaba saba gelmez oldu ve yürümeye devam ettikçe her şey gözlerine ve gönlüne tanıdık gelmeye başladı. Gözlerini etrafta gezinen sayısız insanın üzerinde gezdirdi; Tobler'in mutfağına alışmış burnuna yeniden şehrin ve şehir hayatının güzel kokularını çekti. Bacakları sanki daha önce hiç kır toprağına basmamış gibi, şehrin zemininde yeniden neşeli adımlarla ilerledi.

Güneş ne kadar parlaktı ve insanlar ne büyük bir tevazuyla gidip geliyorlardı. İnsanın kendini bu koşuşturmanın, durmanın, yürümenin ve salınmanın içinde kaybedebilmesi ne sevimliydi. Gökyüzü ne kadar yüksekti ve güneş ışınları tüm nesnelerin, bedenlerin ve hareketlerin üzerine rahatça yayılıyor ve şen gölge nasıl hızla araya giriveriyordu. Göldeki dalgalar taş bentlere usul usul çarpıyordu. Her şey alabildiğine yumuşak, alabildiğine örtülü ve sevimliydi; her şey hem büyümüş hem de küçülmüştü, hem yaklaşmış hem de uzaklaşmış, hem genişlemiş hem de incelmiş, hem hassaslaşmış hem de ağırlık kazanmıştı. Çok geçmeden Joseph'in gördüğü her şey, sanki doğal, sessiz, müşfik bir rüyaya dönüşmüştü; öyle harikulade güzel bir rüya değildi bu, hayır, mütevazı ama yine de alabildiğine güzel bir rüyaydı. –

Küçük bir park ya da yeşil alandaki ağaçların altında, insanlar banklara oturmuş dinleniyorlardı. Eskiden şehirde yaşarken Joseph de ne çok oturmuştu bu banklardan birine. Şimdi yine oturdu, bu kez hoş görünen bir genç kızın yanına. Yardımcı tarafından başlatılan sohbet sırasında, kızın tamamıyla yabancı olduğu bu şehirde iş bulmayı uman bir Münihli olduğu ortaya çıktı. Yoksul ve mutsuz görünüyordu; ama Joseph pek çok defa yok-

sul ve kederli insanlara rastlamış ve onlarla konuşmuştu. Bir süre sohbet ettiler, sonra Münihli kız ayrılmak üzere birdenbire ayağa kalktı. Joseph ona küçük bir para yardımında bulunabileceğini söyledi. "Hayır, hayır," dedi kız; ama ardından az bir parayı kabul etti ve vedalaştı.

Bu belediye banklarında her türlü insana rastlanıyordu. Joseph bakışlarıyla bir daire çizerek sırayla izlemeye başladı onları. Şu karşıda gezinti bastonuyla ince toprağa şekiller çizen yalnız delikanlının bir kitabevi tezgâhtarından başka bir şey olması mümkün değildi. Ama insan yanılabilirdi tabii, pekâlâ, eğer değilse o zaman pazar günleri için daima bir "planları" olan şu sayısız alışveriş merkezi satıcılarından biri olmalıydı. Ve onun hemen karşısında oturan şu genç kız bir yosma mıydı, yoksa saygıdeğer bir hanımefendi mi? Yoksa dünyanın zengin, sıcak kollarıyla, olağanüstü bir çiçek buketi misali insanlara sunduğu deneyimlere gönül indirmeyen uslu, nazlı bir süs bitkisi miydi? Acaba aynı anda bu grupların ikisine, hatta üçüne birden dahil olabilir miydi? Bu mümkündü, çünkü daha önce böyleleri de görülmüştü. Hayat öyle kolayca çekmeceler ve sistemler içinde tasnif edilemiyordu. Ya şu sakalları darmadağın, yaşlı, çökmüş adam; o neydi, şimdi buraya nereden gelmişti; ne gibi bir mesleği ve nasıl bir hayatı olduğu düşünülebilirdi? Bir dilenci miydi? Hafta içinde işsizlerin çalıştırıldığı şu muhteşem yazıhanelerden birinde oturup birkaç mark günlük ya da haftalık kazanan şu tanımlanamaz adamlardan biri miydi? Eskiden ne yapıyordu? Zarif bir takım elbise giyiyor, yanında baston ve eldiven de taşıyor muydu? Ah, hayat küstürüyordu insanları; ama aynı zamanda mutlu ve içtenlikle mütevazı olmanı da, verdiği azıcık şey için, soluduğun bir nebze tatlı, açık hava için minnet duymanı da sağlayabilirdi. – Peki ya şu soldaki iki kibar, hatta görünüşe bakılırsa soylu âşık ya da evli çifte ne söylenebilirdi?

Seyahate çıkmış ve uçarak bilinen tüm dünyanın keyfini süren İngiliz ya da Amerikalı bir çift miydi bu? Hanım, sanki bir yerlerden uçarak gelip başına konmuş gibi duran küçük şapkasına zarif bir tüy iliştirmişti ve beyefendi gülüyor, çok mutlu görünüyordu; hayır, ikisi de mutlu görünüyorlardı! Nasıl da durmadan gülüyorlardı; gülmek ve mutlu olmak ne kadar güzeldi.

Bu güzel, sevimli, uzun yaz! Joseph kalktı ve zengin, zarif; ama ıssız bir cadde boyunca ağır ağır yürümeye devam etti. Pazar günleri, evet, pazarları zengin insanlar evde oturuyorlardı tabii; bugün ortalarda pek görünmezlerdi; böyle bir günde caddelere çıkmak pek kibarca sayılmayabilirdi. Bütün dükkânlar kapalıydı. Tek tük insanlar dağınık bir biçimde ortalıkta geziniyor ve dolanıyorlardı; çoğu, çirkin görünen kadınlar ve erkeklerdi bunlar. Böyle topluca gezinen insanların resminde ne büyük bir tevazu gizliydi. Beşeri bir pazar günü acı bir yoksulluk manzarası sergileyebiliyordu. "Mütevazı olmak," diye düşündü Yardımcı, "bazı insanların hayattaki son sığınağı değil de nedir?" –

Ve yavaş yavaş yeni ve farklı caddelerden geçti.

Ne çok cadde vardı! Şehir yan yana sıralanmış binalarla ovaya kadar uzanıyor, tepeye doğru tırmanıyor, zengin ve yoksul insanlar için irili ufaklı taş bloklar içine oyulmuş evlerle kanallar boyunca yayılıyordu. Arada sırada bir kilise görülüyordu – bazen perdahlanmış, kaskatı yeni, bazen de dökülen duvarlarını sarmaşıklar bürümüş azametli, sessiz, eski bir kilise. Joseph, yıllar önce bir gün odalarının birinden kötü muameleye maruz kalan bir insanın çığlıklarını işittiği polis binasının önünden geçti; adamı kollarından tutmuşlardı ve cop darbeleriyle zaptetmeye çalışıyorlardı.

Şimdi yol bir köprünün üzerinden geçiyordu, caddeler düzensizleşiyor ve seyreliyordu, içinden geçtiği semt biraz kırsal bir görünüme bürünmüştü. Evlerin ka-

pıları önünde kediler uzanıyordu ve binaların etrafında küçük bahçeleri vardı. Sarıya çalan kızıl akşam güneşi binaların yüksek duvarlarına ve ağaçlara, insanların yüzlerine ve ellerine vuruyordu. Banliyöye varmıştı.

Joseph, neredeyse hâlâ kırsal denilebilecek bu semte çok tuhaf görünüm katan yeni binalardan birine girdi, merdivenlerden çıktı, üçüncü kata vardı, orada durdu, nezaket gereği biraz soluklandı, üzerindeki tozları silkeledi ve zili çaldı. Kapı açıldı ve kapı boşluğunda beliren kadın, Yardımcı'yı görünce küçük bir şaşkınlık çığlığı attı:

"Siz misiniz, Joseph? Siz misiniz gerçekten? – Gelin içeriye."

Elini Joseph'e uzatan kadın, onu odanın içine doğru çekti. Odada uzunca bir süre Joseph'in gözlerine baktı, biraz çarpık duran şapkasını başından aldı ve, "Birbirimizi görmeyeli ne kadar uzun zaman geçti," dedi: "Oturun."

Kısa bir an sustuktan sonra konuşmaya devam etti:

"Gel, Joseph, gel. Şuraya, pencerenin yanına otur. Ve sonra da anlat bana. Bana tek bir satır olsun yazmadan ve bir kere bile ziyaretime gelmeden bunca zaman nasıl yaşayabildiğini bana anlatmak zorundasın. Bir şey içer misin? Şişede biraz daha şarabım kaldı."

Joseph'i kendine doğru çekerek pencerenin önüne götürdü ve Joseph, elastik bant fabrikasını, İngiliz poundunu, askerlik hizmetinde geçirdiği dönemi ve Tobler'in firmasını anlatmaya başladı. Aşağıda, şehrin dışına doğru uzanan çayırlıkta bir grup çocuk bağrışarak oyunlar oynuyordu. Arada sırada yakınlardan geçen bir lokomotifin çaldığı düdük ya da ahlaksız, deyim yerindeyse yüz kızartıcı naralar atan ve pazar akşamına damgasını vuran adamlardan birinin, bir sarhoşun şarkılar söyleyen ve uluyan sesi duyuluyordu.

Şimdi genç ahbabını dinleyen kadının adı ve hikâyesi çok sadeydi.

Adı Klara'ydı ve bir marangozun kızıydı. Tesadüfen Joseph'le aynı yöreden geliyordu ve bu yüzden onun gençliğini oldukça iyi biliyordu. Çok katı bir Katolik eğitimi almıştı; ama hayata atıldıktan sonra, dünya görüşü köklü bir değişim geçirmiş, kendini Heine ve Börne gibi özgür düşünceli yazarların eserlerini okumaya vermişti. Bir fotoğraf stüdyosunda önce rötuşçu olarak işe girmiş, ardından resepsiyonist ve muhasebeci olarak çalışmaya başlamıştı; stüdyonun sahibi ona âşık olmuştu ve Klara kendini bu adama vermişti; böyle serbest bir ilişkinin yol açacağı sıkıntıları biliyor, dahası bunlara isteyerek ve kararlılıkla göğüs geriyordu ve çok mutluydu. Hâlâ babasının evinde yaşıyordu; o arada kendisinden daha küçük yaştaki bir kız kardeşi veremden ölmüştü. Her gün işten çıkınca trenle bir buçuk saatlik yol yaparak eve dönüyordu. Joseph'in ona ilk ziyaretleri bu döneme rastlıyordu. Klara o sıralarda yirmi yaşına daha yeni girmiş bu delikanlıdan hoşlanmıştı ve onun içini dökercesine anlattığı, gençliğe özgü, olgunlaşmamış düşüncelerini dinlemeyi seviyordu.

O zamanlar dünya garip bir dönemden geçiyordu. "Sosyalizm" adı altında, hem kaygı verici hem de cezbedici bir düşünce, yaşlı ve tecrübeli olanlar da dahil, tüm insanların beyinlerinde ve gönüllerinde, azgın bir sarmaşık misali, öylesine kök salmıştı ki, kendine şair ve yazar diyen, yaşı genç ve kararlar alıp eyleme geçmek konusunda sabırsız herkes bu düşünceyle meşguldü. Bu fikirleri ve eğilimleri savunan gazeteler, tıpkı kokularıyla baştan çıkaran, alev renkli çiçekler gibi, girişken ruhların karanlığından fışkırarak şaşkın ve sevinçli kamuoyunun önüne seriliyordu. Sık sık ön saflarında kadınların da yürüdüğü, kan kırmızısı ya da siyah bayrakların havalarda sallandığı yürüyüşler düzenleniyordu. Dünyanın şartlarından ve düzeninden memnun olmayan herkes, umutla

ve heyecanla bu tutkulu düşünce ve duygu hareketine katılıyordu ve hareketin, çığırtkanlar, tahrikçiler ve gevezeler sayesinde, bir yandan böbürlenilerek göklere çıkarılması, diğer yandansa gündelik hayatın sıradanlığı içine çekilmesi, bu "düşünce"nin düşmanları tarafından adeta müstehzi bir tatmin tebessümüyle izleniyordu. O zamanlar genç ve yeniyetme zihinler arasında söylenenlere bakılacak olursa, bu fikir tüm dünyayı, Avrupa'yı ve yeryüzünün diğer bölgelerini, şen bir beşeri topluluk halinde birleştirecek ve bütünleştirecekti, ancak yalnızca çalışan insanların hakları olacaktı vs.

O dönemde hem Joseph hem de Klara, hiçbir su baskınının ve hiçbir kem sözün söndüremeyeceğine ve durmadan dönen koca yerkürenin üzerinde kızıl bir şafak gibi yükseleceğine inandıkları bu ateşle tutuşmuşlardı. O günlerde moda olduğu üzere, her ikisi de "insanlığa" âşıktı.

Çoğu zaman Klara'nın babasıyla yaşadığı küçük evdeki odasında gece yarılarına kadar saatlerce oturuyor ve bilimler ve gönül meseleleri hakkında sohbet ediyorlardı; her ne kadar insanlarla kurduğu ilişkilerde genelde çekingen olsa da, böyle akşamlarda en çok Joseph konuşuyordu ve böyle olması da beklenirdi, çünkü yüce bir öğretmen gibi gördüğü Klara'nın karşısında az çok ezberlediği okul ödevlerini tek tek sıralaması ve tekrarlaması gerekiyordu. Ne kadar güzeldi o akşamlar. Joseph, sohbetin ardından eve gitmek üzere kalktığında, o zaman henüz genç bir kız olan Klara, her seferinde ona merdivenlerden inmesi için ışık tutuyor ve *adieu*, hoşça kal, diyordu. Joseph ona son bir kez daha bakmak için arkasına döndüğünde, gözleri nasıl da parlıyordu.

Derken Klara bir çocuk doğurdu ve "serbest kadın" oldu, yani çok geçmeden erkek arkadaşı olan fotoğrafçı tarafından kalpsizce aldatıldığını anladı ve içinde adama karşı öyle derin bir tiksinti hissetti ki, büyük bir yoksul-

luk içinde yaşamasına rağmen, hiç tereddüt etmeden kapıyı gösterdi ona ve kısa ve buyurgan tek bir söz çıktı ağzından: "Defol!" – O adam kendisini hak etmiyordu! Klara bunu kendisine cesurca söylemek zorundaydı, yoksa umutsuzluğa düşecekti. Ama o andan itibaren "insanlığı" sevmez oldu, buna karşılık çocuğuna tapıyordu.

Ayakta kalmayı başardı, cesurdu ve eskiden beri işine dört elle sarılmaya alışkındı. Çok geçmeden kendine bir fotoğraf makinesi satın aldı ve bir karanlık oda kurdu ve bir yandan küçük bir çocuğa bakmanın ve onu eğitmenin verdiği muhteşem hisleri, çocuktan kaynaklanan zahmetleri, sevinci ve kaygıları yaşarken, bir yandan da çektiği fotoğraflarla kartpostallar bastırıyor ve dükkân sahipleriyle ve toptancılarla en açıkgöz işadamları gibi pazarlıklar ediyordu. Gençlik zamanlarından tanıdığı ve kendisininkine benzer bir kaderin tezgâhından geçmiş bir kız arkadaşıyla birleşerek bir ev tutmuş ve onunla aynı dairede yaşamaya başlamıştı. Frau Wenger adında, zeki ama eğitimsiz bir kadındı bu ya da Klara'nın onun için kullandığı ifadeyle "iyi bir herif"ti. Bu kadının kocası Kurtuluş Ordusu'nun[1] bir üyesi ya da askeriydi, bununla birlikte aklı başında bir insandı ve dindar bir bağnazlıkla uzak yakın hiçbir ilişkisi yoktu. Bağnazların saflarına katılması tamamen pratik nedenlere dayanıyordu. "Hiç düşünmeden katıl onlara, Hans, içmeyi unutmak için oradan iyi yer bulamazsın," demişti ona kendi karısı. Frau Wenger'in Hans'ı "içiyordu" çünkü.

Joseph, sevilen bir misafir olarak karşılandığı bu iki kadının dairesine sık sık gidiyordu. Orada her zaman yiyecek ve içecek bir şeyler, bir fincan süt ya da bir bardak çay oluyordu ve sınırları hayat tecrübesine sahip bu iki

1. Yoksullar için yardım toplayan bir Protestan hayır kuruluşu. (Ç.N.)

kadın tarafından daima incelikle çizilse de, zaman neşe içinde geçiyordu. Gülüyor ve nice badireler atlattıkları için, artık gülmeye hakları olduğunu düşünüyorlardı. Evet, çok şeyler görüp geçirmişlerdi gerçekten. Artık Joseph'in ağzından da "insanlığa" dair tek laf çıkmıyordu. O çok gerilerde kalmıştı. "Doğru bir insan" olmak ne kadar zorlaşırsa büyük lafları ağızlarına almaktan o kadar kaçınıyorlardı, "doğru" kalmaksa zorlu bir işti; bunu her geçen gün daha iyi anlıyorlardı.

Joseph'in ziyaretleri zamanla seyreldi ve derken bütün bir yıl boyunca hiç ortalıkta görünmedi. Ardından günün birinde Klara tuhaf bir mektup aldı; Joseph onu yeniden ziyaret etmesine izin verip vermeyeceğini soruyordu. Klara içtenlikle karşıladı onu ve bu ziyaretler, her seferinde araya giren uzun ayrılıklarla birkaç defa daha tekrarlandı.

Ve şimdi orada, pencerenin önünde oturuyordu Joseph, Klara'ysa kulak kesilmiş, onun anlattıklarını dinliyordu.

Klara da başka pek çok şeyin yanı sıra, yakınlarda resmî olarak evleneceğini anlattı. Çocuğun bir babası olmalıydı ve kendisi de bir erkeğin desteğine ihtiyaç duyuyordu; uzun zaman sürdürdüğü iş hayatına katlanmakta artık sık sık isteksizlik yaşıyor ve başarısız oluyordu. Bu kadar yalnız ve böylesine sevgisiz yaşamaktan çok zayıf düşmüştü; tüm ruhunu ele geçiren bu yorgunluğa okşayarak ve severek yaklaşacak bir elin ve iyi, açık bir kalbin hasretini çekiyordu. Sadece bir kadındı o ve sadece umutlarla dolu bir kadındı. Seçtiği erkek, Klara'nın onu inandırmasına, duygulandırmasına ve seçmesine izin vermişti; tüm bu hikâye uzun uzun anlatmasını gerektirmeyecek kadar basit bir biçimde olup bitmişti. "Adam," Klara'yı seviyor ve onu mutlu etmek arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Dünyanın en basit şeyi değil miydi bu? Peki,

onca zamandır tanıdığı Joseph ne derdi bu işe? Hiçbir şey söylemesine gerek yoktu, çünkü Klara şimdi onun nazik bir yorumda bulunmak istediğini görüyordu; Joseph'i tanıyordu, bu kadarı yeterliydi.

Elini gülerek Joseph'e uzattı.

"Tüm o mazi," diye sürdürdü konuşmasını, "mazinin tüm o güzellikleri!" Geçmişte yaşanmış her şey ne kadar iyiydi ve ne kadar "doğru". Ve türlü türlü hatalar: ne kadar doğru. Ve akılsızlık, ne kadar kaçınılmaz! Gençlik yanılır; sığ düşüncelerle konuşur ve harekete geçer gençlik, yeter ki bir ilerleme olsun. Yaşanan tecrübelerden sonra da yeterince duygu ve düşünce kalıyordu geriye ve uzun bir hayat sonunda gençliğin dünyasını ezip geçiyordu.

Ve ikisi, sözleri ve nidaları birbirlerinin ağzından kapıp onaylayarak ve tekrarlayarak geçmişten konuştular.

Böyle bir yeniden buluşma sırasında görüş ayrılıkları yaşanmaz, tartışma çıkmaz. Her biri diğerinin hatıralarını düşünceli ve dostane bir tavırla tekrarlar; iki ağızdan da aynı sözler dökülür; söylenen sözler yalnızca takdir ve yankı yaratır, itirazlara yol açmaz ve bir tartışma yaşanırsa eğer, bunun sadece müzikal bir anlamı varmış gibi gelir insana.

Evet, geçmiş ele geçirmişti onları, uğultusuyla başlarını döndürüyor ve dünyayı geriye doğru, adeta bir merdivenden aşağıya bakar gibi görmelerini sağlıyordu. Hafızalarını zorlamaya ihtiyaçları yoktu, hafıza hassas kollarını, hatırlanmaya değer şeyleri bulmak ve hissedebilecekleri yakınlığa taşımak için, bir sarmaşığın dalları gibi kendiliğinden uzatıyordu.

"Ne çok huysuzluk ve bencillik ederdim," dedi Joseph üzgün bir ifadeyle. Klara da, onun her defasında kendisini yeniden görmeye gelen biricik insan olduğunu söyleyerek karşılık verdi.

"Uzun aralar veriyorsun ama her defasında yeniden

geri geliyorsun. Kendini özletmeyi seviyorsun; ama insan o ayrılıklarda bile senin tarafından düşünüldüğünü hissediyor. Ve günün birinde dönüyorsun ve insan ne kadar az değiştiğini, eskiden olduğun gibi kalmayı ne kadar iyi başardığını hayretle fark ediyor. Ve sanki sadece köşebaşındaki fırına kadar gitmişsin gibi; senin firarın yüzünden, dostluğun bağrına her seferinde yıllar süren bir yarık açılmamış gibi; sanki hep yakınlarda bir yerde durmuşsun gibi konuşmaya başlıyor insan seninle. Başka erkekler, Joseph, sonsuza dek uzaklaşabiliyorlar; hayat onları yeni istikametlere fırlatıyor ve eski dostlukların dünyasına bir daha asla dönmüyorlar. Hayat seni biraz ihmal ediyor, anlıyor musun, bu yüzden de kendi eğilimlerine sadık kalmayı bu kadar iyi başarıyorsun. Niyetim seni kırmak ya da övmek değil, bunların ikisi de yalan olurdu ve biz bugüne dek açık sözlülüğümüzle çok güzel yol aldık. Sen benim için ve ben de senin için ne idiysek bundan sonra da öyle kalalım!"

Bu sohbetler sırasında gece olmuştu. Birbirlerine veda ettiler.

"Yakında yine gelir misin?"

Joseph şapkasını başına geçirirken, Klara'nın da belirttiği gibi, daima eski Joseph olarak kaldığına göre, onlarca yıl sonra mı, yoksa dört gün içinde mi döndüğünün bir önem taşımayacağını söyledi.

Bu sözlerin etkisiyle birbirlerinden soğuk ayrıldılar.

Şimdi, Bay Yardımcı, ya da hangi sıfatla anılmayı istiyorsan işte, yeniden Tobler Villası'ndasın, sok bunu kafana ve Reklam-Saati, göründüğü kadarıyla şairce düşüncelere meyilli kafanın üzerinde, kanat çırpan bir kuş gibi uçup duruyor. Pazar gününün rehaveti geride kaldı ve sert, haşin işgünü seni yeniden kıskıvrak yakaladı ve eğer onun güçlü dalgalarına biraz olsun direnebilmek is-

tiyorsan, o halde göğsünü siper etmen gerekecek. Sen "eskiden olduğun gibi" kalmaya devam et, arkadaşın Klara'nın söylediği gibi, birdenbire "yepyeni" biri olmaya karar vermediğin sürece, bundan bir zarar gelmez sana. Hem öyle bir gecede yeni bir insan olunmaz; istersen bunu da hemen yaz kafanın bir köşesine. Ama "hayat seni ihmal ediyorsa" eğer –ki bu da o kadınca vecizelerden biri işte ama isabetli gibi görünüyor– o zaman hiç de hak etmediğin bu savsaklanmaya karşı mücadele vermek zorundasın, anlıyor musun ve öyle güpegündüz oturup hüzünlü günbatımlarıyla dolu akşamlara dek eski hanım arkadaşlarınla "geçmişten" konuşmamalısın. Artık böyle şeyleri bir kenara bırakmak zorundasın. Buna karşılık hatırlaman gereken görevlerin olacak, çünkü pazar günleri ve pazar gezmeleri sonsuza dek sürmüyor maalesef ve kabul etmelisin ki, söz konusu görevler malum Yardımcı tarafından bir parça "ihmal edildi"; tıpkı hayatın da bu beyefendiye şimdiye dek yaptığı gibi. Peki ya "akılsızlık"! Artık tamamen kurtuldun mu ondan? Kafaların içi o kadar çabuk dolmaz; bunun için emek vermen gerek. İçindeki miskinliğe tahammül gösterme; o zaman kafana azar azar bir şeyler girmesini bekleyebilirsin. Reklam-Saati yerlerde sürünüyor ve birazcık sermaye aksın diye feryat ediyor. Haydi öyleyse, git şimdi onun yanına ve bir destek ver ki, o da olduğu yerde yavaş yavaş doğrulabilsin ve bundan böyle insanların aklında ve fikrinde kendine sağlam bir yer edinsin. İşte senin zekâna yakışan bir görev –eğer duymak istediğin buysa– üstelik de faydalı bir iş. Şu Atıcılık-Otomatı'ndan fişeklerin dökülmesi için de bir şeyler yap; hırsla asıl onun koluna, o zaman patronun ve ustan Herr Tobler'in dehasıyla tasarladığı ve ürettiği makine de harekete geçecektir. Şimdi duyguların zamanı değil. İnsan durmadan gezintiye çıkamaz, bazen bir şeyler başarmak da gerekir; ve bir fırsat

bulduğunda, ama öyle haftalar sonra değil, mümkün olan en kısa zamanda, şu matkaba da daha yakından bir göz atmalısın, ki Herr Tobler'in işleriyle ilgili her şey hakkında bir bilgin olsun. Frau Tobler'in bahçede çamaşır asarken yardım etmene izin vermesi –ki şüphesiz çok saygıdeğer bir iş– senin gibi genç bir delikanlı için fazlasıyla mütevazı bir görev. Görünmeyen işleri de düşünmen gerek, bir mühendislik bürosunda asıl önem taşıyan işler bunlardır. Sizi bu yeşil tepeye çamaşır ipi geresiniz diye çağırmadılar, Sayın Bay Bahçe Sulayıcı ve Hortum Tutucu. Bahçe sulamaya bayılıyorsunuz, değil mi? Utanın kendinizden! Peki bir kerecik olsun o patenti alınmış Hasta İskemlesi'ni geçirdiniz mi aklınızdan? Geçirmediniz mi? Ey Ulu Tanrım, şu "Yardımcı"ya da bakın hele! Siz "hayat tarafından ihmal edilmeye" müstahaksınız. –

Pazartesi sabahı yatağında erkenden uyandığında, Joseph in aklından geçen düşünceler aşağı yukarı bunlardı. Yataktan kalktı; gece mintanını gündüz gömleğiyle değiştirmeye hazırlanırken neredeyse bir dakika boyunca bacaklarının görünüşüne dalıp gitti. Bacaklarını incelemeyi bitirince bu kez de çıplak kollarını bir sınavdan geçirdi. Aynanın önünde duruyor ve sağa sola dönerek gövdesini seyretmeyi çok ilginç buluyordu. İyi, sağlam bir beden ve de sağlıklı, zorluklara ve yoksunluklara katlanmaya yatkın. Böyle bir gövdeyle donanmış kişinin, yatakta dinlenmek için ihtiyaç duyduğundan daha uzun süre kalması ağır bir günah olurdu. Yük arabası çeken birinde bile bundan daha sağlıklı, daha sağlam eklemler yoktur. Joseph giyinmeye başladı.

Bu işi çok ağırdan alıyordu. Daha vakit vardı nasıl olsa ve birkaç dakika o kadar da önemli değildi. Gerçi Joseph'in de daha önce esaslı bir biçimde öğrenme fırsatı bulduğu gibi Tobler, bu noktada farklı bir görüşe sahipti, ama bugün Tobler'in kendisi de pazartesilemekteydi. Pa-

zartesilemek, yatakta her zamankinden daha uzun süre yan gelip yatmak, haftanın diğer günlerine oranla kendini biraz daha fazla salmak ve şımartmak anlamına geliyordu ve özellikle Tobler tam da bu pazartesi zımbırtılarının ustasıydı; bugün saat on buçuktan önce teknik sorunlar ve çözümler dairesinde zaten görünmezdi.

Bu sabah Joseph'in saçları taranmaya ve fırçalanmaya karşı olağanüstü bir direnç geliştirmiş gibi görünüyordu. Diş fırçası geçmiş zamanları hatırlatıyordu. Elini yıkamak için aldığı sabun kaydı ve yatağın altına uçtu ve en uzak köşeden çekilip çıkarılması gerekti. Gömleğinin yakası çok yüksek ve çok dardı, oysa daha bir gün önce üzerine mükemmelen oturmuştu. Ne hayret verici şeyler. Ve tüm bunlar ne kadar usandırıcıydı.

Başka bir yerde ve başka bir zamanda tüm bunlar ona şirin, öğretici, hoş, zarif, eğlenceli, hatta büyüleyici gelebilirdi belki. Joseph, yeni bir kravat ya da kalıplı bir İngiliz şapkası satın almanın kendisini çılgına çevirebildiği bazı zamanları hatırlıyordu. Daha altı ay önce başından böyle bir şapka hikâyesi geçmişti. Bu, daha "üst" tabakadan beyefendilerin giydiği türden, fazla yüksek olmayan, gayet iyi, normal bir şapkaydı. Ancak Joseph şapkaya bir türlü güvenemiyordu. Şapkayı, aynanın önünde, başına bin kere oturttuktan sonra en nihayet masaya bırakmıştı. Daha sonra bu sevimli canavardan üç adım uzaklaşmış ve onu, tıpkı düşmanı gözleyen bir ileri karakol gibi izlemişti. Şapkanın görünen hiçbir kusuru yoktu. Bunun üzerine şapkayı çengele asmıştı; şapka orada da oldukça masum görünüyordu. Onu tekrar başında denedi, dehşet vericiydi! Şapka, Joseph'i baştan ayağa iki parçaya bölmek istermiş gibi görünüyordu. Joseph kişiliğinin bulanıklaştığı, aşındığı, ikiye bölündüğü hissine kapılmıştı. Sokağa çıkmıştı: Aşağılık bir ayyaş gibi yalpalıyor, kendini kayıp hissediyordu. Bir kafeter-

yaya girmiş, şapkayı çıkarmış ve kurtulmuştu! – Evet, şapkanın hikâyesi böyleydi. Joseph'in hayatında ayrıca yaka hikâyeleri, palto hikâyeleri ve ayakkabı hikâyeleri de vardı.

Merdivenlerden inerek kahvaltı etmek üzere oturma odasına geçti. Azgın gibi, neredeyse yakışıksız bir tavırla yiyordu. Masada başka kimse yoktu gerçi ama ne olursa olsun! Özellikle de yalnızken masadaki görgü kurallarını göz ardı etmemek gerekirdi. Hem bunca iştah nereden geliyordu? Pazartesi olduğu için miydi? Hayır, Joseph'in karakteri zayıftı; bütün mesele buydu. Ekmek keserken çocukça bir sevinç duyuyordu, oysa bu Tobler'in ekmeğiydi, Joseph'in değil ve sonra kaşığını daldırıp fırınlanmış patatesleri tabağına doldururken de büyük bir keyif aldı; ama bu patatesler de Tobler'den başkasının değildi. Açlığının gerektirdiğinden biraz daha fazla yemeyi şaşılacak ölçüde güzel buldu; hem bunun kime zararı vardı? Yemeğini bitirdiğinde işinin başına gidebilirdi aslında ama insan olduğu yere mıhlanıp kalmışsa, yemek masasının başından ayrılmayı beceremiyorsa elden ne gelirdi? O sırada Pauline girdi içeriye ve nahoş görüntüsüyle Joseph'i kaçırdı.

Büroda! Önce aşağı yukarı biraz yürümeliydi; sonuçta bu da işin raconuydu; çalışmaya hazırlanan kişi, işe böyle başlardı. Joseph bir işe başlamadan önce biraz soluklanan ve ancak işi bitirdikten sonra, daha doğrusu yarım yamalak bitirdikten sonra enerji kazanan, yani değersiz zevklerden birinin başına çökecek enerjiyi bulan insanlardan biri miydi? Ona çalışma düşüncesini daima alabildiğine tatlı gösteren malum purolardan birini yavaş yavaş yaktı ve tütünsevenler kulübünün bir üyesi gibi tüttürmeye başladı.

Ve ardından bir kere daha yazı masasının başına oturdu ve bir işe yaradığını göstermeye başladı.

Saat ona doğru Tobler göründü; Joseph'in derhal fark ettiği gibi, pek neşeliydi. Dolayısıyla, "Günaydın, Herr Tobler," derken sesine bir parça hafiflik katması ve puroyu yeniden yakması hoş görülebilirdi. Gerçekten de amiri ve firmanın patronu olan kişiden olağanüstü bir neşe yayılıyordu. Tobler bir gece önce şişeleri kahramanca devirmiş gibi görünüyordu. Her hareketiyle şunları söyler gibiydi: "Pekâlâ, nerede tökezlediğimizi biliyorum artık. Şu andan itibaren işlerimin gidişatı yeni bir dönemece girecek."

Çok arkadaşça bir tavırla, Joseph'in pazar keyfinin ne yönde geliştiğine dair sorular sordu ve Joseph ona vaktini nerede geçirdiğini söylediğinde hayretle bağırdı:

"Ah, öyle mi? Şehirdeydiniz demek? Peki uzun bir ayrılığın ardından orayı nasıl buldunuz bakalım? Hiç fena değil, öyle değil mi? Evet, şehirlerin sunabileceği bir sürü şey var şüphesiz ama insan sonuçta eve döndüğüne de memnun oluyor. Haklı mıyım, yoksa değil miyim? Ama söylemek isterim ki, yani daha önce de belirttiğim gibi, kusura bakmayın, ha ha, üzerinizdeki kıyafetler artık pek de iyi bir durumda değil. Bugün bir ara karımın yanına gidin de, size hâlâ yeni gibi görünen takım elbiselerimden birini versin. Ona gri takımı istediğinizi söyleyin sadece; hangisi olduğunu anlar o. Çekinmenize hiç gerek yok; ben o takımı artık giymiyorum zaten. Ve Tobler Villası'nda sizin üzerinize mükemmelen oturacak birkaç renkli gömlek ve onlara uygun göğüslük ve kolluklar da mutlaka bulunur. Siz de öyle düşünmüyor musunuz?"

"Tüm bunlara hiç ihtiyacım yok," dedi Joseph.

"Neden yokmuş bakalım? Ne kadar acilen ihtiyacınız olduğunu pekâlâ kendiniz de görüyorsunuz. Size bir şey veriyorsam itiraz etmeyin. Alın sadece, olsun bitsin."

Tobler kızmıştı. Birden aklına başka bir şey geldi.

Numune olarak yaptırdığı Atıcılık-Otomatı'nın mekanizması altında duran bir iskemleye oturdu ve yarım dakika geçmeden şöyle dedi: "Ne düşündüğünüzü çok iyi biliyorum, Marti. Maaşınızı hâlâ alamadınız ve muhtemelen hiç maaş alamayacağınızı düşünüyorsunuz. Biraz sabredin. Şu anda sabretmek zorunda olan başka insanlar da var. Ayrıca bu yüzden ortalıkta somurtkan bir ifadeyle dolaşmaya gerek görmeyeceğinizi umarım. Böyle bir şeye etrafımda kesinlikle tahammül göstermem. Sizin yediğiniz kadar iyi yemekler yiyen, bu tepede soluduğunuz kadar iyi bir havayı ciğerlerine çeken birinin, şikâyet edecek noktaya varana kadar daha epeyce yol gitmesi gerekir. Yaşıyorsunuz işte! Sizi şehirde işe aldığım zaman ne durumda olduğunuzu da hiç aklınızdan çıkarmayın sakın. Bir prens gibi görünüyorsunuz. Bana bunun için biraz da olsa şükran duymak zorundasınız."

Joseph karşılık verdi (ve böyle küstahlık edecek cüreti nereden bulduğuna sonradan kendisi de akıl erdiremedi):

"Dediğiniz gibi olsun, Herr Tobler! Ama emrinizde çalıştırdığınız insanın şu kadarını söylemesine de izin verin ki, iyi yemeklerin, muhteşem havanın ve üzerinde yattığım yatak ve yastıkların durmadan hatırlatılması beni son derecede utandırıyor. Böyle sözler insana havayı, uykuyu ve yemeği neredeyse toptan zehir edebilir. Yanınızdaki misafirliğimi ve tabii buna bağlı olarak yararlandığım hizmetleri sürekli başıma kakmanızı gerektiren ne gibi haklı nedenleriniz olduğunu düşünüyorsunuz? Ben bir dilenci ya da amele miyim? Lütfen sakin olunuz, Herr Tobler. Lütfen, burada olay çıkarmıyorum ben, sadece birbirimizi karşılıklı anlamamız gerektiğine inandığım için bazı şeyleri açıklamaya çalışıyorum. Üç noktanın altını çizmek isterim. Birincisi bana 'sunduğunuz' her şey için size minnettarım; ikincisi bunu siz de

çok iyi biliyorsunuz, çünkü bugüne kadarki davranışlarıma bakarak bunu anlama fırsatını buldunuz ve üçüncüsü de, ben burada bir iş görüyorum; bu sonuncu noktanın kanıtı, benim vicdanımın da, sizin aklınızın da hâlâ burada çalışıyor olmamın önünde bir engel oluşturmadığı keyfiyetidir. Büyük bir yardımseverlik örneği sergileyerek bana armağan etmek istediğiniz giysilere gelince şu anda bu konuyu yeniden düşündüm: Bu armağanı, ona yakışan bir şükran duygusuyla kabul ediyorum; samimiyetle itiraf etmem gerekirse bu çamaşırlara ve giysilere ihtiyacım olabilir. Bu konuşmamın üslubunu affetmelisiniz, aksi halde – beni bu evden atmanız gerekecek. Bu dil ve bu üslup gerekliydi, çünkü yeri geldiğinde –nasıl söylesem– kabalıklara karşı kendimi savunabileceğimi, size göstermek için samimi bir ihtiyaç hissettim."

"Vay canına, bak sen şu işe! Bu ağızları da nereden öğrendiniz? Baştan aşağıya saçmalık bunlar. Siz aklınızı mı kaçırdınız yoksa, Joseph Marti?"

Tobler böyle bir durumda yapılacak en makul işin yüksek sesle bir kahkaha atmak olduğunu düşündü. Ama hemen ardından alnı kırıştı:

"Kahretsin, öyleyse gerçekten bir işe yaradığınızı gösterin bari. Şimdiye kadar pek bir şey göremedim ben. Güçlü bir çeneye sahip olmak kayda değer bir başarı sayılmaz, anladınız mı? Cevaplanmayı bekleyen mektuplar nerede?"

Joseph süklüm püklüm karşılık verdi: "Burada!" Şimdi yeniden tüm cesaretini kaybetmişti. Mektuplar yanlış yerde duruyordu. Tobler koca mektup sepetini kaptığı gibi, öfkeyle yere fırlatarak bağırdı:

"Bir de hâlâ tutmuş, diklenmeye çalışıyor! Siz bu kadar hassas olacağınıza, biraz daha dikkat etseniz iyi olur. – Yazın şunları!"

Ve aşağıdaki şu satırları dikte etti:

Frauenberg'den Herr Martin Grünen'e,

Bana Reklam-Saati'min gerçekleştirilmesi için daha önce vermiş olduğunuz beş bin marklık borcu, önümüzdeki ayın biri itibarıyla geri çekeceğinizi bildiren mektubunuzu aldım ve cevaben –Hepsini yazdınız mı?– şu aşağıdaki noktalara dikkatinizi çekmek isterim:

1. Halihazırdaki mali durumum, söz konusu borç tutarını tarafınıza belirtilen tarihte ödememi kesin surette imkânsız kılmaktadır; 2. borcun böyle beklenmedik ölçüde kısa bir süre içinde geri ödenmesi konusunda diretmenize imkân veren yasal haklara sahip olduğunuza inanıyorsanız, ağır bir yanılgı içinde bulunduğunuzu belirtmeliyim, zira 3. borç anlaşmamız sırasında, hatırlayabildiğim kadarıyla ve gerekirse hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlayabileceğim gibi, –Takip edebiliyor musunuz?– borç tutarının, ancak Reklam-Saati belirli bir kâr hedefine ulaştıktan sonra geri ödeneceği konusunda bir mutabakat sağlanmıştı. 4. Bu mutabakat halen geçerlidir. 5. Tarafıma verilmiş olan borç ile Reklam-Saati'ne yönelik somut girişim arasındaki bağlantı koparılamaz, keza borcun ödenmesi, girişimin başarısından ayrı ele alınamaz. 6. İçinde bulunduğumuz gibi bir durumda böylesine kısa vadeli bir ödeme talebinin meşruiyeti tartışılabilir. Temel konu, borç olarak verilmiş paranın yukarıda belirtilen girişime yatırıldığı ve söz konusu yatırımın taşıdığı risklere açık olduğudur. – Saygıdeğer Beyefendi, size kendi konumumu açıklamış bulunduğum şu noktada, meseleyi bir kere daha ciddiyetle gözden geçireceğinizi umuyorum. İçinde bulunduğum müşkül durumu dikkate almanızı rica ediyorum, zira uçuruma yuvarlanma tehdidine karşı, sahip olduğu tüm imkânlarla mücadele veren ve direnen bir işadamını mahvetmeye vicdanınızın elvermeyeceğine inanıyorum. Eğer paranızı geri almak istiyorsanız, beni sıkıştırmayın. Reklam-Saati'nin değeri anlaşılacaktır! Sizi ikna etmiş olduğumu umuyor ve saygılarımı sunuyorum. –

"Verin şunu bana!" Ve Tobler mektuba bakarken göründüğü kadarıyla aklı başka yerlerde, bir dakika boyunca dalıp gittikten sonra imzasını attı.

Bu arada Yardımcı da kendi düşüncelerine dalmıştı. Düşünüyordu: "Bu Herr Tobler böyle işte. Önce kibirli ve tehditkâr tavırlar takınıyor, sonra birdenbire siniyor ve dikkate almasını rica ediyor vs. Herr Grünen'in vicdanı elvermeyecekmiş, Tobler'e bakılırsa. Peki ama elverirse ne olacak? Önce tumturaklı laflar ediliyor, ardından manalı, derken önemli, sonra kendini beğenmiş, sonra müstehzi, derken birdenbire ürkek, ardından öfkeli, sonra yalvaran, sonra ansızın kaba bir üsluba geçiliyor ve nihayet azametli bir tavırla kabararak son bir girişimde bulunuluyor: Saat'in değeri anlaşılacaktır! Buna kim kefil oluyor? Hah, şu Frauenberg'li Grünen gibi açıkgöz bir tefeci, bu ağlamaklı mektubu okuduğunda alaycı bir ifadeyle sırıtacaktır." –

Bu mektubun üslubunu pek de doğru bulmadığını patronuna kısık sesle söylemeye yeltendi. Barut fıçısına düşen bir kıvılcım oldu bu.

Tobler ansızın yerinden fırladı: Böyle ahmakça laflar gevelemek Joseph'in görevi değildi. Eğer bir yorumda bulunması gerekiyorsa, o zaman ağzını açmak için, iş bittikten sonra yarım saat beklememeliydi ve ayrıca yorumlarının biraz önce ağzından çıkan zırvalıklara benzememesine de dikkat etmeliydi.

"Zırvalık!" diye haykırdı Tobler, şapkasını kaptı ve çekip gitti.

Joseph teksir makinesinde mektubun bir kopyasını çıkardı, katladı, üzerine daha önceden adres yazılmış bir zarfa koydu, zarfı kapadı ve bir pul yapıştırdı.

Birkaç yüz adet el ilanı matbaadan gelmişti. Joseph, ilanları, dünyanın dört bir köşesine gönderilmek üzere, zarfların boyutlarına uyacak şekilde titizlikle katlamaya

başladı. Yine Tobler'in icadı olan küçük bir buhar aygıtının sevimli matbaa harfleriyle basılmış fiyat listesini ve ayrıntılı tarifini içeren ilan, klişe baskı desenlerle bezenmişti. Bu broşür sayesinde öncelikle Bärenswil çevresindeki ve giderek tüm ülke sathındaki çok sayıda fabrika ve imalathaneye bu buhar haznesinin reklamı yapılacaktı; bu yolla tatlı bir kâr elde edilmesi hedefleniyordu.

Yardımcı öğleye kadar bu kâğıtları katlamakla uğraştı –bu işte adeta şenlikli ve düşünmeyi uyarıcı bir yan buluyordu– ve ardından öğle yemeğine gitti. Yemek sırasında, sevimli ağzını kapalı tutmayı beceremeyen Dora dışında konuşan olmadı. Oğlanlar yaramazlıklarını sergilediler. Frau Tobler, gençlik içindeki bu yaygın başıboşluğun nedeni olarak gördüğü uzun okul tatillerinden şikâyet ederek okulların yakında yeniden açılacak olmasından duyduğu büyük mutluluğu dile getirdi; çok şükür ki, pek yakında bu haylazlar için yeni bir dönem başlayacaktı. Belki o zaman öğretmenin otoritesi ve kızılcık sopası, annelerinin beceremediğini başarır, oğullarına uslu ve saygılı davranmayı öğretirdi. Sonbaharın yaklaşmasına çok seviniyordu. Bu küçük haydutlar, uzun, güzel yaz günleri boyunca, can sıkıntısından edepsizliklerini ve saçmalıklarını nerede sergileyeceklerini şaşırıyorlardı.

"Sonbahar" sözcüğü Joseph'in içine işledi. "Güzel sonbahar!" diye düşündü. Kısa bir süre sonra yemeğini bitirmişti; ayağa kalktı ve Frau Tobler'e posta pulu almak için parası olmadığını söyledi. Bundan rahatsız olmuş gibi görünen Frau Tobler, artık bu işlerin de kendi üzerine kaldığını söyledi, iç geçirdi ve yüzünü asarak Yardımcı'nın istediği parayı uzattı; bununla birlikte gururu da okşanmıştı biraz. Demek pul parası istemek ve almak için ona, Frau Tobler'e, başvurmak zorunda kalıyorlardı. Diğer taraftan Joseph ise biraz incinmiş gibi bir tavır takınmıştı.

Sonuçta o bir erkeğin yanında çalışıyordu; bir kadının yardımcısı değildi. İki marklık pul parasını bir eksik etekten dilenmek zorunda kalması ne kadar rahatsız ediciydi. Frau Tobler onun bu yakışıksız öfkesini gördü ve Joseph'i küçümser bakışlarla süzmekle yetindi.

Joseph postaneye gitmek üzere yola koyuldu. Bahçede bir sürü işçi ve yamak, küreklerle toprağı kazarak koca bir tepe halinde yığmakla meşguldü. Toprak ıslaktı; kısa bir süre önce yağmur yağmıştı.

"Şimdi de yer altında bir peri mağarası, her şeyin üstüne tüy diker gibi. Bu Tobler'in aklından neler geçiyor? diye homurdandı Joseph ve anayola vardı. Yakınlardaki Rose Meyhanesi'nin açık kapısından dışarıya keskin bir alkol kokusu yayılıyordu. Burası, Wirsich'in biriktirdiği haftalıklarını ve maaşlarını içkiye yatırdığı yerdi. Buradan çıkıp varlığının daha iyi kısmını Rose'deki bir masanın altında yatarken bırakarak karşıdaki "diğer dünya"ya doğru yalpalaya yalpalaya yürümüştü. Yardımcı köye vardığında, kısa süreden beri edindiği bir alışkanlığa uyarak Segelschiff Lokantası'na girdi, peki oradaki yuvarlak müdavim masasında kim oturuyordu? Tobler!

İşte yine karşılaşmışlardı ikisi, efendi ve uşağı; hem de nerede? Meyhanede!

Şüphesiz öfkeli bir insanın göğsünde yanan alevi söndürmek ve soğutmak için hızlıca bir kadeh devirmesi alışılmış bir şeydi ve daha biraz önce pul parası için "dilenmek" zorunda kalmış ve bu nedenle epeyce keyfi kaçmış bir emir kulunun susuzluğu da aynı ölçüde doğal sayılırdı. Bu sıkıntı bir "tek" atarak dağıtılabilirdi. Şüphesiz yapılabilirdi bu –yapılmalıydı da hatta–, ama Segelschiff'te içmeye niyetlenirken birdenbire yakalanmış olmak her ikisine de bir an için garip geldi ve birbirlerini kısa bir süre manidar bakışlarla süzdüler.

"Ah, siz de susadınız demek," dedi Herr Tobler, içe-

riye yeni girmiş olana; sesi dostça ama ciddiydi. Öteki karşılık verdi:

"Evet! Bu da lazım."

Herr Tobler gelen ve giden trenleri Segelschiff'te beklerdi daima, şimdi de "sadece bineceği treni bekliyordu." Lokanta tren istasyonunun hemen bitişiğindeydi. Ama Tobler binmeye niyetlendiği trenleri durmadan kaçırırdı; insan meyhaneci olsaydı, onun trenleri neredeyse kasten kaçırdığını bile düşünebilirdi. Böyle durumlarda homurdanmayı bir alışkanlık haline getirmişti: "Şu salak tren yine burnumun ucundan geçip gitti."

Joseph içkisini bitirip kalktı. Patronu, meyhanedeki diğer müşterilerin de duyabileceği kadar yüksek sesle bağırdı arkasından: "Şu saatçi ustasına yazın, – sahi neydi adı? – Utzwil-Stäfen hattındaki saatlerin montajına hiç vakit kaybetmeden başlasın. Mektup hemen bugün verilmeli postaya. Gerisini siz halledersiniz artık."

İçinden "geveze" sıfatını yakıştırdığı müdürünün davranışı Joseph'i biraz utandırmıştı; başını salladı ve kapıyı telaşla açıp kendini dışarıya attı.

Ciltçiye ve kırtasiye dükkânına uğradı ve "deftere yazdırarak", büroda ve çizim masasında ihtiyaç duydukları pek çok malzemenin siparişini verdi.

Ne tatlı bir hesap defteriydi bu böyle; içine ne istenirse yazdırılabiliyordu. İnsan malları alıyor ve defter durmadan kabarıyordu.

Kırtasiye dükkânının sahibi, ödemenin ne zaman yapılacağını ve borcun belirli bir miktarını alıp alamayacağını sormaya yeltendi.

"Ah, birkaç gün içinde," diye karşılık verdi Joseph buna. "Çok doğru hareket ediyorum," diye düşündü, "sesine önemsemeyen bir vurgu katmalısın, o zaman kesinlikle büyük bir güven duyarlar. Meseleyi ciddiye almazsan, ciddiye alınması gereken bir durum yokmuş gibi

görünür. Adamın sorusunu önemseseydim, asıl o zaman şüphelenir ve hemen yarın sabah elinde faturalarla büroda biterdi. Alttan alta uç veren kuşkuları patronumdan uzakta tutmayı sürdürerek ona hizmet ediyorum."

Joseph aklından bunları geçirirken bir yandan da sözümona büyük bir ilgiyle bir dizi manzara kartpostalını gözden geçiriyordu. Nihayet dükkândan çıkarken içtenlikle gülümsedi ve tebessümüne dükkân sahibi tarafından da aynı sıcaklıkla cevap aldı.

Eve döndüğünde, yeniden broşürleri katlama işine gömüldü. Her bir broşür için elleriyle dört aşamalı bir hareket yapıyordu. Çalışırken bir yandan da hayaller kuruyordu. Bu iş insanı tatlı tatlı hülyalara dalmaya itiyordu adeta. Arada sırada purodan sarhoş edici bir nefes çekiyordu. Yazı masasının ve büro penceresinin hemen önündeki bankta Frau Tobler oturmuş dikiş dikiyor ve sevgili Doracığıyla bülbül gibi şakıyarak konuşuyordu.

"Bu kızın nesini beğeniyorlar!" diye düşündü Joseph.

"Bütün bu ilanları gönderecek misiniz?" diye sordu Frau Tobler. Ve hemen ekledi: "Bu arada kahve içme vakti geldi. Gelin haydi. Kahve masada bekliyor."

Yardımcı, kameriyede ufak bir şeyler atıştırırken kadının gösterdiği içten tavırlar karşısında, Frau Tobler'e çok küstahça davrandığı için pişmanlık duyduğunu söylemek zorunda hissetti kendini.

Ne söylemek istiyordu? Frau Tobler anlamamıştı.

"İşte şu Wirsich yüzünden!"

Frau Tobler o meseleyi çoktan unuttuğunu söyledi. Öyle konularda hafızası pek de güçlü değildi. Tanrı'ya şükür! Bunda o kadar da büyütülecek bir şey yoktu. Hiç önemli değildi. Ama Joseph'in onu kırdığı için üzüldüğünü itiraf etmesi kendisini sevindirmişti. Ama gönlünü ferah tutmalıydı Joseph ve kocasının işiyle ilgili her konuda elinden gelen tüm çabayı göstermeliydi, önemli olan buy-

du. Ah, Tobler'e yardım edebilmek için, bazen, özellikle de şu son zamanlarda, işten anlayan bir insan olmayı nasıl da arzu ediyordu. Buradan taşınmak, çok ısındığı bu evi terk etmek zo-run-da kalacağını düşündükçe...

Frau Tobler'in gözleri doldu.

"Elimden gelen gayreti göstereceğim!" Joseph adeta haykırmıştı.

"Umudunuzu hemen kaybetmemelisiniz."

Frau Tobler umudunu kaybetmemişti zaten. Bu kaygı verici şeyler karşısında soğukkanlılığını yeterince koruyordu. Dün Tobler, içinde bulunduğu bütün bu zor durumu fazlasıyla hafife aldığı için acı ve ona göre haksız, sitemlerde bulunmuştu; Frau Tobler bu sitemleri sessizlikle geçiştirmeyi uygun görmüştü. Böyle bir durumda zayıf ve tecrübesiz bir kadının elinden ne gelirdi ki? Yani bütün gün sızlanması ve ortalıkta bedbin bir ifadeyle gezmesi mi gerekiyordu? Hem bunun ne faydası olacaktı? Biraz olsun mantıklı düşünebilen bir kadının aklına bile gelmezdi böyle şeyler, üstelik kendisine de hiç yakıştıramazdı; yakışıksızdan öte, tehlikeli bulurdu bunu. Aksine, Frau Tobler daima iyimserliğini koruyor ve kendini bu tavrından ötürü içten içe takdir ediyordu. Evet, takdir ediyordu; bu koca dünyada onun bu gücünü takdirle karşılayan tek bir varlık olmasa bile. – Üstelik kim olduğunu biliyor ve sırf bu nedenle bile, hayat karşısında gösterdiği neşeli ve ağırbaşlı cesaretin hemen kırılmasına müsaade etmemesi gerektiğine inanıyordu. Ayrıca kocasının şu sıralarda ne gibi zorluklar yaşadığını tabii ki hissediyordu.

Frau Tobler neşesini yeniden bulmuştu.

İri gözlerini Yardımcı'ya dikerek, "Ve size gelince Joseph," diye sürdürdü sözlerini, "sizin görevlerinizi ciddiyetle yerine getirdiğinizi biliyoı um zaten. Ve tek bir kişiden, bütün çözümleri bir çırpıda bulmasını ve olağanüstü başarılar kazanmasını bekleyemezsiniz. Ancak ba-

zen insana biraz kabaca çıkışlarda bulunuyorsunuz. Evet, öyle gerçekten!"

"Beni utandırıyorsunuz, ama bunu hak ettim," dedi Joseph.

İkisi de güldü.

"Tuhaf bir insansınız," dedi Frau Tobler, sohbeti bitirirken. Ayağa kalktı. Joseph onun peşinden koşarak Herr Tobler'in kendisine yeni armağan ettiği kıyafetleri ayırıp odasına gönderme inceliğini gösterip gösteremeyeceğini sordu; giysileri bir an önce üzerinde denemek istiyordu. Frau Tobler, onun ricasını olumlu karşılayarak söz konusu giysileri hemen dolaptan çıkaracağını söyledi.

Joseph yaklaşık bir saat sonra bahçeyi suluyordu. İnce, gümüşsü bir su şeridinin havayı yararak fışkırdığını görmek ve suyun ağaçların yapraklarına değerken çıkardığı şıpırtıyı dinlemek hoşuna gidiyordu. Toprağı kazan işçiler çok geçmeden küreklerini ve kazmalarını bir kenara bırakıp paydos ettiler. "Tuhaf bir insan," diye düşündü hortumla oyalanan Joseph ve ruhuna neredeyse bir kasvet çöktü: "Neden tuhaf bir insan oluyormuşum?" –

O akşam Doktor Specker ve karısı ziyarete geldiler; bir süre sonra Tobler de göründü, keyifsiz ve gönülsüzdü. Biraz önce keyifli bir akşam geçirmek üzere Segelschiff'te oturmaya niyetlenirken telefonla aranmış ve Villa'ya gelen ziyaretçilerden haberdar edilmişti.

"Yine gelmeleri şart mıydı?" demişti telefonda karısına, ama daveti iptal ettirmeyi başaramamış ve böylece evdeki iskambil oyunu uğruna, meyhanedeki *Jass* partisinden feragat etmişti, oysa bu onun zevkine göre fazla "çocukça" kaçıyordu. Gerçekten de *Jass* müptelaları arasındaki partiler çok daha ciddi ve erkeksi bir havada, özellikle de çok daha sessiz bir ortamda oynanıyordu ve Tobler, evdeki bu geveze ve masum kâğıt oyunlarını tam anlamıyla küçümser olmuştu.

Joseph affını istedi; başı ağrıyordu ve açık havada küçük bir yürüyüşe çıkmayı arzu ediyordu. Joseph'in mazeretlerini dinlerken, Tobler'in yüzünde beliren ifade, "Demek beni burada oturmaya zorlarlarken o görevden kaytaracak," der gibiydi.

Joseph "tabiat"a kaçtı. Mehtap tüm çevreyi yumuşak ve yaygın bir ışıkla aydınlatıyordu. Bir yerlerden şırıldayan bir su sesi geliyordu. Tanıdığı çayırlıkların arasından geçerek tepeden yukarıya doğru yürüdü. Yol kenarındaki iri taşlar, ay ışığında beyaz bir parıltı yayıyordu. Fundalık hışırtılar, çıtırtılar ve fısıltılarla doluydu. Her şey ıtırlı kokular saçan, hülyalı bir pus perdesi ardına gizlenmişti. Yakındaki ormanda bir kukumav kuşunun öttüğünü duydu. Çevreye dağılmış tek tük evler, ürkek bazı sesler, sağda solda ansızın yanan, ya geç saatlerde gezinen birinin elinde taşıdığı ya da yarı açık bir pencerenin ardından beliren dingin bazı ışıklar. O karanlıkta ne büyük bir sessizlik, görünmeyen ne büyük bir enginlik, bir uzaklık vardı! Joseph kendini tamamen duyularına bıraktı.

Birdenbire aklına yine "tuhaf bir insan" olduğu geldi. Ne vardı ki onda bu kadar tuhaf olan? Gece vakti ortalıkta yapayalnız dolaşmak – şüphesiz yeterince garipti bu; böyle bir zevke rahatlıkla tuhaf denilebilirdi. Peki ama başka? Hepsi bu muydu? Hayır, asıl mesele hayatıydı, bugüne kadar yaşadığı ve gelecekte de sürdüreceği daha şimdiden sezilen bütün bir hayatı tuhaftı ve Frau Tobler bunu söylerken çok haklıydı – Şu kadınlar insanın kalbini ve huyunu okumayı ne kadar iyi beceriyorlardı. Tek bir kelimeyle, hayretler içinde kalan insanın ruhuna işleyecek en doğru ve en isabetli kelamı etmek konusunda ne kadar yetenekliydiler. Tuhaf bir herif. Ama şaka yollu söylenmişti bu, öyle değil mi? –

Pek çok şeye kederlenerek eve döndü.

Bärenswil ya da Bärensweil ahalisi, iyi huylu ama aynı zamanda biraz da sinsi yaradılışlı veya belki de daha doğru bir ifadeyle, içten pazarlıklı insanlardan oluşur. Hepsi de kulağı kesik kişilerdir; kiminde daha az, kiminde daha çok olsa da, hepsinin gizli kapaklı bir yönü vardır ve bu nedenle de bir parça kurnaz ve düzenbaz gibi görünürler. Dürüst ve ahlaklı insanlardır ve hiç de gursuz sayılmazlar; yüzyıllardır medeni ve siyasi bakımdan özgür bir ortamda yaşamaya alışmışlardır. Ama dürüstlüğü, belirli bir kurnazlıkla ve dünyevi hesapçılıkla birleştirir ve çok görmüş geçirmiş bir izlenim vermeyi severler. Hepsi de içten gelen, doğal dobralıklarından biraz utanır ve kolayca aldatılabilecek dangalak bir eşek olmaktansa, "alçak bir köpek" olmayı tercih ederler. Bärenswil'lileri aldatmak hiç kolay değildir; bunu denemek isteyen olursa, dikkatle uyarılmalıdır. Onlara saygı gösterdiğiniz sürece, melek gibi kalpleri vardır; sağlam bir onur duygusuna sahiptirler, çünkü yüzyıllardır... vesaire. Ama duyguları dışa vurmanın her türlüsünden olduğu gibi, iyi kalpliliklerinden de utanırlar. Başka insanların ve milletlerin kana kana güldükleri yerde, onlar dişlerini gıcırdatarak gülerler; sohbet ederlerken serbestçe konuşmaktansa kulak kesilirler; susmaktan hoşlanırlar ama bazen de sanki dünyaya bir batakhane ağzıyla doğmuş gerçek birer gemici gibi böbürlenmeye başlarlar. Sonra yeniden suskunluğa gömülür ve haftalarca ağızlarını açmazlar. Genelde kendilerini çok iyi tanırlar; güçlü ve zayıf yanlarının neler olduğunu bilerek hareket ederler ve noksanlarını, daima güçlü özellikleriymiş gibi göstermeye eğilimlidirler, zira ne kadar becerikli olduklarını kimsenin bilmesini istemezler. Bu sayede ticarette işleri çok daha tıkırında gider. Komşu yörelerde kaba saba birer hödük oldukları söylenir, çok da nedensiz değildir bu; çünkü aralarından böyle yontulmamış odunlar da çıkar tek tük

ama Bärenswil'liler bu birkaç istisna yüzünden bir sürü küstah ve haksız laf işitmek zorunda kalırlar. Canlı bir hayal güçleri vardır ve bu gücü kullanmaya heveslidirler; içlerindeki zevksizler bu yüzden gereğinden ve yeterinden fazla böbürlenir ve tüm âlemde kötü bir nam salmışlardır. Tüm bunların ötesinde de, Herr Tobler, ayaklarını yere sağlam basan ve dengeli insanlardır bunlar, sanki mütevazı; ama sağlam işler yapmak ve dolayısıyla da başarılı olmak için yaratılmışlardır. Oturdukları evler, tıpkı kendileri gibi temizdir; sokakları biraz tümseklidir, tıpkı kendileri gibi ve köylerindeki yolları aydınlatan elektrikli fenerler kullanışlıdır, yine tıpkı kendileri gibi. İşte Herr Tobler tam da böyle insanların arasına düşmüştü.

Sayın Mühendis Tobler!

Zaman görünmez adımlarla ilerliyordu. Mevsimler Bärenswil yöresinde de durduğu yerde durmuyor, tersine doğal olarak başka yerlerdeki mevsimlerin yaptığını yapıyor, yani belki de zamanın durduğunu görmeyi tercih eden Herr Tobler'e rağmen değişiyordu. İşleri yolunda gitmeyen Herr Tobler gibi bir adam, sakin ve kararlı adımlarla ileriye doğru yürüyen her şeye farkında olmadan düşman kesilir. Böyle bir adam için günler ve haftalar ya çok kısadır ya da çok uzun; çok kısadır, çünkü kriz ânının yaklaşmakta olduğunu görür; çok uzundur, çünkü işlerin aksayan gidişatına bakmaktan canı sıkılır. Zaman hızlı geçer gibi göründüğünde Tobler, günlerdir dişe dokunur hiçbir iş yapılmadığını söyleyerek homurdanıyordu ve eğer zaman sözümona yavaş ve rahat akıyorsa bu sefer de etrafındaki şeyleri daha fazla görmek zorunda kalmamak için, çok uzak gelecekteki bir zamana taşınmak istiyordu.

Sonbahar kendini hissettirmeye başlamıştı; her şey yavaşlıyor, bir yerlerde bir şeyler durma noktasına geli-

yordu; bazen tabiat, sanki gözlerini ovuşturur gibi görünüyordu. Rüzgârlar, şimdiye kadar estiğinden farklı esiyordu, en azından insana çoğu zaman öyle geliyordu; gölgeler pencerelerin önünden koşturarak geçiyordu ve güneş de şimdi başka bir güneş olmuştu. Eğer dışarıda ılık bir hava varsa o zaman bazı insanlar, yani gerçek Bärenswil'liler, "Şu işe bak," diyorlardı, "hava ne kadar ılık hâlâ." Bu ılık havaya şükrediyorlardı, çünkü daha bir gün önce, evlerinin kapısında dikilip şunları söylemiş oluyorlardı: "Aman Tanrım, gök gürlemeye başladı bile!"

Ara sıra gökyüzünün o güzel, açık alnı bulanıyor, hatta öfkeyle kırışıp kararıyordu. O zaman tüm tepe ve göl çevresi gri, ıslak örtülere bürünüyordu. Yağmur ağaçları dövüyordu; ama eğer tesadüfen Tobler'in evinde çalışan biriyseniz, bu sizin postaneye koşturmanıza engel olmuyordu. Mevsimler arasındaki bu güzel, yumuşak geçişlerden Herr Martin Grünen de pek fazla etkilenmiş gibi görünmüyordu, aksi halde Tobler'in ödeme yapmamak için ileri sürdüğü hiçbir gerekçenin kendisini ilgilendirmediğini ve borcun derhal kapatılması konusunda ısrar ettiğini yazmış olamazdı.

Ve ardından güzel havalar yeniden geldiğinde bu, insanı nasıl mutlu ediyordu. Uç renk doğadaki her şeye hâkim oluyordu; bir beyaz, bir mavi ve bir altın sarısı, sis, güneş ve gökyüzünün mavisi; çok ama çok zarif, hatta soylu üç renk. O zaman yemekler yeniden bahçeye taşınmaya başlıyordu; parmaklıklara öylece yaslanıyor ve böyle bir şeyi eskiden de bir yerlerde görmüş olabileceğinizi düşünüyordunuz; gençliğinizde belki. Isı ve renk bir bütün olmuştu. Evet, diyordunuz, böyle renkler böyle bir sıcaklık yayar! Yöre gülümsüyor gibiydi; gökyüzü sanki kendi görüntüsünden mutlu oluyor, adeta bu toprak ve göl tebessümünün güzel kokusunu, içeriğini ve sevimli anlamını taşıyordu. Her şey nasıl sere serpe uza-

nıyor ve sessizlik içinde parlıyordu öyle. Gölün yüzeyine baktığınızda, size içten, latif sözler söylendiğini hissediyordunuz ve bunun için bir yardımcı olmanız bile gerekmiyordu. Gözlerinizi sararmaya başlayan ağaçların dünyasına çevirdiğinizde, içinizde usuldan bir hüzün uyanıyordu. Eve baktığınızda, mutfak penceresinin önünde halıları fırçalamakta olan zorba Pauline'yi görseniz bile, içinizden gülmek geliyordu. Dünya müzikle dolmuştu sanki. Ağaçların tepeleri üzerinden görünen Alpler'in göz kamaştıran-uçucu-beyaz silueti, sanki uzaklarda sönen ezgiler gibiydi. Bakıyor ve ansızın tüm bu gördüklerinizin gerçekdışı olduğu hissine kapılıyordunuz. Sonra yine değişiyordu her şey. Başka manzaralar, başka duygular! Sanki yöre de hissedebiliyor ve yörenin duyguları da değişiyordu. Hissedilenler, her defasında tüm çevreye hâkim olan mavinin içinde kayboluyordu. Evet, her şey maviye boyanmış ve mavi bir hale kuşanmıştı. Ve buna şu tazelik, daima usul, serin bir hareket içinde olan ağaçların şu hışırtısı ekleniyordu. İnsan böyle bir ortamda çalışabiliyor, bir işe yaradığını gösterebiliyor muydu? Evet, çamaşır ipini geriyor ve bodrumdan bir sepet dolusu ıslak çamaşırı yeryüzünün altın sarısı-mavi ışığına çıkaran çamaşırcı kadına yardım ediyordunuz. Bu tür bir faaliyet, sanki perdahlanıp cilalanmış gibi, her köşesi renkler ve tınılarla parıldayan böylesine güzel bir güne yakışıyordu. Ve insanın sadece yataktan kalktığı, pencereden dışarıya uzandığı böyle bir dizi gün oluyordu ve her defasında durmadan aynı şeyi tekrarlamaktan usanmıyordunuz: Ne muhteşem!

Evet, yaz ülkesi yerini güz ülkesine bırakmıştı.

Ama Tobler'in işleri yeni bir dönemece girmemiş; gidişatta hiçbir değişim, hatta çizginin dışına taşan bir sapma bile gerçekleşmemişti. Kaygılar ve hayal kırıklıkları, tıpkı yorgun düşmüş ama disipline alışkın askerler

gibi uygun adım ilerliyor, yoldan ayrılmaya yeltenmiyordu. Başarısızlıkları ve umutsuzlukları da aralarına katarak, yaklaşan noktaya dikilmiş gözlerle, ağır ama düzenli bir biçimde ilerleyen çok düzenli bir yürüyüş alayı oluşturmuşlardı.

Şimdi Tobler, sanki alımlı evini görmekten sitemle dolu bir acı hissediyormuş gibi, giderek artan bir sıklıkla iş seyahatlerine çıkıyordu. Üç ay boyunca tüm trenlerde geçerli olan bir abone kartı vardı ve sonuçta bu karta bir kere para yatırmış olduğuna göre, kullanması da gerekiyordu tabii. Yoksa bu işin mantıklı bir tarafı mı kalırdı? Yolculuk ona başlı başına bir keyif veriyor gibiydi. O bunun için yaratılmış bir adamdı. Segelschiff'te treni beklemek; muhtemelen ilk girişiminde treni kaçırmak; ardından koltuğunun altında mühim bir iş dosyasıyla, bir sonraki trene binmek; sonra dere tepe demeden yol almak; diğer yolcularla sohbetler koyultmak; içlerinden bazılarına bir puro ya da sigarillo sunmak; nihayet yabancı bir yörede trenden inmek; neşeli, hayat dolu insanlarla vakit geçirmek; seçkin lokantalarda gece yarılarına kadar görüşmeler yapmak vesaire... Tüm bunlar tam Tobler'e göreydi; ona ve karakterine uygundu; onu değersiz düşüncelerden uzaklaştırıyor, yeniden biraz olsun kendisi gibi hissetmesine yardımcı oluyordu; üzerine mükemmel oturan takım elbisesi gibiydi.

"Rızkını sağlaması" gereken bir yardımcısı varken evde oturmasının ne anlamı vardı? Çok aptalca olurdu bu. Sahip olduğu azıcık girişimci ruhunu, oturarak büsbütün köreltirdi. O zaman da "dükkâna kilit vurması" kaçınılmaz olurdu. Evde oturacak ve Bärenswil'li birtakım suratların alaycı bakışlarını üzerine dikmesine izin mi verecekti? Bir bu eksikti. Hayır, buna katlanmaktansa, kafasına hemen bir kurşun sıkmayı tercih ederdi. Böylesi daha iyi olurdu.

Ve dolayısıyla seyahatlerine devam ediyordu.

Bu arada gündelik hayatın endişesi, evdeki camları usulca tıkırdatmaya; Tobler ailesinin ev hayatını rahatça görebilmek için perdeleri aralamaya; önünden geçenlere tedirginlik hissini hatırlatmak üzere kapının eşiğinde dikilmeye başlamıştı. Endişe, şimdi yaza göre biraz daha fazla ilgi görüyordu. Şimdilik orada duruyor ve pek ses çıkarmadan mıntıka denetimi yapıyordu. Varlığının arada sırada hissedilmesi ona yetiyordu; kibar ve ihtiyatlıydı. Bir kapı eşiği, bir pencere pervazı, çatının üstünde ya da yemek masasının altında minik bir köşe: Böyle yerler onu fazlasıyla memnun ediyor gibiydi. Kendini göstermek için hiçbir çaba harcamıyor, ancak arada bir soğuk nefesiyle Frau Tobler'in yüreğini hoplatıyordu; öyle ki Frau Tobler bazen gün ortasında telaşla arkasına dönüyor ve içinden, sanki orada biri varmış gibi, sormak geliyordu: "Kim o arkamda duran?" –

Teknik işlerden gelen birkaç kuruş para, kocasının talimatıyla, hemen evin hanımına veriliyordu. Ekmeğin, sütün ve etin parası her gün ödenmek zorundaydı. Aile her zamanki gibi yaşamayı ve yemeyi sürdürüyordu; bu tür şeylerden asla tasarruf edilmiyordu. Kötü yaşamaktansa hiç yaşamamak daha iyiydi. Pauline'nin maaşı düzenli olarak ödeniyordu, buna karşılık Yardımcı' dan, durumu sessizce kabullenecek ve öyle davranacak kadar anlayışlı ve nazik olması bekleniyordu. Joseph bir erkekti, Pauline ise ne yapacağı belli olmayan bir halk çocuğuydu. Bir erkekten fedakârlık beklenebilirdi, alt sınıflardan gelen bir çocuktan ise asla ve Yardımcı, bunu anlıyordu.

Oğlanlar yeniden okula gitmeye başlamışlardı; şimdi sık sık verandaya çıkarak usul usul sallanan koltuğa sere serpe yayılan ve yumuşak sonbahar güneşinin tadını çıkarabilen anneleri için büyük bir ferahlıktı bu. Orada böyle uzanırken bazen kendisini en tatlı renkler içinde

bir hanımefendi, hem de en soylu ve has hanımefendilerden biri gibi gördüğü bir rüyaya dalıyordu; kısacık bir çeyrek saat boyunca ona derin bir hüzün de hissettiren bu güzel hayalin keyfini sürmekten alamıyordu kendini.

Bir gün Yardımcı'yı verandaya çağırdı; ona bir şey sormak istiyordu. Öğle yemeğinden hemen sonraydı; Tobler seyahatteydi, iki küçük kız oturma odasında oynuyorlardı.

Joseph balkona çıkarken havanın ne kadar güzel olduğunu söyledi. Frau Tobler başıyla onayladı bunu, ancak şimdi çok farklı bir şey düşündüğünü söyledi.

"Ne düşünüyorsunuz?"

"İşte. Türlü türlü şeyler." Özellikle son birkaç gündür, evi hemen şimdiden satıp gönüllü olarak taşınmalarının çok daha akıllıca olup olmayacağını düşünmüştü durmadan, çünkü burayı terk etmeye zorlanarak rezil olacakları günlerin ağır ağır yaklaştığını hissediyordu. Kocasının girişimlerinden bir şey çıkacağı yoktu; şimdi bunu kesinlikle bildiğine inanıyordu.

"Neden şimdi?"

Eliyle soruyu savuşturur gibi bir hareket yaptı ve Joseph'in Reklam-Saati'yle ilgili fikrini dürüstçe ve açıkça söylemesini rica etti.

"İyi yolda ilerlediğinden," dedi Joseph, "en ufak bir kuşkum yok. Şimdi sadece biraz daha sabır göstermek gerekiyor. Yeni sermayedarlarla kurulan bağlantılar..."

Ah, dedi Frau Tobler hararetle, Joseph'in susması daha yerinde olacaktı. Numara yaptığı ve kendisinin bile inanmadığı şeyler söylediği ayan beyan ortadaydı. Bu hiç hoş bir davranış değildi. Frau Tobler'in acı gerçekleri duymaya tahammülü olmadığını da nereden çıkarıyordu acaba? Yalan söylemekte ısrar etmesi, Joseph'in sadakatsiz ve vefasız bir çalışan olduğunu gösterirdi; öyleyse onu daha fazla yanlarında tutmanın da bir anlamı yoktu. Kendisi

Joseph'in ne düşündüğünü tüm gerekçeleriyle duymak istemişti ve şimdi de fikrini açıkça söylemesini emrediyordu. Her şey bir yana, kocasının yardımcılığını yapan adamın kendine ait bir fikri olup olmadığını görmek istiyordu. Joseph'in tek yapması gereken, oturup Frau Tobler'in sorularına cevap vermekti, onurlu bir erkek olmanın ne anlama geldiğinden büsbütün habersiz değilse tabii.

Joseph susuyordu.

Ne biçim bir davranıştı bu? Frau Tobler'in Joseph'e bir emir vermeye pekâlâ hakkı vardı. Yoksa Joseph'in dili ayaklarının altına mı kaçmıştı? Ayakkabılarının tabanında yeterince delik olduğu düşünülürse orada saklanacak bir yer bulmuş olabilirdi. Onursuzca davranışlar sergileyen biri, nasıl bu kadar mağrur olabiliyordu? Tobler'in kıyafetleri Joseph'e çok yakışmıştı doğrusu. Evet, evet. Ve Frau Tobler, Joseph'in istediği yere gidebileceğini söyledi; onun gözüne görünmemesi yeterliydi.

Joseph çoktan gitmişti bile. Evin çevresinde dolaştı, köpek Leo'yla birkaç kelime konuştu, büroya girdi ve yazı masasının başına oturdu. Puro yakmayı unutuyordu neredeyse ama tütünün verdiği keyfi hemen hatırladı ve daima elinin altında bulunan bu duman çubuklarından birini dudaklarının arasına yerleştirdi. Bu tuhaf bir biçimde rahatlattı onu ve çalışabilmesini sağladı.

Kısa bir süre sonra Frau Tobler, büronun kapısında belirdi ve sakin bir sesle konuştu:

"Tavırlarınız beni tahrik etti, Marti; ama siz haklıydınız. Biraz önce olanları unutun. Birazdan kahve içmeye gelin."

Kapıyı usulca kapadı ve uzaklaştı. Yardımcı zangır zangır titriyordu. Kalemi elinde tutmayı bile beceremiyordu. Tüm hayat gözlerinin önünde raks ediyordu. Pencere, masalar ve iskemleler canlı varlıklara dönüşmüştü sanki. Şapkasını başına koydu ve yüzmeye gitmek üzere

çıktı. "Kahve içmeden önce bir dalıp çıkarım," diye geçiriyordu aklından. Bir de tutup bu kadına Silvi konusunda hesap sormayı düşünmüştü. Ne budalalık ama!

Hayatın dalgaları arasına dalan mutluluk ve sağlık bile, şimdi gölün sularına dalan Joseph kadar zevk almamıştır bundan. Gölün durgun ama artık soğuyan yüzeyindeki su buharlaşıyordu; tıpkı bir yağ gibi alabildiğine hareketsiz, alabildiğine yoğundu. Suyun serinliği, bedenin daha güçlü ve canlı hareket etmesine yol açıyordu. Bekçi, soyunma odalarının yanından Joseph'e doğru bağırdı: "O kadar çok açılmayın orada. Hey! Duymuyor musunuz beni?" Ama Joseph aldırmadan yüzmeye devam etti; kaslarına kramp girmesinden hiç korkmuyordu. Geniş kol hareketleriyle keserek ve yararak suda ıslak, güzel bir yol açıyordu kendine. Derinlerdeki buz gibi akıntıları ürpertiyle hissediyordu: Böylesi daha da güzeldi ve sırt üstüne döndü, gözlerini olağanüstü mavi gökyüzüne dikti. Yeniden kıyıya doğru yüzerken, gözlerinin önünde sonbahar renklerine bürünmüş toprak, sahil, evler belirdi. Bahtiyar renklerin ve kokuların sarhoşluğu içindeydi her şey. Sudan çıktı ve giyindi. Plajdan ayrılırken bir korku atlatmış olan bekçi, sözünü dinlemesini söyledi Joseph'e; uyarısını duyduktan sonra sahile doğru yüzmeliydi; eğer bir kaza olursa sorumlu tutulacak kişi bekçi olacaktı. Joseph güldü.

Frau Tobler'e, bu yıl son bir defa daha yüzme fikrinin ayartıcılığına direnemediğini söylediğinde kadın dehşete düşmüş gibi bir ifade takındı.

Kameriyede oturuyorlardı. Göl banyosundan sonra bu kahverengi içeceğin tadı Joseph'e olağanüstü lezzetli geliyordu. Frau Tobler, kalan şu son birkaç ılık günden gerçekten de faydalanmak gerektiğini söyledi. Sonra evliliği ve daha önce oturdukları daire hakkında çene çalmaya başladı.

İnsanın aklına estiği gibi girip çıkabildiği, kendine

ait müstakil bir evi olması çok cazip ve huzur veren bir şeydi. Şimdi belki de uzun bir süre mahrum kalacaklardı bundan...

Joseph onun sözünü kesti. Kibarca konuşuyordu:

"Frau Tobler, yine sinirleneceksiniz. Neden sürekli bunu düşünüyorsunuz? Sadık bir hizmetkârınız olduğumu hatırlatmama izin verin. Ama neden bu kadar geçimsizsiniz? Şimdi kalkıyorum bu masadan ve yeniden oturmak için izninizi bekliyorum."

Ayağa kalkmıştı. Frau Tobler, ona oturmasını söyledi. Joseph oturdu.

Bir süre sustular, sonra Frau Tobler aniden salıncağa binme hevesine kapıldı ve Yardımcı'ya kendisini itmesini ve iplerden tutup çekerek sallamasını rica etti. Salıncak tahtasına oturmuş, havaya doğru uçarcasına yükselir ve gerisingeri süzülürken bundan ne kadar keyif aldığını ve "şimdi bahçeden olabildiğince faydalanmak gerektiğini" haykırıyordu. Yakında kış bastıracak ve onlara zorbaca hükmedecekti: Oturun evde!

Ancak Joseph'in çok geçmeden salıncağı durdurması gerekti, çünkü Frau Tobler'in başı dönmeye başlamıştı. Bunu yaparken bir an için kollarıyla sarmak zorunda kaldığı bedenden yükselen ıtırlı kokuyu elinde olmadan içine çekti. Frau Tobler'in saçları yüzüne dokundu. Bu dolgun, uzun kollar! Joseph başka bir noktaya bakmak için zorladı kendini. Hemen oracıkta kadının boynunu öptüğünü düşünerek ürperdi; ama yapmadı bunu. Birkaç dakika sonra bu basit ihtimali düşünmek bile dehşete düşürdü Joseph'i ve kendini tuttuğuna çok memnun oldu.

Şimdi yeniden karşılıklı oturmuşlardı. Frau Tobler hararetle konuşuyor, eskiden kocasıyla birlikte yaşadığı binada genç bir erkeğin kendisine nasıl kur yaptığını anlatıyordu; o ne deli gibi meftun bir adammış öyle – hayır, anlatmak şöyle dursun, aklına geldiğinde bile kahkahalar-

la gülmekten alamıyordu kendini. Bu genç adam, ki kendisi kaymak tabakasına mensup biriymiş ayrıca, bir gece sessizce onun yatak odasına süzülmüş ve yatakta yatmakta olan Frau Tobler'in önünde diz çöküp içini kavuran özlemi itiraf etmiş. Frau Tobler'in ona öfkeyle bağırması ve derhal gitmesini emretmesi hiçbir işe yaramamış. Adam ayağa kalkmış gerçi, ama oradan uzaklaşmak için değil, Frau Tobler'i kucaklamak için. Şimdi bile, o korkunç anlar aklına geldiğinde, kendisini saran ellerin baskısını hissediyordu. Tabii ki hemen bağırarak yardım çağırmış ve tesadüfen tam o sırada –ki şimdi hikâyenin komik kısmı geliyordu– kocası merdivenlerden çıkmaktaymış. Kocası çığlıkları duyduğu gibi odaya dalmış ve delikanlıyı gerçekten de fena halde benzetmiş. Elindeki bastonu, ki kalın bir bastonmuş bu, adamın kafasına ve omuzlarına vura vura parçalamış; öyle ki, bu dayağın nedeni olan Frau Tobler, rakibine –aslında rakibi filan değilmiş tabii– acıması için kocasına yalvarmak zorunda kalmış. Tobler, delikanlıyı merdivenlerden aşağıya yuvarlamış.

"Kendimi kollamalıyım yani," dedi Joseph.

"Siz mi?" Bunu söylerken Frau Tobler'in Yardımcı'ya dönen yüzünden daha anlayışsız bir yüz görülmemişti bu dünyada.

Bu arada Frau Tobler, Dora'yla ilgilenmeye başlamıştı. Sonra birden Joseph'e döndü: Acaba Joseph kendisine bir iyilik yapabilir miydi? Postaneye büyükçe bir paket gelmişti; içinde yeni elbisesi vardı. O elbiseyi hemen bugün üzerinde prova etmeyi çok istiyordu. O paketi postaneden almasını istese çok iş çıkarmış olur muydu? Ama belki de zahmet vermiş olacaktı, hem muhtemelen Joseph'in yapacak daha önemli işleri vardı.

"Katiyen," dedi Joseph, hemen gidip paketi getirebilirdi. Yeniden postaneye gitmek için bir bahane bulduğuna oldukça sevinmişti.

Hiç vakit kaybetmeden koştu ve yarım saat sonra, karton kutuyu Tobler Villası'nın oturma odasına getirdi. Kadın, çoktandır sabırsızlıkla beklediği paketi açarken neredeyse kendinden geçmişti. Elbiseyi giymek için yatak odasına çıktı; Pauline'den de kendisine yardımcı olmasını istedi. Neyse ki, ailenin reisi evde yoktu. Onu böyle kendinden geçiren kadınca heyecanıyla kim bilir nasıl eğlenir, onu nasıl azarlardı.

Birkaç dakika sonra tekrar oturma odasına döndü; aşırı modern kesimli bir kostüm giymişti. Kıyafet üzerinde muhteşem duruyordu. Nasıl göründüğünü Joseph'in ağzından duymayı arzu ediyordu. Büroya koşturup Yardımcı'yı çağırmak, küçük ulak rolündeki Silvi'ye düştü. Frau Tobler'i karşısında bu kadar güzel görmek Joseph'i şaşırtmıştı. "Gerçek bir barones gibisiniz," dedi gülerek. "Hayır, cidden," dedi kadın, "nasıl görünüyorum?" Joseph, onun göz kamaştırıcı olduğunu itiraf etti ve şunları eklemekten de kaçınmadı: "Kıyafet vücudunuzu pek hoş bir biçimde ortaya çıkarmış. Doğrusunu söylemek gerekirse artık Frau Tobler gibi değil, gölden çıkmış bir su perisi gibi görünüyorsunuz. Bu elbise Bärenswil'deki gözler için neredeyse fazla güzel bile olabilir. Ama sonuçta başkentteki terzi kadınların neler başarabildiğini görmek ve öğrenmek bu insanların da hakkı. Bu kostümün kumaşı ve kesimi öylesine bir uyum içinde ki, insan bu kesimin bizzat kumaştan kaynaklandığını düşünüyor; ama diğer taraftan kıyafetin kesimi de sanki bu güzel kumaşı özellikle seçmiş gibi görünüyor."

Bu söylev, Frau Tobler'i çok mutlu etmişti. Zevkler konusunda kendine yeterince güvenemiyordu galiba. Bu kılıkta Bärenswil sokaklarına çıkmaya cesaret edemeyeceğini söyledi gülerek; bu yüzden elbiseyi yalnızca şehre inmeye fırsat buldukça giymeyi düşünüyordu.

Ödenmemiş senetler ve faturalar... Banka gitgide daha çok kuşkulanıyordu. Bärenswil Bankası'nda görülecek bir işi olduğunda, Joseph'le konuşan vezne memurlarının ses tonu, artık yalnızca bir şaşkınlığı değil, aynı zamanda küçümseyici bir acıma duygusunu da dile getiriyordu. "Sizin o tepede işler hiç iyi gitmiyor," diyordu bu ses tonu. Abendstern'e her gün postayla ihbar ve ihtarnameler yağıyordu. Hiçbir şeyin parası ödenmemişti, durmadan içilen puroların bile.

Tobler'in, işleri kısmen de olsa düzeldikten sonra yaptırmayı düşündüğü bazı ayrıntılar dışında, bahçe mağarası da tamamlanmıştı bu arada. Müteahhitler faturalarını gönderdiler; toplam borç yaklaşık bin beş yüz marka ulaşıyordu; bu Tobler Villası'nda uzun zamandan beri toplu halde görülmemiş bir rakamdı. Bunu nereden bulacaklardı? Toprağı kazarak mı çıkaracaklardı? Leo'yu gece vakti gezintiye çıkmış bir emeklinin üstüne salıp adamı yere sererek soyacaklar mıydı? Ne yazık ki, haydut şövalyelerin hikâyelerine yirminci yüzyılda yer yoktu.

En azından yine küçük bir şenlik düzenlemenin zamanı gelmişti. Köyde saygın bir yer edinmiş yedi adama davetiyeler gönderildi; içlerinden üçü bahçe mağarası için yapılacak gece şenliğine katılacaklarını bildirdiler, geri kalan dördü ise –mazeret bildirirken hep söylendiği gibi– elde olmayan nedenlerden ötürü gelemeyeceklerdi. Ancak bu hiç önemsenmedi. Katılan davetli sayısı ne kadar az olursa, kişi başına düşen içki miktarı da o kadar artacaktı. Mahzende o mükemmel Neuenburg şaraplarından hâlâ birkaç şişe kalmıştı. İşte şimdi onların tadına bakmanın sırası da gelmişti. Yakın gelecekte bundan daha uygun bir fırsat çıkmazdı.

Biri bakkaliye dükkânının sahibi, diğeri Segelschiff'in işletmecisi, üçüncüsü de bir sigorta mümessili olan üç davetli, fırtınalı bir akşam vakti, kararlaştırılan saatte gel-

diler. Fazla oyalanmadan peri mağarasına geçildi; burası, ini andıran, çimentoyla sıvanmış ve duvar kâğıdıyla kaplanmış tuhaf bir yerdi; ince uzun şekliyle bir ocağın içini andırıyordu, bir hayli alçaktı, öyle ki ziyaretçiler kafalarını birkaç kere tavana çarptılar. Bu mağaranın içine, Yardımcı ile Pauline'nin taşıyıp getirdikleri birkaç iskemleyle bir de masa yerleştirilmişti. Bir lamba aydınlatmayı sağlıyordu.

Çok geçmeden şarap da geldi; bu ateş rengi, soylu içki, kadehlere doldurulduktan sonra, tatmak, yudumlamak ve şapırdatmak için kullanılan dudakları aşarak, gırtlaklardan aşağı aktı. Evde böyle esaslı bir şarap olduğu müddetçe, bu... Karısının, gözlerinden yıldırımlar saçarak ölçülü ve ihtiyatlı olmaya çağıran bir bakışıyla, konuşmasının ortasında durdu Tobler. Evet, az kalsın içten pazarlıklı üç Bärenswil'li'nin önünde aptalca bir şey söyleyecekti. Onun içi dışı birdi ne de olsa.

Sohbet gitgide daha neşeli ve teklifsiz bir hal aldı. Doğrusu üç hanımefendinin önünde (parke fabrikasının sahibeleri de oradaydı) hiç de yakışık almayan, oldukça edepsiz fıkralar ağızdan ağıza dolaşıyor ve kahkahalara yol açan bir takdirle karşılanıyordu. Sadece Joseph pek gülmüyordu. Tobler ona canının mı sıkkın olduğunu sordu. Biraz daha şarap içerse keyfi yerine gelirdi. Sıkıntılar kadehin dibinde duruyordu; insan işi fazla uzatmamalı ve hepsini içip bitirmeliydi. Pauline nerelerdeydi? Bu Neuenburger'in tadına o da bakmalıydı. Frau Tobler, buna gerek olmadığını söyledi; ama Tobler bu konuda ısrarcıydı.

Şimdi en açık saçık cinsinden hikâyeler anlatılıyordu. Üç Bärenswil'linin bu tür hikâyeleri komik bir biçimde anlatmak konusunda usta oldukları anlaşıldı. Eğer Tobler, o akşam ortalığı çınlatan her kahkahası için yüz marklık bir banknot alacak olsaydı, bir gecede hakikaten krallar kadar zengin bir adam olur, malı mülküyle tüm

borçlarını bir hamlede temize havale ederdi. Ama kahkahalar kâr getirmiyordu; taş mağaranın duvarlarında yankılanıyor, insanı neşelendiriyordu gerçi ama zengin etmiyordu.

"Girişimlerinin başarısına, Tobler!" diye bağırdı Segelschiff'in patronu; elindeki dolu kadehi havaya kaldırmıştı. Bu sözlere hem duygulanan hem de kırılan Tobler sallanarak ayağa kalktı ve aşağıdaki konuşmayı yaptı:

Ben de bunu umuyorum!

"Eğer sağlıklı bir adam varını yoğunu fikirlerine yatırırsa geniş çevrelerde daima bu adamın işini karalayan ve küçümseyen dedikodular yayılmaya başlar. Oysa bu adam tüm şüphelerin üzerindedir. O bir girişimcidir ve bu kimliğiyle elindekilerin yalnızca bir kısmını değil, hepsini riske etmek onun için bir yükümlülüktür. Onun göze aldığı bu tehlike, beyler, cesurane olabilir; ama bu çoğu zaman kendini beğenmişlik ve saçmalık olarak görülür, çünkü onun biricik ve değişmez görevi, hiç kimsenin yargısından çekinmemektir. Girişimci cesaret bir tavan arasında, bir laboratuvarda, bir defterin içinde, bir çizim masasının üzerinde kalarak ne elde edebilir? Girişimcilik böyle yerlerde ortaya çıkar; ama eğer doğduğu yerde kalmak isterse keyif düşkünü bir hayalcilikten öteye gidemez. O dışarıya çıkmak, dünyanın ışığını görmek zorundadır. Kendini göstermek, gülünç ve yararsız görülme tehlikesinin üstesinden gelmek ya da bu tehlike karşısında ezilmek zorundadır. Saklanarak yaşayıp öldükten sonra, akıllı beyinlerden dünyaya ne fayda gelir; sadece icatlar yapmanın ne faydası olur? Bir icat emektir ama girişim cesareti değildir; yüce bir düşünce, kendi başına dünyanın var olan yapısını biraz olsun sarsmaz bile. Fikirler gerçekleştirilmek zorundadır; düşünceler cisimleşmek ister. Bunun için cesur ve korkusuz bir adama,

sağlıklı ve güçlü kollara, sağlam ve sadık bir ele ihtiyaç vardır. Pek çok talihsizliğin ardından, nihayet yere bastığında, o bastığı zemini hemen terk etmeyecek ayaklara ihtiyaç vardır. Fırtınalara dayanabilen bir yüreğe, kısacası, erkekçe bir ruha ihtiyaç vardır. Girişimleri, kokusuyla insanın başını döndüren ve büyük yankılar uyandıran bir başarıyla taçlandırıldı, diye mutlu olacak değildir böyle bir adam, o kişisel gücün peşinde koşmaz, sadece başaramaması halinde kendisini boğacak bir şeyi başarmış olur. Onun fikridir bir şey başarmak isteyen, kendisi değil ama o fikir her şeyi başarmak ister. Bir fikir ya ölür ya da zafere ulaşır. Tüm söyleyeceğim budur."

Hayli romantik renkler taşıyan bu söylevden sonra, Bärenswil'li sessiz, kurnaz beylerin sımsıkı kapanmış dudaklarında bir tebessüm belirdi. Frau Tobler aşırı derecede ürkmüştü. Komşu küçükhanım, sanki pürdikkat kesilen, kulak kabartan çevreyi tek başına temsil etmek zorunda kalmış gibi, ağzı bir karış açık halde öylece oturuyordu. Yaşlı hanımefendi, tek kelime bile anlamamıştı. Joseph, Frau Tobler'in duygularını paylaşıyordu ve Tobler'in, ağzına kadar dolu yeni bir Neuenburger kadehini daha devirmek üzere yerine oturması, tıpkı onun gibi Joseph'i de rahatlatmıştı. Yaptığı konuşma, Tobler'in başını neredeyse içtiği şaraplardan bile daha fazla döndürmüştü. Ama çok geçmeden tekrar gülüşmeler başladı. Mağaraya gizlice sızan ciddiyet uçup gitti yeniden. Bir *Jass* partisi çevrilmesine karar verildi. Tobler'in gözleri, tıpkı düzinelerce fişeğin havaya fırlatıldığı o geçmiş yaz gecesinde olduğu gibi, çakmak çakmak parlıyordu. "Evet, her türlü şenliğe olağanüstü yakışıyor bu adam," diye düşündü Joseph.

Ertesi sabah, bir gece önceki fırtınanın buraya savurduğu birkaç yaprağın yanı sıra, bir sürü şişe mantarı yüzüyordu süs havuzunda. Yağmur yağıyordu. Tüm mülk,

kederli ve terk edilmiş gibi görünüyordu. Joseph bahçede duruyordu: Ne manzara! Ama onu ele geçirmek isteyen ruh haline bırakmadı kendini ve düşüncelerini gündelik pratik bir yön izlemeye zorladı.

Müspet ve kârlı anlamda halledilmeyi bekleyen işler, her geçen gün daha da azalıyordu. Ana iş, dört bir yandan ve giderek daha kaba bir biçimde sıkıştırmaya başlayan alacaklıları savuşturmaktan ve para ödeme zorunluluğunu geciktirip ertelemekten ibaretti. Para, para; el altında bulunan tüm imkânları zorlayarak bulunması gereken şey buydu; ama bunu sağlayacak pek az yol ve yöntem kalmıştı ve bu birkaç yöntem de fazlasıyla şüpheli ve muğlaktı. Hâlâ mümkün görünen bu para bulma yöntemlerinden biri, alçakça ve utanç verici bir biçimde ve gizli kapaklı yürütülen kişisel bir borçlanma ilişkisiydi. Tobler seyahatleri sırasında akrabalarından ya da tanıdıklarından birine rastlamış, bu kişiye ya çıplak ve nahoş gerçeği anlatmış ya da geçici birtakım sıkıntılarla ilgili bir yalan uydurmuş ve bu sayede ara sıra küçük miktarlarda para elde edebilmeyi başarmıştı. Bu paralar genellikle özel hesaba ya da hane hesabına yatırılıyordu.

Joseph, esas itibarıyla bürodaki mesaisine devam ediyordu, ama büroda artık ciddiye alınabilecek ve yol almalarını sağlayan neredeyse hiçbir gerçek iş kalmamıştı; aslında mesele sadece orada bulunmaktan ibaretti. Yardımcı, bir sabah postaneye giderken dalgınlıkla büronun kapısını açık unuttu. Geri döndüğünde, bir olay patlak verdi: Tobler sert bir sesle, sadece para kalmadığı için düzensizliğin yerleşmesine hiç gerek olmadığını söyledi. Buna kesinlikle izin vermeyecekti. Ortada çalınacak bir nakit olmasa bile, herhangi biri, postacı ya da bir başkası, evdeki kimsenin haberi olmadan, açık kapıdan içeriye gizlice girebilir ve defterleri ve kâğıtları karıştırabilirdi.

Joseph, kapıyı açık bırakan kişinin Pauline olması

gerektiğini söyleyerek karşılık verdi. Kendisi böyle bir şey yapmazdı; düzeni sürdürmeye daima azami özeni gösteriyordu.

Tobler birden küplere bindi: Joseph'i bu ihmalkârlığından dolayı şikâyet eden kişi, Pauline'nin ta kendisiydi; şimdi de o kalkmış, şaşırtıcı bir pişkinlikle bunun suçunu Pauline'nin üzerine atıyordu. Zaten her şeyi Pauline'nin üzerine yıkmayı alışkanlık haline getirmişti.

Köşeye sıkışan Joseph, bu çaçaron kadının kendisini şikâyet etmek gibi bir vazifesi olmadığını söyledi. Tobler ona susmasını emretti.

Ne günlerdi onlar, ıslak ve fırtınalı ve yine de kendine has bir büyü vardı havada. Oturma odasına ansızın hüzünlü bir rahatlık gelmişti. Dışarıdaki ıslak ve soğuk hava, odaları daha sevimli kılıyordu. Sobalar şimdiden yanmaya başlamıştı. Sararmış ve kızarmış yapraklar, puslu gri manzaranın içinde alev alev yanıyor ve parlıyordu. Kiraz yapraklarının kızılında kor gibi yanan, yaralı ve acılı bir şeyler vardı; ama bu bir yandan da güzeldi, insana huzur ve neşe veriyordu. Çoğu zaman tüm çayırlıklar ve ağaçlıklar peçe takmış ve ıslak çarşaflara bürünmüş gibi görünüyordu; tepedeki ve aşağıdaki, uzaktaki ve yakındaki her şey gri ve ıslaktı. Bulanık bir rüyada yürür gibi geçiliyordu her şeyin içinden. Ve bu hava ve böyle bir dünya bile, her şeye rağmen gizli bir neşeyi dile getirir gibiydi. Altında yürüdüğünüz ağaçların kokusunu alıyor, olgunlaşmış meyvenin çimenlere ve yola düştüğünü duyabiliyordunuz. Her şey iki, hatta üç kat daha sessizleşmiş gibiydi. Gürültüler uyuyordu sanki ya da ses çıkarmaya ürküyordu. Sabahın erken saatlerinde ve akşamın ilerleyen vakitlerinde, gölün üzerinden uzun bir soluk gibi gelen sis düdüklerinin, açıktan geçen gemileri haber vererek birbirlerini uyardıkları duyuluyordu. Bu sesler, çaresiz hayvanların acılı feryatlarını hatırlatıyordu. Evet,

yeterince sis vardı. Arada sırada yine güzel bir gün yaşandığı da oluyordu. Ve bir de gerçekten sonbahara özgü günler vardı, ne güzel ne de viran, ne özellikle latif ne de özellikle kasvetli, ne güneşli ne de kapalı olan, tersine sabahtan akşama kadar hiç değişmeden aynı ölçüde aydınlık ve karanlık kalan günler; öyle günlerde dünya akşam üzeri dörtte nasıl görünüyorsa öğleyin on birde de aynı manzarayı sergiliyor, her şey dingin, donuk sarı ve biraz kederli bir ışık içinde dinleniyor, renkler adeta sıkıntılı bir rüya görür gibi kendi içine çekiliyordu. Joseph öyle günlere meftundu. Tabiatın bu uçucu kederi onun tüm kaygılarını, hatta neredeyse tüm düşüncelerini alıp götürüyordu. O zaman ona daha önce vahim ve sıkıntılı görünmüş olan pek çok şey, vahim olmaktan çıkıyor, artık sıkıntı vermez oluyordu. Öyle günlerde tatlı bir unutkanlık, onu sevimli köy yollarına çekiyordu. Dünya, gözüne alabildiğine huzurlu, sakin, iyi ve fikirlerle dolu görünüyordu. İnsan nereye giderse gitsin, karşısında hep aynı soluk ve dolu dolu resmi, hep aynı yüzü buluyordu ve bu yüz ona ciddi ve şefkatli bir ifadeyle bakıyordu.

O sıralarda, ifade edilmeyen bir "Bize para verin!" başlığı altında, yeni bir ilan yayımlandı gazetelerde: "Fabrikaya Ortak Aranıyor." Köydeki küçük işletmelerin sahipleri paralarını istemiş, ama ödemelerin daha ileri bir tarihte yapılacağı vaadiyle avutularak geri çevrilmişlerdi. Bunun sonucunda bu bilgi bütün köye yayılmıştı: Tobler borçlarını ödemiyor! Frau Tobler artık köye inmeye cesaret edemiyor, hakarete uğramaktan korkuyordu. Başkentteki terzi kadın, mektuplar yazarak diktiği elbisenin parasının gönderilmesini istiyordu. İstenen para yaklaşık yüz mark civarındaydı; bu bir kadının hafızasına rahatlıkla kazınabilecek bir rakamdı.

"Yazın ona," dedi Frau Tobler, Yardımcı'ya. Kısa bir süre önce eve bir fıçı taze şarap gelmişti. Evde şimdi bile

kemerler sıkılmıyordu; şimdi yeniden baş göstermeye başlayan doğal neşe ortamı bu tür tedbirleri yasaklıyordu. Köydeki insanlar istediklerini düşünebilir, istediklerini söyleyebilirlerdi; üç haftadan beri ziyaretlerini kesmiş bulunan Doktor Specker ve karısı da dahil.

Joseph, Berta Gindroz adında bir Fransız olan terzi kadına bir mektup yazdı: Kendisinden kısa bir süre daha sabır göstermesini rica ediyorlardı. Şu anda bir ödeme yapılması mümkün değildi. Ayrıca Frau Tobler, bu defa dikişten daha öncekiler kadar memnun kalmamıştı; elbisenin astarı çok dar kesilmişti ve koltuk altlarından sıkıyordu. Ama ne olursa olsun, Frau Gindroz'un ödeme konusunda endişelenmesine gerek yoktu. Ancak şimdi Frau Tobler'in eşine böyle bir konuyu açmak için uygun bir zaman değildi; şu sıralarda işler ve diğer sorunlar Herr Tobler'in tüm vaktini alıyordu. Önce elbisenin düzeltilmesi mümkün değil miydi? Bu konuda bir cevap bekliyor ve endişeleri gidermek üzere vs. vs.

Frau Tobler, tıpkı binlerce yazışmanın altına imzasını atmaya alışmış bir işadamı gibi imzaladı mektubu.

Tüm bahçe, ağaçlardan dökülen ya da rüzgârın taşıdığı yapraklarla doluydu; Yardımcı, bir akşamüzeri işe soyundu ve yaprakları tırmıkla toplamaya ve elinden geldiği kadar düzenli yığınlar oluşturmaya girişti. Soğuk ve karanlık bir gündü. Tarife sığmayan, dev bulutlar gökyüzünü kasvetle örtmüştü. Tobler Evi üşüyor ve o soylu, neşeli yaz günlerini özlüyor gibiydi. Çevredeki ağaçlar şimdi çırılçıplak kalmışlardı; dalları siyah ve ıslaktı. Derken gar bekçisi göründü. Çok yakında yaşıyordu; içten, mütevazı ve kadirşinas bir adamdı ve şimdi de gelmiş, iyi ve rahat günlerde doğru olan şeyin, zor zamanlarda elzem olduğunu söyleyerek Joseph'in yaprakları toplamasına yardım etmeye başlamıştı. Kendisi Tobler'in pek çok iyiliğini görmüştü. Mesela ona çok kereler puro ve

dolgun bahşişler vermişliği vardı; dolayısıyla neden bunun böyle sürmemesi gerektiğini anlamıyordu; her halükârda kendisi, daima cömert bir insan olan mühendisin iyiliğini isteyen Bärenswil'lilerden biriydi.

Çok geçmeden bütün bahçe temizlenmişti. "İşte bir iş daha tamamlandı," dedi gar bekçisi gülerek. "Evet, delikanlı, türlü türlü uğraşlar vardır ve samimi bir gayretle yürütüldüğü sürece, hepsi de insana bir parça onur kazandırır. Şimdi bana içmem için Herr Tobler'in purolarından birkaç tane vermeyi düşünürseniz, geri çevirmem doğrusu. Böyle havalarda bir tane tüttürmek hiç fena gitmez hani."

Frau Tobler, adama yarım litre taze şarap gönderdi.

Bärenswil Bira Fabrikası Anonim Şirketi'ne Reklam-Saati üzerindeki bir dizi alanın ya da kanadın tahsisiyle ilgili bir teklif verildi. Firma, teklifi geri çevirdi: İleride düşünebilirlerdi belki! Küçük düşürücü bu yeni başarısızlık, Tobler'in mektup ağırlığı olarak kullanılan aslan heykelciğini yere fırlatmasına neden oldu; Yardımcı kırılan heykelciğin parçalarını yerden topladı. Aynı sıralarda ödeme taleplerinin yeni bir havan topu daha namlusunu teknik büroya çevirmişti. Bu topun fırlattığı gülleler kimseyi yaralamıyordu gerçi, ama tedirgin ediyor, kızdırıyor ve huzursuzluğu arttırıyordu.

Bu top, Tobler'in eski mümessil ve gezici pazarlamacısından başka kimse değildi; Herr Sutter diye bilinen bu adam, şimdi dörtnala kalkmış, art arda gönderdiği tahhütlü mektuplarla, ödenmemiş maaşlarını ve Reklam-Saati için imzalanan anlaşmalardan doğan komisyon haklarını talep ediyordu. Tobler'e kalsa bu adama şöyle bir cevap yazmayı çok isterdi: "Avucunu yalarsın salak herif, cehenneme kadar yolun var!" ama sağduyu, bu yeni ve nahoş ödeme talebini de kabullenmesini gerektiriyordu

ve Tobler adama şöyle yazdı: "Ödeme yapabilecek durumda değilim!"

Sabır! Herr Tobler tüm iş ortaklarından, tedarikçilerinden ve çevresindeki tüm insanlardan sabır beklemek zorunda kalıyordu; sanki durmadan şunları söyler gibiydi: Sabırlı olun; ben, Tobler olarak dürüst ve samimi niyetlerle hareket ediyorum. Çok tedbirsizce davrandım ve tüm nakit varlığımı girişimlerime harcadım. Beni aşırı adımlar atmak zorunda bırakmayın. Yükümlülüklerimi bir sıraya koyuyorum; hâlâ yeni bir mirasa konabilirim; anne tarafımdan kalacak miras üzerinde hakkım var. Ayrıca çok etkili gazetelere "Sermaye Aranıyor" diye bir ilan verdim. Gerçi biraz başım döndü ama vs. –

Şimdi beklediği mirasla ilgili olarak her gün mektuplar ve kartpostallar gönderdiği avukatına akıl danışıyordu.

Bu arada Atıcılık-Otomatı'nın ilk numunesi tamamlanmıştı; gerçekten de kusursuz çalışıyor ve iç açıcı umutlar doğuruyordu. Aygıtın mucidi, Reklam-Saati'ni ve ona harcanmış serveti kurtarmanın muhtemelen bu otomata nasip olacağını söylüyordu. Tesviyeci, bir gün tamamlanmış işi gözden geçirmesi için Joseph'i atölyesine davet etti ve Joseph, özellikle de güzel ve yumuşak bir sonbahar gününe denk geldiği için bu daveti sevinerek kabul etti. Yola yayan çıktı ve bir saatlik yürüyüş mesafesindeki komşu köye doğru acele etmeden gezinerek ilerledi; sağda göğe yükselen orman, soldaysa sakin gölün eşliğinde, kır yolları üzerinden böyle bir "iş gezisi" yapmak doğrusu çok hoş bir duyguydu. Köye vardığında, yerini sorarak öğrendiği tesviye atölyesini, iç içe geçmiş ve düğüm düğüm olmuş köy sokaklarında uzun süre aradıktan sonra buldu ve nihayet dekoratif renklerle zevkli bir biçimde boyanmış Atıcılık-Otomatı'nın önünde durdu. Aletin üreticisi, makinenin ne kadar rahat ve sessiz çalıştığını

gösterirken bir yandan da homurdanarak artık Herr Tobler'in de hak ettiği ücreti vermesini beklediğini, en azından –Tobler bunu kabul etmek istemese de– asıl önemli işi yapan kendisi olduğuna göre, bunun karşılığını almayı umduğunu söyledi. Ortalıkta hoplayıp zıplayarak, etrafa emirler yağdırarak ve oraya buraya seyahatler ederek yürümüyordu böyle işler. Bunun için gerçekten çalışan ellere ihtiyaç vardı. Evet, buralarda meseleye nasıl baktıklarını Joseph, patronuna aynen böyle anlatmalıydı; Tobler'in de bunu bilmesinde yarar vardı.

Joseph tüm bu şikâyetleri hiç ses çıkarmadan dinledi ve daha fazla oyalanmadan yine evin yoluna koyuldu.

Evde onu daha uzaktan görenlerin seslenişleriyle karşılandı; bir bey aşağıda, büroda Herr Joseph Marti'yi bekliyordu. Joseph'in işini borçlu olduğu, başkentteki İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yöneticisiydi bu adam; birbirine karışmış saçı sakalıyla hırpani bir izlenim verdiği halde, son derecede mütevazı ve nazik bir mizaca sahip olduğu anlaşılıyordu. Aralarında önemli bir yaş farkı olmasına rağmen, iki adam dostça, hatta neredeyse kardeşçe selamlaştılar. Yöneticinin adeta darmadağın olmuş yüzü, Joseph'e çok eskiden yaşanmış şeyleri hatırlattı. Köhne bir yazıhane belirdi gözlerinin önünde; kendini oradaki bir masanın başında otururken gördü, ardından Herr Tobler'in kapıdan içeriye girdiğini, yöneticinin ayağa kalkıp bu Herr Tobler'le ilgilenebilecek uygun kişiyi gözleriyle aradığını gördü. Tüm bunlar ne kadar da gerilerde kalmıştı.

Müdür Bey'i Bärenswil'e hangi rüzgâr atmıştı acaba?

Yaşlıca bir adam olan yönetici, öncelikle sadece meraktan geldiğini söyledi; Joseph'in hoşuna gittiğini düşündüğü yeri şöyle bir görmek istemişti. Bugün yazıhane insanın uykusunu getiriyordu; yapılacak hiçbir iş yoktu; o da işte trene binmiş ve küçük bir geziye çıkma izni

vermişti kendine. Ama gelişinin tek nedeni de merak değildi; keyifli şeyleri yararlı ve gerekli işlerle birleştirmeyi seviyordu ve dolayısıyla bugüne dek defalarca uyarı mektupları göndermiş olduğu halde, aracılık komisyonu olan tutarın kendisine neden hâlâ ödenmediğini de bir sormak istemişti. Yazdığı mektuplar ve ihtarnameler ellerine geçmemiş olabilir miydi?

"Hayır, mektuplar geldi ama ortada para yok, Müdür Bey," dedi Joseph.

"Nasıl? Bu kadar küçük bir tutarı karşılayacak para bile yok mu?"

"Hayır, yok!"

Yönetici düşünceli bir ifade takındı ve Herr Tobler'le konuşmasının mümkün olup olmadığını sordu. Joseph cevap verdi:

"Herr Tobler, bugünlerde kendisinden para isteyen insanlarla hiçbir koşulda görüşmüyor. Bu işlere yardımcısı olarak ben bakıyorum. Biraz oturmak istemez misiniz, Müdür Bey, buyurun lütfen. On dakika dinlenir, sonra gidersiniz. Size büyük saygı duymama rağmen, burada, Toblerlerin evinde, bizden herhangi bir talepte bulunan insanların hiç hoş karşılanmadığını söylemek zorundayım. Bu türden kişilerle fazla vakit harcamamam, sohbetlere girmemem ve onları soğuk bir tavırla geri çevirmem konusunda gerek Frau Tobler'in gerekse eşinin kesin emirleri var. Bundan üç buçuk ay önce, Bärenswil'e hareket etmeden önce yazıhanede sizinle vedalaşırken benden yararlanabilmeleri ve yarım günlük kötü bir sınavın ardından gerisingeri göndermemeleri için, sadık, itaatkâr ve çalışkan bir adam olduğumu göstermemi, bana bizzat siz tavsiye etmiştiniz. Gördüğünüz gibi, hâlâ buradayım, yani değerimi kanıtlamış olduğum söylenebilir. Buradaki tuhaf şartlara uyum sağladım ve öyle sanıyorum ki, bu şartlara uygun biriyim."

"Sizin maaşınız ödeniyor mu bari?" diye sordu yönetici. Yardımcı cevap verdi:

"Hayır, ancak bunun pek de hoşuma gitmeyen noktalardan biri olduğunu söylemem gerekiyor. Bu konuyu Herr Tobler'le defalarca konuşmak istedim; ama tabii ki kendisi için pek de zevkli olmadığını hissettiğim bu meseleyi hatırlatmak üzere ne zaman ağzımı açmaya niyetlensem, her seferinde cesaretim kırıldı ve kendi kendime dedim ki: Şimdilik ertele bunu! Ve sonuçta maaş almasam da, hâlâ yaşıyorum işte."

"Burada nasıl yaşıyorsunuz? İyi beslenebiliyor musunuz?"

"Mükemmel!"

O halde, dedi yönetici kaygılı bir ifadeyle, tüm bu konuşulanlardan sonra, Herr Tobler'e karşı yasal yollara başvurmaktan başka çare kalmıyor.

"Öyle yapın," dedi Joseph. Yönetici, havı dökülmüş şapkasına uzandı, Yardımcı'ya babacan bir ifadeyle baktı, elini sıktı ve gitti.

Joseph boş bir kâğıt aldı ve yapacak daha önemli bir işi olmadığı için, şu aşağıdaki satırları yazdı:

Kötü Alışkanlıklar

Karşıma çıkan her canlı hakkında kafa yorma ihtiyacı hissetmem böyle alışkanlıklardan biri. En küçük bir karşılaşma bile içimde garip bir düşünme isteği uyandırıyor. Biraz önce yanımdan bir adam ayrıldı, garibanı, yaşlı suretiyle birlikte hatırladığım anılar sayesinde sevdiğim ve değer verdiğim bir adam. Onun yüzüne baktığımda, bir şeyleri unuttuğumu, yitirdiğimi ya da yalnızca bir kenara ittiğimi düşündüm. Yüreğime hemen bir kayıp duygusu çöreklendi ve gözlerimin önüne eski bir resim geldi. Biraz kaçık biri olabilirim belki, ama aynı zamanda çok da hassas bir insanım. En

küçük kayıpları bile hissediyorum, bazı konularda aşırı ölçüde titizim, ancak zaman zaman kendime iyi kötü ket vurmak zorunda kalıyorum: Unut bunu! Tek bir söz bile, zihnimi şiddetli ve gaddar bir karmaşa içine sürükleyebiliyor ve bu sözümona minicik ve önemsiz şeyin düşüncesi giderek tüm benliğimi tepeden tırnağa ele geçirirken, şimdiki zamanın hay huyunu anlamaktan aciz kalıyorum. Böyle anlar kötü bir alışkanlığa dönüşüyor. Şu anda yaptığım şey de, yani düşüncelerimi kâğıda geçirmem de kötü bir alışkanlık. Şimdi Frau Tobler'in yanına gidiyorum. Belki evde bana verebileceği bir iş vardır. –

Yazdıklarını kâğıt sepetine attı ve bürodan çıktı. Gerçekten de evde Joseph'i bekleyen bir iş vardı: Kışın kullanılan dış pencerelerin tavan arasından indirilmesi ve yıkanıp silinmeleri için bodruma taşınması gerekiyordu. Joseph hemen ceketini çıkardı ve pencereleri aşağıya indirdi. Onun bu ateşli çalışma azmi Frau Tobler'i şaşırtmıştı; o arada camları silmeye başlayan temizlikçi kadın da eli her türlü işe yatkın erkeklerden biri olduğunu söyledi Joseph'e. Bu övgüden bir de ahlak dersi çıkardı ve o çatallı sesiyle, gitgide güvensiz ve istikrarsız bir yere dönüşen dünyada, her türlü işin üstesinden gelebilmenin genç insanlar için neredeyse bir zorunluluk olduğunu belirtti. Bir delikanlıya küçümsenen ve değer verilmeyen işleri öğrenmekten zarar gelmezdi nasıl olsa.

Temizlendikten sonra, pencerelerin odalara taşınması ve doğru pencere boşluklarına düzgün bir biçimde takılması da gerekiyordu. Frau Tobler, Yardımcı'yı dikkatli olması konusunda uyardı, o pencereleri yerlerine takarken yanında durdu ve Joseph'in zaman zaman aşırı cesurane bulduğu boşluktaki hareketlerini hafif bir korku içinde izledi. "Bu kadına ürkmek ne kadar yakışıyor,"

diye düşündü pencere ustası ve kendiyle iftihar etti.

Bedeniyle çalışmasına izin verildiği zaman memnun, hatta mutlu olması da, Joseph'in bir başka kötü alışkanlığıydı belki. Zihnini, yani insanın daha değerli yarısını çalıştırmaktan hiç mi hoşlanmıyordu? Oduncu ya da faytoncu olmak için mi gelmişti dünyaya? Balta girmemiş ormanlarda ya da gemici olarak açık denizlerde yaşamaya mı yazgılıydı? Bärenswil çevresinde ahşap kulübeler inşa edilmiyor olması ne kötüydü!

Hayır, kesinlikle aptal değildi herhalde; kaldı ki, sağlıklı doğmuş herhangi bir insanın da aptal olması pek sık görülen bir şey değildi. Ama onda bedensel olanı tercih eden bir yan vardı. Okuldayken iyi bir jimnastikçi olduğunu keyifle hatırlıyordu sık sık. Kırlarda yürümeye, dağlara tırmanmaya, mutfaktaki bulaşıkları yıkamaya bayılırdı. Küçük bir oğlanken evde bulaşıkları yıkar ve bir yandan da annesine hikâyeler anlatırdı. Kollarını ve bacaklarını hareket ettirmek ona muhteşem bir his verirdi. Yüce meseleler üzerine kafa yormaktansa soğuk suda yüzmeyi tercih ederdi. Ter dökmeyi severdi; bazı durumlarda ona daha derin bir bakış kazandırırdı bu. İnşaatlarda tuğla taşımak için doğmuş biri miydi o? Bir yük arabasının önüne mi koşulmalıydı? Her halükârda Herkül gibi olmadığı kesindi.

Evet, canı istediği zaman pekâlâ çalıştırabiliyordu kafasını, ama düşünmeye zaman zaman ara vermek hoşuna gidiyordu. Bir gün Bärenswil köyünün ortasında çuval taşıyan bir adam gördüğünde, Tobler onu kovar kovmaz kendisinin de böyle bir iş yapacağını düşünmüştü. O zaman yaz ortasıydı. Ve şimdi güz sonu gelmişti ve kışlık pencereleri takıyordu.

İş bittiğinde taze şarap içildi. Zaten bu arada karanlık bastırmış ve akşam yemeğinin vakti gelmişti. Masada çok canlı bir sohbet vardı; yemekler yenildikten sonra

bile uzun süre masadan kalkan olmadı. Temizlikçi kadının basit bir fabrika işçisi olan kocası da geldi bu arada. Frau Tobler ona bir kadeh taze şarap ikram etti; adam masaya oturdu ve çok geçmeden neşeli bir şarkı söylemeye başladı. Kadehi boşaldıkça dolduruluyordu; diğerleri de çok içiyorlardı. Bir saat sonra, "Çocuklar, haydi bakalım yatağa!" diye seslendi Frau Tobler. Pauline, Dora'yı kucağına aldı ve iyi geceler dilemesi için tek tek herkesin yanına götürdü. Temizlikçi kadın, eğlenceli bir cerbeze ve güçlü bir çene sahibi olduğunu herkese ispatladı: Köy dedikodularını, aşk ve korku hikâyelerini birbiri ardına sıralayıp duruyordu. Adam yeniden şarkı söylemeye başladı. Karısı onu susturmaya çalıştı; çünkü söylediği şarkılar epeyce müstehcen sözler içeriyordu ama Frau Tobler araya girerek adamın canı hangi şarkıyı isterse söyleyebileceğini belirtti; çocuklar zaten yatağa gitmişlerdi ve geri kalanlara da bu curcuna içinde söylenmiş bir sözün zararı dokunmazdı; hem kendisi arada sırada böyle bir şey dinlemekten de hoşlanıyordu. Şarabın büyüsü karanlık görünüşlü, tek gözlü adamın diline olağanüstü kafiyeler düşürüyordu. Çılgınlar gibi gülüyorlardı; en başta da bu fırsattan "faydalanmak" ister gibi görünen Frau Tobler; çünkü son haftalarda neşeli meclislerden neredeyse büsbütün mahrum kalmış olmaktan dertliydi. Ona bu akşam yarenlik edenler kibar insanlar olmayabilirdi ama hiç değilse neşeliydiler. Yoksul insanlardı ama duyguları içtendi. Ayrıca nedenini kendisi bile tam olarak bilmiyordu ama, bir kere de olsa kendini adamakıllı koyuvermeye ihtiyacı vardı, dolayısıyla boşalan kadehleri gece yarısına kadar hiç durmadan keyifle doldurdu. Joseph sarhoş olmuştu, dili dolanıyordu ve neredeyse masanın altına kayarak sızmak üzereydi. Diğerleri ondan daha iyi dayanıyorlardı. Zaten Frau Tobler kendini içkiden ziyade sohbetin keyfine

ve gülmeye kaptırmıştı. Ama işçi, görünüşe bakılırsa, inanılmaz miktarlarda içkiyi kaldırabiliyordu. Joseph odasına gitmek üzere merdivenin basamaklarını yalpalayarak çıkmaya başlamıştı ki, Tobler öfkeli bir sesle, verandadaki lambanın neden yine yanmadığını sorarak eve girdi. Bahçe zifirî karanlıktı, insan rahatlıkla kolunu ya da bacağını kırabilirdi. Sonra oturma odasındaki manzarayı gördü. Mahalle komşusu olan kadın ve kocası ayağa kalkmışlardı. Kısa bir süre sonra da çekinerek iyi geceler dileyip gittiler. Tobler, karısına bu cümbüşün ne manaya geldiğini sordu. Frau Tobler ise durmadan gülüyor ve parmağıyla merdivenlerden çıkmanın sıradan güçlükleriyle boğuşan Yardımcı'yı gösteriyordu. Tobler yorgundu, dolayısıyla fazla bir söz söylemedi. "Demlenilmişti," işte, biraz yakışıksız kaçmıştı; ama bu bir suç da değildi.

Ertesi sabah Joseph her zamankinden daha erken bir saatte kalktı ve fazladan bir gayretle çalıştı; vicdan azabı duyuyor ve ustasıyla karşılaşmaktan korkuyordu. Ama sonuçta ne kulağı çekildi ne de kafasının üzerinde bir şeyler uçtu. Tobler her zaman olduğundan daha sıcak ve teklifsizdi, hatta şakalar bile yaptı.

Günün ilerleyen saatlerinde Yardımcı, Frau Tobler'e korktuğunu itiraf etti. Kadın, sanki Joseph'de kavrayamadığı bir şeyler varmış gibi hayretle baktı ona ve şunları söyledi:

"Siz korkaklıkla cüretkârlığın acayip bir karışımısınız, Joseph. Daracık pencere pervazına tırmanırken ve sonbaharın sonunda gölde yüzerken korkuyu aklınıza bile getirmiyorsunuz. Bir kadına hakaret ederken de kılınız bile kıpırdamıyor. Ama sıra amiriniz ve ustanızın önünde tamamen masum bir hatanın sorumluluğunu üstlenmeye gelince korkuyorsunuz. İnsan bu durum karşısında, ya ustanıza candan bağlı olduğunuzu ya da on-

dan gizlice nefret ettiğinizi düşünmek zorunda kalıyor. Hangisine inanmalı? Bir erkeğin, başka bir erkeğe böylesine göze batan bir saygı beslemesi ne anlama geliyor olabilir? Özellikle de şimdi, Tobler'in cemiyet içindeki konumu bu kadar sarsılmışken sizin bu adama böylesine sevecen bir hürmet göstermeniz insanı şaşırtıyor. Yüce gönüllü müsünüz? Yoksa bir alçak mısınız? İşinizin başına dönün. Öfkelenmemeliyim ama sizin karşınızda elimden gelmiyor bu. Ve bundan böyle kocamdan korkmayın artık, bugüne kadar kimsenin kafasını koparmadı."

Bunlar oturma odasında konuşulmuştu. Bir süre sonra Joseph geceliğini giymiş kadını, üst kattaki yatak odasının kapısında hazırlıksız yakaladı; Frau Tobler odanın kapısını açık unutmuştu. Çıplak kollarıyla lavabonun yanında durmuş, dalgın bir ifadeyle saçlarını topluyordu. Joseph'in geldiğini işitip ardından onu karşısında görünce bir çığlık attı ve kapıyı çarparak kapattı. "Ne muhteşem kollar!" diye düşündü Yardımcı ve merdivenleri çıkmaya devam etti. Tavan arasındaki pılı pırtının içinde bir şey aramayı düşünüyordu, ama aradığı şeyin yerine, Tobler'e ait, artık kullanılmadığı anlaşılan bir çift yüksek konçlu çizme buldu. Bu çizmelere gözlerini dikip öyle uzun bir süre baktı ki, sonunda kendi dalgınlığına kahkahalarla gülmek zorunda kaldı.

O sırada Silvi belirdi; tavan arasına asmasını söyledikleri, temiz çamaşırları taşımıştı yukarıya. Küçük kız, Joseph'in önünde durdu ve onu sanki ilk kez görüyormuş gibi uzun uzun inceledi. Ne çocuk ama! Getirdiği çamaşırları astı, ama sonra yeniden aşağıya inmek yerine, kapağı açık duran bir sandığı, göründüğü kadarıyla pek de aklını vermeden, karıştırmaya ve kendisine bakan genç adama bir sürü anlaşılmaz sorular sormaya başladı. Joseph, Silvi'yi görmeye uzun süre katlanamadı ve aşağıya indi.

Büroda: "Davranışlarım Frau Tobler'i şaşırtıyor. Oysa onun davranışlarına şaşırması gereken kişi asıl benim. Kendi ayakları üzerinde duramayan onun gibi bir kadın, Silvi'nin annesi, bana böyle sözler söyleme cesaretini nereden buluyor? Hemen şimdi gideceğim ve ne kadar kötü bir anne olduğunu yüzüne karşı söyleyeceğim. Gerçi ben bu evde çalışan biriyim yalnızca. Ama bu evin temelleri sarsılıyor, varsın benim konumum da sarsılsın, önemli değil."

Frau Tobler oturma odasının kapısı önünde durmuş, büyük bir heyecan içinde bir telefon görüşmesi yapıyordu. Görünüşe bakılırsa yine tatsız bir mesele vardı. Sırtı seğiriyor, omuzları şiddetle inip kalkıyordu. Sert, buyurgan bir ses tonuyla konuşuyordu. Karşısında konuşan kişi küstah bir alacaklı olabilir miydi? Sesi, kendi ahenginı yırtacak ve çatlatacak kadar yüksek çıkıyordu. Nihayet konuşmayı bitirdi. Gururlu ama bir o kadar da acı dolu bir yüzle Joseph'e döndü. Konuşurken ağlamıştı.

"Kimdi o?" diye sordu Joseph.

"Ah," dedi Frau Tobler, "müteahhit işte, şu süs mağarasını yapan. Para istiyor. Ama biraz önce sizin de duyduğunuz gibi, ona haddini bildirdim."

Bunun ne gibi bir had olduğunu söylemedi. Ama bunu söylemiş olsun ya da olmasın, şimdi Yardımcı'nın onu kötü bir anne olduğu için paylayacak cesareti kalmamıştı.

Frau Tobler, telefona pekâlâ Joseph'in de bakmış olabileceğini söyledi. Telefonun çaldığını işitmemiş miydi? Hayır mı? O halde büronun kapısını daima biraz aralık bırakmalıydı, o zaman işitirdi.

Joseph telefonun çaldığını gayet iyi duymuş, ama yerinden kalkmaya üşenmiş ve şöyle düşünmüştü: "Bırak, telefona bir kere de o baksın. O kibri biraz törpülensin."

Walter içeriye girdi ve kardeşi Edi'nin bir Bärenswil'li

beyefendiye nasıl dil çıkarıp nanik yaptığını anlattı. Edi armut çalmak için adamın bahçesine girmiş, ancak yakalanmış ve bir tokat yemişti. Uzaklaştıktan sonra, adamın arkasından bağırıp bir sürü kötü söz söylemişti.

Bunu kocasına anlatacağını söyledi Frau Tobler.

"Sizin yerinizde olsam, Frau Tobler," diye itiraz etti Joseph, "oğlanı kendim cezalandırırdım; sert bir ceza verin isterseniz ama ben olsam asla 'kocama' söylemezdim. Birincisi, sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, Herr Tobler'in meşgul olması gereken başka bir sürü mesele var, ikincisi de siz Edi'nin annesisiniz sonuçta ve bu haylazın ne ölçüde sert bir cezayı hak ettiğini, siz de en az kocanız kadar iyi değerlendirebilirsiniz. Herr Tobler, şu aralar sık sık olduğu gibi, bu akşam da sizin ağzınızdan yine böyle bir şikâyet işitecek olursa kendini kolayca kaybedebilir ve çocuğa rahatlıkla zalimce ama adaletsiz bir ceza verebilir. Aile içinde işlerinden ve para kazanma planlarından biraz olsun uzaklaşarak dinlenmeyi umduğu bir anda, gerçekte hiç de o kadar önemli olmayan bunun gibi meselelerle kocanızın rahatını kaçırırsanız, onu nasıl öfkelendireceğinizi bir düşünün, saygıdeğer hanımefendi, o zaman, sizi rencide eden biri olduğumu düşünmeye yatkın olsanız bile, bana hak vereceksiniz. Beni bağışlayın. Ben, Tobler ailesinin iyiliği için söyledim bunları; bu yuvayı çok seviyorum, burada sadece faydalı olmayı arzu ediyorum. Bana kızdınız mı, Frau Tobler?"

Kadın gülümsedi ve göründüğü kadarıyla, buna herhangi bir karşılık vermeyi gereksiz bularak sustu. O mutfağa doğru yönelirken Joseph de büroya döndü.

Herr Tobler, akşam yemeği vaktinde eve geldi, ki nadiren görülen bir şeydi bu. Karanlık, boğuk bir sesle, evde işlerin nasıl gittiğini sordu; keyfi yerinde değildi. Joseph bu sesi duyar duymaz tedirgin olmuştu. Bu ses onu nasıl da etkiliyordu! Tobler'in yardımcısını akşam

yemeğinin tadını çıkarırken izlemek üzere, tam da yemek saatinde eve dönmesi şart mıydı sanki? Joseph'in iştahı kaçar gibi oldu; hemen yemekten sonra bir koşu köye inip postaneye gitmeye karar verdi. Tobler paltosunu güçlükle çıkarmıştı. Joseph, yerinden fırlayıp patronunun paltosunu çıkarmasına yardım etmesinin yerinde bir davranış olacağını düşündü kendi kendine. Bu, Tobler'in hiç iyi bir durumda olmadığı açıkça görülen keyfini muhtemelen önemli ölçüde yerine getirirdi. Neden nezaketten böylesine yoksundu? Bu erkeklik onurunu mu zedelerdi? Orada öylece oturmak ve korku içinde olay çıkmamasını ummak çok onurlu bir tavırdı doğrusu. Joseph, Tobler'i ne zaman görse bir olay çıkacağından korkuyordu. Evet, bu adamda güçlükle zaptedilmiş, kalın, kızıl bir yığın halinde birikmiş, içten içe takırdayan ve alttan alta çatırdayan bir şeyler vardı. Sanki her an patlayacakmış gibi görünüyordu. Ve bazı durumlarda onurunun kırılacağını düşünmesi gerçekten de yersizdi; insan sadece iyi ve gerekli olanı, öfke patlamasının önüne geçecek şeyi yapmalıydı. Bir insanın paltosu çıkarılır ve bu sayede tüm ailenin akşamı kurtarılmış olabilirdi. Keyfi yerindeyse Tobler olağanüstü dostça davranabiliyordu. Neredeyse bonkör olabiliyordu. Ama Joseph nazik davranmaya utanmıştı, ayrıca onu engelleyen başka bir şey daha vardı: Kadın, sanki kurulmuş bir makine gibi ağzını açmıştı şimdi ve sinir bozucu bir sesle Edi'nin hikâyesini ve işlediği günahı anlatıyordu.

Tobler, oğlunun yanına gitti ve onun küçük başına, Edi gibi minicik bir oğlan şöyle dursun, güçlü kuvvetli bir adamı bile yere serebilecek bir darbe indirdi. Odadaki herkes korkuyla titredi. Frau Tobler gözlerini utanç içinde yere indirdi. Şimdi konuştuğuna pişman olmuştu. Tobler, Edi'yi tekmeler ve tokatlarla yandaki karanlık odaya sürükledi. Küçük muhbir Walter'in beti benzi atmıştı. Dora

annesinin koluna sarıldı. Kadın cesaretini toplayarak bu kadarının yeterli olduğunu, Tobler'in sakinleşmesi gerektiğini söyledi. Tobler derin derin iç geçirdi.

"Anlaşılmaz bir kadın," diye kendi kendine mırıldandı Joseph.

Tobler masaya otururken, köyde ağzı ve dili olan herkesin zaten kendisi aleyhinde konuşup durduğu bir zamanda, bir de bunlarla uğraşmak zorunda kaldığını söyledi. Ne fesat çocuklar! Böyle giderse yakında herkes parmağıyla onu, bu çocuklara terbiye veren babayı gösterecek ve çocukların büyüklerini taklit ettiklerini söyleyebilecekti. İnsan eve adımı atar atmaz, bunun gibi tatsızlıklarla karşılanıyordu. Bunları görünce bir şeylerin iyiye gideceğini umacak cesaret kalmıyordu insanda. İnsanın böyle çocuklara sahip olması bir cezaydı. Lanet olsun ki, tüm bunlar, çocuklarına doğru düzgün bakmayı, onları giydirmeyi ve yedirmeyi bir görev bildiği için geliyordu başına. Bu arlanmaz veletleri, bundan böyle çıplak ayakla gönderecekti okula, önlerine de yesinler diye et yerine kuru ekmek koyacaktı. Onlarla anladıkları dilden konuşmanın vakti gelmişti. Aslında onun bir şey yapmasına da gerek yoktu, bunlar zaten kendiliğinden olacaktı. Yakında evde yiyecek hiçbir şey kalmadığında, civcivlerinin nasıl farklı davrandıklarını görecekti.

Tobler'in böyle konuşmakla günaha girdiğini söyledi Frau Tobler, işi tadında bırakmalıydı.

Tobler farklı bir yönetim oluşturmadı; Abendstern'de şefin değneği de, müziğin ritmi de aynı kaldı. Orkestra şefinin kafası bambaşka şeylerle fazlasıyla doluydu ve yardımcı şefin de fazlasıyla mütevazı, kolayca memnun olabilen bir tabiatı vardı. Vadesi çoktan geçmiş maaşlarının ödenmesine bile gerek kalmıyordu. Çevresinde bulduğu tabiat ona yetiyordu. Bulutlar ve rüzgârlar da hâlâ

Tobler Evi'nin etrafında dönüp duruyordu ve bu varlıklar orada kalmaya istekli oldukları sürece, Yardımcı'nın gitmeyi düşünmesine de gerek yoktu.

Derken bir gün kar yağdı. Yılın ilk karı, sana bakmak ne zengin anılarla yüklü. Seninle birlikte eski yaşanmışlıklar da yeryüzüne doğru savruluyor. Senin ıslak, beyaz peçenin ardından babaların, annelerin ve kardeşlerin çok şeyler anlatan yüzleri sıyrılıyor açık seçik. Sen sayısız taneciklerinle gelirken, insan alabildiğine vakar ve neşeyle doluyor. İnsan senin bir çocuk, bir ağabey ya da sevimli, çekingen bir kız kardeş olduğunu sanıyor. Elini uzatıyor seni yakalamak için; tam olarak seni değil, sadece küçük parçacıklarını. Seni toplamak isteyen kova, yeryüzü kadar geniş ve büyük olmak zorunda. Durma yağ, sevgili ilk kar! Tobler'in evi ve bahçesi üzerine büyük bir sessizlik içinde serdiğin bu yumuşak örtü muhteşem görünüyor. Frau Tobler şaşkınlıkla bağırıyor: "Kar yağıyor!" Çocuklar saçlarında karlar, kızarmış yüzlerindeki kar taneciklerıyle çığlıklar atarak giriyorlar sıcak odaya. Herr Tobler'in ayakları ve ayakkabıları çok fazla ıslanmasın diye, Pauline'nin yakında kar küreyerek ve süpürerek bahçede yollar açması gerekecek.

Tobler, oğlanları da henüz çıplak ayak göndermiyordu okula. Henüz böyle önlemlerin sırası gelmemişti. Azgın tipiye ve soğuğa ve ıslağa rağmen sevimli villada da hâlâ yeterince yiyecek vardı. Joseph postaneye koştururken paltosunu giyiyordu; elden düşme bir paltoydu bu, ama sonuçta sıcak tutuyor ve üzerinde gösterişli duruyordu. Frau Tobler köyden kendisine okuyacak bir şeyler getirmesini rica ediyordu Yardımcı'dan; okumak artık uzun gecelerde çok iyi gidiyordu. Her akşam yemeğinden sonra da iskambil oynanamazdı. Joseph Belediye Kütüphanesi'ne gidiyor, okunacak şeyler alıyor ve getiriyordu. Kızlar minik, kalın, kırmızı paltolarıyla, tepeden

aşağıya kızakla kaymak üzere bahçeye çıkıyorlardı, ama henüz pek başaramıyorlardı bunu; taze kar henüz çok suluydu ve taşlı toprağın üzerinde henüz yeterince sıkı bir tabaka oluşturmuyordu. Köpek Leo, onların etrafında zıplayarak koşturuyordu.

Dört mevsimin de kendine has bir kokusu ve tınısı olduğu ne kadar doğru. İlkbaharı gördüğü zaman, insan onu hiç böyle farklı görmemiş olduğunu düşünür daima. Yazın, yaz bereketi her yıl yeni ve büyülüdür. Sonbahara daha önce hiç bu yılki gibi alıcı gözle bakmamışsınızdır ve kışın, bu kez de kış yepyeni gelir size, bir ya da üç yıl öncekinden çok ama çok farklıdır. Evet, yılların bile kendilerine ait bir tadı ve kokusu vardır. Bir yılı şöyle ya da böyle bir yerde geçirmiş olmak, onu yaşamış ve görmüş olmak anlamına gelir. Yerler ve yıllar birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır; ya olaylar ve yıllara ne demeli? Yaşananlar koca bir on yıla yepyeni bir renk kazandırabilir; ama kısacık bir yıl içinde çok daha yoğun ve hızlı yaşanır bu. Kısacık bir yıl mı? Joseph bu ifadeden hiç memnun kalmadı. Daha biraz önce villanın önünde durmuştu ve düşüncelere dalmış bir halde, şunlar dökülmüştü ağzından: "Ne yıl ama, ne kadar uzun ve ne kadar dolu." –

Ve bu uzun yıl hiç de öyle göz açıp kapayana kadar geçip gitmemişti; ancak şimdi düşününce o bir yıl, ona sanki kanatlar takmış, tüylere bürünmüş ve bir tüy kadar hafiflemiş gibi geldi. Kasımın ortası olmuştu şimdi; ama etraflıca düşündüğünde, daha mayıs ayında bile dünyaya yüzündeki bu ifadeyle bakmış, bu tavırları ve düşünceleri sergilemiş olduğunu fark ediyordu. Arkadaşı Klara'nın dediği gibi, pek az değişmişti.

Ya dünya, o değişiyor muydu peki? Hayır. Kış manzarası yaz dünyasının üzerine çökebilir, kış yerini ilkbahara bırakabilirdi, ama dünyanın yüzü aynı kalıyordu. Maskeler takıyor ve çıkarıyordu; o iri, güzel alnı kırışıyor

ve aydınlanıyordu; gülümsüyor ve darılıyordu, ama hep aynı kalıyordu. Makyaj yapmaya bayılıyordu; kâh parlak renklere boyanıyordu, kâh daha solgun renklere, kâh kor gibi yanıyor, kâh soluyordu; asla bir ânı bir ânına uymuyor, durmadan biraz değişiyordu, ancak hep aynı ölçüde canlı ve telaşlı kalıyordu. Gözlerinden şimşekler saçıyor ve heybetli sesiyle gök gibi gürlüyordu; ağlarken yağmuru sel olup akıyor ve ağzına temiz, parlak karın tebessümünü yerleştiriyordu, ama yüzünün havasında ve hatlarında pek az değişiklik oluyordu. Titreten bir deprem, bir dolu yağışı, bir sel baskını ya da bir volkan patlaması sakin yüzeyinden nadiren geçip gidiyordu ya da çoğu zaman dünya ve yerküreye has duygular ve çırpınışlarla içten içe sarsılıyor ve ürperiyor, ama hep aynı kalıyordu. Yöreler aynı kalıyordu; şehir manzaraları yayılıyor ve genişliyordu gerçi, ama bir anda havalanıp uçmak ve kendilerine yeni bir yer bulmak şehirlerin de elinden gelmiyordu. Nehirler ve ırmaklar yüzyıllardır aynı yataklarında akıp duruyorlardı; kuruyabilirlerdi tabii, ama ansızın aktıkları yataklardan çağlayarak yükselip açık, hafif havaya karışmıyorlardı. Su kendine kanallar ve oyuklar açarak yürümek zorundaydı. Gürül gürül akmak ve durmadan eşelemek onun kadim yasasıydı. Ve göller uzun, çok uzun zamanlardan beri oldukları yerde duruyordu. Bir sıçrayışta güneşe uzanıp çocuklar gibi top oynamıyorlardı. Bazen hiddetleniyor, öfkeyle tıslayarak sularını ve dalgalarını köpürtüyorlardı, ama ne bir gün içinde bulutlara ne de bir gecede yabani atlara dönüşüyorlardı. Dünyanın içindeki ve üzerindeki her şey güzel, katı yasalara itaat ediyordu; tıpkı insanlar gibi.

Yani şimdi Tobler'in evinin çevresine kış gelmişti.

O sıralarda başkente gitmeye ve uzun bir aradan sonra yine biraz eğlenmeye niyetlendiği bir pazar günü

geçirmişti Joseph. Şehirdeki caddeleri sisler içinde bulmuştu; yerlerde ıslak yapraklar, parklarda insanın şimdi artık ne oturabildiği ne de oturmak istediği banklar, merkezdeki ara sokaklarda gürültü ve akşam olduğunda sayısız meyhanelerin önünde biriken şamatacı ayyaşlar vardı. Frau Weiß'ın yanında yarım saat geçirmiş ve ona Tobler'le karısını anlatmıştı, ama içinde biriken bir utanç ve sabırsızlık hissi, bu huzurlu ve sakin kadının yanında daha fazla kalmasına izin vermemiş, "oyalanmak" niyetiyle kendini yeniden pazar gecesinin sokaklarına atmış ve şüphe uyandıran birtakım barlara girip çıkmıştı. Bu yolların yolcusu muydu Joseph? Her ne olursa olsun, bir sürü bira içmiş ve "Kış Bahçesi" diye bilinen gece kulübünün barında genç İtalyan züppeleriyle bir tartışma başlatmıştı. Yine aynı yerde, orada bulunan herkesin gözleri önünde, küçük varyete sahnesine çıkarak herkesi neşeye boğmuş ve sahnede beğeni kurallarına uyarak ve el çabukluğu marifetiyle hünerlerini sergileyen hokkabaza ders vermeye kalkmış, sonunda da birkaç garson tarafından kapı dışarı edilmişti.

Gecenin soğuğunda, hüküm süren sert havanın, sarhoşluğu kafasından ve eklemlerinden üfleyip götürmesi için, küçük parklardan birindeki bir banka oturdu. Gerçek bir fırtına yeli uluyarak esiyor ve parktaki ağaçların dallarını sallıyordu. Ama bu hava koşulları, Joseph'in tam karşısındaki banka tünemiş ve tıpkı onun gibi dinlendiği anlaşılan ikinci bir adamın sanki hiç umurunda değildi. Nasıl bir insandı bu ve böyle acımasız bir fırtına gecesinde, onu tıpkı Joseph gibi bu korunaksız yere sürükleyen şey ne olabilirdi? Bir talihsizlik ya da acı sezinleyen Yardımcı, dinlenen, karanlık gövdeye doğru yaklaştı ve – Wirsich'i tanıdı.

"Siz miydiniz o? Nasılsınız bakalım, Wirsich?" diye sordu şaşkınlık içinde. Sarhoşluğu bir anda uçup gitmiş-

ti. Wirsich uzun süre bir cevap vermedi. Sonra konuşmaya başladı:

"Nasıl mıyım? Kötü. Yoksa bu yağmurda ve soğukta neden yatayım burada? İşsizim ve tutunacak tek bir dalım bile yok. Hırsızlığa başlayacağım; hapse düşeceğim."

Perişan bir halde, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Joseph, Tobler'in bürosundaki selefine bir altın sikke verdi. Wirsich aldı bunu ama sonra yere attı. Yardımcı, Wirsich'e bağırdı:

"Bu kadar kalın kafalı olmayın ama. Alın şu parayı. Bugün Tobler bunu bana bizzat verirken yeterince tereddüt geçirdi zaten. Şimdi o tepede, Abendstern'de, deyiş yerindeyse bizim de meteliğimiz kalmadı; ama cesaretimizi asla kaybetmiyoruz. Sizin, Wirsich, hırsızlık yapmak zorunda kaldığınızı söylemeye hiç hakkınız yok. İnsan böyle bir şey söylemektense kendi ağzına bir yumruk indirir, daha iyi. Neden hırsızlık yapacakmışsınız? İşsizleri çalıştıran bir yazıhane yok mu? Ama siz oraya gidip yazıhaneyi yöneten beyle görüşmeye utanıyorsunuz anlaşılan, oysa kendisi çok çok aziz, çok anlayışlı, tecrübeli bir insandır. Biz, Abendstern'de bir gün Joseph Marti adında genç bir delikanlıyı, aslında pek kabiliyetli görünmese de, pekâlâ eğilip bükülebileceği ve faydalı olabileceği için, bu yazıhaneden alıp çalıştıracak kadar açık fikirli olmayı bildik, çünkü Herr Wirsich artık doğru yolda kalmaya istekli görünmüyordu. Şimdi gidin ve çalışın; yarın sabahtan tezi yok, ayaklarınızın sizi götürebildiği her yerde bir iş bakının ve emin olun ki, bir yerlerde, bir biçimde size verecekleri bir iş mutlaka vardır. Ne biçim davranışlar bunlar! Bazı yerlerden küçümser ve soğuk tavırlarla geri çevrileceksiniz şüphesiz; ama ne olursa olsun, sizi yeniden bir insan konumuna kavuşturacak şeyi buluncaya kadar aramaya devam edin. İnsan hırsızlık düşüncesini aklından kovmalı. Kararları

veren sağlıklı bir kafa olmalı ve bu hep öyle kalmalı; insan aptallaşıp alçaklaşıncaya kadar zorlamamalı kafasını. Ama ben sizin yerinizde olsam, şimdi size benim değil, Tobler'in verdiği bu parayı alır ve kendimi bundan sonrasına hazırlayacak iyi bir uyku çekmek için geceyi geçirecek makul bir yer arardım. Söylesenize, anneniz nasıl bu arada?"

"Hasta!" diye karşılık verdi Wirsich, ağzından ziyade eliyle.

"Ve sizin yüzünüzden tabii, öyle değil mi? Hiç karşılık vermeyin; hastalığının ve çöküşünün her ânına tanık olmuşum gibi biliyorum bunu. Oğlu, sabahtan akşama kadar sigara izmariti toplamaktan başka yapacak işi olmayan bir adamın bile yüzüne bakamayacak kadar yoldan çıkmışsa eğer, hangi anne ümitsizliğe kapılmaz? O yıllarca saygıdeğer oğluyla gurur duydu; başını kaldırıp sevgi ve hayranlık dolu gözlerle ona baktı; onun üzerine titredi ve ihtiyaçlarını giderdi ve hâlâ yaşıyor – hasta; ama gösterdiği ihtimam ve sevginin muhatabı adil, gayretli ve bir nebze daha cesur davranmaya karar verse şu ilerlemiş yaşını ve tükenen günlerini yine sağlıklı geçirebilirdi. Yaşlı kadını mutlu etmek için azıcık bir şey yeterdi; o zaman kırılmış yaşlı gururunu yeniden alevlendirmek için o da elinden geleni yapardı. Yalnızca onurlu ve güçlü kalmak için gösterdiği çabadan ötürü bile tapardı çocuğuna. Ve bu unutkan ve yozlaşmış çocuk, onun biricik oğlu üstüne üstlük; annelik duygularını harlayacak ilk ve son fırsatın ve o oğul bu sevginin, günler ve yıllar boyu sürmüş sevincin üzerinde sakarca tepinecek kadar kaba ve gaddar. Biliyor musunuz Wirsich, sizi evire çevire dövmek geliyor içimden."

Geceyi geçirecek bir yer bulmak için yürüdüler birlikte. Rotes Haus Pansiyonu'nda hâlâ ışık yanıyordu; yemek salonuna girdiler. Bir sürü zanaatkâr ve gezgin, bir

masanın başına toplanmıştı; aralarından biri eğlenceli hikâyeler anlatıyor, diğerleriyse kulak kesilmiş dinliyordu. Joseph hafif bir akşam yemeği ve içecek bir şeyler ısmarladı. Yarın sabah, kalkan ilk trenle hemen Bärenswil'e döneceğini düşündü.

Koca pansiyonda yalnızca tek bir boş oda kalmıştı, yani Wirsich ve Marti geceyi aynı yatakta geçirmek zorundaydı. Uyumadan önce yarım saat daha sohbet ettiler. Wirsich yavaş yavaş kendine geliyordu. Joseph ona, yarından sonra da bu pansiyon odasında kalmaya devam etmesini ve bıkmadan iş aradığını bildiren başvuru mektupları yazmasını, bunları özenle zarflara yerleştirmesini ve ulaştırmak istediği adreslere bizzat götürmesini söyledi. İnsan yoksul ve muhtaç olduğunu göstermekten kesinlikle utanmamalı; ama bunu yaparken gereğinden daha acıklı, ağlamaklı bir ifade takınmamalıydı, aksi halde yardım beklediği insanları kısa sürede bıktırırdı. Ayrıca kederin uluorta sergilenmesi zaten zevksizlikti. İş sahibi insanlara bizzat gitmenin iyi tarafı, çoğu eğitimli ve aklı başında bu insanların, dürüstçe çaba harcadığını kendi gözleriyle gördükleri işsiz insanın eline, sözgelimi bir beş mark tutuşturmalarıydı. Joseph'in çok iyi tanıdığı bir sürü insan böyle yapmış ve bu sayede daima bazı mütevazı başarılar elde etmeyi bilmişti. Yardım için yalvaran kişilerin isimleri ve kaderleri zenginlerin hiç ilgisini çekmezdi; ama bu beyler sadaka vermeyi severlerdi; çünkü iyi, köklü şirketler ve aileler arasında ezelden beri süregelen kibar ve soylu bir gelenekti bu. Gerçek yoksulluk, hiç çekinmeden, gerçek asaletin ayağına gitmeliydi, çünkü gırtlağına en az yapışılan ve en rahat nefes alabildiği yer orasıydı ve yoksulluğun ne demek olduğunu, yani nasıl yoksulluk çekildiğini orada gösterebilirdi. Eğer insan bir kez dibe vurmuş ve yokluğun pençesine düşmüşse yardım beklediğini terbiyeli ve rahat bir tavırla göster-

meyi öğrenmeliydi; bu anlayışla karşılanır ve bağışlanırdı; kalplerin biraz olsun yumuşamasını sağlar ve asla iyi ve merhametli göreneklere aykırı bir davranış olarak görülmezdi. Ama bunu yapan kişinin ağırbaşlı olması, altı aylık bir kundak bebeği gibi feryat etmemesi, tersine büyük ve kudretli bir şeyin, bahtsızlığın kurbanı olduğunu davranışlarıyla göstermesi gerekirdi. Diğer taraftan, bu ona bir onur kazandırır ve en katı yürekli kişileri bile kısa bir süre tatlı, soylu, görgülü bir ölçülülük içinde davranmaya iterdi. Evet, Wirsich'e uzun, üstelik de gereğince coşkulu bir söylev çekmişti işte, ama artık uyuması gerekiyordu, çünkü sabah erken kalkmak zorundaydı.

"Düşünüyorum da, Marti, siz iyi bir insansınız," dedi diğeri. Ardından ikisi de uyudular. Saat üç buçuk olmuştu çoktan. Sabah sekizde, üç saatlik bir uykunun ve alacakaranlıkta süren bir tren yolculuğunun ardından, yine teknik büroda, çizim ve yazı masalarının arasında duruyordu Yardımcı. Şimdi oturma odasında kahvaltı etmeye gidecekti.

Sekiz gün sonra yeniden şehre, bu kez mahpus olarak döndü. Sonbahardaki zorunlu askerî eğitimi kaçırdığı için iki günlük hapis cezasını çekmesi gerekiyordu. Bildirilen saatte kışlaya gitti; askerlik belgelerini aldılar ve onu hücreye indirdiler. Hücrede kimi genç kimi yaşlıca yaklaşık on beş kadar erkek, üzerlerine paltolarını serdikleri tahta kerevetlere uzanmıştı; hepsi de bu yeni geleni dikkatle süzdü. Parmaklıklı penceresi doğrudan caddenin zeminine bakan mekânda her türlü kötü koku mevcuttu. "Hiç değilse içecek sigaram var," diye düşündü Joseph ve kerevetlerden birinde kendine mümkün olabildiğince rahat bir yer hazırlamaya koyuldu. Çok geçmeden hücrenin tüm renkli sakinleri, sırayla birkaç kelime konuşmaya gelmişlerdi. Joseph'inkine benzer cezalarını çeken bu ki-

şiler arasında her türden insan vardı. Hepsi de durmadan sövüp sayıyordu. Ya işlediği korkunç bir kusurdan dolayı cezalandırılmış üst rütbeli bir subay oluyordu bu ya da okkanın altına gitmiş bir devlet memuru veya sivil bir idareci. Bu on beş ya da on altı insanın yüzlerinden, can sıkıntısı, serbestçe hareket edebilme isteği ve mekâna hâkim olan uyuşukluktan duydukları memnuniyetsizlik okunuyordu. Orada haftalardır yatan delikanlılar vardı; hatta içlerinden biri, bir sütçü, aylardan beri yatıyordu.

Babası otelci olan, Amerika görmüş bir delikanlının yanında bir badanacı, duvarcı ustası ve gündelikçi işçinin yanında bir kâtip çırağı, sütçü ve mandıracının yanında zengin bir Yahudi tüccar, fırıncı ustasının yanında bir tesviyeci yamağı yatıyordu. Bu on beş insanın hiçbiri bir diğerine benzemiyordu, ama hepsi de aynı şekilde sövüyor ve vakit öldürmeye çalışıyordu. Orada varlıklı ve eğitimli insanların da bulunması, hapis cezalarını para cezasına çevirmenin yasal açıdan mümkün olmamasına dayanıyordu, dolayısıyla kısıtlamalardan uzak, serbest hayatta mumla arayacağınız eşitlikçi bir muamele hüküm sürüyordu burada.

Birdenbire, Joseph'e buradaki gündelik hayatın değişmez bir parçası gibi görünen bir oyun başlatıldı. Oyunun adı "but dövme" idi ve kaba etlerini acımasız darbelere açmaya mahkûm edilmiş birinin kıçını, elin ayasıyla insafsızca tokatlamaktan ibaretti. Oyuna katılmayan kişilerden biri, darbelerin kimden geldiğini görememesi için, kurbanın gözlerini kapatıyordu. Ancak ebe buna rağmen kendisine vuran kişinin adını doğru tahmin edebilirse serbest kalıyor ve bu kez de yakalanan oyuncu, istese de istemese de, kurtulan ebenin yerine eğilerek kıçını açmak zorunda kalıyordu, ta ki kısa ya da uzun bir uğraşın ardından doğru ismi tahmin etmek ona da nasip oluncaya kadar.

Bu oyun, eller vurmaktan yoruluncaya kadar, en az bir saat canla başla oynandı. Bir süre sonra da yemek geldi, hey gözünü sevdiğim, sonuçta bir hapishane yemeğiydi işte: Fasulye, havuç ya da karnabahar yoktu tabii, hatta küçük bir parça domuz filetosu bile yoktu, sadece çorba ve bir dilim ekmek; tatsız tuzsuz, kuru bir ekmek parçasıyla bir yudum su. Zaten çorba da bir tür sudan ibaretti; üstelik tüm bunların üzerine adeta tüy dikercesine kaşıklar çorba kâselerine zincirlenmişti, sanki herhangi biri bu teneke parçasını çalmak istermiş gibi, oysa bunun için hiçbir neden yoktu tabii. Ama bu zincirleme işlemi kullanışlı ve askerî bir yöntemdi ve kırıcıydı ve anlaşılabileceği gibi, mahkûmlar orada pohpohlanmak, sevilmek ve şımartılmak için bulunmuyorlardı. "Aşağılık davranışlara aşağılayıcı cezalar": Göründüğü kadarıyla, cesaret kırıcı bu düstur kap kacağın üzerine açık seçik yazılmıştı sanki.

Can sıkıcı, boğucu iki gün!

Mandıracı ya da sütçü, mahkûmların en neşelisiydi. Hakikaten insanın bakmaya doyamadığı bu yakışıklı oğlanı, "herifler" buraya eli kolu bağlı bir halde getirmişti, çünkü sütçü kendisini tutuklamaya gelen polis memurunun kafasına yumruk indirmeye cüret etmişti; öyle ki, adamın ağzından burnundan kanlar fışkırmıştı. Bu hareketi yüzünden sütçünün ilk cezasına fazladan bir ay ya da daha uzun bir süre eklenmişti tabii, ancak görünüşe bakılırsa, korku nedir bilmeyen ve şeref meselelerini hiç umursamayan adamı bu da fazla rahatsız etmemişti. Tam tersine, bu can sıkıcı, mecburi tembelliği, aylarca sürecek şen şakrak bir şakaya dönüştürmüş, kendini ve çevresindeki herkesi pek güzel eğlendirmeyi bilmişti ve onun sayesinde mahzendeki hücreden yükselen kahkahalar hiç tavsamamış, hiç susmamıştı. Bu sütçü, devlet memurlarından ya da subaylardan söz ederken, çocuksu

bir inatla küstah ve haylaz bir üslup kullanmaktan alamıyordu kendini. Ağzından, bastırılmış bir öfkeyi dışa vuran, iğneli bir söz asla çıkmıyordu. İster uydurulmuş olsun, ister yaşanmış, anlattığı binlerce hikâye, makam sahibi insanlara gülünç birer tahta kukla gibi davranmayı bir alışkanlık haline getirmiş gibi görünen bu güzel, arsız adamın, onları nasıl kafeslediği ve avucunda oynatmasıyla ilgiliydi az çok. Ondaki bu zindeliği ve kıvraklığı gören biri, aptal durumuna düşmeksizin, anlattıklarının hiç değilse yarısına kolaylıkla inanabilirdi, çünkü bu sütçü, dosdoğru ülkesinin gururlu ve laf dinlemez atalarının soyundan geliyor gibiydi; nesiller önce kaybolup gitmiş muzip ve kavgacı bir ruhla donanmıştı ve geniş kitlelerin kabullendiği yasalar ve emirleri, neredeyse elinde olmadan, küçümseyecek cesarete sahipti. Kim bilir hangi talimden beri sakladığı asker kasketini kıvırcık saçlarının tepesine oturtarak kim olduğuna bakmadan tüm amirleri karşısında sergilediği şeytanlığı, garip bir biçimde daha da keskinleştiriyordu. Ancak tüm bu serserice alışkanlıklarının yanı sıra, basit ve hassas duygulara da hiç yabancı gibi durmuyordu; en azından zaman zaman çok güzel bir ahenk ve ölçü içinde şarkılar ve dağ ezgileri söylediği duyuluyordu. Ayrıca koca Almanya'yı bir malikâneden diğer malikâneye, bir uçtan bir uca dolaştığı sayısız ve uzun seyahatlerini de hasret dolu bir sesle anlatıyordu. Kısmen yalan ya da taşkın bir hayal gücünün eseri olsa bile, oradaki beylere ve şato sahiplerine neler yaptığını dinlemek sizi güldürüyor ve eğlendiriyor, hatta içinizde romantik duygular uyandırıyordu. Bu oğlanın hakikaten biçimli ve güzel kıvrımlı bir ağzı, soylu, özgür ve duru bir yüzü vardı ve ona bakarken silah altında ve cesaret gerektiren koşullarda ülkesine muhtemelen olağanüstü büyük hizmetlerde bulunabileceğini düşünmekten kendinizi alamıyordunuz. O her haliyle artık tarih olmuş bir

dünyayı ve hayat tarzını anlatıyordu, özellikle de -Joseph'in "delik"te geçirdiği o dönemde bir sefer gecenin ortasında apansız yaptığı gibi- şarkı söylemeye başladığında, güçlü kadim zamanların tınılarını ve büyüsünü duyduğunuza inanıyordunuz. O şarkıdan, olağanüstü bir akşam manzarası hüzünle yükseliyordu ve dinlerken, bu sütçünün yaradılışındaki insanlara karşı gerçekten böylesine bağnazca ve yanlış davranmaya mahkûm bu çağa da, bu şarkıcıya da acıyordunuz içinizden.

Hapiste geçirdiği bu iki gün, Yardımcı'nın pek çok şey üzerine düşünmesi için mükemmel bir fırsat olabilirdi; o güne kadarki hayatı üzerine sözgelimi ya da Tobler'in içine düştüğü zor durum üzerine ya da gelecek üzerine ya da "Umumi Borçlar Hukuku" üzerine, ama bunu yine yapmadı, bu değerli fırsatı da kaçırdı ve mandıracının, ona eski ve yeni dünya üzerine tüm mülahazalardan daha ilginç gelen şakalarını ve şarkılarını ve açık saçık fıkralarını dinlemekle yetindi. Ayrıca neredeyse her iki saatte bir tekrarlanan "but dövme" oyunu da felsefe yapma baskısından kaçmak için bir bahane oluyordu ya da hapishane gardiyanı, cezası "biten" bir tutukluyu çağırmak üzere zangırdayan kapıdan içeri giriyordu, ki bu da zihinsel dikkatin yüksek meselelerden temel ve genel ilgi alanlarına kaymasına neden oluyordu. Hem niçin düşünecekti ki zaten?

Geliştirilmesi gereken asıl önemli fikir, yaşayarak öğrenmek ve başkalarının deneyimlerini paylaşmak değil miydi? Kodeste geçen kırk sekiz saat, kırk sekiz ayrı fikir ortaya çıkarsa bile, insanın hayatını iyi ve engebesiz bir yolda sürdürmesi için tek bir genel fikir yeterli olmuyor muydu? Hemen yarın unutulacağı daha baştan belli olduğuna göre, göz kamaştıran, saygı uyandıran, üzerine kafa yorulmuş kırk sekiz ayrı fikrin genç bir insana ne faydası dokunabilirdi ki? Yönünü tayin etmesini sağla-

yan tek bir fikir çok daha iyiydi şüphesiz, ama bu fikir düşünerek bulunmuyordu; böyle fikirler duyguların içinde eriyordu.

Bir keresinde mandıracının, vatancağızı tüm o haşmetiyle yerin dibine batsa bile kılını kıpırdatmayacağını söylediğini duydu Joseph.

Bu sözler ne kadar doğal bir biçimde ve vicdansızca söylenmişti. Vatan ya da onun yasal tanımı, sütçüyü mağdur ediyordu şüphesiz; onu engelliyor, zincire vuruyor, kolunu kanadını kıran, bıktırıcı hapis cezalarına çarptırıyordu; canını sıkıyor, tatsız durumlara sokuyor, maddi kayıplara uğratıyor ve beden sağlığına zarar veriyordu. Ve bu sütçünün dile getirdiği gibi düşünen binlerce insan vardı. Hayatın pek de adil davranmadığı ve ileriye gitmeleri, askerlik görevinin kör ve kuru buyruğu uyarınca kösteklenmiş binlerce insan. Zorunlu görevleri yerine getirmek, bu yükümlülüğü bir yaşam ve kazanç kapısına dönüştürerek devletin sırtından beslenmeyi ve geçinmeyi bilen pek çok insanın aksine, bazılarının işini hiç de kolaylaştırmıyordu. Askerlik hizmeti bazılarının çalışma hayatında tatsız bir delik açıyor, hatta binbir zahmetle biriktirilmiş birkaç kuruşun ya da meteliğin yüksek askerî harcamalara akmasına ve askerlik görevinin sonunda elde avuçta bir şey kalmamasına neden olarak, kimilerini çok ağır ve acımasız bir yokluğun içine itiyordu. O zaman destek istemek üzere annesinin, babasının yanına koşamıyordu herkes; ticarethaneler, fabrikalar ya da atölyeler herkesi hemen işe almıyorlardı tekrar, aksine yeniden çalışan, meslek öğrenen, para kazanan ve bir hedefi olan insanların arasına katılabilmek için çoğu zaman uzun süre beklemek gerekiyordu. Bu koşullar altında o insanın vatan sevgisiyle yanıp tutuşması beklenebilir miydi? Ne saçma düşünce!

"Ama her şeye rağmen!" Yardımcı, aklından geçen

bu "her şeye rağmen"in içini ısıtan duygusuyla, "but dövme" oyununa katılmak üzere yatağından aşağı atladı. Şanslıydı, hiç uzun süre "domalmak" zorunda kalmadı. Her defasında kendisine vuran elin sahibini hemen buluyordu. Tesviyeci çırağını, indirdiği darbenin şiddetinden, badanacıyı elinin hantallığından, Yahudi'yi isabetsiz vuruşlarından, Amerikalıyı oynarken sergilediği nazlı ve çekingen tavrından, sütçüyü ise kasten yumuşattığı ve hafiflettiği hamlelerinden tanıyordu daima. Sütçü, baştan beri bir tür yakınlık hissetmişti Joseph'e karşı. Bir şeyler anlatmaya başladığı anda, Joseph'e dönüyordu, çünkü en dikkatli dinleyicisinin Yardımcı olduğunu görüyordu.

Sigara içmek "tutuklular"a yasaktı; ama okula giden çocuklar parmaklıklı pencereye yanaşıyor ve düşünülebilecek en sevimli ve güzel tütün kaçakçılığına aracılık ediyorlardı. İçeridekilerden biri, bir diğerinin omuzlarına basarak pencereye tırmanıyor ve gizemli bir sopanın ucundaki çivinin yardımıyla uzatılan tütün ve puroları çabucak ve maharetle topluyor, karşılığında da bozuk paraları bu küçük satıcı ve kaçakçı kızlara atıyordu; dolayısıyla mahzendeki "delik"ten duman hiç eksik olmuyordu. Besbelli iyi huylu bir adam olan gardiyansa buna sesini çıkarmıyordu.

Joseph, hapisteki iki geceyi üşüyerek, titreyerek ve uykusuz geçirdi. İkinci gece biraz uyuyabilmişti gerçi ama huzursuz bir uyku olmuştu bu. Hummalı rüyalar görmüştü.

Sütçünün "vatancağızı" tutkuyla bakan gözlerinin önünde tüm yöreleri ve kantonlarıyla sere serpe yayılmıştı. Bir sis tabakasının ardından hayaletleri andıran, göz kamaştırıcı Alpler yükseliyordu. Dağların eteklerinde ineklerin boyunlarındaki çıngırakların sesleriyle çınlayan, cennet yeşili, güzel çayırlıklar uzanıyordu. Mavi bir nehir,

köylere ve şehirlere ve şövalye şatolarına usulca dokunarak huzurla çizilmiş, parlak bir şerit gibi yörelerin içinden akıyordu. Tüm ülke bir tabloyu andırıyordu; ama bu tablo canlıydı; insanlar, olaylar ve duygular, tıpkı büyük bir halının sevimli ve anlamlı desenleri gibi yükselip alçalıyorlardı. Ticaret ve sanayi olağanüstü bir gelişim içinde görünüyordu ve eğlendirme amacı gütmeyen güzel sanatlar, çeşme şırıltılarıyla yankılanan köşelerde uzanmış hülyalar kuruyordu. Şiir sanatı bir yazı masasının başında yapayalnız oturmuş düşünürken ve resim sanatı şövalenin başında muzafferane bir edayla çalışırken görülüyordu. Sayısız fabrika işçisi, çalıştıkları işliklerden evlerine sessiz, güzel ve yorgun dönüyorlardı. O akşam ışığında yürüdükleri yolların evlerine giden yollar olduğu seçiliyordu. Uzaklarda çınlayan, dokunaklı çan sesleri yükseliyordu. Bu güçlü çan sesleri, yankılarıyla, gümbürtüleriyle oradaki her şeyi kucaklıyordu sanki. Ardından bir keçi çıngırağının ince, gümüşsü çınlaması duyuluyordu ve insan kendini yükseklerde, komşu dağların kuşattığı bir yayla merasında duruyormuş gibi hissediyordu. Çok derinlerden, aşağılardaki ovalardan yükselen tren düdükleri ve çalışan insanların gürültüleri işitiliyordu. Ama ansızın tüm bu imgeler, üzerlerine üflenmiş gibi paramparça olup dört bir yana dağılıyor ve bir kışla cephesi keskin hatlarıyla ve gururla yükseliyordu. Kışlanın önünde bir tümen asker, dimdik ileriye bakarak ve kımıldamadan, esas duruşta bekliyordu. Ata binmiş bir albay ya da yüzbaşı beliriyor ve askerlere bir kare oluşturmalarını emrediyordu; bunun üzerine askerler, subayların idaresinde istenilen hareketi yapıyorlardı. Gariptir ki, bu albay sütçüden başkası değildi. Joseph onu ağız yapısından ve dört bir yanda çınlayan sesinden açıkça tanıyordu. Sütçü vatan savunmasını bu genç askerlere emanet eden ateşli bir konuşma yapıyordu şimdi. "Her şeye rağmen!" diye

düşünüyordu Joseph ve gülümsüyordu. Öyle ya, şimdi rahat duruştaydılar ve isteyen gülümseyebilirdi tabii. Günlerden pazardı. Genç, yakışıklı bir teğmen, er Joseph'in yanına geliyor ve arkadaşça bir tavırla soruyordu: "Tıraş olmadın demek, Marti, öyle mi?" Ardından kılıcını şakırdatarak saflan denetlemeye devam ediyordu. Joseph utanarak çenesini sıvazlıyordu: "Daha tıraş bile olmadım bugün!" – Güneş nasıl da parlıyordu. Ne kadar sıcaktı! Derken rüyada ani bir sıçrama gerçekleşiyor, ve yarım daire şeklinde uzayıp giden bir hat boyunca yere uzanmış nişancıların bulunduğu bir açık arazi beliriyordu. Patlayan tüfeklerin sesleri yakındaki ormanlık yamaçlarda yankılanıyor, komut borazanları çalıyordu. Atına binmiş, muharebe meydanını gözleriyle tarayan sütçü albay, "Siz öldünüz, Marti, yere düşün!" diye bağırıyordu. "Aha," diye düşünüyordu Joseph, "bana karşı yumuşak davranıyor. Bu muhteşem çayırlıkta dinlenmemi istiyor." Çarpışma bitene kadar yattığı yerde kalıyor ve kurumuş ağzıyla ot saplarını emerek vakit öldürüyordu. Ne dünya ne güneş! Böyle yan gelip yatmak ne tatlı bir kaygısızlık! Ama şimdi ayağa fırlaması ve saf tutup hizaya girmesi gerekiyordu. Ancak yapamıyordu bunu; toprağa mıhlanmış gibi kalıyordu. Ot sapı ağzından çıkmıyordu; Joseph sapı ağzından çıkarmak için paralanıyor, alnında terler, ruhunda korku birikiyordu; derken uyandı ve kendini yeniden yatağında buldu, hemen dibinde horlayan tesviyeci yamağının yanında.

Uç saat sonra gardiyan onun ismini seslendi. Cezası "bitmişti." Herkesle vedalaştı. Altı hafta daha yatması gereken sütçünün elini içtenlikle sıktı. Evraklarını geri aldı ve özgürce caddeye çıktı. Üşüyen eklemleri esnekliğini yitirmişti; gördüğü rüya kafasının içinde hâlâ uğulduyor, çınlıyor ve patlıyordu. Bir saat sonra kendini yeniden Tobler'in gerçek işlerinin ortasında buldu. Reklam-

Saati ve Atıcılık-Otomatı kızgınlıkla ve aynı zamanda yardım dilenerek ona el sallıyorlardı ve Joseph masasının başına oturup yeniden yazmaya başladı.

"İyi bir tatil yapmış oldunuz," dedi Mühendis, "benimki gibi bir işte iki tam günün eksikliği hissedilir. Yani şimdi iki kat daha yoğun çalışmanız gerekiyor. Umarım bu söylediklerimi aklınızın bir köşesine yazmışsınızdır. Takdir edersiniz ki, her hafta hapiste yatsın diye bir yardımcı tutmama gerek yok. Ben bunun için maaş öde..."

"Ödemiyorum," demek istemişti; ama konuşmasının ortasında birden nefesi tükendi; düşünceli bir ifade takındı. Joseph karşılık vermeye bile gerek görmedi.

Hasta İskemlesi tamamlanmıştı. Tobler'in çizim masasının üzerinde sevimli, minik bir model duruyor ve sonuçtan çok memnun görünen Mühendis, her yandan bakmanın keyfini çıkarmak için, modeli durmadan sağa sola çeviriyor ve her saniye bir başka açıdan inceliyordu. Joseph'in bir an önce işe koyulması ve tıbbi mobilyalar üreten, isim yapmış yerli ve yabancı firmalara teklif mektupları yazması gerekiyordu.

Tobler zarif aygıtı birkaç vidayı çevirerek ve bazı kolları çekerek kolayca katladı, sonra kaliteli bir kâğıda sardırdı, şapkasını aldı ve atölyede yine ne muhteşem bir icadının tamamlandığını ve kullanılabilecek duruma getirildiğini o kâfirlere, o alaycı Bärenswil ahalisine göstermek üzere köye indi.

Bu arada Joseph'in de köydeki sulh hâkimine yazarak, Tobler'in yarın sabah saat dokuzda yapılacak Martin Grünen davasıyla ilgili ön duruşmaya, acil işleri engel olduğu için şahsen katılamayacağını bildirmesi gerekiyordu. Bu nedenle Tobler, Sayın Sulh Hâkimi'ne gerekli açıklamaları ve rakamları yazılı olarak vermeyi uygun görüyordu; buradan da anlaşılabileceği gibi, ... vesaire.

"Anlaşılabileceği gibi, patronum Herr Tobler bir melektir!" Yardımcı, bir an hınzırca bir duyguya kapılarak içinden gülümsedi. Bu yazı tamamlandıktan sonra, çok değerli bölge mahkemesine de buna benzer, ancak daha sert bir üslupla kaleme alınmış açıklayıcı bir not yazılması gerekiyordu. Joseph, mektubunun veciz üslubuna olduğu kadar sert açıklamaların aralarına düşünmeden serpiştiriverdiği nezaket ifadelerine de bir kere daha hayran kaldı. Nezaket ve tevazu alanına böyle küçük kaçamaklar yaparken, "İnsan asla aşırı kaba olmamalı," diye düşünüyordu. Bu mektubu da çabucak yazıp bitirdi, çünkü artık bu işte adamakıllı "ustalık" kazanmıştı; bunu bilmenin verdiği tatmin duygusuyla şimdi yine o mutat ve şaşmaz purolarından birini yaktı. Gelsinlerdi bakalım tüm o sulh hâkimleri ve idare mahkemeleri, ayrıca sıra sıra dizilen o hain ödeme ihbarnameleri; o ve Tobler, mis gibi kokan purolarını ve sigarillolarını hiç telaşa kapılmadan, gönül rahatlığıyla tüttürmeye devam edeceklerdi.

Köydeki insanlar, sonunda gitgide kabaran bir idrak dalgası gibi, önce aralarında fısıldaşarak ama ardından sokak ortasında bağıra çağıra anlatmaya başlayarak, icra yasaları çerçevesinde en azından birkaç balık tutmak için gerekli adımların atılmaması halinde, tepedeki Abendstern'den "kurtarılacak" fazla bir şey kalmayacağı kanısına varmışlardı. Böylece Herr Tobler, gerek şirket gerek ev harcamalarıyla ilgili olarak, çeşitli yasalar aracılığıyla soruşturulmaya, kovuşturulmaya ve işlem görmeye başladı. Sağdan ve soldan, yakından ve uzaktan Tobler Evi'nin üzerine yağarak gedikler açan ve keyifleri kaçıran mızraklar, bir bayram günü düzenlenen cirit atma yarışmasını çağrıştırıyordu. Mahkeme ya da icra memuru, sinsice; ama bir o kadar da rahat bir tavırla evin ve bahçenin etrafında, sanki burada çok güzel vakit geçiriyormuş, sanki buradan özellikle hoşlanıyormuş gibi bütün gün dolanıp

duruyordu. Bu adam tabiatın ve peyzaj sanatının gizli bir âşığıydı sanki.

Yoksa bu cılız ve sivri siluet, inşaat şirketlerinden oluşan bir iştirak ya da hatta bir coğrafya cemiyeti tarafından, gözlerinin ve hafızasının yardımıyla çevreyi ölçmek üzere mi görevlendirilmişti? İmkânsıza yakın bir ihtimal! Ama görünüşü öyleydi. Frau Tobler ondan nefret ediyor ve korkuyordu ve sanki bu adam kasvetli sezgilerin ve iç sıkıntısının ete kemiğe bürünmüş bir haliymiş gibi, onu görür görmez telaşla pencerenin önünden kaçıyordu. Kadın haklıydı; çünkü bu adamın tutkal ve çiviyle sımsıkı mühürlenmiş gibi görünen suratına bakmaya yeltendiğinizde, içiniz donuyordu ve felaketin buz gibi eli tarafından okşandığınızı ve sevildiğinizi hissediyordunuz.

Joseph'le son derecede tuhaf bir tavırla ilişki kuruyordu bu adam. Sanki karanlık toprağın bağrından biter gibi, adeta ışığı ve havayı tüketerek bir anda büronun önünde belirivermeyi başarıyordu. Ardından tam bir dakika boyunca kıpırdamadan duruyordu; bir şey yapmak ya da bir şeye hazırlanmak üzere değil, tersine, görünüşe bakılırsa bundan özel bir zevk ve keyif duyduğu için. Sonra kapıyı açıyordu ama hemen içeri girmiyor, hatta içeri girmeyi sanki hiç düşünmeden olduğu yerde duruyordu; tekinsiz davranışlarının nasıl bir etki yarattığını görmek istediği anlaşılıyordu. Derken soğuk gözlerini tedirgin olan Yardımcı'nın üzerinden ayırmaksızın yeniden geçici bir ara vermek üzere büroya giriyordu. Asla "iyi günler" ya da "iyi akşamlar" demiyordu. Onun için günün saatleri yoktu sanki, hatta Tanrı'nın yarattığı hava bile yoktu, çünkü bu adam nefes almayı bile gereksiz buluyormuş gibi bir manzara sergiliyordu. Kemikli suratı mengeneyle iki yandan sıkıştırılıyormuş gibi bir ifadeyle, siyah deriden bir evrak çantasını açıp içinden bir

ya da iki belge çıkarıyor, bunları saçma bir hareketle havaya kaldırıyor ve oradan Yardımcı'nın yazı masasına bırakıyordu: sessizce, bir alıcı kuşun pençelerini andıran sivri ve kancalı elleriyle. Bu görevi yerine getirdikten sonra, ona varlığının rahatsız edici ve iç daraltıcı olduğunu çıtlatan farkındalığının tadını çıkarıyordu adeta, çünkü oradan ayrılmayı aklının ucundan bile geçirmiyor, tersine evrak çantasını paltosunun cebine sığdırmak için dakikalarca uğraşıyordu. Ardından –neredeyse– "*Adieu*,"[1] gibi bir şey söylüyor ve gidiyordu. Bu adamın *adieu*'sü, hiçbir şey söylememesinden bile daha dondurucuydu; sanki dalgınlıkla çıkıyordu ağzından; ama aynı zamanda da kasıtlı bir soğukluk ve sertlik taşıyordu. Sonra gidermiş gibi görünüyordu adam, ama hayır, her seferinde önce o korkunç şeyi yapıyor, çevreyi, evi ve bahçeyi uzun uzun gözden geçiriyordu. Sonra diğer kapı açılıyor ve Frau Tobler, ardına kadar açılmış gözleri ve korku dolu sözleri eşliğinde telaşla büroya dalıyordu: "İşte yine bahçede duruyor! Bakın, bakın!" –

Bu adamın ortaya çıktığı günlerde, çoğu zaman karla yağmur arasında kararsız kalmış, gri, soğuk, sessiz bir melez hava hüküm sürüyordu. Evin dış duvarları temellerine kadar ıslanmış oluyor, göl tarafından yeni tipi fırtınalarını ya da sağanak yağışları haber veren keskin bir ayaz esiyordu ve göl de alabildiğine kurşuni, renksiz ve kederli görünüyordu. Gölün o güzelim akşam ve sabah renkleri neredeydi şimdi? Öyle günlerde ne bir sabah ne de bir akşam vardı artık; tüm saatler aynı bulanık manzarayı sergiliyor ve günün vakitleri, unvanlarından ve o sevimli, tanıdık ışık farklılıklarından usanmış gibi görünüyordu. Bu bulanık ve çarpılmış tabiatın ortasında, bir

1. (Fr.) Hoşça kal. (Y.N.)

de siyah deri çantasıyla o adam belirdiğinde, Frau Tobler ile Yardımcı, yeryüzünün ansızın tepetaklak olduğunu ve artık doğal olanı değil, tanıdıkları ve bildikleri olguların karanlık yüzünü gördüklerini düşünüyorlardı. O güzelim Tobler Evi'nin etrafında bir tür hortlak dolaşıyordu adeta ve evin mutluluğu ve narin güzelliği, hatta var olma hakkı bile, renksiz, yorgun, donuk ve dipsiz bir kâbusta kaybolup gitmiş gibi görünüyordu. Frau Tobler öyle zamanlarda pencereye giderek şimdi kışa ve sise gömülmüş yaz gölüne baktığında; gözle görülebilen her şeyin üzerine çökmüş hüznü algıladığında ve hissettiğinde, mendilini elinde olmadan gözlerine götürüyor ve için için ağlıyordu.

O güne dek tüm bahçe işleriyle ilgilenmiş, bitkileri getirmiş ve bakımlarını yapmış bahçıvanın, alacaklılar arasındaki en zalim borç takipçilerinden biri olduğu anlaşıldı. Bu adam, Tobler'e ve onun tüm sülalesine, küfürbazlardan oluşan koca bir tabur gibi sövüp sayıyor ve "bu kibirli güruh"un Abendstern'den atıldığını ve mallarına haciz geldiğini görmenin mutluluğunu yaşayacağı güne kadar, huzur içinde bir saat bile geçirmeyeceğini söylüyordu. Bu kaba sözleri, kısmen yaltaklanmak, yaranmak, kısmen de sinsice rencide etmek için Tobler'e yetiştirdiler ve o da hiç duraksamadan, kendisine ait olan ve fidanlığın seralarında bulunan bitkilerin bir an önce oradan alınmasını ve süs mağarasındaki geceye katılmış olan, sigorta mümessili arkadaşının mahzenine taşınmasını emretti. Bu emrin geciktirilmeden yerine getirilmesi görevi Joseph'e verilmişti ve o da tereddüt etmek için bir neden görmüyordu. Böylelikle tek at tarafından çekilen bir arabayla fidanlığa gidildi ve ardından, aralarında şimdiden bir hayli boy atmış bir ak göknarın da bulunduğu bitkiler arabaya yüklendi. Bir bahçeye dönüşen araba hareket etti, caddelerde gözleri şaşkınlıktan fal taşı

gibi açılan insanların önünden geçti ve arabacıya tarif edilen adamın ve evinin önünde durdu. Bitkilerin arabadan indirilmesine ve sığabildikleri kadarıyla mahzene taşınmasına sigortacı da bizzat yardım etti. Genç göknar, tavanı narin ve gururlu gövdesine göre çok alçak olan mahzende, hiç değilse kısmen yatık durabilmesi için iplerle bağlandı. Ağacın böyle yerleştirildiğini görmek, Yardımcı'nın içini acıttı ama elden ne gelirdi? Tobler böyle olmasını istemişti ve Tobler'in isteği, Joseph için hâlâ biricik ve koşulsuz kılavuz olmayı sürdürüyordu.

Bu sigortacı, Tobler'e sadık kalmıştı gerçekten de. Sadece dışsal nedenlere bağlı zorluklar yüzünden, bir zamanlar değer vermiş olduğu bir adamla dostluğunu ve samimiyetini sona erdirmeyi aklından bile geçirmeyen basit, ama aydın bir adamdı. Şimdi artık pazar günleri bir el *Jass* çevirmeye yardımcı olmak için villaya gelen neredeyse bir o kalmıştı. Toblerlerde içecek bir şeyler vardı hâlâ, çok şükür! Daha birkaç gün önce Mainz'dan muhteşem Rhein şarabıyla dolu küçük bir fıçı gelmişti; bu, eski, güzel günlerde verilmiş olması gereken bir siparişin gecikmiş ama bu yüzden daha da büyük bir sevinçle karşılanmış teslimatıydı. Tobler fıçıya tepeden aşağıya hayretle baktı; ona böyle pahalı bir şarap göndermeleri için firmaya talimat verdiğini artık hatırlamıyordu bile. Şimdi Joseph'in, şarabı fıçıdan şişelere doldurmak ve ağızlarını düzgün bir biçimde mantarla kapatmak gibi ek bir görevi olmuştu; bu işte öylesine şaşırtıcı bir beceri sergiledi ki, bu hızlı çalışmayı izleyen Frau Tobler, Joseph'in eskiden şarap mahzenlerinde çalışıp çalışmadığını sordu şaka yollu. Evde, üst üste gelen sayısız zor saatlere dayanmayı kolaylaştıran böyle neşeli ve kaygısız saatler yaşandığı da oluyordu; herkesin fazlasıyla ihtiyaç duyduğu böyle anlar, hiç küçümsenmemesi gereken birer nimetti. Ama günlerden birinde Frau Tobler aniden hastalandı.

Tam böyle bir zamanda hiç içinden gelmese de yatmak zorunda kaldı ve doktor çağrılması gerekti; haftalardır, temel direkleri sarsılan bir evin eşiğinden içeriye adımını atmamayı başarmış olan Doktor Specker'in ta kendisiydi çağrılan. Doktor Specker, hekimlik hizmetine ve gece yarısı zifirî karanlık bir bölgeden yürüyerek geçmenin zahmetine karşılık hiçbir ücret alamayacağından korkmakla birlikte çağrıya uydu. Kadının yatağına sessizce yaklaştı ve tavırları ve sözleriyle, dostça ziyaretlerine asla ara vermemiş, tersine aileyle kurduğu iyi ilişkileri kesintisiz sürdürmüş gibi davrandı. İlgili bir sesle Frau Tobler'in nasıl ağrılar çektiğini, şikâyetlerinin ne zamandan beri sürdüğünü vs. sordu ve mesleğinin ciddi vazifelerini elinden geldiğince rahatlatıcı bir tavırla yerine getirdi. Ardından Tobler, saat neredeyse bire geldiği halde, gerçek boyutlardaki ilk numunesi aynı gün içinde gelmiş olan Hasta İskemlesi'ni gösterdi doktora. Şimdi bu modeli hemen karısının üzerinde deneyebileceğini söyledi mucit; sesine şakacı bir vurgu katmayı deniyordu ama pek de başarılı olamadı. "Çabucak birer kadeh şarap içmeye ne dersiniz, Doktor Bey?" – Hayır. Doktor çıktı.

Kadın, yatağına gelen herkese, bunca kötü şeyin üstüne, bir de yatakta kalmak zorunda olduğunu söyleyerek yakınıyordu. Evde ve işte her şeyin çökmek üzere olduğu yetmezmiş gibi, diye sürdürüyordu şikâyetlerini, şimdi de sağlığını kaybediyordu. Tam da iş görecek bir ele ve ortalığı kolaçan edecek bir göze bunca ihtiyaç varken hasta olmuştu. Ayrıca yine bir sürü masraf edilmesi gerekecekti, hem bu parayı nereden bulacaklardı? Ne kadar halsiz hissediyordu kendini, oysa güç kazanmak, en kötü duruma bile göğüs germek için can atıyordu. Dora neredeydi? Dora'yı yanına yollasınlardı. –

Joseph'in hasta odasına girmesi yasaktı. Ama bu hastalık hali günler boyunca uzayıp gittiği ve Frau Tob-

ler'e mutlaka söylenmesi gereken bir şey çıktığı için, sonunda odaya girme cesaretini buldu Joseph. Bunu, genelde kaba alışkanlıkları olan insanlara has bir çekingenlikle yaptı. Frau Tobler ona gülümseyerek baktı ve elini uzattı ve Joseph ona acil şifalar dilemeyi becerdi. Ne kadar iri gözleri vardı. Ve bu el. Ne kadar da solgun. Kötü anne bu muydu? Aşağıdaki oturma odasının ne durumda olduğunu ve çocukların nasıl davrandıklarını sordu kadın ve zayıf bir sesle, kendisi yeniden ayağa kalkıncaya kadar Joseph'in biraz çocuk eğitmenliğine soyunması gerektiğini söyledi. Pauline iyi yemekler pişiriyor muydu? Peki işler ne âlemdeydi?

Joseph onun sorularına cevap verdi ve kendini o anda çok mutlu hissetti. Yatakta bile mükemmel bir hanımefendi olarak kalmayı bilen ve hastalığın soldurmak bir yana, daha da güzelleştirdiği bu kadına mı bir ahlak dersi vermek istemişti? Ne kadar haksız ve olgunluktan uzak bir tavır! Ama bir yandan da ne kadar mantıklı! Çünkü Silvi şu anda bile her zamankinden bir nebze olsun daha iyi bir muamele görmüyordu.

Silvi o günlerde bir çığlık atacak olsa Pauline hemen kulağının dibinde tıslıyordu: "Sessiz ol!" Hastayı sakınmak gerekiyordu ne de olsa.

Tobler, eline geçen ilk uygun fırsatta Hasta İskemlesi'ni karısının üzerinde denemeye girişti. Kadın bu icadın özelliklerinden hiç memnun kalmadı ve gerecin taşıdığı hataları eleştirme cüretini gösterdi. Her şeyden önce, bu iskemle çok ağırdı ona göre, bu ağırlık insanı yoruyordu, ayrıca daha geniş üretilmesi gerekiyordu, çünkü yanlardan çok baskı yapıyordu.

Kendi karısından gelen bilgiler tatsızdı. Bazı noktaları gözden kaçırmış olabileceğini kabul eden Tobler, derhal gerekli değişiklikleri yapmaya karar vererek bir an önce marangozhaneye göndermek üzere, çizim masa-

sının başında alelacele birkaç yeni parça tasarladı. Sadece birkaç küçük değişiklik gerekiyordu ve ondan sonra iskemlenin üretimine çok daha sağlam bir biçimde başlanabilecekti. Şimdiden bir dizi pazarlama ve dağıtım şirketi, tamamlanmış ilk örneğin gönderilmesini sabırsızlıkla beklediklerini yazmışlardı.

Ya Reklam-Saati ne durumdaydı? Yeni kurulmuş bir yatırım şirketiyle bağlantıya geçilmiş, ayrıntılı bir teklif verilmiş, hatta arzu edildiği gibi, şirket patronunun yaşam öyküsü de teklif mektubuna iliştirilmişti. Umut kesilmez!

Bu arada Abendstern'e, bundan böyle güven temelinde mal ve hizmet akışını durduran tüm tedarikçilerin ileri sürdükleri gerekçeyle, santral şirketi de bütün evin elektriğini kesmişti. Cereyanın böyle aniden kesildiği haberi, Tobler'i öfkeden neredeyse çılgına çevirdi ve elektrik şirketindeki beylere, iktidarsız bir hiddet ve gereksiz bir kabalıkla kaleme alınmış bir mektup göndermesine neden oldu; öyle ki bu mektubu alan ve okuyan insanlar, özellikle de şirketin müdürü, zararsız ama alaycı kahkahalara boğuldular. Şimdi Tobler'in evinde yeniden kullanılmaya başlanan, bir zamanların mütevazı gaz lambalarının ışığına, Tobler haricindeki herkes kısa sürede alıştı ister istemez. Ama Tobler gece yarıları eve her dönüşünde, evinin varlığını güven içinde sürdürdüğünün ışık saçan bir simgesi ve parlak bir kanıtı gibi gördüğü, sevgili elektrikli veranda lambasının yokluğuna alışmakta çok zorlanıyordu. O parlak ışığın kaybından ötürü yaşadığı acı, göğsündeki başka büyük yaralarla birleşiyor ve ruhunun daha da kararmasına yol açıyordu, öyle ki ruh hallerinin aniden değişivermesi artık ev ahalisinin kanıksadığı, sıradan olaylardan biri olmuştu.

Ama şimdi yapılması gereken en öncelikli iş, ne pahasına olursa olsun, bir miktar para bulmaktı. Hiç değilse

en acil borçların kapatılması gerekiyordu, dolayısıyla bir sabah Tobler'in varlıklı, ancak inatçı ve prensiplerine sımsıkı bağlı bir kadın olarak bilinen annesine bir mektup gönderilmesine karar verildi. Mektupta şunlar yazıyordu:

Sevgili Anne!

Şu sıralarda içinde bulunduğum perişan durum, avukatım Bintsch vasıtasıyla kulağınıza kadar gelmiştir şüphesiz. Kendi evimde, bir yılanın delici ve daha saldırmadan öldüren bakışları altında, tutsak düşmüş bir kuş gibi oturuyorum. Alacaklılar tarafından öylesine kuşatılmış bir durumdayım ki, eğer bunlar benim dostlarım ve velinimetlerim olsalardı, en zengin ve en sevilen insanlardan biri sayılmam gerekirdi; ama ne yazık ki, bunlar merhametsiz insanlar ve ben de en ağır baskılar altında ezilmiş bir adamım. Sevgili anneciğim, sen beni eskiden de defalarca zor durumlardan kurtardın, bunu biliyorum ve bundan ötürü seni içimden daima minnetle andım ve işte şimdi senden bir kere daha rica ediyorum, hem de en acil bir biçimde ve cemiyet önünde yaşanacak bir utancın bıçağını kemiğinde hisseden insanlar gibi yalvarıyorum, bu sıkıntıyı atlatmama bu sefer de yardımcı ol ve eğer senin için de mümkünse hukuk adına, bugünden hakkım olan paranın, şimdilik hiç değilse bir kısmını bana en kısa zamanda gönder. Anne, beni yanlış anlama, seni tehdit etmiyorum; kaderimin tamamen senin iyi niyetine bağlı olduğunu biliyorum, istesen, beni felaketin içine itebileceğini de kabul ediyorum; ama böyle bir şeyi neden isteyesin ki? Şu sırada karım da hasta üstelik ve o senin de kızın. Yatağa çakılıp kaldı ve yakın bir gelecekte de yataktan çıkması mümkün görünmüyor, hatta o yataktan bir daha kalkabilirse kendimi şanslı saymam gerek. Gördüğün gibi, bu da geldi başımıza! Bunca silleye ve darbeye maruz kalan bir işadamının elinden ne gelir? Şu âna kadar kendimi az çok suyun üzerinde tutmayı başardım; ama artık bunu böyle sürdürmenin mutlak bir imkânsızlığa dönüştüğü noktaya var-

mış bulunuyorum. Ne yapardın, eğer yakında güzel bir sabah ya da akşam vakti eline gazeteyi alıp da, oğlunun canına... ama hayır, bunu dile getirmek elimden gelmez, çünkü annemle konuşuyorum burada. Bana bir an önce para gönder. Bu da bir tehdit değil, yalnızca bir uyarı; ama çok ciddi bir uyarı. Ev giderlerine ayıracak bir para bile kalmadı neredeyse ve çocukların er ya da geç yiyecek bir şey bulamayacakları fikrine, benim gibi, karım da çoktan alıştı. Kullandığım dilin görgü sınırlarını çiğnememesi için, sana koşullarımızı olduğu haliyle değil, görmek istediğim şekliyle anlatıyorum. Karımla birlikte sana içten selamlarımızı gönderiyor ve seni hasretle kucaklıyoruz.

Karl Tobler

Hamiş: Girişimlerimin nihai başarısı konusunda sahip olduğum sarsılmaz inancı bugün de koruyorum. Reklam-Saati'nin değeri anlaşılacaktır, buna güven. Ve son bir husus: Eğer birikmiş maaşları hemen ödenmezse, yardımcım beni terk edecek.

Oğlun

Tobler masasında bu mektubu kaleme alırken Yardımcı da mektup tüfeğinin namlusunu, kendi yazı masasının başından Tobler'in erkek kardeşine, ülkenin uzak bir bölgesinde hükümetin müteahhitlik işlerini yürüten çok saygın bir kişiye doğrultmuş, biraz önce patronunun verdiği talimatlara uyarak bu zatın dikkatini Abendstern'de yaşanan hazin duruma çekiyor ve "bir an önce gereken" vb. cinsinden şeyler yazıyordu.

"Bitirdiniz mi mektubu? Gösterin bakayım. İmzamı atayım ama hayır, durun, patronunuzun çıkarlarını gözeterek bu mektubu göndermeye kendiniz karar vermişsiniz gibi kaleme almalısınız. O şekilde değiştirin ve altına da kendi imzanızı atın. Benden habersiz yazmışsınız gibi yapın, anladınız mı? Kardeşimle aram pek iyi değil ama siz onun için tamamen yabancı bir insansınız. Acele

edin, yazdıklarınızı okumam lazım. Sonra da trene yetişmek zorundayım." –

Tobler güldü ve ekledi:

"Hokkabazlık bunlar, sevgili Marti; ama Tanrı'nın da yardımıyla yolumuzu bulmak zorundayız. Şu meseleyi de yazın muhterem kardeşime, şu sizin birikmiş maaşlar meselesini işte. Bakalım bir yerlere varabilecek miyiz; bekleyip göreceğiz. Annemden mutlaka bir şeyler çıkacaktır. Aksi halde... ve şu Reklam-Saati hikâyesini okunaklı bir yazıyla baştan sona bir daha temize çekmeyi de unutmayın. Bir puro alın! En azından yeterince puromuz var hâlâ. Ya hepten batarız ya da kefeni yırtarız."

"Şu umutlar ve 'hokkabazlıklar' nasıl da heyecanlandırıyor bu adamı," diye düşündü Joseph.

Frau Tobler birkaç gün sonra yataktan çıkabilecek duruma geldi. Bu iyi de oldu; çünkü Pauline'nin sıkı bir denetime ihtiyacı vardı. İşleri giderek savsaklamaya başlamıştı. Evin hanımı, üzerinde lacivert renkli rahat bir ev kıyafetiyle yeniden oturma odasında boy gösterdi ve tüm dikkatini, usulca yeniden ev işlerine ve gündelik kaygılara vermeye başladı. Tavırları sakin ve güzeldi ve sanki tüm varlığıyla sessizce gülümsüyor gibiydi. Hareketleri kesik kesik ve ürkekti ve gözleri, tıpkı meraklı bir çocuğun gözleri gibi her köşe bucağı kolaçan ediyordu. Hastalık tüm davranışlarına güzel bir yumuşaklık katmıştı; sanki bundan böyle asla bir öfke nöbetine kapılmayacak, asla bir tartışmanın tarafı olmayacakmış gibi görünüyordu. Dora'ya daha doğal davranıyor, artık öyle aşırı tatlı bir sesle konuşmuyordu; o tatlılık biraz olsun azalmıştı yani, Silvi'ye de eskiden neredeyse her seferinde yaptığı gibi, yüzünü öfkeyle buruşturmadan da bakabiliyordu artık. Yüreğini daraltan bir tür huzursuzluktan kurtulmuştu sanki, her zamankinden daha asil ve daha

sade görünüyordu; ona baktığınızda görüyordunuz bunu ve kendisi de bu yeni duygunun farkında gibiydi. Yüzü kederliydi; ama aynı zamanda içten ve rahat bir ifadesi de vardı ve neredeyse anneliğe has yüce bir his yansıyordu bu ifadeden. "Sağlığıma az çok kavuştum yeniden, Tanrı'ya şükürler olsun!" der gibiydi tüm küçük hareketleri ve onların konuştuğu bu dil derin ve hakiki bir dil olmalıydı, çünkü hareketler ve tavırlar, usta yalancılar değildir. Ağzı, eski sevimsiz kızgınlıklarının öfkeli seğirmelerinden henüz tam olarak kurtulamamışçasına, hâlâ biraz hararetliydi; ama o iri, sakin gözlerinden parlayan ışıkta şunu rahatça okuyabiliyordunuz: "Biraz daha iyi, biraz daha üstün ve ince bir insan oldum. Bakın bana. Fark ediyorsunuz, değil mi?" – Elleri uzanıp bir nakış işini, bir tabağı ya da bir kitabı sakınarak kavrıyordu; sanki bu eller şimdi düşünme yeteneği kazanmıştı. Sanki artık dudakları da vardı bu ellerin ve şöyle diyorlardı: "Şimdi bir sürü şey hakkında çok daha sakin ve açık düşünüyoruz. Daha şefkatli olduk artık." – Evet, Frau Tobler bir bütün olarak biraz daha müşfik olmuştu, ama aynı zamanda biraz daha solgunlaşmıştı.

Oturma odasını ne kadar hoş buluyordu. Camlardan dışarıya bakıyordu. Dışarıdaki her şey kesif bir sis tabakasının ardına gizlenmişti. İnsanın hiçbir şey görememesi ne güzeldi. Burası, içerisi ne kadar rahattı. Kısacık bir an için, hoşnut gözlerinin önünde titrek bir yaz manzarası beliriyordu; o manzarayı zihninden bir, "Ah işte!" geçirerek huzur içinde izliyordu, kaybolmadan önce. Sonra yeni elbisesini, başkentteki terzi kadını, Frau Bertha Gindroz'u düşünüyordu ve usul usul gülmekten alamıyordu kendini. Mobilyaların tozunu alıyordu biraz; ama aslında mobilyalara şöyle bir dokunuyordu yalnızca, sanki onları okşamak ve selamlamak istiyordu. Her şey ne kadar sevimli ve yeni geliyordu ona. Şu birkaç

gün! Şu birkaç gün ve çabucak geçen şu bir hafta, onun gözünde her şeye nasıl da tanımadığı, rahatlatıcı bir yenilik katmıştı. Her şey, küçülten, narinleştiren tuhaf bir parıltıya bürünmüştü; biraz başı dönüyordu ve oturdu.

Köpek şimdi zamanın çoğunu odada geçiriyordu. Dışarıdaki köpek kulübesi onun için artık fazla soğuk olmuştu. Ancak geceleri dışarıda yatmak zorundaydı.

Kulenin tepesindeki ısıtılamayan oda da giderek dayanılmaz ölçüde soğumuştu, bu yüzden Joseph, genellikle akşamlarını ve zaman zaman da yarı geceyi aşağıdaki oturma odasında, artık kimsenin ziyaret etmediği Frau Tobler'le baş başa geçiriyordu. Parkeci kadınlarla, yani yaşlı hanımefendi ve küçükhanım ile Toblerler arasında ortaya çıkan yasal bir anlaşmazlık kavgaya dönüşmüştü. İki komşu mülk arasında kalan küçük bir arsa üzerinde her iki taraf da hak iddia ediyordu. Mesele yargı önüne taşınmaya değmeyecek kadar önemsizdi; ama aralarında düşmanca duygular doğmasına neden olmuş, iş küfürlere, hakaretlere kadar varmış ve o güne dek süren iyi komşuluk ilişkileri sona ermişti. Tobler, "durmadan gıdaklayan o kart tavuğu", bir daha asla bahçesinden içeri adım atarken görmek istemediğini söylemişti. Bu sözler üzerine, dostluk ânında bitmişti. Aslına bakılırsa Tobler'in buna benzer şeyler söylemediği kimse kalmış mıydı ki? Tanıdığı insanların neredeyse hepsi, "Tobler'in toprağına ayak bastıkları anda, hak ettikleri türden bir törenle karşılanacaklarını" duymuş bulunuyorlardı. –

Ve böylece uzun akşam saatlerini yalnız geçirmeye başladılar. Lambanın ışığı çoğu zaman iki başı, Frau Tobler'in ve ona yarenlik eden Yardımcı'nın başlarını ve yemek masasının üzerinde duran bir deste iskambil kâğıdını ya da açık bırakılmış bir kitabı aydınlatıyordu.

Birkaç gün daha geçti. Ve tek bir saati bile farkına varılmadan geçmedi o günlerin. Günleri sayıyor, hesaplı-

yorlardı, çünkü Tobler Evi'nin varlığı artık yalnızca günlerle sınırlı olduğu için, günlerin hızlı mı, yoksa yavaş mı geçtiği önemliydi. Ayları ve yılları düşünmeyi unuttular ya da zihinlerindeki ayları ve yılları kısalttılar ve hatıralarının onları daha hızlı sürüklemesini sağladılar ve böylece yaşamayı sürdürerek günlerin neler göstereceğini beklemeye başladılar. Dışarıdan gelecek bir gürültü önemliydi; çünkü bu, mektup ya da ödeme ihbarnamesi şeklinde yeni sıkıntılarla dolu bir tatsızlık daha getiren postacı olabilirdi. Zil sesleri önemliydi; çünkü çalan, kapının zili olabilir ve onları üzecek niyetler taşıyan biri gelebilirdi. Bir sesleniş önemliydi; çünkü önemli sonuçlara yol açabilirdi: "Hey oradakiler, Herr Tobler ve karısı," diye seslenebilirdi bu ses, "çok alıştığınız o insan barınaklarının en sevimlisinden derhal çıkın artık. Çabuk olun, çünkü vakit geldi. Bolluk içinde yaşadığınız artık yetti." – Herhangi bir sesleniş böyle korkunç sözler içeriyor olabilirdi. Ama renkler de önemliydi; hep son gün gibi görünen o günlerin yüzleri, hatları, hareketleri önemliydi, çünkü tüm bunlar, son umutları, son çabaları ve hâlâ bir şeyler umabilmek için yapmaları gereken şeyleri dile getiriyordu. Ne kadar tatlı dilliydi o günler. Tobler ailesine asla kızgın değillerdi, tam tersine, bu aileye bulutların ve ruhların suretinde, yükseklerden ve uzaklardan korumak ve avutmak ister gibi gülümsüyorlardı. O günler sanki biraz Frau Tobler'i andırıyorlardı. Onlar da bir hastalık geçirmişlerdi sanki ve şimdi tıpkı değişmez bir silsile içinde, birbirlerini izleyerek önünden geçtikleri bu kadın gibi solgun ve yumuşak görünüyorlardı.

Ama Frau Tobler adım adım yine eski Frau Tobler olmaya başlamıştı. Sağlığı düzeldikçe, kendine daha fazla benziyordu. Zaten birdenbire bambaşka bir kadın oluverseydi, fazlasıyla tuhaf bir durum ortaya çıkardı. Hayır, yaşayan bir insanın tabiatı, bir sıçrayışta bütün huy-

larını bırakıp gidemezdi. Böyle bir şeyin asla gerçekleşmemesi için gereken bütün tedbirler alınmıştı, hem de nasıl! Frau Tobler daha yumuşak bir izlenim veriyorsa bunun nedeni kendisini hâlâ zayıf hissetmesiydi.

O sıralarda bir akşam, kadın ve Yardımcı oturma odasındaki lambanın başında oturuyorlardı. Herr Tobler seyahatteydi. Seyahate çıkmadığı bir zaman oluyor muydu ki zaten? Her ikisinin de önünde yarıya kadar dolu birer kırmızı şarap kadehi duruyordu. İskambil oynuyorlardı. Frau Tobler kazanıyordu; bu nedenle yüzünün ifadesi neşeliydi. İskambil oyunlarında kazanırken durmadan gülmek gibi bir alışkanlığı vardı ve şimdi de böyle yapıyordu. Hınzırca, çocuksu bir kahkaha patlattı; başka bir zaman olsa belki rakibini sinirlendirebilirdi bu kahkaha. Ama Joseph, kaybının üzerine bir yudum şarap içti ve Frau Tobler'in kartları karıştırmasıyla oyuna devam ettiler. Yaklaşık yarım saat sonra kadın, Yardımcı'nın köyden o gün getirdiği kitaba da biraz bakmak istediğini söyledi. Oyuna ara verdiler; Frau Tobler hemen okumaya başladı; ama eline bir gazete ya da kitap almaya isteksiz görünen Joseph kanepeye oturdu ve okuyan kadını izlemeye koyuldu. Kadın kitapta anlatılan hikâyeye kendini tamamen kaptırmış gibi görünüyordu. Elini, zaman zaman çok düşünceli görünen alnında dikkatle gezdirirken ağzı, sanki okuduğu olaylara bir yorum getirmek ister gibi sessizce ama tedirgin bir telaşla kıpırdamaya başlıyordu. Hatta bir ara usulca ama derinden bir iç geçirdi ve göğsü inip kalkarken sesli sesli soludu. Böyle sessizce izlemek ne garip bir duyguydu! Joseph, okuyan kadını incelemeye kendini gitgide kaptırıyor ve kendisini de heyecan verici gizemlerle dolu, büyük bir kitabı okuyormuş gibi hissediyordu; hatta, içeriği garip bir biçimde Frau Tobler'in dikkatle baktığı alnından ona aktarılan ve

açıklanan aynı kitabı Joseph de okuyordu sanki.

"Ne kadar sessiz okuyor," diye düşündü, Frau Tobler'e bakmayı sürdürerek. Kadın ansızın kitaptan başını kaldırarak, sanki zihni, gözleri çok uzak bir dünyada kalmış ve şimdi gözlerinin gördüğü şeyin ne olduğunu hatırlamakta güçlük çekiyormuş gibi, yüzünde bir hayret ifadesiyle Yardımcı'ya baktı.

"Anlaşılan, ben okurken durmadan bana bakıyordunuz; farkına bile varmamışım. Hoşunuza gidiyor mu bari? Canınız sıkılmadı mı?" dedi kadın.

"Hayır, hiç sıkılmadı," diye karşılık verdi Joseph.

"Bir kitap insanı nasıl da içine çekiyor," dedi kadın ve okumaya devam etti.

Bir süre sonra yorulmuş gibi göründü. Belki de gözleri ağrımıştı biraz. Her halükârda okumaya ara verdi; ama sanki devam edip etmemek konusunda kararsız kalmış gibi kitabı henüz kapatmamıştı.

"Frau Tobler!" dedi Joseph, sakin bir tavırla.

"Ne var?" diye sordu kadın.

Kitabı kapattı ve kendisine özel bir şey söyleyecekmiş gibi duran Yardımcı'ya baktı. Ama suskunluk bir dakika kadar sürdü. Sonunda Joseph, kararsız bir tavırla dikkatsizce davrandığını söyledi. Frau Tobler'e çok özel bir şey söylemek istemişti. Biraz önce okumaya son vermiş gibi göründüğünü ve yüzüne, Joseph'in şimdi bile görebildiği, sevecen bir ifade geldiğini fark etmişti. Ansızın, uzun süreden beri aradığı bu fırsatı değerlendirmeyi ve Frau Tobler'le konuşmayı düşünmüştü; ama şimdi dile getirmek istediği şeyi söyleyebilecek cesareti yine bulamıyordu. Şimdi Frau Tobler'in ona haftalar önce söylediği bir şeyi, yani tuhaf bir insan olduğunu kendisi de görüyordu. Söylemek istediği aptalca bir şeydi ve dinlemeye bile değmezdi. Frau Tobler susmasına izin vermeliydi.

Kadın kaşlarını çattı ve Yardımcı'nın daha yakına

oturmasını ve konuşmasını istedi. Ne söylemek istemiş olduğunu öğrenmeyi arzu ediyordu. İnsanlarla damdan düşer gibi konuşmaya başlamak ve onları bazı konularda meraklandırdıktan sonra, hiçbir şey anlatmamak doğru değildi. Bu korkaklık ya da düşüncesizlik olurdu. Frau Tobler dinliyordu.

Joseph, Frau Tobler'in emrine uyarak masaya geçti ve anlatmak istediği şeyin Silvi'yle ilgili olduğunu söyledi.

Frau Tobler sustu ve gözlerini yere indirdi. Joseph devam etti:

"Saygıdeğer Hanımefendi, bu çocuğa reva görülen muameleyi ne kadar çirkin bulduğumu açık açık söylememe izin verin. Susuyorsunuz. Pekâlâ, devam etmemi söyleyen nezaketinizin bir işareti olarak alıyorum bunu. Bu küçük varlığa karşı büyük bir haksızlık yapıyorsunuz. Bu küçük yaratık büyüdüğünde ne olacak? Başkalarına karşı insanca davranışlar sergileyecek cesareti ve bunun için gerekli isteği bulabilecek mi? Çocukluğunda merhametsizce yetiştirildiğini ister istemez daima hatırlamak zorunda kalmayacak mı? Bir çocuğu kaba ve aptal bir kızın, Pauline gibi bir insanın ellerine terk etmek nasıl bir eğitim anlayışıdır? Sevgisizlik izin verse bile, akıl kabul etmez böyle bir şeyi. Böyle konuşuyorum, çünkü bunu çok düşündüm; çünkü bana gerçekten acı veren günlere tanık oldum ve çünkü size, Frau Tobler, elimden geldiğince yardımcı olmak için büyük bir arzu hissediyorum. Kabalık ediyorum, öyle değil mi? Tuhaf insanlar bazen böyle olurlar. Ama hayır. Sizinle çok farklı bir biçimde konuşmak isterim. Böylesi uygun değil. Zaten gereğinden fazlasını söyledim ve bugün artık ağzımdan başka hiçbir söz çıkmayacak."

Odaya dakikalarca süren bir sessizlik hâkim oldu; sonunda Frau Tobler, Silvi yüzünden suçlanmaları için yeterince neden olduğunu uzun süredir kendisinin de

düşündüğünü söyledi. Ayrıca tüm bunlar şimdi ona çok garip geliyordu. Ama Yardımcı'nın korkmasına gerek yoktu; biraz önce söylediği sözleri affediyordu, Joseph'in bunları iyi niyetle söylediğini biliyordu.

Yeniden sustu. Bir süre sonra, sorunun bu çocuğu sevmemesi olduğunu ekledi.

"Neden sevmiyorsunuz?" diye sordu Joseph.

Neden mi? Bu soru, Frau Tobler'e düşünülmeden sorulmuş, aptalca bir soru gibi geliyordu. Silvi'yi hiç sevememişti işte, ona katlanamıyordu. İnsan sevmeye ve iyilik göstermeye zorlayabilir miydi kendini? Hem kendini böyle zorlayarak ve paralayarak yaşanan bir duygu neye benzeyecekti? Eğer Silvi'yi daha uzaktan gördüğü anda bile, tepesine demir yumruklar ve tokmaklar iniyormuşçasına oradan kaçıp gitmek geliyorsa içinden, ne yapabilirdi? Dora'yı neden o kadar tatlı mı buluyordu? Bunun nedenini bilmiyor ve bilmek de istemiyordu; hem bunu öğrenmek isteseydi bile, ona gereksiz ve faydasız gibi görünen bu sorulara doyurucu bir cevap bulması mümkün olabilir miydi ki? Çok zordu bu. Evet, tabii haksızlık yaptığını biliyordu. Gariptir ki, Silvi daha küçücük bir çocukken başlamıştı ondan nefret etmeye. Evet, nefret, doğru kelime buydu; çocuğa karşı hissettiği duyguyu çok iyi ifade ediyordu. Önümüzdeki günlerde ona biraz daha kalpten bağlanmak için çaba gösterecekti; ama böyle deneylerden fazla bir şey ummuyordu; sevgi öğrenilmezdi; sevgi ya vardı ve hissedilirdi ya da yoktu ve hissedilmezdi. Eğer o sevgiye sahip değilseniz, öyle sanıyordu ki, bu asla sahip olamayacağınız anlamına da gelirdi. Ama deneyecekti ve şimdi artık yatağa gitmek istiyordu; kendini oldukça yorgun hissediyordu.

Ayağa kalktı ve kapıya doğru yürüdü. Tam eşikte durup geriye döndü ve Joseph'e seslendi:

"Unutuyordum neredeyse – iyi geceler, Joseph. Ne

kadar dalgınım. Odanıza çıkmadan önce, lambayı söndürün. Tobler daha uzun süre gelmez herhalde. Bu akşam yüreğimi daralttınız biraz ama size kızmadım."

"Keşke hiç konuşmasaydım," dedi Joseph.

"Aklınıza takmayın bunu."

Bunu söyledikten sonra merdivenlerden yukarıya çıktı.

Joseph odanın ortasında durmaya devam etti. Az sonra Tobler göründü. Joseph onu selamladı:

"İyi akşamlar, Herr Tobler, ee, size söylemeyi gerekli gördüğüm bir şey var: Yarım saat önce, karınıza yine kaba sözler söyleme dikkatsizliğini gösterdim. Bunu size baştan itiraf etmek istiyorum. Muhterem eşinizin beni şikâyet etmesine neden olacaktır bu sözlerim. Sizi temin ederim ki, aptalca şeylerdi bunlar, hiçbir ağırlığı ve önemi olmayan saçmalıklardı. Bana öyle gözlerinizi belerterek bakmamanızı istirham ediyorum; öyle sanıyorum ki, ne sizin gözleriniz bir ağızdır ne de ben sindirilecek bir şeyim; şahsımın yenilecek bir tarafı yoktur. Kullandığım üsluba gelince, bu dili öfkeli bir ruhun dayatmış olmasıyla açıklanabilir durum. Bu tuhaf kâtibinizi artık ilelebet kapı dışarı etseniz daha iyi olmaz mıydı? Karınız bütün bir yıl boyunca hiç rahatsız edilmeden Silvi'ye eziyet edip durdu. Sizin gözleriniz nerde? Siz bir baba mısınız, yoksa bir girişimci mi? İyi geceler, iyi geceler, sanırım beklemem ve bu tuhaf gösteriye vereceğiniz tepkiyi dinlememe gerek yok. Kovulduğumu tahmin ediyorum."

"Siz sarhoş musunuz? Ha!"

Tobler boş yere bağırıyordu. Yardımcı merdivenleri çoktan tırmanmıştı bile. Kuledeki odanın kapısında birden durdu: "Ben aklımı mı kaçırdım?" Ve tüm gücüyle koşturarak merdivenlerden aşağıya indi. Herr Tobler hâlâ oturma odasındaydı. Joseph, tıpkı daha önce Frau Tobler'in yaptığı gibi, kapının eşiğinde durdu ve uygun-

suz ve delice davranışlar sergilediği için üzgün olduğunu söyledi; pişmandı ama – henüz işten çıkarılmamış olduğunu görüyordu. Eğer Herr Tobler'in işle ilgili söyleyeceği şeyler varsa Joseph emre amadeydi.

Tobler avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Karım kaz kafalının teki ve siz de üşütük bir herifsiniz. Şu lanet olasıca kitaplar!"

Kütüphaneden ödünç alınmış kitabı aldı ve yere fırlattı. Kafasında hakaretamiz sözler arıyor ama bulamıyordu. Buldukları, kısmen çok hafif, kısmen de çok ağırdı. "Haydut" demek geliyordu dilinin ucuna; ama bu kırıcı bir söz değildi. Kafasındaki karmaşa, öfkesini daha da azdırıyordu. "Köpek" demek istedi; ama bu laf da her türlü sağduyu anlayışını lime lime ederdi. Terbiye sınırları içinde kalarak rakibini yere sermeyi başaramayacağını gördüğü için susuyordu. Sonunda güldü. Hayır, böğürdü.

"Çabuk yukarı çıkın ve ininize girin."

Uzaklaşmak, Joseph'e de çok yerinde göründü. Odasına vardığında, uzun süre hiçbir şey düşünemeden öylece durdu. Yalnızca tek bir düşünce zihninde hayalî bir ışık gibi titreşiyordu: Henüz maaşını almamıştı ve buna rağmen böyle aptallıklar yapmaya kalkışıyordu. – Yarın ne olacaktı? Kadının ayaklarına kapanmaya karar verdi. Ne saçmalık! Düşünme aczinin verdiği iç sıkıntısıyla balkona çıktı. Kuru, soğuk bir geceydi. Yıldızlarla dolu gökyüzü ışıldıyor ve parıldıyordu; hava dondurucuydu. Sanki yıldızlar var olan tüm soğuğu ışınlarıyla yeryüzüne gönderiyordu. Bu geç saatte karanlık yolda yürüyen biri vardı. Ayakkabıları taşların üzerinde metalik sesler çıkarıyordu. Dışarıdaki her şey çelik ya da taştan yapılmış gibi görünüyordu. Gecenin sessizliği bile çınlıyor, takırdıyordu sanki. Joseph'in aklına buz patenleri, ardından demir cevheri, sonra ansızın Wirsich geldi. Şimdi ne durumdaydı acaba? İçinde bu insana karşı arkadaşlığı andı-

ran hafif bir duygu uyandı. Onunla mutlaka yeniden karşılacaktı bir gün. Ama nerede? Odasına girdi ve soyundu.

O anda Silvi'nin çığlığı ortalığı inletti.

"Ufaklık yine yataktan atılıyor," diye düşündü. "Brrr, ne kadar da soğuk!" Yatağında doğrularak bir süre kulak kabarttı; ama başka bir ses duymadı ve çok geçmeden uykuya daldı.

Ertesi sabah ürkerek ve titreyerek bir hırsız gibi büroya girdi. Düşünüyordu: "Beni kovacaklar mı? Nasıl? Bu evi terk mi edeceğim?"

Evet, bu eve ne kadar ısınmış olduğunu hissetti ve düşünmeyi sürdürdü:

"Benim aptalca şeyler yapmadan yaşamam mümkün mü? Ve bu evde muhteşem aptallıklar yapabiliyordum. Başka yerler nasıl olacak bu bakımdan? Ya Tobler'in kahvesini içmeden var olmayı nasıl düşünebilirim? Başka bir yerde karnımı böyle tıka basa kim doyuracak? Hem de böyle bir misafirperverlikle ve böyle çeşit çeşit yemeklerle? Başka yerlerdeki yemekler çok tatsız, hem hiç mi hiç bereketli değil! Ya sonra uyumam için böyle tertemiz çarşaflarla, örtülerle hazırlanmış yatakları kim verecek bana? Rahat bir köprü altında uyuyacağım herhalde! Odam! Ah Tanrım, tüm bunlar sona eriyor olabilir mi? Ya kışın bile böylesine büyüleyici bir manzarası olan bu yöreden mahrumken soluk almaya nasıl devam edebileceğim? Ya şimdi sevgili, muhteşem Frau Tobler'le akşamları yaptığım türden sohbetleri nasıl yapabileceğim? Kaba sözlerimi kime söyleyeceğim? Böyle kabalıkları her insan öylesine özel, öylesine kendine has, o kadar güzel bir tavırla karşılamaz. Ne kadar yazık. Nasıl seviyorum bu evi! Ya Tobler'in lambası gibi sıcak ışıklar saçarak yanan bir lambayı ve Tobler'in oturma odası kadar rahat, içten bir oturma odasını başka nerede bulacağım?

Tüm bunlar nasıl kederlendiriyor beni. Ve bundan böyle Reklam-Saati, Atıcılık-Otomatı, Hasta İskemlesi ve Derin Delik Açma Makinesi gibi gündelik nesneler olmazsa düşüncelerim neyle oyalanacak? Evet, bu beni mutsuz edecek, biliyorum bunu. Ben buraya bağlıyım, burada yaşıyorum. Ne garip bir sadakatim var! Ve Tobler'in o kalın, gürleyen sesi; o sedadan mahrum kalmak bana ne büyük bir acı verecek. Neden hâlâ inmiyor aşağıya? Neyle karşı karşıya olduğumu bilmek istiyorum. Evet, tüm bunları. Ne? Bu tepede yaşadığım ve tadını çıkarma bahtiyarlığına eriştiğim gibi bir yaz mevsimi, beni bir daha nerede dolgun, yeşil kollarına alacak ve çiçekler açan ve mis gibi kokan göğsüne bastıracak? Nerede, dünyanın hangi köşesinde var bunun gibi kule odaları? Ve bunun gibi bir Pauline? Onunla sık sık atışmış olsam bile, en nihayetinde o da bu güzelliğin bir parçası. Ne kadar sefil hissediyorum kendimi. Burada 'akılsız' olmama izin vardı; hiç değilse bir dereceye kadar. Uygar dünyanın başka hangi yöresinde hâlâ izin veriliyor böyle bir şeye, bilmek isterim. Ya defalarca suladığım o bahçe ya süs mağarası? Bana başka nerede verirler bunları? Benim gibi insanlar başka hiçbir yerde böyle bir bahçenin hoşluğunun ve büyüsünün tadına varamaz. Bittim mi ben? Şimdi bir puro içmek zorundayım sanırım. İleride bundan da mahrum kalacağım. Ne yapalım, öyle olsun." –

Geçen yaz dalgalanan bayrağı düşününce ansızın bir hanım evladı gibi ağlamamak için bıyık altından gülümsemeye zorladı kendini. Ardından büroya Herr Tobler girdi; her zaman yaptığı gibi mazbut bir tavırla, "Günaydın," diyerek. Evden atılmakla ilgili tek söz yok.

Hiç buna benzer bir şey yok!

Joseph en hürmetkâr ve gayretkeş ifadesini takındı; henüz "sona eren" bir şey olmamasından tarifsiz bir mutluluk duyuyordu. O gün işle ilgili olarak yerine getiril-

mesi gereken görevlerin başına neredeyse tutkuyla oturdu; sık sık oturduğu iskemlede dönerek Tobler'in masasında ne yaptığına bakıyordu. Tobler her zaman yaptığı şeyleri yapıyordu.

"Dün girdiğiniz kriz de neyin nesiydi öyle?" Patronu inanılmaz derecede dostça bir sesle soruyordu.

"Evet, aptalcaydı," dedi Yardımcı, mütevazı ve mahcup bir tebessümle.

Joseph'in korkmasına gerek yoktu. Tobler onun maaşını alacağını söyledi homurdanarak.

"Ah, maaş filan istemiyorum. Bunu hak etmiyorum."

"Saçmalamayın," dedi Tobler. "Akılsızca bazı davranışlarda bulunmak gibi kabahatleriniz bir yana bırakılırsa sizden memnunum. Ve ortak olmak üzere başvurduğum fabrikayı alırsam, ileride de bir arada kalacağımızı ümit ediyorum. O durumda bir muhasebeciye ihtiyacımız olacaktır."

Bir süre sonra patron, bürodan ayrıldı.

Dora o gün hastalanmıştı ama ciddi bir şeyi yoktu. Biraz üşütmüştü yalnızca; ama bu kadarı, kıza sanki hayatının son gününü yaşıyormuşçasına ihtimam gösterilmesi için yeterliydi. Kız oturma odasındaki kanepede yatıyordu ve Joseph rastlantı eseri onun yanında postaneye gideceğini söyleyince –bu akşama doğru olmuştu– Dora'ya ithal gıdalar satan dükkândan birkaç tane portakal getirmek için söz vermek zorunda kaldı ve sözünü tuttu.

Akşam yemeği sırasında Frau Tobler durmadan bu küçük, büyüleyici hastaya doğru, onun uzandığı kanepeye bakarak konuşuyordu. Silvi, hayretle büyümüş gözleri ve ardına kadar açılmış ağzıyla, sanki böylesine çekici bir biçimde hastalanabilmenin nasıl mümkün olduğu üzerine kafa yoruyor gibiydi. Neden Silvi asla hastalanmıyordu sanki? Bu ona göre bir şey değil miydi? Tabiat bu sevimli durumu ondan esirgemek zorunda mıydı? Kü-

çük bir soğuk algınlığına yakalanmak için çok mu önemsiz biriydi? Her zamankinden biraz daha şefkatli, hatta bir parça daha içten ve yumuşak bir muamele görebilmek için can atıyordu. Şu Dora! Hayır. Silvi, kıymetli kız kardeşinin nasıl böyle güzel bir biçimde hastalanıp yatağa düşebildiğini anlayamıyormuş gibi, kederle ve şaşkınlıkla bakıyordu Dora'ya.

"Kaşığı ağzından çıkar, Silvi. Bunu görmeye katlanamıyorum!" dedi Frau Tobler. O anda yüzüne iki ifade birden yerleşmiş gibiydi: Dora'ya gösterdiği tatlı, yumuşak bir ifade ve onun altından Silvi'ye yönelen çatık, katı bir ifade. Aynı anda Yardımcı'nın yüzüne de, sanki onun bu durum hakkında ne düşünebileceğini ya da söyleyebileceğini araştırır gibi bakıyordu. Ama Joseph'in Dora'ya çevrilmiş yüzü gülümsüyordu.

Kesinlikle şaşılacak bir şey değildi bu: İnsanlar doğal olarak gözlerini, bir tatlı kaşığının iştah kaçıracak bir biçimde ifadesiz bir ağızda dolaştırılıp durduğu tarafa değil, güzel ve biçimli bir şeyler görebilecekleri bir yere çevirmeyi tercih eder.

Dora'nın yuvarlak yüzü, kar beyazı yastıkların ortasında çok sevimli görünüyordu; Joseph'in getirdiği portakallar da kuş tüyü yastıkların üzerinde küçük çukurlar oluşturarak etrafa dağılmıştı. Bu büyüleyici, dolgun çocuk ağzı. Bu küçük ama sanki güzelliğinin farkında olan, zarif hareketler. Bu yalvaran, sevimli, usul ses, bu güven duygusu. Evet, Dora, güven duyabilirsin rahatlıkla; annenin yüzünden taşan iyiliğin hiç durmadan sana doğru aktığını gördün.

Oysa Silvi ne kadar zavallıydı. Kendisine ithal gıdalar pazarından birkaç portakal getirmelerini istemek bu kızın hiç aklına gelmiş olabilir miydi? Bu kesinlikle mümkün değildi. Onun isteklerini geri çevirmeye herkesin ne kadar yatkın olduğunu çok iyi biliyordu. Onun

istekleri birer istek de sayılmazdı zaten, sadece kekeleyerek dile getirdiği kıskançlıklardı. Ancak Dora arzu ettiklerine çoktan kavuştuğu zaman bir istekte bulunabiliyordu. Sadece kendine ait bir istek hiç aklına gelmiyordu. Silvi'nin tüm istekleri kopya isteklerdi; onun fikirleri gerçekten ona ait değillerdi, sadece önce Dora'nın aklına gelmiş fikirlerin taklitleriydi. Taze fikirler ancak gerçek bir çocuğun kalbinden çıkabilir, dövülmüş ve hor görülmüş bir çocuktan asla gelemez. Hakiki bir istek, daima birinci dereceden olmalıdır, asla ikinci dereceden olamaz, tıpkı hakiki bir sanat eseri gibi. Silvi, ne yazık ki, ikinci, üçüncü, hatta belki de yedinci derecedendi. Onun dile getirdiği her şey yanlış bir tonda yoğrulmuş ve fırınlanmış oluyordu ve tüm yaptıkları bayattı. Daha yeni çiçek açacak çağında ne kadar yaşlıydı Silvi. Ne adaletsizlik! –

Joseph, Dora'ya bakarken bir an için tüm bunları düşündü. İnsan ona bakarken zihninde karşıtının sarih bir hayalini kurabiliyor ve sonra sınayan ve karşılaştıran bakışlarını uzun uzun Silvi'nin üzerine dikmeye gerek bile görmüyordu.

Ne kadar üzücüydü. Denk olmayan bu iki çocuk! Joseph daldığı bu düşüncelerin derinlerinden gelen sesli bir "of" çekmek istedi. Dora'nın yukarı kattaki asıl yatağına taşınma vakti geldiğinde, kızın yanına gitti ve onun yüzüne yansıyan şımarık, masum varlığından öylesine etkilendi ki, Dora'nın minik elini öpmekten kendini alamadı. Bu saygı öpücüğüyle adeta iki ayrı tarzı, hem Dora tarzını hem de Silvi tarzını bir arada sevmek istiyordu. Ama ikinci tarza karşı saygısını fiilen nasıl gösterebilirdi? Bu imkânsızdı! Bu nedenle Joseph, bu genç burukluğa ve bir-kenara-itilmişliğe, hiç değilse zihninden, avutucu ve saygı dolu birkaç söz söylemeye çalıştı ve dile gelmeyenleri ağzıyla kız kardeş sevgisinin ve doğal zarafetin eline kondurdu.

Frau Tobler gördü bunu. Joseph'in davranışını takdirle karşıladı. "Tuhaf bir insan, bu Marti!" diye düşündü. "Daha dün, Silvi yüzünden beni azarlıyordu, şimdiyse burada Dora'ya neredeyse yarı âşık bir halde olan kendisi." – Merhametle gülümsedi; Dora'ya, eğer ileride de böyle öpücükler almak istiyorsa ellerini temiz tutmak zorunda olduğunu söyledi ve güldü.

Yüzünü ekşiterek Silvi'ye iyi geceler diledi, kendisini toparlamasını ve ona karşı sertlik gösterilmesine fırsat vermemesini istedi kızdan; o zaman herkes de Silvi'ye iyi davranırdı. Ona sert davranmak ve onu durmadan cezalandırmak zorunda kalmaları çok utanç verici bir şeydi. Artık ondan davranışlarını düzeltmesini bekliyordu annesi. Silvi'nin yaşı da büyüyordu üstelik. Haydi bakalım, marş, marş! Artık yatağa.

Bu kısa konuşmanın tonu başta sıcak tutulmaya çalışılmıştı; ama ardından, sanki bu hoşgörü ansızın yakışıksız ve imkânsız görünmüş gibi, ses giderek sertleşmiş ve nihayet buyurgan bir "marş, marş"la birlikte kesilmişti.

Dört çocuk gittikten sonra, bir *Jass* partisine oturuldu. Yardımcı artık bu oyunda hatırı sayılır bir beceri kazanmıştı; bu beceriyi sergiliyor ve neredeyse durmadan kazanıyordu; bu durum, sözlerini büyük bir dikkatle seçmeye itti onu; çünkü Frau Tobler'in kaybettiği zamanlarda ortaya çıkan sinirli hallerini çok iyi tanıyordu. Tıpkı bir gece önce yaptıkları gibi, zaman zaman kırmızı şarap kadehlerinden küçük birer yudum alarak bir saat kadar oynadılar. Sonra Frau Tobler, oyunu ansızın yarıda keserek konuşmaya başladı:

"Kocamın beni, kayınvalideme göndereceğini biliyor muydunuz, Marti? Evet, durum böyle ve ona bir ziyarette bulunmak üzere, yarın sabah erkenden trene bineceğim. Artık para bulmak zorundayız çünkü, yoksa mahvoluruz ve kayınvalidem zırnık göndermiyor. Aşırı

hasis bir kadın ya da en azından paralarının üzerine titriyor işte. Böyle bir yolculuğun benim için ne kadar tatsız bir şey olduğunu tahmin edebilirsiniz; ama bunun yapılması gerekiyor. Çok uzun zamandır görmediğim, neredeyse doğru dürüst tanımadığım bu kadına yalvarmak zorundayım, evet Marti, yalvarmak zorundayım! Beni soğuk karşılayacak, bana tepeden bakacaktır; bunu şimdiden açıkça hissediyorum. Beni kırmak, canımı yakmak onun için çok kolay olacaktır, çünkü sonuçta bir dilenciye güderi eldivenlerle dokunur gibi yumuşak davranılmaz. Üstelik bana karşı eskiden beri 'düşmanca' duygular taşıyor; daima hissettim bunu. Sanki eskiden beri oğlunun, kendi kocamın, başına sadece felaket getirmişim gibi. Beni şimdi de böyle karşılayacak tabii ki: günahkâr bir kadın gibi. Üzerime giydiğim kıyafetleri, bunların gereksiz şıklığını, haddinden iyi dikilmiş olmalarını ayıplayacak. Hayır, yeni elbisemi kesinlikle giyemem. Bunun bir anlamı da yok zaten. Dilencilik yapmaya gelmiş biri, karalar bağlamış olmalı; eski, siyah ipekten elbisemi giyeceğim; bu çok ezik bir izlenim verir. Evet, evet, Joseph. Görüyorsunuz ya Joseph, kendilerini tevazuya zorlamak, sabır göstermek ve alçalmak zorunda olan başkaları da var. Bu işler böyle yürüyor; insan başına tüm bunların nereden, nasıl ve neden böyle bir hızla geldiğini anlamıyor. Bu dünyanın halleri işte!"

"Başarı kazanacağınızı umalım," dedi Yardımcı. Kadın devam etti:

"Tobler de beni bunun için gönderiyor zaten, çünkü annesinin böyle zor ve nazik bir anda, karşısında onu bulmaktansa beni görmeyi tercih edeceğini düşünüyor. Oraya neden bizzat gitmediğinin başka bir açıklaması olduğunu sanmıyorum. Onun açısından belirli bir kolaycılığın da etkisi olabilir bunda. Erkekler heyecan vermeyen, tatsız tuzsuz işleri üstlenmeye bayılırlar. Ama kişisel

ya da içsel bir fedakârlığın, kalple yerine getirilmesi gereken bir görevin ve işin, duygusal bir zorluğun üstesinden gelmenin söz konusu olduğu yerde, cepheye karılarını sürmeyi tercih ederler ve genellikle şöyle derler: 'Sen git! Sen bu işi benden daha iyi becerirsin!' Üstelik bunu neredeyse bir tür lütuf ve sevgi ifadesi gibi görmeye zorlarlar sizi."

Birlikte güldüler. Frau Tobler konuşmasını sürdürdü:

"Evet, gülüyorsunuz! Size gülmeyi yasak edecek halim yok. İstediğiniz kadar gülün. Ben de güldüm zaten, oysa ikimizin de daha ciddi bir ruh halinde olmamız gerekirdi aslında. Evet, başarı kazanacağımı umalım. Ama neler söylüyorum ben burada! Ben Tobler'in hâlâ başarı vaat eden işlerine umut bağlamayı çok uzun zaman önce bıraktım. Şimdi benim için durum şu: Kocamın iş yapmak konusunda yetenekli biri olduğuna dair duyduğum inanç temelinden sarsıldı. Şimdi onun yaptığı işlerden kâr edebilmek için yeterince açıkgözlü, yeterince katı yürekli olmadığından emin oldum sanırım. Benim görüşüme göre o, bunca zamandır uyanık ve kurnaz insanların sadece konuşma tarzlarını, sergiledikleri davranışları ve tavırlarını aldı ama yeteneklerini değil. Şüphesiz, başarılı işler yapan biri, bu yüzden bir kan emici ve kötü bir adam olmak zorunda değil. Söylemek istediğim şeyin bununla hiç ilgisi yok. Ama benim kocam çok çabuk parlayan, çok aceleci, çok iyi ve tabii ki çok hassas biri. Aynı zamanda da çok kolay kanan bir insan. Eminim, benim böyle şeyler söylemem sizi şaşırtıyor, öyle değil mi? Ama inanın bana, biz kadınlar sürekli olarak ev işlerinin dar ve sınırlı ortamı içinde hapsolduğumuz için, bir sürü şey üzerine kafa yorarız; bazı şeyleri de görürüz ve hissederiz. Müspet bilimler bizim yeminli düşmanlarımız olduğu için, olup bitenleri biraz tahmin etmek bize bahşedilmiş bir yetenektir. Biz bakışları ve davranışları

okumayı biliriz. Gariptir ama asla bir şey söylemeyiz, hep susarız, çünkü kendimizi genel olarak çok kötü ifade ederiz ve ağzımızdan daima münasebetsiz sözler çıkar. Sözlerimiz işlerin yükü altında ezilen erkekleri çoğu zaman sadece sinirlendirir ama asla ikna etmez. Böylece biz kadınlar da etrafımızda olan ya da kendi başımıza gelen neredeyse her şeye rıza göstererek yaşayıp gideriz; önemsiz konulardan konuşuruz, ki bu da bizleri, küçük düşünen ve bağımlı varlıklar olduğumuz yolunda gitgide güçlenen bir şüpheyle karşı karşıya bırakır ve halimizden daima memnunuzdur; en azından ben öyle sanıyorum. Hayır, kocamın patentleriyle bir başarı kazanacağı filan yok; bunu serçeparmağım, ayağıma geçirdiğim ayakkabı, kendi burnum söylüyor bana. Kocam iyi yaşamaya fazla düşkün, oysa girişimciler hiç değilse bir süre kendilerine bu izni vermemelidir. Çok yabani, bu ona zarar veriyor. Kendi yaptığı planları gereğinden fazla seviyor, bu da planlarının altını oyuyor. Çok neşeli bir insan ve her şeye fazlasıyla düz, fazlasıyla fevri, bu yüzden de fazla basit yaklaşıyor. Onun çok güzel, güçlü bir karakteri var ve bu tür insanlar böyle bir girişimcilikte hiçbir zaman başarılı olamazlar ya da neredeyse hiçbir zaman. Aman Tanrım, Marti, ben de ne biçim konuşuyorum bugün."

Joseph sustu ve fark ettirmeden gülümsedi. Frau Tobler yeniden konuşmaya başlamıştı:

İnsanlar benim Karl'ımdan korkuyorlar, ama bir yandan da onu kandırıp arkasından gülüyorlar, çünkü tuhaf bir biçimde, düşünülebilecek tüm talihsizliklerin onun başına gelmesinden özel bir keyif alıyorlar; öyle sanıyorum ki bunun nedeni, onun refahını ve servetini herkesin gözüne batacak kadar açık ve rahat bir tavırla sergilemesi. O daima hayattan aldığı zevkin başka insanları da mutlu edeceğine ve yaşadığı sevinçlerin başka in-

sanlarca da paylaşılacağına inanacak kadar saf olmuştur; oysa doğru bakış açısı bu kanaatin neredeyse tam aksini gösteriyor. O daima aşırı bir cömertlikle verdi; sözgelimi benim gözümde affedilebilir bir zaaf olabilir bu; ama tam da onun bu yardımseverliğinin keyfini süren, kısacası, tam da ondan faydalanan insanların bakışına göre, bu affedilmez bir zayıflıktır. Onun biraz kaba ve gürültücü olmak gibi kendine has bir tarzı var: Tam şimdi, tüm bu talihsizlikleri yaşarken, 'böbürlenme' diye adlandırıyorlar bunu. Eğer başarılı olsaydı, buna 'cesaret' diyeceklerdi! Evet. Hayır, kocam kendi işini kurmak, kendi kendisinin beyi olmak yerine, teknik eleman olarak sahip olduğu mütevazı işi sessizce sürdürseydi, çok daha doğru bir iş yapmış olurdu. O zamanlar durumumuz çok iyiydi. Kendimize ait bir evimiz yoktu, kabul; ama içeriye sadece sıkıntıların girebildiği böyle bir eve sahip olmanın kime ne yararı var? İşten eve döndüğünde, tepenin etrafında sakin, tatlı gezintiler yapardık. Böyle bir inat uğruna fırlatılıp atılamayacak kadar güzeldi her şey, ama günün birinde atıldı işte."

"Hâlâ her şey iyiye dönebilir, Frau Tobler," dedi Joseph. Bu sözler birer alev topu gibi çarptı Frau Tobler'in yüzüne. Kadın bağırmaya başladı:

"Bunu söylemeyin bari. Böyle konuşmanız ayıp. Muhasebe defterlerini günbegün takip edebildiğiniz bir işadamının karısına söylenecek şey değil bu. Bu tavırla rahatlatmaya çalışarak zayıf bir kadının yüreğini daraltamazsınız. Her şey nasıl iyiye dönecekmiş? Bu basmakalıp berbat sözlerinizi neden kocamı sıkıştıranların üzerinde denemiyorsunuz? Şimdi gidiyorum ve bunları unutmaya çalışacağım."

Koşarak odadan çıktı.

Yardımcı düşündü: Yine ne oldu şimdi? Her akşam şiddetli bir tartışma çıkmak zorunda mı mutlaka? Kâh

ben kızıyorum, kâh o, kâh ikimiz birden ve bazen de yine Tobler öfke kusuyor. Kâh Silvi çığlıklar atıyor, kâh Leo havlıyor, kâh Dora hastalanıyor. Günün birinde, bir öğle ya da bir akşam vakti hep beraber zıvanadan çıkmadığımız kaldı bir tek. Ondan sonra, haydi güle güle güzel Tobler Villası! Ama daha oraya varmadık. Önce şu anneden gelecek paraları bir bekleyelim bakalım, sonra da hiç değilse borçlarımızın bir kısmını ödeyelim. Bütün hayatım boyunca şu evde işittiğim kadar laf işitmedim. Ama bunun da iyi bir tarafı vardır belki. Yeri gelmişken! Yine bir korkuya mı kapılıyorum nedir? Huzursuz muyum? Hayır, değilim çok şükür. Anlaşılan Tobler bugün yine Segelschiff'te sabahlamaya niyetli. Görünüşe bakılırsa, o arada burada oturup karısına refakat etmek de benim mesleki görevlerim arasında. Zavallı kadın! Neden benden daha iyi bir yoldaşı yok sanki?

Joseph lambayı söndürdü ve yatmaya gitti.

Ertesi gün –pek soğuk olmasa da ıslak günlerden biriydi yine ve hava kurşun gibi ağırdı– Frau Tobler, siyah ipek kıyafetini giymiş, trene binmek üzere, tepeden aşağıya inerken görüldü bahçede. Tobler, iyimserliğini kaybetmemesini ve tren vagonunda ya da onun gibi bir yerlerde cereyanda kalıp yeniden üşütmemesini tembihleyerek yolun bir kısmında karısına eşlik ediyordu. Tepeden bakanlar, Frau Tobler'in yüzünde bir tebessüm belirdiğini ve mendilini havada salladığını gördüler; annesine el sallayan Dora'ya karşılık veriyordu. Her şey ne kadar ıslaktı. Aslında kışın bu zamanında havanın daha kuru ve soğuk olmasını bekliyordu insan ve derken Frau Tobler, hareketlerini izleyen gözlerin görüş alanından çıktı: Joseph'in, Pauline'nin, Silvi'nin, Dora'nın, oğlanların ve Leo'nun gözleriydi bunlar. Köpek, sahibesinin böyle gözden kaybolduğunu görünce acı acı havladı.

Tüm bu sahne, hayal gücünü zorlamak isteyen birine, bir kraliçenin uzaklara gidişini hatırlatabilirdi. Eğer tebaadan Joseph, biz modern insanlara eski masallardan göz kırpan sadık uyruklardan biri olsaydı, acı acı ağlamaktan alamazdı kendini; bu arada Pauline, kadim zamanlarda güzel ve yüce kraliçelerine masallarda anlatıldığı gibi hizmet eden nedimelerden biri olsaydı, çoktan elem dolu bir feryat koparmış olurdu. Ve köpek bir ejderha olurdu belki de ve çocuklar kralın çocukları ve Herr Tobler, henüz şatoların, kalelerin, şehir surlarının ve sadakat gözyaşlarının gerçek olduğu bir çağda, ne zaman böyle kederli bir veda yaşansa, sahnede yerini alan gözüpek bir şövalye olurdu. Ama hayır. Burada durum çok farklıydı.

Burada söz konusu olan ıssız, kayalık bir adada sonsuza dek sürecek bir sürgüne gitmek değil, trenle bir günlük bir yolculuğa çıkmak ve gerekli ve biraz da tatsız bir ziyarette bulunmaktı. Burada bir kraliçe de yoktu, eğer Frau Tobler'i Abendstern Sarayı'nın kederli kraliçesi gibi görmeye meyilli değilsek, ki bu hiç de o kadar aykırı ve acayip bir şey olmayabilirdi tabii. Hanımefendiye, tam olarak teselli olmasa bile, sağduyulu birkaç nasihat vermek amacıyla eşlik eden de mahzun bir kahraman değil, giyimi ve fikirleriyle modern bir kişi olan Herr Tobler'di. Ve burada kederden helak olmuş bir uşak ve uyruktan bahsetmek kadar, şaşkın bir haldeki nedimeden söz etmek de imkânsızdı. Joseph ve Pauline. Orada bu iki şahıs dışında kimse yoktu, çocukları bir kenara bırakırsak tabii, ve bunlar da kral ya da veliaht çocukları değil, hali vakti yerinde her ailede rastlayabileceğiniz, sıradan, şehirli çocuklardı. Leo, bir ejderha değildi. Hatta böyle ölçüsüz bir Ortaçağ yakıştırmasına belki de kızgınlıkla dişlerini göstererek karşılık bile verebilirdi. Bir bütün olarak bakıldığında, bu yirminci yüzyıla özgü bir tabloydu.

Büroya geri döndüğünde, başlarına neler geleceğini

yakında öğreneceklerini söyledi Herr Tobler. Kendi adına direnmek zorundaydı ve direnecekti. Bunun dışında bir şey düşünmek saçmalık olurdu. Bugüne kadar iddia ettiği her şeyin, bugün de arkasındaydı, hatta asıl şimdi arkasındaydı.

Ve Derin Sondaj Makinesi'yle meşgul olmaya başladı. Ticari şube, bu makineye "muazzam" bir ilgi gösterir gibi görünen inşaat mühendisi Joel'e bir mektup yazdı. Bu arada çocuklar büronun içinde oynuyor ve birbirleriyle boğuşuyorlardı. Tobler onları dışarı attı. Daha sonra Tobler'in kendisi de teknik bürodan çıktı ve Atıcılık-Otomatı'yla ilgili bir iş için köye gitti.

Kısa bir süre sonra Yardımcı da, postaneye gitmek üzere bürodan ayrıldı. Oraya doğru yürürken iki tarım işçisi ardından küfürler savurdu. Bu çiftçi yanaşmaları, cesaretleri olsa patronlarının peşinden haykıracakları şeyleri Yardımcı'ya söylüyorlardı. Joseph başkaca bir hadise yaşamadan köye vardı ve geniş caddede yürürken, karşısına daha çok Rotes Haus Pansiyonu'nda görmeyi bekleyebileceği biri çıktı: Wirsich.

"Yeniden buraya mı döndünüz?"

El sıkıştılar. Wirsich çok keyifli görünüyordu; sanki biraz önce başından çok hoş bir şey geçmiş gibiydi. Denizaşırı gıda ürünlerinin satıldığı Bachmann&Co.da biraz önce işe alındığını söyledi Joseph'e. Tıpkı Yardımcı'nın ona tembihlediği gibi, güzelce yazıp zarflara yerleştirdiği başvuru mektuplarını cebine doldurarak yollara düşmüş, dükkân dükkân dolaşmıştı ve gerçekten de, neredeyse her yerde büyük bir içtenlikle karşılanmıştı, ne var ki, hiçbir işyerinde eleman açığı olmadığı için ona bir iş verememişlerdi, ta ki Bachmann&Co.nun kapısından içeri girene kadar ve nihayet mesele orada Wirsich'i mutlu eden bir sonuca bağlanmıştı. Ve şimdi uzun zamandan beri ilk kez, kendisini yeniden namuslu bir in-

san gibi hissedebileceğine inanıyordu. Her halükârda şu kadarını söyleyebiliyordu: "İyi günler, dostum, gördüğün gibi, keyfim yerinde." Şimdi en yakındaki meyhaneye girip bunun şerefine birer kadeh kaldırmaları çok hoş olmaz mıydı?

"Hem çok hoş olurdu. Memnuniyetle. Ama beni dinleyin, Wirsich, söylesenize, bunu kaldırabilecek misiniz?" diye sordu Joseph.

Diğeri onu yatıştırdı: "Tabii ki!" – Böylece hemen biraz ileride bulunan Restaurant Central'e girip yarımşar litrelik iki bardak bira söylediler.

"Bakın yoksa içmemeyi tercih ederim. Yeni işinize yazık olur sonra," diye üstelemeyi uygun gördü Joseph.

Wirsich eliyle, Joseph'i şaka yollu hafife alan bir hareket yaptı. Eskiden yaptığı gibi, yine öyle çılgınca içmeyi aklının ucundan bile geçirmediğini söyledi. O alışkanlığı, bir daha dönmemecesine geride bıraktığına inanıyordu artık; o kadar da sefih bir adam değildi. Bu arada Toblerler ne âlemdeydi?

"İyi değil," dedi Yardımcı, Tobler ailesinin çöküşünü ana hatlarıyla özetledi. Ama Wirsich bunları uluorta anlatmamaya dikkat etmeliydi; bunlar mesleki sırlardı ve kimseyi ilgilendirmezdi.

Wirsich karşılık verdi:

"Kendini bir halt sanan Tobler'e, günün birinde o fiyakalı evinden de, bahçesinden de kapı dışarı edileceğini söylerken doğru bir kehanette bulunuyormuşum demek ki. O gece benim ağzımdan duydu bunları ve şimdi söylediklerim gerçek oluyor. Başkalarına reva gördüğü şeyler şimdi bizzat kendi başına geliyor ve bunu hak ediyor. Bizim gibilerin de canı yok mu? Bizim gibi emeğiyle yaşayanlar, her türlü duygudan yoksun mu geliyorlar yani dünyaya? Bir gece vakti öylece kapının önüne bırakılıyoruz ve geçim imkânlarımız elimizden alınıyor ve bir de

üstelik bu beyler faziletli ve merhametli davrandıklarına inanıyorlar. Kusura bakmayın Marti, siz benim halefimsiniz ve benim gözden düşmem sayesinde rahat bir barınağa kavuştuğunuzu, zaten kendiniz de söylüyorsunuz. Benim yerimi almış olmanız tabii ki sizin kabahatiniz değil. Neler söylüyorum ben: Sizin yardımınızla yeni bir iş buldum. Lütfen bağışlayın beni. Onca zaman sefil bir çaresizlik ve aşağılanmışlık içinde debelenen insanın kendini öfkeye kaptırabildiğini söylemek istiyorum sadece. Hem de ne için? İşlediği bir kusur yüzünden mi? Haydi oradan! Şimdi bir tane daha içeceğim. Hey, meyhaneci ya da siz sevgili garson hanım, bana bir bira daha getirin. Marti, siz de bir tane daha içersiniz herhalde."

"Pekâlâ," dedi Joseph, "yalnız patronum hakkında atıp tutmayı bırakın. Ve mümkünse şu sesinizi de kısın biraz. Halen müdürüm olan kişinin kendini bir halt filan sandığı yok. Öfkeyle söylendiğini kabul etmeye hazır olduğum bu dikkatsiz ifadeleri geri alacaksınız. Hemen şimdi yapın bunu, yoksa bozuşuruz. Size Tobler'in durumuyla ilgili mahrem bilgileri, bu adamın arkasından hakaretler etmenizi dinlemek için vermedim. Ayrıca, şerefe! Durumunuzun düzeldiğini görmek beni mutlu etti."

Wirsich özür diledi: "Dedim ya, öfkeyle söylendi o sözler!"

Joseph tartışmanın kapandığını belirtti. Birer bardak daha içtiler, sonra bunun üzerine dördüncü bardakla "cila" yaptılar. Eğer o sırada kapı açılmamış ve lokantaya bizzat Herr Tobler girmemiş olsaydı, böyle dur durak bilmeden devam edeceklerdi. Ama Tobler'in onlara bir an değip geçen delici bakışları, bu iki adama gerekeni söyledi.

Joseph, patronu içeri girene kadar oldukça laubali bir tavırla başından çıkarmadığı şapkasını derhal eline almıştı. Nezaket kuralları bunu emrederdi ve Tobler'in

bakışından yansıyan emir de bir o kadar kesindi. Bir süre sonra ayağa kalktı; Wirsich'le sohbet zaten tıkanmıştı; hesabı istedi ve kapıya doğru yürüdü. Mühendisten gelen bir işaret, onu Tobler'e yaklaşmak zorunda bıraktı. Tobler sordu:

"Burada ne arıyor bu Wirsich hödüğü?"

Joseph cevap verdi: "Ah, yeni bir iş bulmuş. Hemen bitişikteki Bachmann&Co.da. Bugün başlamış. Çok seviniyor."

"Öyle mi? Anlaşılan içmeyi de çok seviyor hâlâ, ha? Kesinlikle kalıcı olacaktır bu yeni işinde! Pekâlâ. Postaneye gittiniz mi?"

"Hayır, şimdi gidiyorum. Özür dilerim. Selefim beni geciktirdi. Hemen şimdi gidiyorum ve eğer isterseniz, mektuplarınızı buraya..."

Tobler bu teklifi geri çevirdi ve Yardımcı uzaklaştı.

Şimdi Wirsich de ayağa kalkmıştı; hesabını ödedi; güvensiz adımlarla yürüdü; eski patronunu selamlamak konusunda kararsızdı ama sonunda selam verdi; hem de çok ağdalı ve alttan alan bir tavırla yaptı bunu ve aksi gibi, bu sırada bir masaya çarptı. Neredeyse yere kapaklanıyordu. Bu hürmetkâr selamına en küçük bir karşılık bile gelmedi. Tobler, "bu adamı görmek dahi istemiyordu." Kapının eşiğinde bir kere daha tökezledi Wirsich. Kötüye alamet olabilir miydi bu?

Frau Tobler, eve gece ekspresiyle döndü. Herr Tobler, Pauline ve Joseph onu tren istasyonunda bekliyorlardı. Tren tıslayıp takırdayarak girdi istasyona. Her türlü insan, bu muhteşem görünen, uzun, kara canavarın önüne yığıldı. Kadın vagondan indi; Joseph ve Pauline, elindeki sepetleri ve paketleri almak için ona doğru seğirttiler. Anne Tobler, oğlunun karısına çeşit çeşit hediyeler vermişti; zaten bunu tahmin ettikleri için, istasyona üçü birlikte gitmişlerdi. İki sepet kısmen elma, kısmen de ce-

vizle doluydu. Paketlerin içinde Frau Tobler'e ve çocuklara verilmiş şeyler vardı.

Trenden inen kadının yüzünden, işlerin ne çok iyi ne de çok kötü gittiği okunabiliyordu. Bu yüzde bir yorgunluk ve rahatlama ifadesi vardı. Yüzün bir yarısı, sanki belli belirsiz gülümsüyormuş gibiydi. Frau Tobler'in, merakla sorular soran kocasına yeterli ve tatmin edici bir bilgi vermiş olduğu anlaşılıyordu; çünkü Tobler, Segelschiff'te biraz vakit geçirmek için acele eder gibi görünüyordu. Karısı onun gitmek için can attığı yeri gayet iyi bildiğini söyledi ve bu birkaç kelimeyle, beklenen izin de çıkmış oldu. Tobler uzaklaşanların arkasından seslenerek bir saat içinde Abendstern'e dönmüş olacağını söyledi ve müdavimi olduğu meyhaneye girerek gözden kayboldu.

Diğerleri eve doğru yürüdü. Oldukça ağır sepetleri taşımak, Yardımcı için hoş bir görevdi. Bu "bedensel çalışma" onun için bir değişiklik oluyordu en azından. İki kadının, hizmetçinin ve Frau Tobler'in ardından, hafif adımlarla, neredeyse hiçbir şey düşünmeden yürüyordu. Evet, sepetler sayesinde mümkün oluyordu bu. "Ben ayak işlerine koşturmak için yaratılmışım," diye düşündü.

Eve vardıklarında çocukça bir merakla yağdırılan soruların ortasında kaldılar. Ve paketlerle meyve sepetleri derhal kuşatma altına alındı. Büyükannelerinin onlara neler gönderdiğini öğrenmek istiyordu üç çocuk. Sadece dördüncünün böyle bir isteği yoktu. Silvi kayıtsızca uyuklamayı sürdürüyordu. Armağanlar bile bu kızın umurunda değildi. "Hiçbiri benim için değildir," diyordu yüzündeki ifade. Bu, diğer üçünün kendilerine gönderilmiş olan hediyeleri daha da çok merak etmelerine neden oluyordu. Ancak çok geçmeden hepsi de, istekleri, soruları ve meraklarıyla birlikte yataklarına gönderildi.

"Nasıl yoruldum," dedi Frau Tobler.

Pauline onun önünde diz çökmüş, ayakkabılarını çı-

karıyordu. Frau Tobler kanepede oturuyordu. Onun hemen yanında duran Joseph düşünüyordu: "Eğer aynı şeyi bana söylemiş olsaydı, itiraf ediyorum ki, hiç nahoş bulmazdım bunu: 'Ayakkabılarımı çıkar!' Önünde zevkle çömelirdim sanıyorum." –

Elinden bir eldiven kaydı; Joseph derhal fırladı ve düşen eldiveni yerden aldı. Frau Tobler bitkin bir ifadeyle gülümsedi ve teşekkür etti:

"Ne kadar da dikkatlisiniz! Her zaman böyle değildiniz. Kocam yakında eve döner mi acaba? Siz nasılsınız, Joseph?"

"Çok çok iyiyim," diye cevap verdi Joseph. Pauline odadan çıkmıştı.

Kadın, Joseph'in daha genç olduğunu; şimdilik böyle konuşabileceğini, hatta böyle konuşması gerektiğini söyledi. Oysa kendisinin yüreğinde bir ağırlık vardı.

"Çok mu tatsız geçti?"

O da vardı tabii! Ama bu küçük sıkıntı onu pek de etkilememişti. Bütün gün türlü türlü şeyler geçmişti aklından. Joseph bir el *Jass* oynamak ister miydi? Evet mi? Çok nazikti gerçekten. Tam şu anda iskambil oynamaya can atıyordu. Bunun kendisine iyi geleceğini sanıyordu.

Masaya geçtiler ve iskambil oynamaya başladılar. Pauline, Frau Tobler'e yiyecek bir şeyler getirdi ve tekrar çıktı. "Belki de bu kadının hem kaygısız hem de melankolik bir yapısı vardır. Öyle olabilir pekâlâ. Bu arada, ben de tam bir salağım!" diye düşündü Yardımcı.

"Bana bir şeyler vermekten hoşlanmıyor, yaşlı kadın," dedi Frau Tobler, tam oyunun ortasında.

"Kim? Ha, anladım! Anne Tobler! Bunu tahmin edebiliyorum. Ama vermek zorunda kalacak!"

"Evet, çok doğru!" dedi kadın. Birlikte güldüler. "İşte yine kaygısız oluverdi," diye düşündü Teknik Büro C. Tobler'in muhasebecisi ve başkâtibi. Firmaymış! Sonuçta

o kendi başına da yeterince oturaklı bir adamdı zaten. İşte birlikte oturuyorlardı orada: "anlaşılmaz kadın" Frau Tobler ve "tuhaf bir insan" olan kendisi. Joseph yüksek sesle gülmekten alamadı kendini. Kadın, ne olduğunu sordu.

"Ah, yok bir şey. Aptalca şeyler işte."

Kadın, daha ciddi bir ifadeyle, Joseph'in kendisiyle eğlenmediğini ummak istediğini söyledi. Joseph, Tobler ailesinin ticari işlerinden sorumlu kâtibi olduğunu söyleyerek karşılık verdi; bunun üzerine kadın, işinin gerektirdiği gibi davranmasının kendisini memnun edeceğini belirtti. Joseph, elindeki oyun kâğıtlarını titreyerek masanın üzerine fırlattı ve ciddi ve saygın bir kâtibin gece yarılarına kadar iskambil oynamaya alışkın olmadığını açıkladı. Çoktan ayağa kalkmıştı ve kadının kendisini geri çağırmasını bekleyerek kapıya doğru yürüdü. Kadın onun gitmesine engel olmadı.

Odasına çıkacağı yerde, merdivenlerden inerek büroya girdi, orada duran lambayı yaktı, masasının başına oturdu ve İşçi Bulma Kurumu'nun müdürüne şu aşağıdaki satırları yazdı:

Saygıdeğer Beyefendi!

Eleman açığı nedeniyle başvurabilecek uygun bir işyeri için, beni adaylar arasına kaydetme inceliğini göstermenizi sizden kalbî duygularla istirham ediyorum. Yeniden sokakta kalıncaya kadar beklemek zorunda olduğumu düşünmüyorum. Sayın müdür, bu tepede işler giderek tarpa sarıyor. Dediğim gibi: her ihtimale karşı! Saygılarımla bildirirım.

Sadık hizmetkârınız
Joseph Marti

Bu mektubu henüz bir zarfa yerleştirmiş, adresi yazmak üzereyken bahçeden gelen ayak seslerini işitti. Yarım dakika sonra Herr Tobler ve Segelschiff'in müda-

vimi oldukları anlaşılan diğer iki bey, yüksek sesle konuşarak ve gülüşerek büroya girdiler; görünüşe bakılırsa alkolün verdiği taşkın bir neşe içindeydiler.

Tobler tedirgin bir sesle, gecenin bu geç saatinde Joseph'in neden hâlâ çalıştığını sordu. Göründüğü kadarıyla, hâlâ gerçekten çalışkan ve fedakâr bir yardımcısı vardı hiç değilse: Bunları söylerken, gülerek *Jass* arkadaşlarına doğru dönmüştü. Ama artık gönül rahatlığıyla paydos edebilirdi; çünkü yarın sabah yeni bir gün başlayacaktı. Ardından evin içine açılan kapıya gitti ve avazı çıktığı kadar bağırdı: "Pauline!"

Yukarıdan cevap geldi: "Herr Tobler?"

"Bizim için şu Rhein şaraplarından birkaç şişe getirin büroya. Ama elinizi çabuk tutun."

Joseph, beylerle vedalaşmaya gerek görmedi, kısaca iyi geceler diledi ve bürodan çıktı. Diğerleri artık ne onun ne de söylediklerinin farkındaydılar, çünkü şimdi bambaşka şeylerle meşgul oluyorlardı. Neyin üzerinde oturduklarına özel bir dikkat göstermeden, kısmen yere, kısmen de çizim masasının üzerine sere serpe yayılmışlardı. İskemleler ayak uzatılacak birer tabure niyetine kullanılıyor ve Tobler'in elleriyle çizdiği tasarımlar uykulu ve neşeli kafalarla mahrem bir temas halinde bulunuyordu. Tobler, yalpalayarak ileri geri volta atarken, bir yandan da piposuna tütün dolduruyordu ve nihayet şarap geldiğinde, büyük bir çaba ve beceriksizlik sergileyerek kadehleri doldurma işine girişti; ardından kısmen horultulara karışan ve muazzam esnemelerle iç içe geçen bir içme süreci geldi. Derken mühendis birdenbire beyninde kalan son sağduyu kırıntısını, bu beylere ve yoldaşlarına Tobler marka icatları anlatmak için kullanmaya karar verdi; fakat açıklamaları sadece gülüşmelerle ve bunun dışında da tam bir anlayışsızlıkla karşılandı. Erkeklere özgü dünya görüşünün ciddiyeti; düşmüş, kı-

rılmış ve içeriği etrafa saçılmış bir kadeh şarapla birlikte, yerlerde sürünüyordu şimdi. Erkek ve insan aklı, neredeyse evin duvarlarını titretircesine böğürüyor, uluyor ve peltek peltek konuşuyordu. Tüm bu sahneledikleri yetmezmiş gibi, Tobler şimdi bir de nezaketten pek az nasiplenmiş bir fikre kapılmış, söylediğine göre, köyden dostlarını tanıştırmak için, avazı çıktığı kadar bağırarak karısını büroya çağırmaya başlamıştı. Karısı geldi ama çekinerek araladığı kapıdan başını uzattı sadece ve ardından yine kayboldu; ertesi gün kocasına söylediğine göre, gözlerinin önüne serilen ve sefahat âlemleri konusunda uzmanlaşmış Hollandalı bir ressamın bile daha inandırıcı ve ürkütücü bir biçimde resmedemeyeceği, ama burada gerçekten ve kanlı canlı yaşanan bu iğrenç ve sefil manzaradan tiksinerek kaçmıştı. Cümbüş, kadının gözden kaybolmasından sonra da daha uzun bir süre son bulmamış, tersine daha da harlanıp kabarmış, sonundaysa en zorlu ayyaşları bile ensesinden tutup iki büklüm ederek boylu boyunca masaların ve iskemlelerin altına seren o mutlak yorgunluk bastırıncaya dek, sabahın erken saatlerine kadar tüm hararetiyle sürmüştü. Sonuç bu kez de değişmemiş ve bu azgın topluluk, korkunç horultular eşliğinde, geceyi teknik büroda geçirmişti, ta ki Pauline sobayı yakmak üzere gelene kadar. Gün aydınlanmıştı. Ahbap çavuşlar uyandılar. İki Bärenswil'li ayaklarını sürüyerek küçük köylerine ve yuvalarına dönerken Herr Tobler sarhoşluğunu ve fırtınayı uyuyarak atlatmak üzere üst kata, kendisinin ve karısının odasına çıktı.

Pauline, altüst olmuş ve bir afet bölgesine dönmüş büroyu biraz olsun toparlayabilmek için köle gibi çalışmak zorunda kaldı. Joseph saat sekizde aşağıya indiğinde, ortalık hâlâ öylesine içler acısı bir sefalet içindeydi ki, derhal postaneye gitmeye karar verdi. Sandalyeler, çizimler, yazı ve çizim gereçleri, bardaklar ve şişe mantar-

ları, her şey birbirine karışmıştı; kırmızı ve siyah mürekkep etrafa dökülmüştü. Yerlerde şarap gölcükleri oluşmuştu. Şişelerden biri, boğazı kırılarak açılmıştı. Leş gibi kokan odada, sanki Bärenswil'liler değil de, ayılar[1] âlem yapmıştı; odayı yeniden temiz, sevimli ve yaşanılabilir kılmak için, pencerelerin aralıksız on gün açık tutulması gerekeceğe benziyordu.

Joseph, müdüre yazdığı mektubu postanedeki kutuya attı. "Her ihtimale karşı," diye düşündü.

Ertesi gün, aile servetinden dört bin marklık bir tutar, Tobler Evi'nin hesabına aktarıldı. Büyük bir miktar değildi bu ama yine de bir şeydi ve en sabırsız ve en ısrarcı alacaklıları memnun etmeye ancak yetiyordu. Joseph çoktan bir alacaklılar listesi oluşturmuştu zaten ve şimdi bu rengârenk çayırlıkta açmış çiçekler arasından en ıtırlı olanlar seçiliyordu, kokularını hiç değilse şimdilik bastırmak üzere. Bu azgın ve göz alıcı bitkiler arasında kimler yoktu ki: Tobler'in mallarına haciz geldiğini ve kendisinin de köyden kovulduğunu görmeden huzur bulamayacağını söylemiş olan bahçıvan; alaycı bir tavırla omuz silkip güzelim elektriği kesen elektrik şirketi; Tobler'in, "nankör köpek", dediği ve "parayı ayaklarının dibine fırlatmaya" karar verdikleri komşu çilingir; kasap – ama bundan böyle, "O kasaptan bir gram bile et almak yok!"–; mücellit – O "yaşlı deve" şükretsin ki vs – "ödeme konusunda ısrarcı oldukları için suçlanamayacak" saat imalatçıları; kulenin bakır külahına karşılık yüklü bir fatura göndermiş olan metal fabrikatörü ve "paralarını kesinlikle hak etmiş" birkaç kişi daha.

Bu en cazgır ve arsız taleplerin ağzını tıkamak için

1. Yazar, "Ayılar Köyü" anlamına gelen "Bärenswil" kelimesiyle bir söz oyunu yapıyor. (Ç.N.)

yarım gün yetmiş ama para da buhar olup uçmuştu. Gırtlağına kadar borca batmış bir eve dört bin mark ne ifade ederdi ki? Gelen miktarın küçük bir bölümü, evin giderlerine ayrıldı ve daha da minik bir kısmı, Joseph'e maaş avansı olarak verildi.

Gökyüzünün masmavi göründüğü, rüzgârların estiği ve yağan karın toprağı ıslattığı karlı ve güneşli bir sabah vakti Yardımcı, borçları ödemek üzere kapı kapı dolaştı. Bu arada icra memuruna bile uğramıştı. Ve paranın ne kadar çabuk eridiğini, paltosunun gitgide hafifleyen cebinden anladı.

Akşama doğru Avukat Bintsch'ten bir mektup geldi: Tobler'in annesinden daha fazla bir şey beklememek gerektiği yazıyordu mektupta. Avukat, kadını ikna etmek için elinden geleni yapmıştı; ancak çabalarının karşılığında hiçbir şey elde edemediğini üzülerek bildiriyordu. Dolayısıyla Tobler'in, bu nafile çabadan doğacak sonuçları sükûnetle kabullenmesini tavsiye ediyordu.

Mektubu okurken Tobler'in yüzü çarpıldı ve görene acı veren ekşi bir ifadeye büründü. Adını koyamadığı bir öfkeyi dizginlemeye çalışıyordu sanki. Ama öfke sonunda gemini kopardı ve tonlarca ağırlığın altında ezilmiş gibi görünen Tobler'i bir sandalyenin üzerine fırlattı. Aşırı gerilmiş bir yay gibi kopmak üzere olan güçlü göğsü hırıltılarla kabardı. Yüzü, aşağıdan bakıldığında, tepesine inen yumruklarla yamyassı olmuş gibi görünüyordu. Ensesinde hiddetle tepinen, vızıldayan ve onu aşağı bastıran ağırlıklar vardı sanki, canlı ağırlıklar... Yüzünün rengi kızıla kesmişti. Etrafındaki hava kesifleşmiş ve taşlaşmış gibiydi ve şimdi adeta belli belirsiz bir siluet hemen Tobler'in yanı başında ayağa kalktı ve sakin, ama soğuk bir tavırla onun seğiren sırtını sıvazladı. Tobler'in kulağına fısıldayan, acımasız mecburiyetin ta kendisiydi sanki: "Haydi ama! Son bir gayret daha!"

Tobler, hantal hareketlerle Amerikan tarzı yazı masasının sürgülü kapağını açtı, inleyerek ve sanki ağrıları varmış gibi geriye doğru kaykılarak, annesine bir mektup yazmak üzere eline bir kalem ve bir mektup kâğıdı aldı. Ama kâğıda aktardığı harfler gözlerinin önünde dans ediyordu. Yazı masası, gemi azıya almış duygularının önünden geçip havaya yükseliyor, yazıhane başının etrafında dönüyordu; durmak zorunda kaldı. Hırıltılı bir sesle Joseph'e döndü:

"Bintsch'e telefon edin ve benimle ne zaman bir görüşme yapabileceğini öğrenin kendisinden. Ona durumun çok acil olduğunu söyleyin."

Joseph bu emri yerine getirmek üzere derhal harekete geçti. Heyecanlanmıştı; belki lafları biraz ağzında geveliyordu; onu tam olarak anlamamış olmaları mümkündü; uzun lafın kısası, Avukat Bintsch'le konuşabilmek için oldukça uzun bir süre beklemesi gerekti. Tobler de onun peşi sıra merdivenlerden çıkmıştı ve hastalıklı bir telaş içindeki ustasının ve efendisinin varlığıyla kafası daha da karışan Yardımcı'nın arkasında duruyordu şimdi; öyle ki, sonunda istenilen bağlantı kurulduğu zaman, Joseph, avukata derdini anlatmaktan aciz bir halde, kekeleyerek lafı dolandırmaya başladı.

Bu kadarı artık fazlaydı Tobler için. Kulak tırmalayan öfke dolu bir nara atarak telefondaki beceriksiz konuşmacıyı bir kenara ittiği gibi, oturma odasının kapısına kadar uçurdu ve rayından çıkmış konuşmayı bir sonuca vardırmak ve istediği bilgiyi bizzat almak üzere telefonun ahizesini kaptı.

Öfkesi geçmişti ama bütün vücudu zangır zangır titriyordu. Ateşi yükselmişti ve daha kısa bir süre önce Dora tarafından işgal edilmiş olan kanepeye uzanmak zorunda kaldı. "Babam hasta mı?" diye bu kez de Dora sordu. İnleyerek yatan adamın yanında kaygılı bir ifa-

deyle duran Frau Tobler, küçük kıza döndü: "Evet yavrucuğum, baban hasta. Joseph sinirlendirdi onu." Bunları söylerken bir hayret ve horgörü ifadesiyle Joseph'in üzerinde gezinen bakışları, Yardımcı'nın aşağıdaki büroya kaçmasına neden oldu. Yazı masasının başına geçince sanki hiçbir şey olmamış gibi çalışmaya gayret etti; ama yaptığı bir iş değil, titreyen, dalgın parmaklarını masanın üzerindekileri yoklayarak gezdirmekti; soğukkanlı olmaya çabalamaktı; bir becerememe haliydi; herhangi bir şeydi; bir hiçti; kapkara bir şeydi. Kalbi yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu.

Bir süre sonra kahve içmeye çağrıldı. Tobler bu arada yatak odasına çıkmıştı. Avukatla ancak ertesi gün görüşebilecekti ve o zamana kadar mühendisin bu koskoca dünyada, göründüğü ve anlaşıldığı kadarıyla yapabileceği hiçbir şey kalmamıştı şimdilik. Bu noktada gösterilecek hangi çabanın gerçekçi bir hedefi olabilirdi? Artık plan yapmak mümkün müydü, gülünç düşmeden? Hem de hastayken! Yatağa uzandığını ve ertesi güne kadar rahatsız edilmeden orada yatabileceğini düşünmek, kovalanmaktan bitkin düşmüş bu adama büyük bir ferahlık veriyordu. Eğer postaneye gidecek olursa kendisine birkaç tane iyi kalite puro getirmesini Joseph'e söylemelerini istemişti. "Ve Dora için de birkaç tane portakal, Joseph," diye ekledi Frau Tobler. Joseph emirleri yerine getirdi.

Akşam yemeğinden sonra –çocuklar yatağa gönderilmişti– Yardımcı, Frau Tobler'e, daha önce evin reisi tarafından defalarca sözle taciz edildiği yetmezmiş gibi, şimdi bir de fiziksel şiddete maruz kalarak aşağılandığı bir yerde daha fazla kalmanın kendisine çok zor geldiğini söyledi. Bu kadarı çok fazlaydı artık ve Joseph, hemen şimdi Tobler'in odasına çıkarak bu adama davranışlarının ne kadar kaba ve sinir bozucu olduğunu söylemenin ya-

pılacak en doğru şey olduğuna inanıyordu. Artık çalışamazdı; bunu açıkça hissediyordu. İtilip kakılan ve kapılara fırlatılan bir insan, faydalı olmayı da başaramazdı şüphesiz. Joseph'in biraz önce gördüğü gibi bir muameleyi sineye çekmek için, insanın bir eşek ve beş para etmez bir dangalak olması gerekirdi. Bunu düşündükçe boğulacak gibi oluyordu. Bu tepede yaşadığı onca zaman içinde Tobler'in parasını har vurup harman savurmaktan başka bir şey yapmamış olsaydı bile, bunun fiziksel şiddet rezaletini ve ayıbını mazur göstermeye yetmeyeceğini düşünüyordu; üstelik Joseph'in yaptığı bu muydu ki? Her zaman biraz olsun gayret göstermemiş miydi? En azından bazen nasıl bir aşkla ve hevesle çalıştığını kendisi biliyordu ve gücünün, adil talepleri karşılamaya her zaman yetmediğini itiraf etmekle birlikte varını yoğunu ortaya koymuştu. Gayretli ve dürüst olmak ve öyle kalmak için gösterdiği çabalara böyle mi karşılık verilmeliydi?

Ağlıyordu.

Frau Tobler soğuk bir sesle konuştu: "Sizin de bildiğiniz gibi, kocam hasta ve rahatsız edilmeyi pek de hoş karşılamayacaktır. Ama eğer istiyorsanız ve burada, bizim yanımızda olmak sizin için böyle birdenbire katlanılmaz hale geldiyse o zaman çıkın ona ve içinizden geçenleri söyleyin. Size ve davranışlarınıza yakışan kısa ve özlü cevabı alacağınızı sanıyorum."

Yardımcı oturmaya devam ediyordu. Sonra kalktı ve, "Bir koşu postaneye gideceğim," dedi.

"Kocamın yanına çıkmak istemiyorsunuz demek?"

"Hayır," dedi Joseph, Herr Tobler hastaydı; onu rahatsız etmek doğru olmazdı. Ayrıca, kendisi de küçük bir yürüyüş yapmak istiyordu.

Dışarıda Joseph'i berrak, soğuk bir dünya karşıladı. Azametli, kubbeli bir dünyaydı bu. Hava soğumuştu. Ayakları taşlara ve buz parçalarına çarpıyordu. Ağaçların

arasından buz gibi bir rüzgâr esiyordu. Yüreği doluydu; büyülenmiş gibi yürüyordu. Hayır, buralardan gitmek istemiyordu. Bu arada Frau Tobler'in kocasına her şeyi anlatmaya gitmesinden korktu. Bu düşüncenin etkisiyle hızlandı ve adımlarını sıklaştırdı. Ayrıca, maaşının tamamını da hâlâ alabilmiş değildi. Kısacası, önemli olan o evde kalmaktı. "O biçimde şikâyet etmem münasebetsizlikti," diye haykırdı kış gecesine doğru. Frau Tobler'in ayaklarına kapanıp ellerini öpmeye karar verdi.

Joseph döndüğünde, Frau Tobler hâlâ oturma odasındaydı. Kapıdan girer girmez –ama temkinli davranarak kapıyı arkasından kapamıştı– konuşmaya başladı:

"Frau Tobler, size söylemem gereken bir şey var, hâlâ burada oturuyor olmanız ne iyi, patronumdan şikâyet etmekle büyük haksızlık yaptığımı hissediyorum. Çok aceleci davrandım; lütfen beni bağışlayın. Çocukça hareket ettim ve Herr Tobler, avukatın o uğursuz mektubu yüzünden büyük bir telaş içindeydi. Kocanızla konuştunuz mu? Olanları anlattınız mı ona?"

"Hayır, ona henüz hiçbir şey söylemedim," diye cevap verdi kadın.

"Buna çok sevindim!" dedi Yardımcı ve oturdu. Ardından konuşmaya devam etti: "Ben de, ona anlatmış olabileceğinizi düşünerek büyük bir korku içinde koştura koştura geldim buraya. Tüm söylediklerim için özür dilerim. İnsan kendini duygularına kaptırınca saygıdeğer hanımefendi, hiç istemediği bir sürü şey söyleyebiliyor. Ona hiçbir şey anlatmadığınıza çok sevindim."

Bunların aklı başında sözler olduğunu belirtti Frau Tobler.

"Ayaklarınıza kapanmaya ve dizlerimin üstünde af dilemeye karar verdim," diye kekeledi Yardımcı.

"Daha neler, buna hiç gerek yok," diye karşılık verdi kadın.

Bir süre sustular. Bu odada oturmak Yardımcı'ya çok güzel göründü. Insana yuvayı hatırlatan bir şeydi bu. Eski zamanlarda, yüreğinde soğuk, hain ve kahreden bir terk edilmişlik duygusuyla, şehrin hareketli ve ıssız sokaklarında ne çok dolaşmıştı. Gençliğini ne kadar yaşlı geçirmişti. Hiçbir yerde evinde olamadığını bilmek onu nasıl felç eder, boğacak gibi olurdu. İster düşmanlıkla olsun, ister tahammülsüzlükle; ister hoşnutsuzlukla olsun, ister adanmışlıkla; ister aşkla olsun, ister elemle, birine ait olmak ne güzeldi. Bunun gibi evlere yerleşmiş insani tılsım: Açık bırakılmış bir pencereden üzerine, soğuk caddede yapayalnız duran, oradan oraya savrulan, yurtsuz Joseph'in üzerine yansıyan bu tılsım, onu nasıl da kederle büyülerdi. O pencerelerden Paskalya'nın, Noel'in, Pentekostes'in ya da Yılbaşı'nın ıtırlı kokuları nasıl da yayılırdı etrafa ve Joseph, altın gibi parlayan bu kadim güzelliğin ancak belli belirsiz hissedilebilen, donuk bir yansımasıyla yetinmek zorunda olduğunu düşününce, kendisini ne kadar zavallı hissederdi. Üst tabakanın bu güzel imtiyazı. Yüzlerden akan bu iyilik. Böyle huzur içinde örgü örmek ve durmak ve yaşamak!

"İnsanın en ufak bir şeyde hemen hakarete uğradığını düşünmesi çok aptalca," dedi.

Dora'ya, şişle ya da tığla, huzur içinde minik bir yelek örmeyi sürdüren kadın, Joseph'e hak verdi. Ve ekledi:

"Onun karısı olarak, ben de bir sürü şeye katlanmak ve sabır göstermek zorunda kalmıyor muyum sanki? En nihayetinde evin reisi o ve bu da, ailenin diğer üyelerinden ve ev sakinlerinden anlayış ve saygı görmeyi bekleyen ağır bir sorumluluk. Tabii ki kimseye hakaret etmemeli; ama kendine her an söz geçirebilmesi kolay mı? Şunu diyebilir mi öfkesine: Aklını başına topla? Öfke ve hiddet, akıl mantık tanımaz. Ve onun düşünüp geliştirmek için onca çaba harcadığı düzene itaat etmek, bilge-

liğinden neredeyse daima emin olduğumuz telkinlerine uymak gibi gözle görülür bir ayrıcalığın tadını çıkaran bizler de, huzursuz ve sinirli olduğu zamanlarda onun yolundan biraz çekilmeyi bilmeliyiz. Bir beye ve efendiye nasıl davranılacağını öğrenmiş olmamız gerekir, çünkü bir bey ve bir efendi daima çok özel bir muamele görmeyi bekler. Her zamanki soğukkanlılığını kaybeder gibi olduğu ve güvendiği güçlerinden kuşkuya düştüğü anlarda, kendine hâkim olmayı, önceden olduğu gibi başaramadığını gördüğümüz anlarda, becerikli ve esnek olmak zorundayız. Ve eğer beceriksizce davranmışsak ve kendi şartlarımız ölçüsünde bile, çok fazla hata yapmışsak o zaman endişelerinden ve sıkıntılarından kaynaklanan ölçüsüzlüğü ve gürleyen sesi bizi hedef aldı diye, hemen aşırı bir hassasiyet göstermemek zorundayız. Marti! İnanın bana, bugün size haksızlık yapan, size hakaret ettiğini, sizi hiç hak etmediğiniz bir biçimde incittiğini söylediğiniz o aynı adam, çoğu zaman beni de çok öfkelendiriyor. Ama bazı durumlarda onurumuz biraz çiğnense de affediyoruz – çünkü insan efendisini ve üstünü bağışlamak zorundadır. Eğer yasaların insanları biraz sıkıştırmasına, dürtmesine ve incitmesine birdenbire izin verilmez olsaydı, bütün bu şirketler, aile hayatları, her türlü işyeri, binalar, hatta dahası dünyanın kendisi ne hale gelirdi? İnsan bütün bir yıl boyunca laf dinlemenin ve örnek almanın ayrıcalıklarından yararlanıyorsa bir gün ya da bir akşam vakti ortaya çıkmak ve göğsünü şişirerek, 'Bana hakaret etme!' diyebilmek için mi yapıyor bunu? Hayır, insan tabii ki hakarete uğramak için gelmiyor bu dünyaya; ama öfkeye-neden-olmak için de gelmiyor. Eğer kafa karışıklığı aptalca davranmaktan kaçınamıyorsa o zaman hiddet de köpürdü ve kudurdu diye öyle kolayca suçlanamaz. Ve insanın kendine daima sorması gereken soru, nerede durduğu

ve kim olduğudur. Şimdi sizden memnunum, Joseph. Elinizi verin bana. Sizinle konuşulabiliyor; ama artık yatma vakti geldi."

Noel yaklaşıyordu. Yılın bu şenlikli dönemi, bu bayram havası Tobler'in evine de uğramadan edemezdi; bu adeta havada uçuşan, kaçınılmaz bir şeydi; kendini tüm insanlara açan, tüm duyulara nüfuz eden bir düşünceydi; o halde neden Abendstern Villası'nın etrafından dolanıp gidecekti ki bu düşünce? Böyle bir şey nasıl mümkün olabilirdi? Bu dünyaya bir kere bir ev kondurulmuşsa eğer, hele o ev Tobler'inki kadar sevimli, onun kadar dikkat çekiciyse o zaman onu, bu dünyanın saygın ve güzel kokulu bir parçasını oluşturan herhangi bir şeyden sakınmak için mantıklı ve doğal hiçbir neden olamaz. Hem bir de şu soru vardı ayrıca: Toblerler sakınmak istiyorlar mıydı bakalım?

Hayır, Noel'in gelişine seviniyorlardı. Tobler, durumu ne kadar kötü olursa olsun, Noel'in hiçbir kutlama yapılmadan evinin önünden ve içinden geçip gitmesi için bahane aramayacağını söylüyordu. O kadarına da izin veremezdi artık.

Hatta tüm yöre de bu güzel bayramın gelişine kendi usulünce seviniyor gibiydi. Sakin ve miskin bir tavırla düşen iri kar tanelerinin üzerini örtmesine izin veriyor ve o büyük, geniş, yaşlı ve açık avucunu adeta gökten doludizgin yağan her taneyi tutmak ister gibi, sessizce uzatıyordu; öyle ki, bu manzarayı gören hemen herkes haykırıyordu: "Şuraya bakın! Her yer beyaza kesiyor, dünya bembeyaz oluyor. Tam zamanında, çünkü Noel'e böylesi yaraşır."

Çok geçmeden tüm göl ve dağ manzarası kalın, sıkı bir kar peçesinin ardında kalmıştı. Kendini çabucak hayallere kaptıran kafalar, henüz ortalıkta dolaşan tek bir kızak olmasa bile, önlerinden hızla geçip giden çıngırak-

ların sesini çoktan duymaya başlamışlardı. Noel sofraları da kurulmuştu, çünkü zaten bütün ülke, üzerine özenle bembeyaz bir örtü serilmiş Noel masalarını andırıyordu. Ve o manzaranın sessizliği, yumuşaklığı ve sıcaklığı neydi öyle! Sanki demirciler çekiçlerini ve dülgerler merteklerini ve fabrika çarkları dişlilerini ve lokomotifler tiz düdüklerini pamuklara ya da yün kumaşlara sarmışlar gibi, tüm sesler yarım işitiliyordu. İnsan ancak en yakınındakini, en fazla on adım ötesindekini görebiliyordu, çünkü uzaklar içini göstermeyen bir tipiden ibaretti; her şeyin üzerine canla başla gri beyaz bir boya vuruluyordu. Karşıdan bata çıka gelen insanlar da bembeyaz olmuşlardı ve her beş kişiden birini, giysilerinin üzerindeki karları silkelerken görüyordunuz mutlaka. Dışarıda öyle bir barış hüküm sürüyordu ki, insan bu dünyaya ait bütün dertlerin çözüldüğünü, halledildiğini ve huzur bulduğunu düşünmekten alamıyordu kendini.

Ve şimdi Tobler, Avukat Bintsch'le baş başa bir görüşme yapmak üzere, trenle böyle karlı bir büyünün içinden geçerek şehre gitmek zorundaydı. Ama hiç değilse yaklaşan bayram için başkentteki büyük alışveriş mağazasından bazı hediyeler almak isteyen karısı da onunla birlikte gidiyordu.

O günün akşamı yine bir istasyon sahnesi yaşandı; ama bu kez sahne karlı olduğu için biraz daha neşeliydi. Pauline'nin kahkahaları ve Leo'nun havlamaları, karın üzerine koyu ses lekeleri düşürdüler; kahkahalar ve havlamalar genelde aydınlık renkler verir; ama ışıldayan kar beyazının aydınlığı ve parlaklığıyla ne boy ölçüşebilir ki? Bu kez de uzatılan paketler alınmış, trenden kürkler içinde bir hanım inmişti ve bu hanım, varlıklı ve iyi yürekli Noel Ana'nın ta kendisi gibi görünüyordu, oysa sadece Frau Tobler'di bu; bir işadamının karısı, üstelik de müflis bir işadamının. Ama gülümsüyordu ve böyle

bir tebessüm en yoksul ve en dardaki kadını bile bir yarı yarıya bir prenses yapmaya yeter, çünkü bir tebessüm daima büyük saygı ve huşu uyandıran şeyleri hatırlatır.

Yerdeki kar, beklenen güne kadar temiz ve sert kaldı; çünkü soğuk geceler beyaz örtüyü dondurup çıtırdayan bir kabuğa dönüştürüyordu. Joseph, Noel akşamına doğru çok iyi tanıdığı tepeden yukarıya bir yürüyüş yaptı. Dar patikalar, ışıldayan çayırların ortasından soluk sarı bir yılan gibi kıvrılarak uzuyordu; binlerce ağacın dallarına düşmüş kırağı pırıl pırıl parlıyordu: alabildiğine tatlı bir gösteri! Bu dal budak salmış, narin, beyaz ihtişamın ortasında, çiftlik evleri sanki sadece bakılması için ve bir çocuğun masum duyarlığı düşünülerek yapılmış süsler ya da biblo evler gibi görünüyordu. Tüm yöre yüce bir prensesi bekliyor gibiydi: En zarif ve temiz giysilerini kuşanmıştı adeta. Bir kız çocuğuna benziyordu; utangaç ve biraz sağlıksız, alabildiğine narin yapılı küçük bir kız. Joseph tepeye doğru yürümeye devam etti ve derken daha alçaklardaki toprağı örten gri perde ansızın lif lif dağılarak kalktı, aralardan beliren gökyüzünün en alevli mavisi ve yazlar kadar sıcak güneş, Joseph'e bir peri masalında yürüdüğünü düşündürdü. Ulu çamlar, etrafında mağrur, güçlü bir edayla yükseliyorlardı; üzerlerini kaplamış karlar, güneşte eriyor ve iri dallarından dökülüyordu.

Joseph, gece bastırırken eve döndüğünde neredeyse hiç girilmeyen köşe odalardan birinde, misafir salonunda Noel ağacının ışıkları yanıyordu. Frau Tobler, çocukları odaya getirdi ve hediyelerini gösterdi. Pauline'ye de bir armağan verildi ve Joseph'e bir kutu puro uzatılırken bunun küçük ama candan bir armağan olduğu söylendi. Tobler kutlamaya kahvehaneyi çağrıştıran, rahat bir hava katmaya çabalıyor, alıştığı piposunu içiyor ve gözlerini kırpıştırarak etrafa sevimli bir ışık yayan çam ağacına bakıyordu. Frau Tobler gülümsedi ve böyle minik

bir ağacın ne kadar güzel göründüğü gibilerinden, ortama uyan birkaç söz söyledi. Ama sözler ağzından kolayca çıkmıyordu. Genel olarak bir tutukluk vardı ortamda, ve orada duran bir avuç insanı kuşatan, özellikle neşeli bir kutlama havası görülmüyordu, tersine her şeye bir hüzün sinmişti. Üstelik misafir odası soğuktu ve Noel coşkusuyla dolması beklenen bir yerin soğuk olmaması gerekirdi. Bu yüzden, biraz olsun ısınmak için durmadan oturma odasına gidiyor ve ardından yeniden ağacın yanına dönüyorlardı. Bütün Noel ağaçları güzeldir, hepsi de bakanı duygulandırır. Toblerlerin ağacı da güzeldi, yalnız onun etrafında toplanmış bu insanlar, kendilerini uzun ve derin bir duyguya ve neşeye kaptıramıyorlardı.

"Geçen sene burada olmalıydınız da Noel neymiş görmeliydiniz! Gelin böyle. Bir kadeh şarap için," dedi Tobler ve Yardımcı'yı sıcak oturma odasına doğru yönlendirdi. Joseph, sanki puroyu beğenmemiş gibi yüzünü buruşturdu; kendisi pek farkında değildi bu durumun. Bu sene, dedi Frau Tobler iç geçirerek, pek kutlama havasında değillerdi. Çekinerek bir el *Jass* oynamayı teklif etti. Bütün yıl oynamışlardı madem, bir kere de Noel akşamı oynamış olurlardı; hem belki birazcık canlanırlardı. Böylece iskambil kâğıtlarına sığındılar.

Bu arada Noel ağacı kararmış, ışığı sönmüştü. Çocukların yarım saat daha hediyelerle ilgilenmesine izin verdiler, ardından onları yataklarına gönderdiler. Noel akşamı, oturma odasına yavaş yavaş tam bir kahvehane havası yerleşti. Orada şaraplarını yudumlayan ve kısmen puro içerek, kısmen de şekerleme yiyerek kâğıt oynayan bu üç yalnız insanın gülüşmelerinden ve davranışlarından, bir bayram ortamını hatırlatabilecek o kendine has tutukluğun ve tuhaflığın son izleri de kayboldu. Bunlar artık sıradan davranışlar ve bir törenselliğin izini bile taşımayan gülüşmelerdi. Ama şimdi bu iskambil oyuncu-

larına hâkim olan ruh hali o alıştıkları rahatlıktan da uzaktı; çünkü ne de olsa bir Noel akşamıydı bu ve arada sırada parlayıveren hassas ve güzel bir düşünce, hızla akıllarından geçip giderken onlara, bayramı ve onun içeriğini böyle yozlaştırdıkları ve değersizleştirdikleri için günah işlediklerini hatırlatıyordu.

Evet, yalnızdı bu üç insan; en yalnızları da Yardımcı'ydı, çünkü buraya sonradan eklenmiş biri olarak yavaş yavaş ev olmaktan çıkan bir evin parçası haline geldiğini hissediyordu; çünkü bu evde aklına estiği gibi davranmaya, istemediği şeyleri engellemeye ya da yapmamaya hakkı olduğunu Tobler gibi söyleyemiyordu; çünkü bir kez böyle bir evin ve böyle bir burjuva ailesinin parçası olmuşken, Noel'i yaşamak ve kutlamak istiyordu; çünkü son yıllarda bunun gibi şeylerden mahrum kalmakla çok şey kaybettiğine inanıyordu ve çünkü kâğıt oynayan üç kişi arasında en keyifsiz olan oydu ve bunu büyük bir haksızlık gibi hissetmekten kendini alamıyordu.

"Noel gecesi bu mu yani?" diye düşündü.

Frau Tobler laf arasında aniden, Noel gecesi kâğıt oynamanın çok da doğru olmadığını söyleyiverdi. Ebeveyninin evinde böyle bir şey asla olmazdı. Böyle bir geceyi kahvehanedeymiş gibi geçirmek çok yakışıksız kaçıyordu.

Bu sözlere canı sıkılan Tobler karşılık verdi: "Bırakalım öyleyse!"

Elindeki kâğıtları masaya fırlattı ve bağırdı:

"Gayet tabii, Noel gecesi böyle bir şey yapmak hiç doğru değil. Peki buradaki meclise ne demeli? Neyiz biz? Bir rüzgâr yarın bizi bu evden süpürüp atabilir. İstediği kadar dinî bayram olsun, para varsa kutlama yapmak gelir insanın içinden. Refah varsa mutluluk, başarı ve evin içinde genel bir neşe varsa. Üç-dört ay boyunca hayatının işini ayakta tutmak için köle gibi didinmiş, üstüne üstlük bunu da başaramamış bir adamın, bayramla-

rı neşe içinde kutlayacak hali mi kalır? Düşünülebilir mi böyle bir şey? Haklı değil miyim, Marti? Ha?"

"Tam olarak değil, Herr Tobler," dedi Yardımcı.

Uzadıkça kimsenin bölmeye cesaret edemediği inatçı bir sessizlik çöktü. Tobler, Reklam-Saati hakkında, Frau Tobler, Dora hakkında Joseph de Noel hakkında bir şeyler söylemek istedi; ama hepsi de düşüncelerini bastırdılar. Sanki her birinin ağzı dikilmiş gibiydi. Tobler ansızın haykırdı:

"Ee, açın artık şu çenelerinizi de, bir şey söyleyin. Ne sıkıcı şey bu böyle; insan meyhaneye gitse yeridir."

"Ben yatmaya gidiyorum," dedi Joseph ve veda etti. Çok geçmeden diğerleri de üst kata çıktılar ve Noel geride kaldı.

Yılbaşı ndan önceki hafta sessizce ve tuhaf bir duygu yoğunluğu içinde geçti; işler dibe vurmuştu; enerji üreten bir makine icat etmiş tuhaf bir adamı zaman zaman büroda ağırlamak dışında yapılacak pek bir iş yoktu. Bu yarı köylü, yarı dünya-görmüş-havalı çatlak, o hafta neredeyse her gün Tobler'in evine gelerek büroya taslaklarını bıraktığı deha ürünü eserini temsil etmesi için evin reisini ikna etmeye uğraştı. Derdini ciddiye alamadıkları bu adama gülüyorlardı; ama Tobler bir öğle yemeği sırasında, "Öyle gülüp durmayın," dedi, "o adam hiç de aptal değil."

Bu enerji aygıtı mucidi, hayal gücünün meyvesini savunur ve neredeyse göklere çıkarırken sergilediği heyecanla, sohbetlere bol bol malzeme veriyor ve sessizlik ve miskinlik içinde geçip giden o haftaya hiç de küçümsenemeyecek bir eğlence sağlıyordu. Bu tuhaf adam düzgün ve iyi bir eğitim görmemişti; bir taraftan toy bir hayalperest ve bir köylü gibi konuşuyordu, diğer taraftan insan onun bir dolandırıcı ya da panayır hokkabazı olduğunu da düşünebilirdi, çünkü günün birinde Herr

Tobler'e devridaim makinesini kasabalarda ve büyük şehirlerde, genel olarak büyük kalabalıkların toplandıkları yerlerde, giriş parası karşılığında halka sergilemeyi önerdi; bu fikir ev ahalisini gülmekten kırdı geçirdi.

Yani şimdi yine Herr Tobler'den, güya çok yetenekli bir insana, bir tesviye atölyesinde zihnen ve bedenen kuruyup tükenmesin diye destek olması bekleniyordu; ama ya Tobler'in kendisi, onun ne halde olduğunu soran var mıydı ve ona destek olmaya koşacak yardımsever insanlar nerelerdeydi?

"Herkes ona geliyor," dedi Frau Tobler, "destek olacak birini arayan herkesin aklına o geliyor; herkes ondan ve arkadaş canlısı tabiatından faydalanmaya çalışıyor ve o da herkese yardım ediyor. Böyle biri o."

Yardımcı, o hafta soğuk ama güzel kış manzaraları sergileyen yöre bucakta kısa ve uzun gezintilere çıktı. Kır yollarında yük arabalarının bıraktığı, adım atmayı kolaylaştıran tekerlek izleri vardı. Tepe yamaçlarında taş gibi donmuş çayırlıklar vardı ve avuçlarına üflemek için ağzına götürdüğü, soğuktan kızarmış eller. Kalın paltolara bürünmüş insanlar çıkıyordu karşısına ve geceler onu hiç tanımadığı bölgelerde faka bastırıyordu. Eskiden muhteşem bir park gölüyken şimdi üzerinde her yaştan ve her cinsten insanın paten kaydığı ve yerlere düştüğü, buz pateni pistlerinin kendine has duygusunu ve rengini katan gürültülerle dolu, donmuş bir alan vardı. Ve sonra kendini ansızın Tobler'in evinin önünde buluyordu; aşağıdan yukarıya bakıyor ve soğuk ay ışığında yarı aydınlık gece bulutları, usulca havaya karışması için onu göklere doğru çekmek isteyen yaslı, büyük ama sevecen kadınlar gibi etrafında uçuşurken bu evin ne kadar büyülü göründüğünü fark ediyordu.

Sonra eve girdiğinde, ortalığa tuhaf bir sessizlik çökmüş oluyordu; Silvi'nin sesi bile duyulmuyordu artık.

Tobler Evi'nin erdemleri ve kötü alışkanlıkları sonuca karşılıklı razı olmuş ve aralarında bir kardeşlik anlaşması imzalamış gibi görünüyorlardı. Oturma odasında Frau Tobler, sallanan koltuğa oturmuş oluyordu, bazı işler yapıyor veya bir kitap okuyor ya da Dora'yı kucağına alıp hiçbir şey yapmadan duruyordu.

"Yazın beni dışarıdaki salıncakta nasıl sallıyordunuz, Marti!" dedi bir seferinde. Ne kadar gerilerde kalmış gibiydi. Joseph geleli altı ay olmuştu şimdi ve Frau Tobler'e sanki birlikte çok daha uzun zaman geçirmişler gibi geliyordu.

Lambaya baktı. Gözleri sanki iç geçiriyormuş gibi görünüyordu. Frau Tobler konuşmayı sürdürdü:

"Siz, Marti, sizin durumunuz gayet iyi aslında, kocamın ve benim durumumuzdan çok daha iyi; ama kendimle ilgili konuşmak istemiyorum. Siz buradan gidebilirsiniz; birkaç parça eşyanızı toplarsınız, trene binersiniz ve canınız nereyi çekerse oraya gidersiniz. Siz her yerde bir iş bulabilirsiniz, çünkü gençsiniz ve insan sizi karşısında görünce, becerikli olduğunuzu düşünüyor, zaten öylesiniz de. Dünyada hiç kimseyi, hiç kimsenin tuhaflıklarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak zorunda değilsiniz; uzaklara ve bir belirsizliğe yürümenizi engelleyen hiç kimse yok. Bu çoğu zaman acı bir tat verebilir; ama ne kadar güzel ve özgürce bir duygu da olabilir. Keyfiniz isterse ve çok tatsız olmayacağını sandığım, bazı küçük dertleriniz de izin verirse, o zaman yürür gidersiniz ve eğer uygun görüyorsanız, herhangi bir sabit noktada ve bir yerde yine durur dinlenirsiniz; sizi kim engellemek isteyebilir ve ne engelleyebilir? Belki bazen mutsuz olursunuz ama kim olmuyor ki; bazen umutsuzluğa kapılabilirsiniz ama sıkıntılar kimin gönlünden geçeni umursuyor ki? Kalıcı hiçbir şeye bağlı değilsiniz; sizi yavaşlatacak hiçbir kapana kısılmış değilsiniz ve sizi tutsak almış ve

zincire vurmuş şiddetli bir duygusal bağınız yok. Bu kadar büyük bir hareket serbestliğine sahip olduğunuzu görünce, bazen sevinçten yerinizde duramıyor ve havalara sıçrıyor olmalısınız. Ve sağlıklısınız ayrıca; sık sık fazlasıyla ürkek davranışlar sergilemiş olsanız bile, yüreğinizin de olması gereken yerde durduğunu sanıyorum. Belki de nankörlük ediyorum. Bunca zamandır sizinle güzel, uzun ve sakin sohbetler yapabiliyorum; belki de bu eve damdan düşer gibi girmeniz isabetli oldu, bense size çoğu zaman kötü davrandım..."

"Frau Tobler!" Joseph yalvarırcasına araya girdi. Kadın onun sözünü kesti ve konuşmasını sürdürdü:

"Lafımı kesmeyin. Lütfen izin verin de, fırsatını bulmuşken size öğüt vereyim; bizim yanımızdan ayrıldığınızda..."

"Ama ben hiçbir yere gitmiyorum ki!" –

Kadın devam etti:

"...ayrıldığınızda, kendi işinizi kurmayı düşünürseniz, kocamın yaptıklarını yapmayın, çok farklı davranın. Özellikle de daha kurnaz olun."

"Ben kurnaz değilim," dedi Yardımcı.

"Yani hayatınız boyunca memur olarak mı kalmak istiyorsunuz?"

Joseph bunu bilmediğini söyledi. Gelecekteki sorunlar onu çok ilgilendirmiyordu. Kadın lafı aldı yeniden ve kaldığı yerden devam etti:

"Her halükârda bu tepede bir şeyler görme ve bunları aklınızın bir köşesine yazma fırsatını buldunuz; bazı şeyler de öğrenmiş olmalısınız, eğer gözlerinizi açık tutmaya üşenmediyseniz, ben de sizi bir parça tanıyorsam, gözlerinizi açmışsınızdır. Tecrübeleriniz, bilginiz ve kurallarınız biraz daha çeşitlendi ve tüm bunlara günün birinde ihtiyacınız olabilir. Bazen azar işittiniz, öyle değil mi, bazı şeylere de tahammül ettiniz ve katlandınız.

Mecburdunuz! Şöyle bir düşünüyorum da – ah, her neyse uzun lafın kısası, Joseph, yakında, çok yakında bizi terk edeceğinizi hissediyorum. Hayır, hiçbir şey söylemeyin. Hiçbir şey söylememeniz daha iyi olur. Zaten şunun şurasında birkaç gün daha bir aradayız herhalde, yoksa öyle değil mi? Ne diyorsunuz?"

"Evet," dedi Joseph. Daha fazla bir şey söylemesi imkânsızdı.

Ertesi gün, Noel hediyesi olarak verilen bir kutu puroyu, aşağıdaki mektubu da pakete ekleyerek postayla babasına gönderdi:

Sevgili Baba,

Sana küçük bir yeni yıl hediyesi gönderiyorum. Bu purolar bana şimdiki işverenim tarafından Noel hediyesi olarak verildi. Bunları zevkle içeceğinden eminim, kaliteli purolar, içlerinden iki tanesini ben denedim; gördüğün gibi, kutuda iki puro eksik. Bugün daldan dala atlayan düşüncelerimle, bu iki eksik puroyu karakterime yapışıp kalan iki kusurla karşılaştırınca birincisi sana hiç mektup yazmadığımı, ikincisi de çok yoksul olduğumu hemen fark ediyorum; o kadar yoksulum ki, sana hiç para gönderemiyorum; eğer kendimi bıraksam, bu iki eksiklik beni hüngür hüngür ağlatabilir. Sen nasılsın? Kötü bir oğul olduğumdan eminim; ama sana sevindirici bir içeriği olmayan mektuplar yazıp durmamın bir faydası olsaydı, oğulların en iyilerinden biri sayılabileceğimi de aynı kesinlikle biliyorum. Dürüstçe mücadele verdiğime inandığım bu hayat, bugüne dek seni sevindirme fırsatı tanımadı bana. Hoşça kal, sevgili baba. Sağlığına dikkat et ve daima yemeklerinin tadını çıkar ve yeni yıla iyi başla. Ben de aynısını yapmaya çalışacağım.

Oğlun Joseph

"O yaşlı bir adam ve her gün işine gidiyor hâlâ," diye düşündü.

Tobler'in hukuk danışmanıyla yaptığı yüz yüze görüşmeler, avukatın anne Tobler'e güçlü ifadelerle kaleme alınmış bir mektup göndermesiyle sonuçlandı, ancak hiç istifini bozmayan yaşlı hanım bu mektubu, oğlunun mirastan alacağı payı çoktan tükettiğini yazarak cevapladı; kaldı ki, bu ilerlemiş yaşında geçim sıkıntısı kendisini de yeterince uğraştırıyordu ve Karl Tobler'e bundan böyle herhangi bir ödeme yapması söz konusu bile olamazdı. Oğlu olduğunu söylemekten neredeyse esef duyduğu bu adamın, kendi tedbirsizliklerinden ve ihtiyatsızlıklarından doğan kaçınılmaz sonuçlara katlanmak dışında bir seçeneği yoktu. Oğlunun tüm servetini batırdığı bu tür işlerde, kendisi hiçbir mantıklı kazanç ve geçim vaadi göremiyordu. Abendstern Villası'nın elden çıkarılması şarttı; Tobler'in daha mütevazı şartlarda yaşamayı öğrenmesinin zamanı çoktan gelmişti, ki bu da onun, başka insanlar gibi, dürüstçe çalışmasını gerektirirdi. İçine düştüğü sıkıntılardan bir ders çıkarabilmesi için, onu kendi kazdığı kuyuda bırakmak, onun için yapılabilecek en iyi şeydi. Kendisinden, yani annesinden bekleyebileceği hiçbir şey kalmamıştı.

Tobler, annesinin yazdığı bu mektubun avukat tarafından gönderilen kopyasını okuyunca kudurdu. Vahşi bir hayvan gibi davranmaya, sanki kadın karşısında duruyormuşçasına annesini doğrudan hedef alan acayip küfürler savurmaya başladı ve ardından, daha önce de olduğu gibi, bitkin bir halde olduğu yere yığıldı.

Bu olay, daha önce de böyle yakışıksız ve ölçüsüz olaylara defalarca sahne olmuş teknik büroda, yılın son günü yaşandı. Bu bayağılıkları ve aşırılıkları Joseph de bir kere daha izlemek ve işitmek zorunda kaldı. O anda kalkmak ve çekip gitmek geliyordu içinden ama, "Acele etmeye ne gerek var ki," diye düşünmüştü, "o gün zaten kendiliğinden geliyor." Tobler'e acıyordu, onu küçümsü-

yordu ve aynı zamanda da ondan korkuyordu. Hepsi de çok çirkin üç duygu; her biri doğal ama aynı ölçüde de haksız. Onu hâlâ bu adamın memuru olarak kalmaya zorlayan ne vardı? Ödenmemiş maaşları mı? Evet, bu da vardı. Ama çok daha farklı, çok daha önemli bir şey de vardı: Bu insanı tüm kalbiyle seviyordu. Bu duygunun saf rengi, diğer üçünün lekelerini unutturuyordu. Ve bu duygu sayesinde, neredeyse en başından beri, diğer üç duygu da var olmuş ve böylesine yoğun yaşanmıştı. Çünkü sevdiği, kendini yakın ve bağlı hissettiği şey, insanı uğraştırıyordu işte: İnsan onunla mücadele ediyor, onda gördüğü pek çok şeyi beğenmiyor, onun muazzam çekim gücünün etkisini üzerinde hissettiği için zaman zaman ondan nefret ediyordu.

Hava yılın bu son gününde birdenbire olağanüstü yumuşadı. Kış tabiatı adeta eriyor ve sessiz sevinç gözyaşları döküyor gibiydi, çünkü şimdi buz ve kar olan her şey neşeli, ılık suya dönüşmüş, gölün suyuna kavuşmak üzere tepelerden ve yamaçlardan aşağı akıyordu. Sanki bir ilkbahar günü yolunu şaşırıp kışın ortasına dalmış gibi her yerden şırıltılar duyuluyor ve buharlar yükseliyordu. Böyle bir güneş! Hakiki bir mayıs günü. Muhteşem hava, o gün Yardımcı'nın göğsünde bir başka zindelikle uyanan güzel ve acı verici iki tür duyguyu daha da kabartıyor, aynı anda hem yatıştırıyor hem de kışkırtıyordu; öyle ki postaneye doğru koşturan Joseph, bu güzel yoldan, bu tanıdık, güzel ağaçların altından, bakmaktan yaz kış aynı latif tadı aldığı tüm bu nesnelerin ve yüzlerin önünden şimdi son kez geçiyormuş gibi hissediyordu kendini.

Bachmann&Co.ya girdi ve on günden beri hiç görmediği ve Yılbaşı gecesi keyifli bir buluşma için randevulaşmayı düşündüğü Wirsich'i sordu.

Wirsich mi? Onun çoktan gönderildiğini söylediler.

Onu burada tutmak kesinlikle imkânsız bir hal almıştı. Sabahtan akşama kadar sarhoş geziyordu.

Joseph özür diledi ve dükkândan çıktı. "Olacak şey değil," diye düşündü ve ağır adımlarla postane binasına doğru yürüdü. Posta kutusunda Frau Weiß'tan gelmiş bir kartpostal duruyordu. Bu iyi kalpli kadın Joseph'e yeni yılda mutluluklar ve başarılar dilediğini yazmıştı. Joseph gülümsedi, posta kutusunu kapadı ve eve dönmek üzere anayola çıktı. Yolunun üzerinde bulunan Rose Meyhanesi'nin önünden geçerken bir masanın önünde oturan ve başını korkunç bir umutsuzlukla boş avuçlarının arasına almış Wirsich'i gördü. Bu mutsuz adamın yüzü bir ölününki kadar solgundu, giysileri kirliydi ve bakışları tüm canlılığını kaybetmişti.

Joseph yaklaştı ve selefinin masasına oturdu. Fazla bir şey konuşmadılar. Felaketin bilinci, aradığı kelimeleri bulamaz genellikle. Burada ayık bir zihnin ve aklın neredeyse yakışıksız kaçacağını hisseden Yardımcı, adeta yoldaşına gönlüyle bir adım ve anlayışıyla bir nebze daha yaklaşabilmek ister gibi, içkileri birbiri ardına devirmeye başladı. Bir kere daha iyi bir geçim kapısından kovulmasına kadar varan olayları Wirsich'in ağzından dinlerken vakit hızla geçti.

"Gelin, Wirsich, biraz yürüyelim," dedi Joseph sonunda. Hesabı ödediler, daha sağlam kalmış olan Joseph, yalpalayan ve perişan bir durumda olan Wirsich'in koluna girdi ve yan yana yürümeye başladılar; önce düz bir yolda, ardından yokuş yukarı ilerleyerek onları dostça karşılayan çayırların arasından geçtiler. Her şey ne kadar yumuşaktı. Bir çocuğun, bir kızın ya da güzel bir hanımın eşliğinde yürüyor olsaydı, nasıl sohbetler eder, nasıl şakalar yapardı insan. Azıcık yüz bulsa, nasıl öperdi onları. Dağın tepesindeki bir bankın üzerinde belki. Ya da ne güzel konuşulurdu sözgelimi bir kardeşle ya da Wir-

sich'le, eğer ağırbaşlı, görmüş geçirmiş ve yumuşak huylu, yaşlıca bir adam olsaydı tabii. Birlikte gülerlerdi ya da ciddi ama sakin bir ifadeyle bir çift güzel söz söylerlerdi birbirlerine, mırıldanır gibi. Ama Wirsich'e bakınca, insanın içinde bu dünyanın şartlarına ve yazgısına karşı bir öfke ve hınç duygusu kabarıyordu, çünkü Wirsich'in sergilediği manzara hiç güzel değildi.

Joseph, Tobler'i düşündü ve hafif bir çarpıntı hissetti. İzin istemeden, yarım günü işten ve evden uzakta geçirmeyi nasıl göze alabilmişti? Endişe içinde kendine kızdı.

Ama bir yandan da kendini adeta bir aziz gibi hissediyordu. Gözünün önünde uzanan manzara ona dua ediyor gibiydi; alabildiğine içten, tüm o solgun, uçuk toprak renkleriyle. Güneşin beyaz lekeler ve adacıklar halinde parçaladığı kar tabakalarının arasından çayırların yeşili gülümsüyordu. Artık akşam oluyordu ve böyle bir anda, Wirsich'le gezmeye çıktığı için pişman olmak gelmiyordu içinden.

Tersine! Bunu yapmakla çok iyi etmişti; hiç şüphe etmiyordu bundan. Bu talihsiz adam yapayalnız bırakılamazdı. Ve şimdi bu ayyaşın görüntüsü, ansızın yöreye ve akşam alacasına olağanüstü bir uyum getiriverdi. İnsanlar artık evlerindeki ışıkları yakmaya başlamışlardı; artık renkler görünmez olmuştu, yalnızca yumuşak ve geniş siluetler seçilebiliyordu, ve birlikte eve doğru yürüdüler; garip bir biçimde, aralarında hiçbir şey kararlaştırmadıkları halde, ikisi de Tobler'in evine giden patikaya sapmıştı.

Tobler evde değildi. Frau Tobler oturma odasındaydı; karanlıkta tek başına oturuyordu; lambayı yakmamıştı henüz, ve Pauline'yle çocuklar hâla dışarıda, yakınlarda bir yerlerdeydiler. Frau Tobler, hiç beklemediği bir anda, karanlıktan çıkan iki kafadarı karşısında bulunca korktu, ama kendini hemen topladı, ışığı yaktı ve Jo-

seph'e, öğle yemeğinde neden ortalarda görünmediğini sordu; Tobler'i kızdırmıştı bu, öfkeliydi ve Frau Tobler şimdi yine tatsız şeyler olmasından korkuyordu.

"İyi akşamlar Wirsich," dedi diğer adama ve ona elini uzattı. "Nasılsınız?"

"Eh işte! Şöyle böyle" dedi Wirsich. Joseph araya girdi:

"Frau Tobler, arkadaşımı bu gece yukarıda, kuledeki odamda ağırlamama izin verir misiniz? Kendisinin aşağıdaki Rose Meyhanesi dışında geceleyecek bir yeri olduğunu sanmıyorum, ama geceyi orada geçirmesine engel olmak için, kendi adıma elimden geleni yapmış olmak isterim. Wirsich bugün yeni işini ve geçim kaynağını kaybetti – kendi suçu, bunu o da biliyor. Parasını içkiye yatırdı. Şimdi kendisini kaldırıp göle atsa bolluk içinde yaşayan insanların kolayca omuz silkip geçebilecekleri, ancak korkunç ve telafisi imkânsız bir şey yapmış olur. O bir ayyaş ve artık kurtarılması neredeyse imkânsız bir insan; bunu burada, bizzat sizin de önünüzde sesimi yükselterek söylüyorum Wirsich; çünkü onun gibi insanların karşısında kibar davranmaya çalışmanın bir anlamı yok; çünkü ortada hiçbir ölçü kalmamış. Ama sonu bugün gelmesin ve ben kendi adıma, bir emekçi olarak çalıştığım ve yaşadığım için aşina olduğum bu eve, en iyi dostumu ve yoldaşımı hiç çekinmeden alırım. Şimdi onunla biraz dışarı çıkacağım, çünkü böyle bir Yılbaşı gecesinde cansız ve neşesiz bir odaya kapanmanın anlamı yok; tersine, ben bu geceyi, bakın açık açık söylüyorum, selefimle birlikte huzurlu ve edepli bir biçimde içerek geçirmeyi düşünüyorum, çünkü kendine bu hakkı tanıyabileceğine inanan her insan, bugün aynı şeyi yapacak. Sonra Wirsich'le beraber buraya döneceğim ve Herr Tobler kızsa da kızmasa da, onu bu gece kendi odamda misafir edeceğim. Size bunu baştan söylemek istedim,

muhterem hanımefendi. Arkadaşımın yaşadığı talihsizliği gördükten sonra, beni bugüne kadar telaşlandırmış olan pek çok şeyi büyük bir iç huzuruyla ve sükûnetle karşılayabilirim. Gelecekte beni bekleyen hayata, gözlerimi kaçırmadan, çekinmeden ve içtenlikle bakabilecek cesaretim var. Azıcık gücüme samimiyetle güveniyorum ben ve bir araba dolusu cesarete ve yığınla yeteneğe sahip olup da bunlara güvenmemekten ya da bunların farkında bile olmamaktan daha iyidir bu. İyi geceler, Frau Tobler, beni dinleme nezaketini gösterdiğiniz için size teşekkür ederim."

Frau Tobler ikisine de iyi geceler diledi. Tam bu sırada çocuklar geri döndüler. Coşkulu bir sevinçle, "Wirsich gelmiş," diye çığlık çığlığa bağırdılar. Wirsich, tek tek her birinin elini sıkmak zorunda kaldı ve orada bulunan herkes, şimdi Wirsich sanki yeniden Tobler ailesinin bir parçası oluyormuş ya da ortalıkta görünmediği tüm bu zaman boyunca hep öyle kalmış gibi garip bir duyguya kapıldı; sanki o yalnızca bir başka odaya geçmiş ve orada aşırılıklarla dolu, bir parça yakışıksız bir kitap okumuştu; çocukların onu yeniden görmekten duydukları sevinç, sanki yokluğu sadece bir ya da iki saat sürmüş gibi kucaklamıştı Wirsich'i.

Bunun üzerine, katı ve soğuk bir ifade takınmış olan Frau Tobler de yeniden alışılmış neşeli ve dost canlısı haline dönmüş, ve çoktan bahçeye çıkmış olan iki arkadaşa, ölçülü olmaya biraz dikkat etmelerini ve içip kutlama yaparken ipin ucunu kaçırmamalarını söyledi. Eskiden Tobler ailesinin bir üyesi olmuş Wirsich'in, geceyi burada geçirebileceğini söylemeye bile gerek yoktu. Ve bir olay çıkmaması için kocasıyla gereken konuşmayı yapacaktı.

Joseph'in ağzından gelen cevap eve doğru yankılandı: "İyi geceler, Frau Tobler; hoşça kal Dora, hoşça kal Walter!"

Demiryolu bekçisi, aşağıdaki kulübesinde bir şarkı söylüyordu. Bu yumuşak erkek sesi, gecenin yumuşaklığıyla mükemmel bir uyum içinde gibiydi. Şarkı, dinleyenin kulağına öylesine tekdüze ve bitimsiz gibi geliyordu ki, bu tınıların eski yılı geride bırakıp yeni yılda da yankılanmaya devam edebileceğine kolayca inanabilirdiniz.

Joseph Marti ve Wirsich, anayoldan köye doğru ağır ağır ilerlediler.

Bu iki Yılbaşı yoldaşının köyde ve bütün gece nasıl zaman geçirdiklerini ve neler yaptıklarını, hangi meyhanelere girip çıktıklarını, kaç kadeh içki içtiklerini, birbirleriyle neler konuştuklarını uzun uzadıya anlatmak, önemli ve asli olanı, önemsiz ve anlamsız şeylerin arasına karıştırmak demek olacaktır. Çalışma arkadaşlarının birbirleriyle konuştukları konulardan konuştular ve Yılbaşı gecesi neler yapılırsa onları yaptılar, başka bir deyişle, kendilerini ağır ağır, ama bir o kadar da keyifle ve azimle sarhoş olmaya adadılar. Bärenswil'deki sayısız lokantalardan birinde, yolları bir masada arkadaşlarıyla birlikte oturan ve garip bir biçimde, din üzerine konuşan Tobler'le kesişti. Joseph, çocuklarını dinî kurallara bağlı yetiştirdiğini ama kendisinin hiçbir şeye inanmadığını; yetişkin bir erkek olduktan sonra bu tür şeylerin sona erdiğini bağıra çağıra anlatan patronunu, elinden geldiği kadar dinledi. Mühendis, kendini kaptırdığı sohbetin harareti yüzünden, biri şimdiki, diğeri de eski, iki çalışanını fark etmedi.

Saat on ikide, yeni yılın başlangıcını çınlayarak ve gürleyerek bildiren çanlar çalmaya ve yankılanmaya başladı. Rıhtımdaki meydanda köy orkestrasının konseri başlamıştı; erkekler korosu, bir süre orkestraya eşlik ettikten sonra, konseri tek başına sürdürdü. Yüzleri fenerlerle aydınlanan pek çok insan, bu gece yarısı konserinin etrafı-

na toplandı. Joseph, bu seyirci ve dinleyici kalabalığının arasında, Tobler'le iyi ilişkilerini sürdüren sigorta mümessilinin yanı sıra, teknik girişimlerinin en azılı düşmanı olan öfkeli bahçıvanı da seçti.

Meyhane sahipleri o gece iyi iş yaptılar; genelde birkaç haftada kazandıklarından daha çok kazandılar. Bütün bir yıl boyunca sadece bira içmiş bazı kişiler, çok kaliteli bir şişe şarap içiyorlardı. Bazıları, başka bir gün olsa kendilerine asla izin vermeyecekleri bir şeyler sipariş etmenin keyfini çıkarıyorlardı; bunun sonucunda güzel, kabarık hesaplar geliyor ve bunlar derhal nakit olarak ödeniyordu.

Frau Tobler, Pauline eşliğinde, gece yarısı konserini dinlemeye gelmişti; köy kadınlarının üzerine dikilmiş ve onu taciz etmekten keyif duyan küstah bakışlarının tersine, sessiz ve utangaçtı. O bu gece pek az saygı gören, pek az sevilen yalnız bir kadındı ama buna dayanıyordu.

Ertesi sabahın ilerleyen saatlerinde, uykusunu alamamış iki baş uyandı. Gün çoktan ağarmıştı, saat on bire, on bir buçuğa geliyordu, yani neredeyse öğle olmuştu. Marti ve Wirsich aşağıya inmek için alelacele giyindiler. Herr Tobler bürodaydı. Geciken Yardımcı'yı ve davetsiz misafirini gördüğü anda öfkesi çığrından çıktı. Joseph'e vurmasına ramak kaldı.

"Dün," diye bağırdı, "tek bir mazeret göstermeden, hatta haber bile vermeden bütün gün dışarıda kaldığınız ve gece boyunca da ortalıklarda sürttüğünüz yetmiyormuş gibi, şimdi bir de yarım günü kaçırma pahasına uyumak küstahlığını gösteriyorsunuz. Duyulmuş şey değil bu. Kabul, belki bugün burada yapılacak önemli bir şey yok; ama iş için gelen biri olabilir pekâlâ, o zaman hizmetçi kız, kâtip olacak serserinin yukarıdaki kuş yuvasında yattığını gelene söylemek zorunda kalınca bu sizce nasıl bir izlenim yaratır? Susun, konuşmayın. Hak ettiği-

niz gibi, iki yanağınıza da birer tokat patlatmadığıma şükredin. Üstelik şu an emrettiğim gibi, bir daha görünmemek üzere, derhal toz olmazsa daha farklı şeylerle karşılaşacak şu adamı da yanında getirme cüretini gösteriyor. Ve Tobler Evi'nin kabahatini bilmesi gereken bir çalışanına değil, ancak ipten kazıktan kurtulmuş bir serseriye yakışacak bir rahatlıkla çıkıyor karşıma. Bu ev hâlâ bir ev ve burası benim evim ve kimse şu an bu evin içinde bulunduğu belirsiz durumu fırsat bilerek beni aptal yerine koyup hafife alamaz; hele yaşaması için maaş ödediğim kendi çalışanım hiç alamaz. Oturun masanın başına ve çalışmaya başlayın. Yazın. Reklam-Saati'yle ilgili son bir deneme daha yapmamız gerekiyor. Bir kalem alın elinize."

Yardımcı, son darbeyi de indiren bir sükûnet içinde konuştu:

"Bana söz verdiğiniz maaşın geri kalanını ödeyin."

Ne söylediğini bilmiyordu; her şeyin kesinlikle bittiğine dair bir hisle doluydu sadece. Zangır zangır titrediği için, kalemi eline alması imkânsızdı, bu yüzden o da, farkında olmaksızın tüm bunları sona erdirmek için en güçlü seçeneği sunan sözleri söylemişti.

Gerçekten de Tobler kendini tamamen kaybetmişti.

"Çabuk defolup gidin bu evden. Dışarı! Düşmanlarımın yanına! Size artık ihtiyacım kalmadı."

Joseph'e hakaretler yağdırmaya başladı; başta çok ağırdı savurduğu hakaretler, ardından giderek hafifledi ve sonunda o öfkeli ses yerini tamamen bir yakınma ve inlemeye bıraktı. Joseph hâlâ karşısında duruyordu. Tüm dünya, Tobler'e acınacak bir durumdaymış gibi görünüyordu; belki kendi hali de biraz, ama çevresindekilerin durumu, içine çok daha güçlü ve derin bir acı veriyordu. Wirsich, ihtiyatlı davranıp çoktan bahçeye çıkmıştı bile. Köpek bu eski ahbabına kuyruk sallıyordu. Ama Frau

Tobler bu arada oturma odasının penceresine yanaşmıştı ve duvarları geçerek, aşağıdan kendisine kadar ulaşan seslere heyecan içinde kulak kesilmişti. Bir yandan da, bahçede duran eski yardımcının hareketlerini izliyordu.

"Şu birkaç mektubu daha yazarım, Herr Tobler, sonra da giderim," diyen bir ses duyuldu yazı masasının başından.

Tobler, Joseph'in parasını almadan mı gitmek istediğini sordu.

Diğeri, artık kalmasının mümkün olmadığını söyleyerek karşılık verdi; bunun üzerine Tobler, bunun o kadar da ciddiye alınacak bir şey olmadığını belirtti. Patron şapkasını aldı ve çıktı. Bir saat sonra Yardımcı, elinden geldiğince göze çarpmamaya çalışarak kuledeki odasına çıktı ve birkaç parça eşyasını toplamaya başladı. Bir kez daha, hiçbir değer taşımayan ama ona çok şey ifade eden bu nesneleri, sırayla tek tek eline alıyor ve özenle, ama olabildiğince hızlı hareket ederek açık duran valize yerleştiriyordu. Toplanmayı bitirdiğinde iki dakikalığına açık pencerenin önünde durdu ve yüreğinde bir şükran duygusuyla, çevreye son kez alıcı gözle baktı. Hatta, aşağıda uzanan büyük göle, eliyle bir öpücük bile gönderdi; ne yaptığını düşünmüyor, sadece ansızın bir zorunluluğa dönüşen bu ayrılığın verdiği hislerle hareket ediyordu.

Sonra çıktığı balkondan, Wirsich'e doğru seslendi: "Bekleyin. Hemen geliyorum." – Ardından elindeki minicik valizle merdivenlerden aşağıya indi. Kalbi nasıl da çarpıyordu!

"Artık hoşça kalın demek zorundayım, şimdi gitmem gerekiyor," dedi Frau Tobler'e. Kadın sordu:

"Neler oldu yine? Gitmek zorunda mısınız?"

"Evet," diye cevap verdi Yardımcı.

"Ayrıldıktan sonra, beni biraz olsun düşünecek misiniz?"

Joseph eğildi ve kadının iki elini de öptü. Kadın konuşmayı sürdürdü:

"Evet, Joseph, Frau Tobler'i biraz olsun düşünün, bundan size bir zarar gelmez. Bu da, pek çokları gibi bir kadın işte; önemli bir kadın değil. Bırakın şunu! Ellerimi öpüp durmayın artık. Çocuklarıma hoşça kal deyin. Walter! Buraya gel. Joseph bizi terk ediyor. Gel Dora, Joseph'in elini sık. Gelin. Evet." –

Bir an sustu ve ardından konuşmayı sürdürdü:

"İşlerin yolunda gidecek; bunu umuyor ve diliyorum ve hatta neredeyse biliyorum. Her zaman biraz hürmetkâr olun, çok aşırı değil. Her zaman kendi ayaklarınız üzerinde durmak zorundasınız. Ama asla hiddete kapılmayın; duyduğunuz ilk kötü söze hemen cevap yetiştirmeyin; o ilk sert sözün peşinden çabucak terbiyeli, nazik bir söz gelebilir. Hassasiyetlerinizi sessizce yenmeye alışın. Kadınların her gün yapmaya mecbur kaldıkları bir şey bu; erkeklerin de büsbütün görmezden gelmemesinde fayda var. Dünyadaki hayat da sonuçta evdeki hayatla aynı yasalara bağlı; sadece biraz daha büyük ve engin. Asla fevri davranmayın! Bütün eşyalarınızı topladınız mı? Wirsich'le birlikte mi gideceksiniz şimdi? Dinleyin Marti, asla zora başvurmayın, daima biraz nazik olun. O zaman önünüz hep açık olur. Yakında ben de gideceğim. Bu ev kaybedildi. Biz, yani ben, eşim ve çocuklarım, bundan böyle şehirde bir yerlerde oturacağız, muhtemelen ucuz bir dairede. İnsan her şeye alışıyor ve siz de burada bizimle olmaktan birazcık da olsa hoşlandınız, öyle değil mi? Doğru söyleyin! Sonuçta bir sürü güzel şey de yaşandı. Tobler'e selamınızı söylememi istemez misiniz?"

"Tüm kalbimle isterim!" dedi Yardımcı. Frau Tobler sözü son bir kez daha aldı:

"Bunu ona ileteceğim; sevinecektir. Ona kin besle-

menizi hak etmiyor; hepimiz gibi o da hoşlandı sizden. Siz bizim çalışanımızdınız – hayır, gidin artık. Bahtınız açık olsun, Joseph."

Joseph'in elini sıktı ve sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi, çocuklarına döndü. Joseph yerde duran küçük valizini aldı ve çıktı. Ve ardından Wirsich'le birlikte Abendstern'den ayrıldı.

Aşağıdaki ana caddeye vardıklarında, Joseph durdu, Tobler'in purolarından birini çıkardı cebinden, yaktı ve son bir kez eve bakmak için döndü. İçinden bir selam gönderdi oraya, sonra birlikte yürüyerek uzaklaştılar.

Sonsöz
Yardımcı'nın Berlin Yılları

Robert Walser'in hayatında ve yaratıcılığında Berlin'in çok özel bir yeri vardır. Daha 1901 yılında, henüz yirmi üç yaşındayken Würzburg'da Alman ressam ve şair Max Dauthendey'dan Berlin'e bir tren bileti parası isterken kendisi de bu şehre atfettiği ayrıcalıklı önemi (belki de biraz abartarak) vurgulamıştı: Berlin onun "ya tökezlediğini ve yıkıldığını ya da geliştiğini ve ilerlediğini" görecek olan[1] şehirdi. Dünyanın ondan ne istediğini ve diğer taraftan kendisinin de dünyadan ne beklediğini, er ya da geç Berlin'de "büyük bir zevk"[2] ile öğrenecekti. Üstelik bu Walser'in Berlin'e –deyim yerindeyse– "kapağı atmak" için yaptığı üçüncü girişimdi ve bu da daha önceki girişimleri gibi, ancak haftalarla ölçülebilecek kadar kısa bir zaman içinde ve hüsranla sonuçlanacaktı. Bu bakımdan Walser'in 1905 yılında Berlin'e bir kez daha dönmesi ilk bakışta şaşırtıcı sayılabilir. Ancak bu dönüşün öncesinde onu cesaretlendirmiş olduğunu düşünebileceğimiz iki gelişme gerçekleşmişti: Yaklaşık iki ay önce ilk kitabı *Fritz Kochers Aufsatze* (Fritz Kocher'in Yazıları), oldukça sınırlı bir baskı adediyle de olsa, saygın bir yayınevi olan Insel tarafından yayımlanmıştı. İkinci ve bu bağlamda belki de daha önemli olan gelişmeyse, kendisinden bir yaş büyük ağabeyi Karl Walser'in (*Tanner Kardeşler*'in

1. Robert Walser, "Würzburg", *Poetenleben* içinde, Frankfurt am Main. 1986, s. 49.

2. Robert Machler, *Robert Walser / Biographie*, Frankfurt am Main 2003, s. 67.

Kaspar'ı) bir sahne tasarımcısı ve illüstratör olarak Berlin'de hatırı sayılır başarılar kazanmış ve şehrin kalburüstü sanatçıları ve entelektüelleri arasında sağlam bir yer edinmiş olmasıydı. Robert Walser bu defa ağabeyi Karl'ın açtığı kapıdan geçerek kendisini bir anda Berlin gibi bir dünya şehrinin sanat ve edebiyat ortamının merkezinde buldu. Ancak önce beklenmedik, bununla birlikte Walser'in hayattaki savruluşları göz önünde bulundurulduğunda çok da şaşırtıcı sayılamayacak bir karar verecek, bir hizmetkârlık kursuna (*Jakob von Gunten*'deki Benjamenta Enstitüsü) yazılacak ve ardından bugün Polonya sınırları içinde kalan Dambrau Şatosu'nda yaklaşık üç ay kadar hizmetkâr olarak çalışacaktı.

Robert Walser'in, 1906 ile ülkesi İsviçre'ye döndüğü 1913 yılları arasında, Berlin'de kesintisiz olarak geçirdiği yedi yıllık dönemin en azından ilk dört yılı, yazarın inanılması güç bir üretkenlik yaşadığına tanıklık eder. Berlin'in (ve Almanca konuşulan bazı başka büyük şehirlerin) önde gelen dergi ve gazetelerinde art arda denemeleri, makaleleri ve kısa öyküleri yayımlanmaya başlar. Yazarın büyük ölçüde bu dönemde yazılmış kısa metinlerinin yalnızca dörtte birlik bir bölümünü kapsayan bir seçki bile, bir kitap oluşturabilecek hacme ulaşmıştır. (*Berlin gibt immer den Ton an*, Frankfurt am Main / Leipzig, 2006.) Walter Benjamin, Robert Walser üzerine yazdığı, aynı adlı denemenin hemen ilk cümlesinde yazarın bu şaşırtıcı üretkenliğini vurgulamak ister gibidir: "Robert Walser'den çok şey okunabilir, ne var ki onun hakkında okunabilecek hiçbir şey yoktur."[1] Bu tespitin ikinci bölümü yazarın yeterince ilgi görmediği, gölgede kaldığı gibi bir izlenim yaratsa bile bu, erken Berlin dönemi için, hiç değilse edebiyat ve sanat çevreleri açısından doğru bir fikir vermez: Robert Walser dikkatle izlenmektedir.

Ancak erken Berlin dönemini Robert Walser'in yazarlık mirası açısından ayırt edici ve özel kılan asıl önemli nokta, yazarın yaşarken yayımlandığını gördüğü üç romanının da Berlin'de geçirdiği bu ilk dört yıla sığdırılmış olmasıdır. Ayrıca bu romanların sonuncusu olan *Jakob von Gunten*, yukarıda da değindiğimiz gibi, Walser'in bu şehirde yaşadığı bir deneyimden

1. Walter Benjamin, *Illuminationen*, Frankfurt am Main 1980, s. 349.

hareket eder ve adını vermemekle birlikte, Berlin'i hiçbir şüpheye yer bırakmayacak biçimde anlatının fonuna yerleştirir.

Walser'in ilk romanı *Tanner Kardeşler*, 1906 yılında, altı hafta gibi baş döndürücü bir süre içinde yazılır ve bir sonraki yılın başında yayımlanır. En azından adıyla epik bir aile destanını çağrıştırsa da bu izlenim yanıltıcıdır: *Tanner Kardeşler*, başkahramanı Simon Tanner'in (ki muhtemelen edebiyattaki "anti-kahramanlar"ın en erken örneklerinden biridir) aşırı öznel bakışının damgasını taşıyan "kararsız", döngüsel hikâyesiyle bu beklentiyi boşa çıkarır. Dahası bu metin, roman denilen edebî türün kapalı ve çizgisel yapısını da büyük ölçüde kırar. Altmışlı yıllarda Robert Walser'i neredeyse çeyrek asrı aşkın unutulmuşluğu içinden çekip çıkaran ve toplu eserlerini yayıma hazırlayan (2012 Martı'nda kaybettiğimiz) Jochen Greven'in de vurguladığı gibi, bu romanın epizodik kurgusu, metnin herhangi bir bölümden başlanarak, adeta rastgele bir sıra izlenerek okunmasını bile mümkün kılar.

Elinizde tuttuğunuz *Yardımcı*, Robert Walser'in *Tanner Kardeşler*'den yaklaşık bir yıl sonra (1908 yılında) yayımlanan ikinci romanıdır. Ancak bugün, Walser'in bu iki eser arasında, yine "Yardımcı" başlığını taşıyan bir başka roman yazmış olduğunu ve Asya kıtasına yapılan hayalî bir araştırma gezisini anlattığı bu romanın, o dönemde Walser'in editörlüğünü (ve akıl hocalığını) yapan Christian Morgenstern'in hararetli tavsiyesine rağmen yayıncı tarafından geri çevrildiğini biliyoruz. Daha sonra bizzat yazar tarafından yok edildiği düşünülen bu eser günümüze ulaşmamıştır. Yine *Yardımcı* adıyla yayımlanan elinizdeki roman ise, derin bir hüzün ile çocuksu hınzır bir ironi arasında gidip gelen tonuyla yer yer *Tanner Kardeşler*'i andırsa bile, kapalı yapısı bakımından ilk romandan çok farklıdır. Anlatının çerçevesi, Walser'in 1903 yılı sonundan 1904 yılının başına kadar yaklaşık dört ay kadar sekreterliğini yaptığı Carl Dubler adlı bir mühendis ve onun ailesiyle birlikte yaşadığı Abendstern Villası'ndaki deneyimleriyle sınırlı tutulmuştur.

Romandaki Bärenswil köyü, Zürich Gölü kıyısında bulunan Wädenswil adlı küçük bir kasabadır. Abendstern ise, Robert Walser'in "Mikrogram" diye bilinen, boyutları yer yer bir milimetreye kadar küçülen harflerle (gazete kupürleri ya da lokanta menülerinin boşlukları gibi) atık kâğıtlara yazılmış

binlerce sayfalık notlarını Werner Morlang'la birlikte on altı yıllık bir çalışmanın sonunda yayına hazırlayan Bernhard Echte'ye ev sahipliği yapmaktadır günümüzde. Aynı Echte, tapu ve maliye arşivlerindeki kayıtların izini bir dedektif gibi sürerek, müflis mühendis Carl Dubler ya da namı diğer Karl Tobler'in villasındaki eşyanın envanterini bile çıkarmıştır. Bu envanterde, evin oturma odasında asılı duran Napoleon Bonaparte'ın yağlıboya bir tablosu da bulunmaktadır. Robert Walser'in, romanına esin kaynağı olan gerçekliğe pek çok noktada adeta bir belgeselci sadakatiyle bağlı kaldığı halde, anlatısında hiç değinmediği bu tabloya özellikle dikkat çekmemin bir nedeni var: Edebiyat tarihinin en ünlü roman kahramanlarından biri olan Julien Sorel, bu ayrıntının adı. Walser'in çok sevdiği bir yazar olan Stendhal'in *Kırmızı ve Siyah* (ya da Ataç'ın çevirisiyle: *Kızıl ile Kara*) romanında, soylular ve ruhban sınıfı arasında kararsız kalmış taşralı bir otodidakt olan, Napoleon hayranı sekreter Julien Sorel ile burjuvazi ve yoksul küçük burjuvazi (ve işçi sınıfı) arasında sıkışmış Joseph Marti arasında verimli benzerlikler (ve tabii daha çok da karşıtlıklar) kurmak mümkündür. Dahası, geçen yüzyıl dönümünde Avrupa'nın en önemli metropollerinden biri olan Berlin'de, hızla serpilen büyük sanayi burjuvazisi ile şehrin idari alanı içine bile alınmayan yoksul işçi sınıfı mahalleleri arasındaki gergin ortama, edebî bir gelecek kurma hayalleriyle dahil olmuş İsviçreli bir "taşralı" ve bir otodidakt olan Robert Walser'e kadar vardırılabilir bu karşılaştırmanın ucu.

Benjamin'in deyimiyle Walser'deki "çekici ve büyüleyici dilsel başıbozukluk", *Tanner Kardeşler*den *Yardımcı*'ya geçerken, çekiciliğinden ve büyüleyiciliğinden hiçbir şey kaybetmese de, önemli ölçüde "zapturapt" altına alınmıştır. *Kardeşler*'in adeta bir sayıklama halinde süren (yine Benjamin'in ifadesiyle) "gevezeliği"[1], *Yardımcı*'da yerini çizgisel bir anlatının içinde yan yana yürüyen iki ayrı anlatı kipine bırakır. Walser, bir yandan değişen mevsimlerin tasviri üzerinden zamanın neredeyse sıkıştırılmış-epik bir resmini çizerken, bir yandan da mutlak bir ânın (sözgelimi Wirsich ile annesinin Villa'dan ayrıldıkları

1. Walter Benjamin, *Illuminationen*, Frankfurt am Main 1980, s. 349.

ya da Marti'nin, "istismar" edilmesine müdahale edemediği küçük bir kızın sızısını orman yürüyüşüne taşıdığı ânın) adeta büyütülmüş-genleştirilmiş, lirik bir fotoğrafını çeker. Bu iki düzlem arasında gidip gelmekte gösterdiği rahatlık, bir yıldan daha kısa bir sürede yazarlıktaki ustalığını ne denli geliştirdiğinin de bir kanıtıdır.

Yazarın dilini daha da "damıttığı" üçüncü romanı *Jakob von Gunten* ise başlı başına bir (daha doğrusu birçok) yazının konusu olabilir. Soylulara ve zenginlere hizmetkâr yetiştiren bir erkek okulunda geçen yarı düşsel bu tuhaf hikâye, roman tarihi içinde her bakımdan yenidir ve Greven'in de belirttiği gibi, "zamanının ilerisindedir."[1] Belki biraz da bu nedenle ortalama okuyucu nezdinde hiçbir zaman önemli bir başarı kazanamamış olan Walser, 1909 yılında yayımlanan bu kitabıyla entelektüeller arasındaki hatırı sayılır destekçilerini de önemli ölçüde kaybeder. Bunun en önemli istisnası Franz Kafka'dır: O dönemde henüz kimsenin tanımadığı Kafka, kendisini *Tanner Kardeşler*'deki Simon'a (yani dolaylı olarak Robert Walser'e) benzettiği anlaşılan sigorta şirketindeki müdürüne cevaben yazdığı bir mektupta, *Jakob von Gunten* romanından övgüyle söz eder ve kendisiyle Robert Walser gibi yazarlar arasında, "zamanın büyük yürüyüşüne ayak uyduramamak" diye özetleyebileceğimiz, ilginç bir paralellik kurar. Dahası, ısrarlı telkinleriyle *Prager Tagblatt* gazetesinin edebiyat editörü olan arkadaşı Max Brod'un ilgisini Robert Walser üzerine çeker ve ileriki yıllarda zaman zaman Walser'in kısa düzyazılarına bu gazetede yer verilmesinin de yolunu açar. Ayrıca Brod, 1913 yılında yayımladığı *Über die Schönheit häßlicher Bilder* (Çirkin Resimlerin Güzelliğine Dair) başlıklı bir deneme derlemesine, Robert Walser'le ilgili bir kitaba girmiş ilk olumlu değerlendirme yazısını da alacaktır.[2]

Ancak Robert Walser, *Jakob von Gunten* ile birlikte Berlin'deki yazarlık hayatının zirvesine ulaşmıştır. Bundan sonra iniş başlayacaktır: Adeta bir efsane gibi dilden dile dolaşan "ko-

1. Jochen Greven, "Nachwort des Herausgebers", Robert Walser: *Jakob von Gunten* içinde, Frankfurt am Main 1985, s. 170.

2. Robert Machler, *Robert Walser / Biographie*, Frankfurt am Main 2003, s. 162.

lay yazabilme" yeteneğini (Benjamin'in denemesinde bile buna bir gönderme vardır) giderek kaybeder; yeni bir roman yazma konusundaki girişimleri akim kalır; gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarının niceliğinde de geriye doğru bir gidiş başlar. Diğer taraftan, ilk yıllarında tadını çıkardığı Berlin'in monden yaşantısıyla arasında giderek açılan bir uçurumun gerginliğini de yaşamaya başlamıştır. Muhtemelen daima ilginç ama bir o kadar da tuhaf bir "dışarlıklı" olarak kalacağını sezmenin yarattığı hassasiyet, zaten alıngan olan yapısıyla birleşerek zaman zaman aşırı tepkiler vermesine yol açar. Ve nihayet 1913 yılında, kendi ifadelerinden de bildiğimiz gibi, tam bir bozgun duygusu içinde, bir daha ardına bakmamak üzere ülkesi Isviçre'ye döner.

Yardımcı'nın yersiz-yurtsuzu Joseph Marti'nin Abendstern Villası'nı terk edişi de mutlak bir bozgun ortamında gerçekleşir. Ancak o Berlin'den ayrılan Robert Walser'in aksine, tepeden anayola indikten sonra son bir kez ardına döner ve terk ettiği bu eve hüzünle ve hasretle uzun uzun bakar. Anlaşılmaz bir nedenle, elyazısı metindeki bu paragraf, ilk ve son cümleleri dışında romanın yayımlanan metninden çıkarılmıştır. (Jochen Greven'in tahminine göre bu yazarın değil, yayıncının tercihidir.)

Romanı (ve sonsözü) "tamamına erdireceğini" düşündüğüm ve italikle verdiğim ilk ve son cümle dışında, 1909 baskısında yer almayan bu satırları aşağıda okuyacaksınız:

> *Aşağıdaki ana caddeye vardıklarında, Joseph durdu, Tobler'in purolarından birini çıkardı cebinden, yaktı ve son bir kez eve bakmak için döndü.* Orada, tepede duruyordu işte, sanki bir parça üşüyormuş gibi sessiz ve kışa has bir yalnızlık içinde. Komşu evlerin bacalarından gri havaya dağılan narin, mavimtırak duman sütunları yükseliyordu. Sanki manzaranın, düşüncelere dalmak üzere usulca kapadığı gözleri vardı. Evet, her şey bir parça düşünceli görünüyordu. Çevreyi sarmış renkler rüya görür gibi yumuşak ve uysaldı. Uyuyan çocuklara benziyordu evler, ve gökyüzü her şeyin üzerine dostça ve yorgun uzanmıştı. Joseph yolun kenarındaki bir taşın üzerine oturdu ve geride bıraktıklarına uzun uzun baktı. Bir kez daha o kadını, çocukları, bahçeyi ve tüm o sabah-

ları, öğlenleri, akşamları ve geceleri; kulağına onca zaman tanıdık gelmiş tüm o sesleri, Tobler'in sesini; büyü' bir tat aldığı şu tepedeki mutfağın kokularını hızla geçirdi aklından. *İçinden bir selam gönderdi oraya, sonra birlikte yürüyerek uzaklaştılar.*

CEMAL ENER



© Suhrkamp Verlag

XX. yüzyılın en gizemli edebî dehalarından biri olarak değerlendirilen Robert Walser, Kafka ve Musil'in ekolünden.

Joseph Marti, uzun süren işsizlik döneminden sonra, mühendis ve mucit Carl Tobler'in yanında iş bulur. Ne var ki tüm sermayesini kimsenin ilgilenmediği tuhaf icatlarına yatıran Tobler, aslında iflasın eşiğindedir.

Robert Walser'in *Tanner Kardeşler*'in hemen ardından yayımladığı *Yardımcı*, okuru XX. yüzyıl modernizminin ilk kriz yıllarına götürür. Walser 1908 tarihli bu ikinci romanında, aidiyet ve düzen gibi insani ihtiyaçların gitgide lüks halini almaya başladığı bir dönemin toplumsal ilişkilerini, unutulmaz Joseph Marti karakteri üzerinden öyküler. Walser, sadece maddi olarak değil, manevi değerleriyle de hızla kaçınılmaz iflasa doğru sürüklenen bir burjuva ailesini bu toplumsal ilişkilerin merkezine yerleştirirken, çöküşü hazırlayan nedenleri sorgulamaz. Walser'i ilgilendiren, insandır. *Yardımcı*, modern zamanların yeni toplumsal düzeninde, eskinin çöküşünü yaşayan, ona maruz kalan ve ağırlığı [illegible] sıradan insanı anlatır, onun duygularını dile getiri

250834
ADE

adımlar schritte
ALMANYA AVUSTURYA İSVİÇRE

Ernst Reuter Girişimi
Ernst Reuter Initiative
Kültürlerarası Diyalog ve Anlayış İçin
für Dialog und Verständigung der Kulturen

Kapak resmi: HANS BALUSCHEK

ISBN 978-975-07-1595-2

21 TL
KDV DAHİL

9 789750 715952